EDITURA TINERETULUI

Lei 6

JAN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

JAN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

Copertă de: DANA MARINESCU

JAN PETERSEN
UNSERE STRASSE
Aufbau-Verlag Berlin
1963

JAN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

În româneşte de MARIANA ŞORA

EDITURA
TINERETULUI

Redactor responsabil: MIMI WESTFRIED
Tehnoredactor: MARIANA PUŞCAŞU

Dat la cules 27.09.1965. Bun de tipar 22.01.1966. Apărut 1966. Comanda nr. 6526. Tiraj 20140. Hîrtie tipar sul de 50 g/m². 540×840/16. Coli editoriale 14,97. Coli de tipar 17. A.T. 11504. C.Z. pentru bibliotecile mici 83 — 3 = R

Tiparul executat sub comanda nr. 50765 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

CUVÎNT ÎNAINTE

S-au scurs peste trei decenii de la instaurarea hitlerismului în Germania, s-au împlinit 20 de ani de la zdrobirea fascismului. Omenirea n-a uitat însă şi nu poate uita coşmarul ce-a bîntuit Europa vreme de peste un deceniu şi orice document, orice mărturie din acei ani se citeşte cu acelaşi viu interes, îndeamnă la veghe pentru ca asemenea orori, asemenea înjosiri a demnităţii umane să nu mai fie cu putinţă.

O astfel de mărturie zguduitoare este şi „Strada noastră" a lui Jan Petersen. Scrisă în plină teroare hitleristă, în primii ani ai înscăunării celui de al treilea Reich, cartea lui Petersen, o adevărată cronică cotidiană a unei străzi berlineze, are autenticitate şi prin ea, putere de emoţionare, îndemn la reflexie, la judecată. Dincolo de realizarea artistică, ceea ce interesează şi face pasionantă urmărirea lecturii este autenticitatea, trăirea intensă a dramei de către eroii cărţii, muncitori comunişti, activişti antifascişti, în majoritate locuind în Wallestrasse din cartierul berlinez Charlottenburg. Este aici un crîmpei din istoria Germaniei contemporane văzut prin frîntura de cer cenuşiu, plin de fumul fabricilor, un episod din viaţa zbuciumată trăită de poporul german în vremea hitlerismului.

Ianuarie 1933. Hoardele S.A. asaltează cartierele muncitoreşti, defilează nestingherite, prevestire a acelei nefaste zile cînd Hitler a devenit cancelar. Din această clipă, asupra Germaniei se coboară vălul negru al teroarei, al crimelor, al lagărelor de concentrare. Jan Petersen consemnează acele zile în care numai Partidul Comunist intrat în ilegalitate duce o luptă

grea şi inegală împotriva fascismului. Strada pîndită de hoardele S.A. se închide în ea, se autoclaustrează, dar acest fapt n-o scuteşte de jertfe grele. Heinz Preuss cunoaşte lagărul, dar se reîntoarce călit şi pregătit din nou să lupte, indiferent de consecinţe.

Franz Zander, inteligentul şi curajosul conducător al mişcării ilegale din „Strada noastră", moare torturat în beciurile Gestapoului după ce fusese trădat de un ticălos agent provocator. Şi cît de zguduită şi de hotărîtă de luptă este aceeaşi „Strada noastră", în faţa sicriului lui Richard Hütig, a cărui ultimă dorinţă fusese aceea de a fi purtat pe ultimul său drum prin cartierul muncitoresc pentru a cărui libertate se jertfise.

Cartea lui Petersen nu pătrunde în cercurile înalte ale finanţei şi industriei germane, nici în culisele murdare ale organizaţiilor hitleriste, nu se face un proces de mare anvergură a fenomenului fascist din Germania. Este mai mult decît atît: este redarea exactă, detailată pînă la amănuntul aparent inexpresiv al vieţii oamenilor simpli şi care conferă paginilor un dramatism sobru, lipsit de patetismul facil al romanţărilor. Petersen, el însuşi muncitor, participant la viaţa ilegală, organizator al unor publicaţii ilicite, consemnează ce se întîmplă în băcănia cartierului, în cîrciumile de pe stradă, în magazinele de alimente, cum reacţionează muncitorii diferitelor întreprinderi şi ce acţiuni întreprind cei ce locuiesc în barăci. Se perindă în paginile cărţii eroi de o simplitate emoţionantă şi care participă la munca conspirativă cu sentimentul că nu-şi fac decît datoria, că acţiunile lor — care nouă ni se par prin perspectiva istoriei înălţătoare, nobile şi eroice — sînt în firea lucrurilor şi că procedînd altfel ar comite un act de trădare faţă de propria lor conştiinţă, faţă de demnitatea lor. Ernst Schwiebus, Ede Hoffmann, Rothacker, Paul Teichert, Paul Wass, sînt cîteva din numele cu care cititorul se întîlneşte parcurgînd paginile cărţii. Sînt toţi oameni mărunţi, fără funcţii mari în organizaţia ilegală, muncitori sau şomeri. Cu toţii însă caută să doboare fascismul care le sugrumă libertatea, care batjocoreşte demnitatea umană, care împrăştie în jur teroare.

Nu aflăm lucruri noi din cartea lui Petersen. Am citit numeroase romane, reportaje, cărţi documentare care au tratat poate mai profund şi mai amplu aceleaşi probleme. Am aflat despre crimele din lagărele de exterminare de la Auschwitz

şi Buchenwald, despre fărădelegile comise de hitlerişti de la un capăt la altul al Europei, fapte pe care Petersen şi tovarăşii lui le întrezăreau oarecum în 1933—1934, dar nu bănuiau nici pe departe intensitatea şi amploarea atrocităţilor ce aveau să fie comise peste un deceniu.

„Strada noastră“ a fost, în epoca în care s-a născut, un strigăt ce-a răzbătut dintre zidurile închisorii ce devenise atunci Germania, în toate colţurile lumii. Pentru că această carte, concepută şi scrisă în Wallstrasse, a cunoscut o lungă odisee.

Jan Petersen, scriitor socialist, a făcut parte, înainte de instaurarea fascismului, din conducerea „Uniunii scriitorilor proletari-revoluţionari din Germania“. În anii 1933—1935 — perioada în care a fost scrisă „Strada noastră“ — a devenit conducătorul grupelor de rezistenţă a scriitorilor antifascişti şi în acelaşi timp redactor conspirativ al revistei literare antihitleriste „Neue deutsche Blätter“ care apărea la Praga. Cînd nu mai exista îndoială că hitlerismul va cotropi Germania, Petersen a luat hotărîrea — cum o mărturisea cu 14 ani mai tîrziu cu prilejul apariţiei cărţii sale în Germania — să redacteze o cronică a luptei antifasciste şi a evenimentelor ce se petreceau în Wallstrasse din Berlin-Charlottenburg. În fiecare zi, întors acasă, autorul închidea bine uşile, ferestrele şi bătea la mica lui maşină de scris însemnările făcute la cald, în timp ce evenimentele se desfăşurau încă. Neputînd isprăvi redactarea definitivă numai în locuinţa sa, Petersen a făcut-o şi în colonia de pe lacul Klein-Werbelin din preajma oraşului Oranienburg. Odată pe săptămînă paginile redactate aici erau duse într-un rucsac, pe sub nasul santinelelor de la lagărul de concentrare din Oranienburg, din nou la Berlin unde, un scriitor cu mai multă experienţă revizuia paginile. Cînd redactarea a fost isprăvită, prietenii autorului au îngropat două exemplare în locuri diferite, într-un ambalaj impermeabil, iar al treilea a fost trimis la Hamburg, de unde un marinar urma să-l treacă ilegal în Anglia. În ultimul moment acest exemplar a trebuit să fie aruncat în apă. Unul din celelalte două exemplare a ajuns la Dresda, cu scopul de a fi trimis peste graniţă, dar nici acesta n-a parvenit în timpul convenit la Praga. Atunci Petersen s-a hotărît să ducă el însuşi la Praga cel de-al treilea şi ultim exemplar al manuscrisului şi să treacă clandestin graniţa spre Cehoslovacia, cum mai făcuse de cîteva ori în acel

an, îndeplinind sarcini de partid. Împreună cu Walter Stoller — în carte Heinz Preuss — Petersen a ajuns la Praga unde sosise între timp şi manuscrisul de la Dresda socotit pierdut. „Strada noastră" a apărut în 1935 la Paris, după ce editorii s-au asigurat că numele eroilor sînt schimbate şi că publicarea volumului nu pune în pericol nici viaţa lor, nici a familiilor lor. Cu toate eforturile făcute, Gestapo-ul n-a reuşit să descopere numele autorului, nici să identifice eroii cărţii, în afară, bineînţeles, de al celor executaţi de hitlerişti, al căror nume devenise de notorietate publică.

Petersen a rămas în emigraţie, trecînd rînd pe rînd prin Cehoslovacia, Franţa, Elveţia, Anglia şi apoi în Canada. În 1946 se reîntoarce la Berlin. În 1947 apare „Strada noastră" în forma originală. În 1950 primeşte premiul Goethe, iar în 1959 Premiul de Stat. După eliberarea Germaniei, Petersen a scris numeroase volume printre care „Chestiunea Baumann şi altele", „Cazul dr. Dergner" (după care s-a realizat şi filmul cu acelaşi nume), „Şi în jur tăcere" (tradus în urmă cu cîţiva ani şi în româneşte), „Povestiri din nouă ţări" (nuvele cu o tematică variată, inspirate din lupta de rezistenţă împotriva fascismului, de anii de emigraţie şi de problemele construcţiei socialismului), şi, „Scris în nisip". Întotdeauna în actualitate, Petersen a rămas credincios celor mai ascuţite teme contemporane, tratate cu principialitate şi partinitate.

„Strada noastră", jurnalul rezistenţei antihitleriste, scris cu jertfe, în condiţii deosebit de riscante, rămîne un document viu, cutremurător, care impresionează cititorul tot atît de mult ca şi cu trei decenii în urmă.

AL. GÎRNEAŢĂ

Sîmbătă, 21 ianuarie 1933. Trec seara pe Wallstrasse împreună cu tovarăşii mei Richard Hüttig şi Franz Zander. În dreptul străzii Berlin ne oprim. Lămpi cu lumină puternică atîrnă deasupra noastră. Tramvaie şi automobile trec necontenit pe lîngă noi.

— Iar vine o serie — spune Richard dîndu-mi un cot. Dinspre stînga înaintează trei camioane deschise, prăfuite. Străbat încet cercul de lumină al felinarelor. Uniforme brune stau strîns îngrămădite în camioane. Mănunchiurile de raze ale lămpilor smulg pentru cîteva clipe întunericului chipuri de tineri. Aceştia ne privesc cu curiozitate, feţele lor par uimite de primul contact cu metropola. Richard citeşte numărul ultimului camion.

— Toate vin de la ţară ; ăştia scot din bîrlog şi ultimul om ! spune el.

Franz Zander dă din cap :

— Toţi băieţi de la ţară.

Se reazemă de stîlpul felinarului.

— Am lucrat la ţărani. Mai demult se înscriau la „Căştile de oţel“ [1], acum la S.A. [2]. Altfel nu găsesc de lucru.

---

[1] Organizaţie reacţionară de foşti combatanţi ai războiului din 1914—1918.

[2] Organizaţie paramilitară hitleristă, înfiinţată încă din 1921, a jucat un rol mare în organizarea propagandei hitleriste şi a

O maşină deschisă trece pe lîngă noi. Pe strapontine, şase uniforme brune.

— O maşină de razie S.A. — spune Richard.

Cartierul general nazist, instalat în sălile de festivităţi „Hohenzollern", se află doar cu cîteva străzi mai departe. Prin raidurile lor „fulger" controlează la intervale regulate străzile. Poliţia nu-i cercetează niciodată dacă sînt înarmaţi.

— Să mergem — spune Franz scurt şi se întoarce.

Cu şirul ei de case strîns lipite una de alta, Wallstrasse se deschide în faţa noastră ca un defileu lung şi cenuşiu. Felinare cu gaz aşezate la distanţă mare unele de altele răspîndesc doar o lumină chioară. În nişa unei porţi stau trei sergenţi de stradă. Au căşti prinse cu curele sub bărbie. Deasupra umerilor lor se înalţă ţevile de puşcă.

— Pază întărită — spune Franz.

Pe la toate porţile stau oameni. Vorbesc în şoaptă, parcă s-ar teme să nu trezească pe cineva. Dăm din cap drept salut. Richard duce două degete la cozorocul şepcii, parc-ar trece în revistă frontul grupurilor sale de pază specială a imobilelor. Pe la jumătatea ei strada coteşte brusc. Aici se cască un gol în şirul de case: un maidan plin cu vechituri aruncate, şi în faţa lui un gard de un cenuşiu murdar, împestriţat de lozinci politice şi de afişele zdrenţuite ale unui circ ambulant. În imediată apropiere se află uzina electrică din Charlottenburg[1]. O clădire masivă, modernă, din cărămidă roşie. De-a lungul aripii stîngi a uzinei se întind case scunde de lemn. Toate ferestrele sînt încă luminate. Sînt barăcile construite în momentul culminant al crizei de locuinţe. Au devenit locuinţe permanente. Aproape toţi chiriaşii sînt şomeri.

Deodată Richard se opreşte. Se uită în sus, spre frontonul singuratic, care se înalţă spre cer, la stînga barăcilor. Ce linişte s-a lăsat de îndată ce nu se mai

---

„supravegherii alegerilor", apoi, după venirea la putere a lui Hitler, în exercitarea terorii şi săvîrşirea masacrelor şi ororilor din închisorile şi din punctele de concentrare din Germania şi din ţările ocupate de armatele hitleriste.

[1] Suburbie a Berlinului.

aud paşii noştri ! Sinistră linişte ! Numai zumzetul surd al maşinilor care lucrează zi şi noapte răzbate prin ferestrele uriaşe ale uzinei.

— Lozincă trainică pe fond luminos — spune Richard.

Sus, pe faţadă, stă scris cu litere mari :

„Antifascişti ! Votaţi lista trei : K.P.D. [1] Frontul roşu!"

Richard şi Ede ! Ede, un adevărat artist al căţăratului din cartierul nostru, s-a lăsat noaptea de pe acoperiş, aşezat pe o scîndură care se leagănă, suspendată de două frînghii, ca să picteze lozinca noastră cu prilejul alegerilor. Acolo poliţia nu îndrăzneşte să se urce nici chiar în timpul zilei, deşi cuvintele acelea o ard ca sarea-n ochi. În noapte, şirul de ferestre luminate de lîngă fronton pare suspendat în gol. Cu ani în urmă, o explozie a ras clădirea din faţă, de lîngă fronton. A rămas doar ca un jalnic rest intrarea. Astfel zidurile crăpate ale curţilor din fund se văd de pe stradă. Vedem şi cîteva mobile îndărătul ferestrelor ; şi nişte frînghii cu rufe întinse la uscat.

Birtul Werner, în clădirea de lîngă fronton, e localul unde ne adunăm de obicei. Trecem strada. Doi oameni stau de pază în faţa intrării.

— Frontul roşu !

— Frontul roşu !

În geamul vitrinei se văd găuri mici, rotunde. Gloanţe de revolver ale unităţii S.A. 33. În jumătatea de sus a geamului, butoni rotunzi de aramă. Societatea de asigurări a reparat geamul de mai multe ori.

— Ceva deosebit ?

— Nu, tovarăşe Hüttig, numai maşina poliţiei... Omul de pază amuţeşte, dă din cap arătînd spre cotitura străzii. Timp de o clipă ne orbeşte lumina unui far. Automobilul trece încet. În faţa noastră chipie strălucitoare. Printre ele, carabinele.

— Au fost de două ori aici ; percheziţie pentru arme... la noi ! spune omul de pază batjocoritor.

Richard deschide uşa. Ne întîmpină zgomot de voci. Birtaşul gras, cu barba albă, ne salută de la tejghea,

---

[1] Partidul Comunist al Germaniei.

dînd din cap. Soţia lui clăteşte pahare, roşie la faţă. Nori de fum plutesc sub tavan. Atmosfera din încăpere e încordată, nervii mei reacţionează imediat. În jurul mesei din mijloc stă în picioare un grup de oameni agitaţi.

— ...mîine naziştii fac repetiţie generală, oare social-democraţii...

— Am stat de vorbă cu mulţi dintre ei, vor fi alături de noi mîine, pe stradă — spune Franz liniştit.

— Din 20 iulie, de cînd guvernul prusac a fost dizolvat cu forţa, au început mulţi să înţeleagă...

— De la a înţelege pînă la a lupta...

„Confecţionarul" scoate un ziar din buzunar. E vînzător la magazinul de confecţii Bronnickmeyer ; trebuie să fie întotdeauna „bine îmbrăcat".

— ...să sperăm că prefectul de poliţie o să-şi dea seama pînă în cele din urmă de gravitatea situaţiei... Şi colegii mei social-democraţi au rîs de asta. Mîine o să dea ochii cu mine !

Îmi arunc ochii pe ziar, peste umărul lui. O fotografie pe care se vede casa Karl Liebknecht, iar deasupra scris cu litere mari : „Unitatea S.A. defilează în piaţa Bülow ! Asta nu se cheamă provocare ? !" Uşa din spatele nostru se deschide cu zgomot. Ne întoarcem. Un tovarăş tînăr îşi reazemă bicicleta de vitrină şi intră.

— Pentru tovarăşul Franz — spune el.

Acesta dă din cap :

— Eu sînt.

— Aveţi un mesaj.

Tînărul scoate din buzunar un bileţel împăturit. Îndată după aceea uşa se închide iar în urma lui. Nu se mai aude o vorbă. Ochii tuturor sînt aţintiţi asupra biletului alb.

Franz ne face semn, mie şi lui Richard. O ia înainte legănîndu-şi umerii laţi. L-am botezat odată „grămadă de muşchi".

Trecem în urma lui în camera alăturată.

Franz ne întinde biletul.

— Indicaţii pentru mîine. Ştii ce ai de făcut cu grupurile tale de pază a caselor, Richard.

— Da. Trebuie să plec numaidecît.

Richard ne strînge mîna. Franz cheamă pe tovarăşi unul cîte unul înăuntru. Un şir de feţe serioase. Franz îi priveşte pe rînd, parc-ar vrea să afle cîtă încredere merită fiecare. Vocea lui e voit liniştită.

— N-o să lungesc vorba, tovarăşi. Nu trebuie să lăsăm ca Berlinul să ajungă fără luptă în mîinile fasciştilor. Voi comunica mai tîrziu şefilor de grupă locul de întîlnire pentru mîine. Vom porni din puncte diferite în grupuri răzleţe. Aveţi grijă să vină toţi la timp şi să nu lipsească nici unul. Rămîneţi şi la noapte în stare de alarmă. Dormiţi cîte trei, cîte cinci la un loc. Populaţia muncitorească şi-a pus toată nădejdea în noi. Clar ?

Toţi dau din cap fără a rosti o vorbă. Camera se goleşte. Sîntem ultimii care părăsim localul : Franz, Rothacker, „confecţionarul" şi cu mine. Zgomotul paşilor noştri se izbeşte de zidurile caselor. Alarmă — poziţii de apărare. Dacă mîine se va ajunge la ciocniri sîngeroase, luni întreprinderile vor trebui să înceteze lucrul. Cei mai buni vor fi daţi afară, bineînţeles. Franz, Rothacker, mulţi din ei.

Ne ducem acasă la Rothacker. Acesta urcă. Dinspre turnul primăriei vin înspre noi bătăile ceasului şi se îneacă între ziduri. Maşina poliţiei mai circulă încă în jur. Farurile ei scurmă cîteva clipe strada, apoi dispar. Un automobil claxonează adormit, din cînd în cînd huruie camioane. Mai vin mereu cămăşi brune în oraş !

Rothacker a coborît. Se opreşte lîngă Franz. Micul funcţionar pare şi mai mărunţel în penumbră ; numai ochelarii de nichel, de pe nas, îi sînt mari. Îl auzim vorbind domol, şovăind parcă.

— Franz, dacă mi se întîmplă ceva mîine, nu mi-e frică...

Răsuflă adînc.

— ...de Else şi de copii ai tu grijă, nu-i aşa ?

— Lasă prostiile, Erich ! N-o să fie moarte de om.

Cum rosteşte Franz cuvintele astea ! Nici el nu prea crede ceea ce spune.

— ...Orice s-ar întîmpla, te poţi bizui pe mine !

Observ că Rothacker îi strînge mîna.

Străbatem fără grabă străzile. Käthe, prietena mea, mă ţine de braţ. Şi-a pus rochia nouă, bleumarin. Franz, fratele ei, merge înaintea noastră. Şi el a luat-o pe Hilde de braţ. Aproape toţi ne-am pus straiele de duminică.

Peste noapte, Berlinul s-a transformat într-o tabără. Trec pe lîngă noi patrule de cîte şase sau opt poliţişti. Cu puştile pe umăr şi curelele căştilor petrecute sub bărbie. Din trei în trei case, cîte un post de pază a cîte două santinele.

— Au fost convocaţi cincisprezece mii — şopteşte Rothacker.

Ajungem la Moabit[1]. „Mica grădină zoologică" a devenit loc de defilare pentru S.A. Piaţa e înconjurată de un cordon dublu de poliţişti, în spatele cărora stau grupuri de S.A. Din străzile laterale sosesc grupuri de cămăşi brune, flancate de poliţie. Intrarea în parc e ocupată de poliţia călare. Pe lîngă noi se scurg camioane de asalt. Portierele laterale care se deschid în jos sînt lăsate, ca cei dinăuntru să poată sări numaidecît. Ne topim şi noi în mulţimea „trecătorilor", ne lăsăm duşi de val înainte. Trotuarele gem de lume. Să nu ne pierdem unii pe alţii! Iată-i şi pe ceilalţi: Franz, Ernst, Paul, Borstentolle.

Deodată răsună în piaţă o salvă de glasuri: „Jos cu criminalii fascişti! Jos cu ei! Jos cu ei! Jos cu ei!"

Poliţiştii călări întorc caii, pornesc în linie desfăşurată spre trotuare. Feţele lor, sub măşti, sînt dure şi dîrze, puştile le ţin întoarse spre noi.

— Circulaţi! Împrăştiaţi-vă! Împrăştiaţi-vă!

Printre pocnetele loviturilor se aud strigăte: „Ruşine! Ruşine!"

Îmi îndrept ochii spre Käthe. Figura ei se conturează mică şi palidă, încadrată de gulerul de blană. Poliţia împrăştie lumea. La stînga noastră, doi poliţişti tîrăsc un tînăr muncitor spre camionul care staţionează în apropiere. Umblă încovoiat, căci i-au răsucit braţele la spate; şi tot îl mai lovesc!

---

[1] Cartier unde se află una din cele mai mari închisori din Berlin.

— Cîinii ! Să nu-i lăsăm... să nu-i lăsăm ! gîfîie Rothacker.

Îl apuc de braţ :

— Stai pe loc ! Ăştia doar atît aşteaptă !

Din cealaltă parte a străzii răsună un cîntec. Internaţionala ! Cîntecul se destramă, se transformă în strigăte sălbatice. Cortegiul de cămăşi brune se pune în mişcare. Un lanţ dublu de poliţişti îi flanchează. Privesc cu atenţie pe cei din fruntea rîndurilor de S.A. Toţi flăcăi zdraveni ! Buzunarele pantalonilor le sînt umflate şi colţuroase. Au arme !

Cîntă în cor :

„Frontul roşu să-l nimicim !
În marş avîntat am pornit,
Pe toţi din cale o să-i zdrobim !“

Cîntecul e înăbuşit de strigăte : „Frontul roşu !“ „Jos cu ei ! Jos cu ei !“ Un şuierat de ţignal. Poliţiştii aleargă din nou spre noi. Lovesc de data asta cu patul puştilor. Sîntem împinşi lîngă un zid, mulţi se refugiază sub porţi. Mai încolo, spre dreapta, în învălmăşeală, o muncitoare trece prin cordonul de poliţişti. Se opreşte în faţa cămăşilor brune, ridică braţele şi strigă cît poate :

— Nu sînteţi decît un convoi de prizonieri ! Trimiteţi poliţia acasă, eroilor !

Apuc să văd cum o arestează şi o duc cu dînşii.

Coloana se apropie încet de centrul oraşului. Pe trotuare se înghesuie tot mai multă lume. De la ferestre se aud strigăte : „Ucigaşii muncitorilor ! Ucigaşii muncitorilor !“ Un ghiveci de flori zboară deodată prin aer şi cade în mijlocul coloanei de cămăşi brune. Trei poliţişti năvălesc în casa de unde a fost aruncat ghiveciul. Poliţia îndreaptă puştile spre case. „Închideţi ferestrele ! Închideţi ferestrele !“ Din case se aud şuierături stridente, totuşi cele mai multe ferestre se închid. Brusc, convoiul nostru de pe trotuar se opreşte. Mai zvîcneşte de cîteva ori ca un automobil gata de pornire, al cărui motor se îneacă, apoi se opreşte definitiv. Cei din faţă fac semne cu mîna.

Înapoi! Înapoi! Mă urc pe o bucată de zid ieşită în afară. Pe o distanţă de cincizeci de metri înaintea noastră, strada e ticsită pe toată lăţimea ei de către căşti negre, printre care îşi croieşte drum coloana brună. S-a sfîrşit. Drumul ne-a fost tăiat. Acum mulţimea de pe trotuare începe să şovăie. Poliţia curăţă strada. Rothacker dă agitat din braţe, are pete roşii pe faţă.

— Ce ne facem acum?... Ce ne facem acum?

— Ne retragem, apoi prin străzile laterale o luăm mai departe. Trebuie să ajungem în piaţa Bülow. Înştiinţează pe toţi ai noştri pe care-i vezi!

Rothacker îşi croieşte cu greu drum înainte, ca să ajungă la Franz şi la grupul său.

— Prin dos, prin dos! trece şoapta din gură în gură.

Poliţia s-a oprit lîngă noi. Îndreaptă puştile spre trotuare. Prin spatele lor trec cămăşile brune.

— Käthe!

Fata mă priveşte. Scîntei mici ard în ochii ei.

— Dacă ne opresc, spunem că vrem să ne ducem spre metro, ai înţeles?... Ţi-e frică?

Käthe dă din cap în semn că nu. Ajungem la o încrucişare de străzi. Poliţia oprise tocmai coloana demonstranţilor, ca să permită trecerea de-a curmezişul străzii. Traversăm strada în fugă, cotim pe o străduţă laterală împreună cu alte grupuri răzleţe. Unde sînt Franz, Rothacker, ceilalţi? La naiba, trecerea e iarăşi blocată — au ajuns prea tîrziu la încrucişare. Dar trebuie să pornim mai departe! Aici strada e înfricoşător de liniştită. La ferestre se văd chipuri de oameni. În faţa porţilor stau grupuri vorbind în şoaptă. Dinspre partea dreaptă a străzii, din faţă, se aude slab un cîntec. De după colţ apare deodată o coloană de poliţişti în pas alergător.

— Închideţi ferestrele! Închideţi porţile! ţipă ei.

Oamenii au dispărut. Se aude zgomotul ferestrelor care se închid, zornăitul grăbit al zăvoarelor de la porţi.

— Nu-ţi pierde firea, mergem înainte! îi şoptesc lui Käthe.

Ea mă strînge de mînă. Pereţii caselor răsfrîng ecoul tropăiturilor de cizme grele — apoi iată în faţa noastră un baston de cauciuc.

— Înapoi! Haide! Daţi-i drumul! Înapoi!

Simt că-mi îngheaţă sufletul.

— Vrem să mergem la metro! spun eu calm.

Poliţistul se uită la noi cu privirea rătăcită. Faţa lui e roşie şi udă de sudoare. Aparenta indiferenţă a lui Käthe e probabil hotărîtoare.

— Luaţi-o la dreapta, dar repede, spre tramvai, metroul e blocat! spune el gîfîind. Apoi porneşte în goană.

Tramvaiul! Cum de nu mi-a venit în minte? Mergem cu tramvaiul pînă la locul de adunare.

Tramvaiul e ticsit. Taxatorul e imobilizat în mijlocul vagonului şi priveşte ca şi noi pe geam. Cei de la urcare explică:

— În faţă mai e încă loc, încă un pic de loc!

Apoi cineva ţipă deodată: „Afară!" Taxatorul trage de două ori clopotul. Vagonul se goleşte într-o clipă. Pornim încet mai departe. Alături de noi mai merg şi alţii, sute de oameni. Ciudat, pe aici nu zărim decît cîte o cască de poliţist, ici şi colo. „Ernst Machnow — Biciclete", citesc pe o firmă de pe partea cealaltă a străzii. Numele ăsta mă urmăreşte cîtva timp. Strada pare pustie. Nici un om la ferestre. Vitrinele magazinelor au obloanele lăsate. Deodată răsună un cor de voci care scandează: „Jos fascismul!" şi apoi, repetat de trei ori: „Frontul roşu!" Eu strig, strig. Käthe mă smuceşte de braţ.

Aud cum tremură geamurile de la o vitrină, lîngă mine, în spatele ruloului tras. La capătul străzii apare un monstru cenuşiu, care se apropie zornăind. Un tanc! Privesc feţele celor dimprejurul meu. Nici o expresie schimbată, acelaşi calm desăvîrşit. Lîngă rigolă stă un om cu mustaţa zbîrlită şi rîde. Ţine mîinile în buzunarele pantalonului. Şi cei din jurul lui prind acum să rîdă. Şuierături stridente, ca tăişul unui cuţit — tancul trece pe lîngă noi. În turelă, ţeava mitralierei se mişcă dintr-o parte în alta, în spatele vizorului se zăresc feţe omeneşti.

Cei dinaintea noastră o iau deodată la fugă. Atacă poliţia? Unde oare? Dar nu! Se încolonează în mijlocul străzii. Alergăm şi noi. S-au format într-o clipă şiruri de cîte patru, care sporesc. Coloana ocupă acum toată lăţimea străzii. Din piepturile noastre izbucneşte Internaţionala. Strada îngustă răsună puternic. Lîngă Käthe merge un om cu o barbă căruntă. Cîntă cu gura larg deschisă, trupul său tresaltă în tactul cîntecului. Pe reverul lui, ceva sclipeşte metalic. Trei săgeţi! Insigna social-democraţilor. Privirile noastre se întîlnesc. Cîntăm mai departe. Bătrînul tovarăş face un semn cu capul arătînd înainte şi înapoi. Acum bag şi eu de seamă: printre şirurile coloanei noastre strălucesc tot mai multe săgeţi! Mă bucur, valuri de căldură urcă în mine, atît de mult mă bucur. Fac semn lui Käthe cu cotul. M-a înţeles, zîmbeşte. De cîtă vreme mărşăluim oare — de cîteva minute? Mi se pare că a trecut o jumătate de oră. Cei din faţă cotesc înspre strada Gormann. Prost au făcut! E o înfundătură. Din capul coloanei se aud larmă, ţipete presărate cu nişte pocnituri ca de bici. Au început să tragă! Sîntem împinşi îndărăt. Fug toţi pe trotuare, sub porţi. Înapoi! Înapoi! Käthe atîrnă greu de braţul meu, în jurul gurii şi nasului muşchii îi zvîcnesc nervos. O scutur.

— Stăpîneşte-te! Stăpîneşte-te! Nu-ţi pierde firea!

Ne îndreptăm spre poarta unei case cu paşi pe care-i silim să fie liniştiţi. Cordonul de poliţişti a ajuns pînă la cinci metri depărtare de noi; au pistoalele încărcate, două-trei sînt îndreptate spre mulţime. Se aud fără întrerupere pocnetele focurilor. Luciul mat al metalului, norii mici, albaştri, de pulbere sînt atît de aproape, că i-ai putea prinde cu mîna. Lîngă noi, un bărbat îmbrăcat într-o bluză albastră îşi aruncă deodată braţele în aer. Se întoarce încet pe tocul cizmei şi se prăbuşeşte pe asfalt. Tocmai atunci ajungem la uşa unei case, alţii ne împing buluc înăuntru. Käthe îşi croieşte drum spre trepte.

— Stai pe loc!

Dacă se ţin după noi, sus ne înhaţă mai uşor. Aşteptăm deci, aşteptăm. Prin geamul uşii, vedem aler-

gînd poliţişti. Lîngă noi, o femeie cu o fetiţă mică de mînă. Cu mîna liberă îşi astupă o ureche, faţa îi zvîcneşte.

— O, Doamne, Doamne, ce-o să se mai întîmple, ce-o să se mai întîmple... ? repetă ea într-una.

Afară, împuşcăturile se depărtează. Mă postez în faţa uşii. Strada e goală. Plecăm.

O armată de poliţişti, cu tancuri, cu cuiburi de mitralieră pe acoperişuri, are grijă ca străzile din jurul pieţei Bülow să fie libere pentru defilarea cămăşilor brune.

În seara următoare. Sîntem în camera lui Franz Zander. Hilda povesteşte :

— Maică-mea spune că Felix a alergat toată ziua de colo-colo. S-a întors abia după-masă şi s-a trîntit pe canapea. Dar a venit unul de la S.A. să-l ia din nou. „Antenă ! i-a spus — vino numaidecît la sediu ! Au sosit dispoziţii noi. Sturmführer-ul[1] te aşteaptă". De ieri ăştia au prins aripi, v-o spun eu.

Franz se joacă cu franjurile feţei de masă. Cunosc foarte bine familia lui Hilde din cele spuse de ea. Îl cunosc şi pe Felix, fratele ei. „Antena" i se spune în unitatea 33, fiindcă e aşa de înalt. E şef de grupă. Părinţii, soţii Trettin, sînt portarii unui imobil din apropierea noastră, pe strada Berlin. Tatăl Hildei a fost ani de zile şomer. E muncitor necalificat şi nu s-a sinchisit niciodată de politică. Principiul său este : „Să ai din ce să trăieşti, asta-i tot". Dar postul de portar nu-i dă tot ce-i trebuie ca să trăiască. De aceea iese de două ori pe săptămînă cu bicicleta din oraş, ca să facă braconaj : să prindă iepuri şi să pescuiască. Doamna Trettin are grijă de casa „ei" şi de Inge, fetiţa născută tîrziu, abia de cinci ani. Hilde e stenodactilografă. Singura din familie care cîştigă. Căci nici Felix, care e lăcătuş, nu are de lucru. Cu o jumătate de an în urmă a intrat în S.A. „Pentru că m-am săturat să fiu un şomer pe care oricine poate să-l scuipe în obraz — i-a explicat el odată Hildei. Şi apoi m-am

[1] Conducătorul unui grup S.A.

săturat să trăiesc pe spinarea voastră. În cazarmă am pat, am masă. Am fost mereu considerat un om de rînd. În uniformă sînt cineva, o să vedem noi ce-o să fie mai încolo".

Bătrînului Trettin puţin îi pasă „ce face diavolul de băiat". Dar bombăne mereu, fiindcă „toţi ăştia în uniformă nu sînt buni de alta decît să vină tot timpul să-mi tropăie prin casă".

Hilde e cam de şase luni cu noi. Käthe a făcut cunoştinţă cu ea la un curs seral de comerţ. Hilde ţine foarte mult la Franz. Au devenit prieteni. Felix habar n-are de toate astea.

Bătrîna Zander vine de la bucătărie cu un ibric cu cafea. Pune chiar şi o farfurie cu prăjiuri pe masă. Îşi trage un scaun sub lampa cu gaz şi începe să împletească. Aş vrea să-i spun o vorbă bună, dar nu-mi trece nimic prin minte. Are ochi căprui, calzi. Cute adînci i s-au săpat în jurul gurii, îi brăzdează fruntea. Chipul ei înăsprit dar blînd poartă pecetea vieţii. Îmi aduc aminte ce ne-a povestit Käthe atunci cînd Franz a fost pedepsit pentru că a susţinut greva din întreprindere. Bătrîna a stat o clipă fără să scoată un cuvînt, apoi a spus : „O s-o scoatem noi la capăt şi aşa. Tata ar fi făcut la fel". Tatăl ei fusese social-democrat şi căzuse pe front, în Franţa...

— Cîteodată abia dacă izbutesc să-mi păstrez cumpătul — continuă Hilde. Să-l fi auzit pe Felix ce se mai fălea aseară : „Am arătat noi Berlinului ieri cine sîntem ! Mişcarea noastră merge înainte, nimeni n-o mai poate opri. De comunişti n-avem de ce să ne temem, am văzut ieri. Au croncănit doar pe străzile laterale, asta a fost tot".

Franz amestecă cu linguriţa în ceaşcă. Sprîncenele lui blonde sînt încruntate.

— Au contat, se vede, pe faptul că noi o să... — spune Hilde. Franz îi aruncă o privire scurtă.

Toţi tăcem. Nici mai tîrziu nu izbutim să închegăm o conversaţie. E o atmosferă apăsătoare, care nu mai poate fi risipită.

Au trecut trei zile de la defilarea cămăşilor brune. Astăzi defilăm noi. Pornim în marş spre piaţa Bülow. Ger mare. Ferestrele caselor şi geamurile tramvaielor sînt acoperite de un strat gros de flori de gheaţă. Suflarea iese albă din gurile noastre. Gerul neaşteptat, îngrozitor, îşi face drum prin hainele subţiri, uzate. Faţa, mîinile înţepenesc.

Coloana coteşte după un colţ. Mă uit înapoi. Capătul nu se poate vedea, ci numai nesfîrşite rînduri de cîte patru oameni. Steagurile, pancartele cu lozinci plutesc, roşii, deasupra.

— Niciodată cei din sectorul nostru nu s-au prezentat în număr atît de mare ! spune Rothacker.

Nasul lui e roşu-vînăt, şi-a ridicat gulerul paltonului şi pare şi mai sfrijit, şi mai mărunţel ca de obicei. Cei din frunte încep să cînte.

„În ianuarie, sub a lunii rază,
Un spartachist[1] *stătea de pază..."*

Cîntecul cuprinde tot convoiul, ajunge pînă la noi. Stîngul, stîngul, picioarele tropăie.

Grave şi aspre sînt feţele. Priviţi cum defilăm noi ! Fără tancuri, fără mitraliere. Noi sîntem adevăratul Berlin, Berlinul muncitoresc !

În rîndul dinaintea mea, Heinz Preuss, un tovarăş tînăr, duce steagul nostru. Nu poartă manta, are pantofii scîlciaţi. Buzele, o dungă subţire, vînătă. Heinz e şomer de ani de zile. Alături de el merge Paul Teichert, strungar la Siemens. Sub braţ poartă geanta cu gustarea de dimineaţă ; se vede gîtul sticlei albastre cu cafea. A venit de-a dreptul de la locul de muncă. În stînga noastră trece încet un camion cu poliţişti. Sînt îmbrăcaţi în paltoane groase, stau însă zgribuliţi

---

[1] Membru al grupului Spartakus, organizaţie socialistă revoluţionară înfiinţată în 1915, care a militat activ împotriva social-democraţiei de dreapta.
Liga sau grupul Spartakus a devenit nucleul partidului comunist din Germania în 1918.

ca găinile. La intervale scurte trec alţii pe lîngă coloanele noastre. Au apărătoare de ger la urechi.

Cîntăm într-una :

„Şi răsună tunete de artilerie,
Spartakus are numai infanterie...“

Deodată vedem un poliţist care aleargă de-a lungul coloanei. Ţine în mînă un blocnotes. Se opreşte, răsfoieşte carnetul, ridică apoi capul : „Încetaţi ! E interzis !“ urlă el cu glas spart. Cîntecul se stinge, dar cei din faţă cîntă mai departe.

— Staţi acasă, n-avem nevoie de voi ! strigă cineva din spatele nostru către poliţiştii din camion.

— Duminică S.A.-iştii cîntau „Frontul roşu să-l nimicim !“... Atunci n-aţi interzis nimic ! strigă altul.

— Alt cîntec !... Alt cîntec !

Văd cum ofiţerul din camion dă un ordin. Poliţiştii sar jos.

— Oho !... Oho !

— ... vigilenţi ne rotim peste ţara sovietică, noi, prima armată aeriană roşie din lume...

Poliţistul cu carnetul a apărut iar. Am ajuns acum în mijlocul oraşului. Pe trotuare, oamenii îngrămădiţi ne fac semne cu mîna, ridică braţele cu pumnul strîns : „Frontul roşu !... Frontul roşu !“

În uşile magazinelor stau oameni şi se uită la noi. În dosul unei vitrine, în ale cărei flori de gheaţă o rază de soare a topit o ferăstruie, se zăresc de asemenea feţe care privesc.

„... şi tot mai sus, tot mai sus, tot mai sus, ne-nălţăm peste ura şi peste batjocura lor...“

Se pare că poliţistul a recunoscut în sfîrşit cîntecul, după refren, şi l-a găsit în carnetul său.

— Încetaţi ! E interzis ! E interzis ! ţipă iar.

Tăcem. În fruntea coloanei, însă, cîntecul răsună mai departe. Se vede că n-au auzit porunca. Un şir de poliţişti trec în fugă pe lîngă noi ; au bastoane de cauciuc în mîini. Se aude un şuierat strident.

„... fiecare elice cîntă zornăind...“

Cîntecul amuţeşte brusc. Larmă şi ţipete: „Ruşine!... Ruşine!" Au început să lovească. Totuşi din faţă de tot se aude slab dar mereu: „... apărăm Uniunea Sovietică!"

După ce mai înaintăm, vedem că în camion sînt cinci arestaţi.

Cu cît ne apropiem de ţintă, cu atît creşte mulţimea de pe trotuare. Toţi ne fac semne cu mîna, ne strigă: „Frontul roşu!"

Trei zile mai înainte: mînie şi indignare. Azi: entuziasm general!

„S.A-iştii poartă trese cu auritură — iar poporul n-are ce băga în gură!"

O voce subţire pluteşte deasupra coloanei. Apoi numără: „Doi! Trei!"

Glasuri nenumărate azvîrlă vorbele sonore în aer, izbindu-le de ziduri. Deodată pasul de marş s-a împotmolit, coloana şovăie.

— Îl arestează!

— Pe cine?

— Nu ştiu.

— Pe Borstentolle!... Borstentolle!

Coloana se pune din nou în mişcare. Doi poliţişti trec pe lîngă noi. Borstentolle[1], căruia i se spune aşa din pricina „părului său de arici", se află între ei. Văd cum îl îmbrîncesc între ceilalţi arestaţi din camion.

Străzi nesfîrşite. Cîntăm, cîntăm: Internaţionala. De zeci de ori una după alta. Sînt singurele cîntece după care nu urmează strigătul: „Interzis!"

— Stop! Stop!... Opriţi-vă!

— De ce? Ce s-a întîmplat?

— Alt sector coteşte înaintea noastră. Strada e blocată.

Aşteptăm, aşteptăm. Dinspre Spree[2] bate un vînt îngheţat, simt fiori de frig în spate. Preuss clănţăne din dinţi. Tot mai ţine steagul. Nu vrea să-l treacă altcuiva. La dreapta noastră, cealaltă coloană coteşte

---

[1] Moţ ca peria.
[2] Rîul care traversează Berlinul.

de după colţ. Batem din picioare, facem mişcări cu braţele. Frec mîinile lui Käthe. Faţa ei e mică şi îngheţată. Coloana noastră coteşte pe Kaiser-Wilhelmstrasse. Iată-ne aproape de piaţa Bülow. Pe strada largă, două coloane paralele. Şiruri de cîte opt oameni care aşteaptă. Înaintăm încet, la stînga lor.

— De ce staţi pe loc?

— Nu face pe grozavul, o să vă opriţi şi voi îndată — rîde unul din coloana vecină.

— Toate străzile sînt blocate. De ore întregi coloanele se scurg prin faţa casei Karl Liebknecht, măi băiete!

Încă zece metri şi ne oprim. Şirurile au ajuns de cîte doisprezece oameni. Pe to.tă lăţimea străzii nu vezi decît cap lîngă cap. Toţi cîntă. Cerul s-a înroşit de luminile oraşului. De prin case, de prin prăvălii, apar deodată cu pas grăbit femei, cu oale şi ceşti aburinde în mîini.

— Luaţi şi beţi, că desigur aţi îngheţat!

Mîini care întind pachete de pîine cu unt.

— Pentru şomeri!... De bună seamă că-s flămînzi!

În faţa mea, Preuss mestecă cu gura plină. Îşi încălzeşte mîinile pe ceaşca fierbinte.

— Cum era duminica trecută pe aici, cînd treceau cămăşile brune! observă Käthe.

Dar unde să fie oare poliţia? A intrat parcă în pămînt. Mergem mai departe. Acuşi sîntem în piaţa Bülow, la Casa Partidului! Benzi roşii cu lozinci se întind de-a lungul faţadelor. Braţe cu pumnii strînşi se ridică brusc, cîntecul amuţeşte. Pe podium stă Thälmann! Alături de el, cîţiva bărbaţi.

Cineva şopteşte în spatele său:

— Comitetul Central.

Vedem pumnul lui Thälmann, chipul lui trece pe lîngă noi.

— Stă de ceasuri întregi în gerul ăsta năprasnic — spune Rothacker.

Ochii lui par nişte bile srălucitoare, în dosul ochelarilor de nichel.

Am trecut! Poc-poc fac cizmele. Mărşăluim în tăcere.

Peste două zile trec fără grabă pe Wallstrasse. N-am nici o ţintă precisă. E încă devreme, înainte de amiază. Deodată mă bate pe umăr cineva.

— Servus, eu sînt, Ede.

Ede întoarce capul mult ca să mă vadă. Ochiul său drept mă caută. În locul celui stîng are o cavitate de carne roşie cu un luciu umed. O cicatrice roşie, lată de două degete, se întinde de acolo pînă la ureche. Pavilionul urechei e un boţ de carne îngust, făcut sul. În canalul auditiv rămas descoperit se vede un tampon de vată. Pe braţul stîng poartă o banderolă galbenă de invalid cu cele trei puncte negre.

— Prinzi muşte, hai ?... Ai timp ?

— Da. Pentru ce ?

— Mă duc la Oficiu. Nici o lescaie, ca de obicei. Ia să mai fac puţin sluj în faţa directorului, mi-am zis. Am toate tinichelele la mine !

— Bun. Te însoţesc.

Ede povesteşte într-una. Cu proprietarul a avut scandal din pricina chiriei. E în restanţă cu două luni. Înainte de toate, stomacul. Mă întreabă dacă l-am văzut azi pe Franz. Trebuie să-i dea socoteală de lista lui de colecte.

Erich Hoffmann, pe care noi l-am poreclit „Dreipunktede“ (Ede cu trei puncte), a luptat în război în trupele de şoc. Ochiul şi jumătate din ureche i-au fost smulse în timpul unei lupte corp la corp cu grenade. Are Crucea de Fier clasa întîi şi medalia de aur a invalizilor. Că are asupra lui „tinichelele“, adică decoraţiile de război, mi-am imaginat cînd am văzut banderola de invalid. Umblă aşa numai cînd are de-a face cu autorităţile sau cînd „lucrează“ pentru noi. Specialitatea lui Ede este să picteze lozinci noaptea pe zidurile cheiului şi pe frontoanele caselor, stînd pe o scîndură mobilă, atîrnată de frînghii. Dar el mai are şi „un scris frumos“ : cu pumnii — cu ocazia atacurilor naziste. Cu ochiul drept vede foarte bine. Ede a fost citat în faţa justiţiei de mai bine de douăsprezece ori. De fiecare dată, însă, cînd martorii nazişti trebuiau să-l declare complice la anumite acţiuni, începeau să dea înapoi şi asta l-a scăpat. Omul cu

banderolă de invalid şi chior de un ochi nu e cel cu pricina! Pe masa judecătorului se găseau şi actele militare, totul era în regulă. Ede însuşi aranjează lucrurile aşa ca să nu fie recunoscut. La „muncile" de soiul ăsta poartă întotdeauna un ochi de sticlă. Cînd „se-ncurcă treaba", îl vîră în buzunarul din care iese la iveală în acelaşi timp banderola de invalid.

Stau în sala de aşteptare a Oficiului de asistenţă socială. Ede tocmai a fost chemat la director. Băncile aşezate de-a lungul pereţilor de un cenuşiu-murdar sînt ticsite. Şi în mijlocul sălii aşteaptă grupuri de oameni. Numai feţe supte. Numai haine peticite.

La dreapta mea, stau de vorbă două femei.

— Carne? Încă n-am ajuns să pun carne în legume.

— Dacă n-ai, să nu mai opăreşti varza înainte, ci s-o fierbi înăbuşit. Altfel îi piere şi ultima urmă de putere.

— S-o fierb înăbuşit? Dar cere mai multă grăsime!...

E un aer greu. Dinspre colţul în care se află soba, vin valuri fierbinţi care te usturã în gît. Dar toţi se înghesuie într-acolo, să se încălzească. La stînga mea, o femeie mică, palidă. Ţine un sugaci în braţe, îl leagănă. Pruncul scînceşte încet, cu sughiţuri adînci. „Şş-şş-şş" — îl linişteşte ea.

— Astea mai merg încă. Nu-ţi putem da altele. Cel mult să le punem flecuri — mi-a spus ăla acum opt zile!

Un bărbat cu părul cărunt şi rar îi arată vecinului său ghetele pe care le poartă. Pielea a plesnit unde se îndoaie gheata pe părţile laterale, iar printre crăpături se văd ciorapii.

— O să-i pisez însă mereu! Ăştia îşi închipuie că pot să ne ducă cu zăhărelul? mai spune el.

Vecinul său, un tînăr, rîde dispreţuitor.

— Poate c-o să-ţi dea Adolf ghete noi. Acum duce tratative la Köln, în vila bancherului Schröder. Ce crezi, vorbeşte şi despre ghetele tale? întreabă el cu ironie amară.

— Ce ţipi! spune altul. Mai demult Goebbels a scris împotriva lor în „Angriff": ştii, ăia din protipen-

dadă, care vor să se culce în patul aşternut de noi, iar despre Papen că e un idiot!

Uşa biroului se deschide cu zgomot. Aud vocea lui Ede:

— Să crăp de foame, nu? Dar să-mi mănînc sănătatea în tranşee v-a convenit, nu-i aşa? Vă mai spun încă o dată: mă duc să mă satur pe socoteala dumneavoastră la Aschinger. Pe socoteala dumneavoastră!

— Te previn! Te previn! ţipă o voce dinăuntru.

Ede trînteşte uşa, se îndreaptă spre noi.

— Care dintre voi e flămînd?

Tăcere. Toţi îl privesc uluiţi.

— Ce întrebare! La toţi ne ghiorăie maţele — spune flăcăul.

— Haideţi cu mine! Cinci dintre voi. Puteţi înfuleca pe săturatelea, Mandea plăteşte! spune Ede.

Nimeni nu se urneşte.

Peste cîteva minute o luăm totuşi din loc. Sîntem cinci. Flăcăul, de care habar n-am cine e, şi încă doi tovarăşi, pe care nu-i băgasem de seamă adineauri în sala de aşteptare.

— Daţi-i drumul, alegeţi-vă ce vreţi! ne îndeamnă Ede după ce ne aşezăm la o masă în localul lui Aschinger. Tot ce vă pofteşte inima. Închipuiţi-vă că azi e duminică.

Eu comand un cotlet. Doi dintre noi, însă, parcă i-ar fi lovit cineva cu leuca în cap. Vorbeşte Ede pentru ei cu chelnerul.

— Ciolan pe varză. Da' să fie mare!

Mîncăm. Ede turuie într-una. Noi dăm din cap, zîmbim cu sfială. Şi mie începe să mi se pară cam albastră toată chestia asta.

— Încă o halbă pe cinste şi-o ţigară, nu-i aşa? întreabă Ede după ce am isprăvit.

Dăm din umeri. Dar Ede comandă. De altfel, el a înghiţit două porţii. Noi am refuzat politicos, dar categoric. Halbele sînt goale, ţigările le-am fumat.

— Acum ştergeţi-o! Eu rămîn aici — declară Ede.

Noi o tulim cu paşi mari. Chelnerul se uită după noi. Simt privirile lui în ceafă. Afară, rămîn numai eu singur la capătul cel mai îndepărtat al geamului mare

de restaurant. Ede cheamă chelnerul, îl văd pe acesta cum rămîne cu gura căscată, pleacă în goană şi se reîntoarce cu responsabilul. Acesta gesticulează, iar faţa lui lătăreaţă se face roşie. Toţi din local întorc capetele. Ce să mă mai încurc şi eu ? Fac cîţiva paşi pînă la colţ. Aştept. Peste puţin timp, doi poliţişti trec strada. O clipă mai tîrziu ies din restaurant cu Ede între ei. Îl duc la postul de poliţie. E pe o stradă vecină, care o taie pe asta. Mă ţin după ei la oarecare distanţă, mă opresc iar la colţul unde am stat adineauri. Trec douăzeci de minute, o jumătate de oră. Mă pătrunde frigul. În sfîrşit, iată-l pe Ede ieşind. Singur ! Îmi face semn cu capul, rînjeşte. La colţul următor îl ajung.

— Omule !

— Ce-i, ce-i ? rîde Ede. I-am azvîrlit locotenentului tinichelele pe masă. Să crăp de foame, eu care am luptat pe front ? Aşa i-am spus.

— Şi la Aschinger ?

— Chelnerul ce-i altceva decît tot proletar, asta-i clar — spune Ede. I-am explicat responsabilului : El n-are nici o vină. Chemaţi la telefon Oficiul de asistenţă socială, directorul e la curent.

— Ăia o să ţi-o coacă !

Ede îmi dă un ghiont.

— Şi ce-o să iasă din asta ? Opt, să zicem paisprezece zile de pîrnaie. Le faci şezînd pe o bucă !

În 30 ianuarie, la prînz, o veste aleargă din casă în casă pe Wallstrasse : Hitler a fost numit cancelar ! Hitler !... Vreau s-o citesc cu ochii mei. Vînzătorului din colţ i se smulg ziarele din mînă. Titlul cu litere de-o şchioapă, de pe prima pagină, mă însoţeşte spre casă, urcă etajul doi, îl am în faţa mea pe masă :

ADOLF HITLER, CANCELAR AL REICHULUI !

Parcurg şirul de litere de dedesubt, îl parcurg încă o dată. Franz ! Trebuie să mă duc la Franz ! În uşă se aude o bătaie puternică. E Franz ! Îmi dă mîna, trece cu paşi înceţi pe coridor, parcă mi-ar căuta camera, parc-ar veni acum pentru prima oară la mine.

Apoi îşi scoate şapca. Părul său blond e leoarcă de sudoare. Buzele i s-au subţiat. Pare bătrîn. Mă uit la el ca şi cum nu l-aş fi văzut de ani de zile.

— Du-te cu Ernst Schwiebus să anunţaţi grupele noastre — spune el. La ora şapte avem demonstraţie. Locul de adunare obişnuit. Aveţi grijă ca totul să meargă cu iuţeala fulgerului!

Ochii cenuşii îi sticlesc. Spune toate astea scurt, parcă s-ar mărgini să repete lucruri puse la punct de multă vreme. El a trecut peste ştirea din ziar — a şi depăşit-o cu un pas.

— Noroc, trebuie s-o pornesc mai departe!

Vreau să vorbesc, vreau să-i spun tot ce mă frămîntă. Dar Franz a ajuns la uşă, mai dă o dată din cap, coboară în grabă scările sărind mai multe trepte deodată.

Demonstraţie — iar?! Parc-am vrea să mai facem o demonstraţie pe săturatelea! Ce ne mai rămîne acum din viaţa noastră particulară? Poimîine e 1 februarie, ziua în care voiam să mă mut la familia Zander. Voiam să ne căsătorim, Käthe şi cu mine. Săptămîna trecută l-au primit însă pe Willi în casă. Se ascunde. A şters-o din Germania centrală. Îl caută. A strecurat manifeste într-o cazarmă. Aşa că a rămas totul cum a fost. Doar n-o să locuim toţi cinci în cele două camere.

Se lasă seara. Străbatem în grupuri mici strada noastră, care arată ca un furnicar pe care a călcat cineva. La toate porţile vezi oameni care discută cu aprindere.

O mulţime uriaşă s-a strîns la locul de adunare. Oamenii se grupează cît ai clipi din ochi în rînduri de cîte patru. Atmosfera e încărcată. Nu zăresc nicăieri steaguri. În clipa asta îmi dau seama cum stau lucrurile. Le-ar confisca, bineînţeles, imediat! Demonstraţia ne-a fost anunţată — ce idee! — cum ar putea să fie? Unde e poliţia? Nu văd nici un poliţist. Iată grupele noastre.

— 'nă seara — spun eu în grabă.

Käthe îmi întinde mîna. Se bucură.

— E şi Willi aici?

Mă priveşte mirată.

— Nu. Trebuie să fie cu băgare de seamă.

— Defilez cu echipele de pază ale caselor — spun eu grăbit. Mi-e ciudă. Cum am putut pune întrebarea stupidă referitoare la Willi?

— Echipele sînt în faţă. Eu rămîn aici — spune Käthe.

Totul a ţinut doar cîteva clipe. Capul coloanei se pune acum în mişcare. O iau la fugă. Deodată, un steag roşu se înalţă din mijlocul coloanei, colo la stînga — altul! Au apărut şi poliţiştii! Aleargă în grupuri mici de-a lungul coloanei, cu căştile pe cap. Uite, mai încolo şi un camion! Geme de uniforme albastre. Cît de lungă e coloana! Urmează rînduri strînse de flăcăi. Echipele de pază ale caselor. În fruntea lor, Richard Hüttig şi Franz Zander. Îmi aruncă o privire scurtă cînd ajung alături de ei.

— Asta va fi ultima demonstraţie pe care ne-o mai tolerează — îl aud pe Franz. Vocea lui e aspră.

Bărbia lui Hüttig zvîcneşte.

— Da, apoi partidul va intra în ilegalitate.

„Sfîrşiţi odată cu trecutul negru,
Sculaţi popor de osîndiţi...“

Cîntăm. Ni se pare deodată ca un cîntec nou, parcă l-am cînta pentru întîia oară. Simt un fior cald în piept, inima îmi bate puternic.

„...Luptaţi ca totul voi să fiţi...“

Cîntecul s-a isprăvit. Se aude numai tropăitul nostru pe pavaj. Nu-s prea mulţi poliţişti şi se ţin la distanţă de noi. Îşi dau şi ei seama că astăzi n-au de-a face numai cu demonstranţi, ci cu oameni din popor agitaţi la culme, mînaţi de ură şi plini de hotărîre. Străzile strîmte, prost luminate, şirurile dese de oameni care umplu şi trotuarele îi fac mai prudenţi...

Franz îşi îndreaptă privirea spre Richard Hüttig.

— Asta zic şi eu demonstraţie! Geme strada. Toţi au venit, mulţi social-democraţi.

— Numai de n-ar fi prea tîrziu!

Un glas pătrunzător, limpede, se înalţă brusc:

— Jos guvernul lui Hitler! Jos fascismul!

— Jos cu ei! Jos cu ei! Jos cu ei! răspund mii de voci.

Reflectorul de pe camionul poliţiei, care pînă acum căuta amănunţit pe la ferestrele caselor, se îndreaptă deodată spre locul de unde ţîşnise glasul. Poliţiştii aleargă în grupuri pe lîngă noi. Îi văd mergînd pe lîngă coloana demonstranţilor, în aşteptare. Se răsfiră însă în curînd, o iau spre noi, spre capul coloanei, aleargă şi înapoi, acolo unde coloana coteşte tocmai de după colţ, ca un şarpe negru. De peste tot izbucnesc acum strigăte. De fiecare dată poliţiştii aleargă spre cei care vociferează, dar îmi dau seama că vor doar să ne intimideze; şi ei sînt tulburaţi. Altădată s-ar fi grăbit să împartă lovituri. Camionul lor înaintează încet, o dată cu convoiul. Reflectorul de pe camion pipăie cu lumina sa violentă şirurile noastre. Nu vor să aibă surprize.

Trecem prin faţa unei fabrici. La intrare, un portar în uniformă. Ferestrele atelierelor sînt luminate.

— Franz!

Acesta îşi întoarce ochii spre mine.

— Mîine dimineaţă trebuie să fim în faţa fabricilor. Dacă continuă să lucreze...

— După demonstraţie, vii cu noi. Dar fără să se bage de seamă. Am aranjat totul — mi-o taie el scurt...

O oră mai tîrziu. Richard Hüttig şi Franz Zander merg la depărtare de douăzeci de paşi înaintea mea. Străzile sînt pustii şi adormite. Cei doi intră într-o bodegă. Îi urmez. Amîndoi stau la tejghea şi beau bere. Ăştia stau liniştiţi şi beau bere! Dar ce se întîmplă? Credeam că... Iată-i că ies şi pornesc iarăşi pe străzi lungi, nesfîrşite. Am ajuns, de fapt, în alt cartier. Îi văd dispărînd din nou într-un birt, aşezîndu-se din nou la o tejghea. Ce-o mai fi şi năzbîtia asta? Vreau să mă duc la Franz şi să-i spun în faţă părerea mea, dar ei trec pe lîngă mine, ies afară. Nici nu mi-au aruncat o privire măcar. Pe feţele lor s-a aşternut o expresie atît de distantă, că-mi rămîn cuvintele în gît. Se fac

pur şi simplu că nu mă cunosc! Alerg iar după ei. Totul mi se pare idiot. Sînt nebuni, curat nebuni! Ne apropiem de al treilea birt. M-am hotărît ca de data asta să nu mă mai las tîrît după ei ca un bleg. Cei doi comandă iar bere. În local, puţină lume, doar o singură masă e ocupată de un grup de jucători zgomotoşi de écarté. Aud cum trîntesc cărţile pe masă. Franz şi Richard pun jos paharele goale. Dacă trec şi acum pe lîngă mine... Dar ei traversează lent încăperea şi dispar după o uşă.

În camera în care am intrat, lume multă. Mă aşez liniştit într-un colţ. Nici o figură din jurul meu nu mi-e cunoscută. Franz şi Richard sînt în partea cealaltă.

Un bărbat înalt, blond-roşcat, se află în faţă, aşezat la o masă pusă de-a curmezişul. Îşi mută privirea de la unul la altul, aruncă fiecăruia o vorbă.

— Tu?

— Acest „tu" ţine loc de o lungă întrebare către fiecare. Răspunsurile vin cu repeziciune:

— Ajutorul roşu... Celula 217... I.A.H.[1]... Celula 274...

Franz rosteşte numărul celulei noastre.

— Echipele de pază ale caselor — spune Hüttig.

— Tu?

Mă priveşte acum pe mine, mijind ochii. Privirea asta mă intimidează.

— ...Eu... eu...

— Cine îl cunoaşte? întrebarea sună aspru.

— Eu. E în ordine — se aude răspunsul lui Franz din cealaltă parte a odăii.

Richard Hüttig, care se află alături de el, ridică degetul arătător. Ceea ce vrea să însemne: şi eu îl cunosc. Şi încă cum mă cunoaşte Richard! Deodată mă cuprinde o mare bucurie la gîndul că mă cunoaşte, mă simt chiar mîndru. De cît timp ne cunoaştem de fapt? De mai bine de trei ani. Cum stă aplecat înainte! Mic şi îndesat, acum pare parcă şi mai mic. Are întotdeauna o expresie atît de serioasă, de parc-ar fi mereu frămîntat de probleme încurcate. Acum, cutele din jurul

[1] Ajutorul internaţional al muncitorilor.

buzelor, cele de pe frunte, deasupra sprîncenelor stufoase, sînt şi mai adînci. Părul lui bogat, blond-închis, cade în dezordine pe frunte. Cum ar vorbi oare, dac-ar lua aici cuvîntul ? Ca de obicei, în propoziţii scurte. Aspru. Cu glasul lui răstit din totdeauna.

Eu fusesem ultimul întrebat. Omul de la masă începu să vorbească :

— Tovarăşi ! Întreprinderile pe care ne bazăm în acţiunea de mîine sînt : uzinele Aron, Zwietusch, Werner şi uzina electrică din complexul Siemens. O să tipărim la noapte manifeste în locurile ştiute de voi, din cartierul căsuţelor de lemn. Le luaţi mîine în zori !

Face o pauză, privirea lui trece de la unul la altul.

— Rămîneţi în stare de alarmă pînă atunci, toată noaptea. V-aţi anunţat tovarăşii ? O să fie...

Uşa se deschide. Un tînăr se îndreaptă spre vorbitor. Obrajii îi sînt roşii ca racul ; pare obosit. Discută în şoaptă, apoi tînărul pleacă. Vorbitorul continuă :

— În momentul ăsta, toţi SA-iştii din Berlin s-au adunat la o retragere cu torţe în cartierul ministerelor. Se vor întoarce de acolo îmbătaţi de victorie, încă un motiv pentru ca noi să fim vigilenţi ! Clar, nu-i aşa ? Sau mai are cineva de pus vreo întrebare ?

Nimeni nu se înscrie.

Plecăm cîte unul. Străzile sînt pustii. Liniştea asta nefirească îmi încordează nervii. Mă doare capul.

Ceasul din turnul primăriei bate unsprezece şi un sfert. Stăm în gangul casei lui Rothacker. Se aude poarta închizîndu-se. E Paul Teichert.

— Ceva nou ?

— Nimic. Retragerea cu torţe se vede că nu s-a terminat încă.

— Poate ne înşelăm închipuindu-ne că naziştii vor să se răcorească azi pe socoteala noastră. Sînt, desigur, destul de ocupaţi cu sărbătorirea „victoriei" lor.

— Tare m-ar mira să nu ne ofere tocmai azi o mostră a „victoriei" lor ! Ce li se mai poate întîmpla acum ? Poliţia ? Nu-i dă mîna să se pună rău cu organizaţia militară a noului regim. Statul nazist nu s-a născut decît de douăsprezece ore, dar el e de-acum

înainte patronul! Cine mai vrea să-şi rişte postul sau simbria?

Franz vorbeşte către colţul în care strălucesc ochelarii de nichel ai lui Rothacker.

— N-am zărit adineauri, în raita mea, nici o cască de poliţist. Probabil că naziştii or să ştie să profite de asta... Altădată nu trecea o clipă fără să întîlneşti cîte o patrulă pe aici!

Paul Teichert şi-a ridicat gulerul paltonului pînă peste urechi.

— Aşa-i — spune el. Dacă nu ne apărăm singuri, s-a zis cu noi. Am văzut ce-a fost în Braunschweig şi la Altona... Băieţii din Altona s-au purtat aşa cum se cuvine.

— „Stani" e în stare de alarmă? întreabă Rothacker.

„Stani" e denumirea prescurtată a localului în care se află organizaţia noastră de autoapărare.

— Bineînţeles. Au chiar şi patrule de motociclişti.

Franz îşi drege glasul, scuipă.

Multă vreme nimeni nu suflă o vorbă.

Apoi se aude din nou vocea lui Rothacker, parc-ar veni de departe.

— M-am gîndit adeseori, încă mai demult, la toate astea, Franz. Cîte au avut de îndurat şi pînă acum atîţia dintre noi! Şi eu. Patru ani de noroi şi sînge, în război. Spartakus, evenimentele din nouă sute nouăsprezece, apoi cele din douăzeci şi trei...

O maşină trece prin faţa casei. Ne uităm afară. Nu e decît un taxi.

— ...În douăzeci şi trei. Şi atunci am stat şi-am aşteptat ca să înceapă vremea noastră! Astăzi stăm în stare de alarmă... ca să ne apărăm viaţa.

— Aşa e revoluţia: cînd la deal, cînd la vale! spune încet Franz.

Teichert se întinde şi cască. Apoi spune:

— Uneori te apucă desperarea. Morţi, atîţia morţi, mii şi mii. Temniţă, urmăriri, toţi anii ăştia. Naziştii îi dau într-una cu „vechea lor gardă". Nişte porci! Au umblat întotdeauna cu pistoalele în buzunar, fără să păţească nimic, justiţia le-a ţinut partea. Frumoasă „veche gardă"!

Poarta se deschide în grabă. Ne întoarcem. Ernst Schwiebus! Dă din mîini agitat, abia suflă.

— Naziştii... e un motociclist aici... vin!

Ne repezim afară.

— Trebuie să apară îndată tot „Sturm"-ul! vorbeşte iute motociclistul. E un bărbat tînăr, cu şapcă de balonseide.

— Anunţă-l pe Richard şi echipele! spuse Franz.

Tînărul se aruncă pe motocicletă, porneşte în goană. Franz se întoarce spre noi.

— Daţi-i drumul! Alarmă! Fiecare ia cu el cîţiva tovarăşi. Rothacker rămîne cu mine.

Şi din localul nostru, de la Werner, ţîşnesc de zor tovarăşi. Jaluzelele sînt lăsate în jos cu zgomot; deschidem porţile, alergăm în curţi. Strigăm scandat spre zidurile sumbre: „Atenţie! Atenţie! Naziştii atacă Wallstrasse!" La ferestre se aprind lumini. Oamenii coboară în grabă scările. Se trag zăvoarele la ferestrele care dau spre stradă. Un bărbat trece pe lîngă mine în goană, îmbrăcat doar în halat de baie peste cămaşa de noapte. Strada noastră s-a trezit! Dinspre colţul străzii se aude deodată un cîntec:

„În lături din calea batalioanelor brune!
În lături din calea celor din Sturm!..."

Nu cîntă. Urlă. Cuvintele celelalte se pierd în mijlocul şuierăturilor şi strigătelor asurzitoare.

— Jos cu voi! Jos cu voi! Frontul roşu! Frontul roşu!

O grămadă întunecată de oameni se apropie în grabă. Ăsta nu mai e marş! Se bulucesc, se împing unii pe alţii, ca într-un vîrtej. În mijlocul adunăturii se aud deodată bufnituri surde — ghivece cu flori! Un urlet sălbatic ţîşneşte din vîrtej, apoi un glas care ţipă:

— Închideţi ferestrele!... În lături din calea noastră!

Ăştia vor să ia locul poliţiei! Pe măsură ce se apropie, zăresc cataramele de la diagonale şi centuri, care sclipesc în lumina felinarelor.

— Aici!... Aici!... Un poliţist!

— Da!

Un poliţist singur aleargă în faţa puhoiului, casca sa străluceşte. Un nazist aleargă alături de el. Văd că poliţistul caută să-l convingă pe nazist de ceva. Acesta însă se întoarce, zbiară, zbiară în mijlocul vacarmului infernal :

— Rupeţi rîndurile !... Foc asupra ferestrelor !

Alb ca varul la faţă, Rothacker îl prinde pe Franz de reverul hainei.

— Cîinii !... Cîinii !... Cîinii !...

Vîrtejul de cămăşi brune se destramă. Un pîrîit continuu ţîşneşte către zidurile caselor, focurile pistoalelor sfîşie întunericul străzii. Cercul de focuri se apropie încet de noi. Pîrîitul armelor se amestecă cu bufniturile obiectelor aruncate de la ferestre, cu strigătele care pornesc din toate casele : „Bandiţilor ! Ucideţi muncitorii !" Îmi stă un nod în gît, mă cuprinde un tremur, nu mă pot stăpîni. Deodată bag de seamă că poliţistul din fruntea puhoiului de nazişti nu mai aleargă. Ridică braţele, se răsuceşte şi cade grămadă. S.A.-istul de lîngă el sare, vrea parcă să strige ceva camarazilor săi. Braţele lui se vîntură prin aer... apoi se prăbuşeşte şi el în genunchi.

Ce s-a întîmplat oare, ce s-a întîmplat ? Nu mă pot dumeri. Din strada laterală, din faţă, vine alergînd cîte o umbră, care se furişează în nişele caselor. Din cînd în cînd, fulgerul unui foc de armă.

Acum SA-iştii gonesc pe lîngă noi. Cizmele lor tropăie pe după colţ. Au dispărut ca strigoii. Două trupuri, ca două pete întunecate, zac pe asfalt.

Peste cîteva minute, sirena unui car de asalt al poliţiei sfîşie aerul. Camionul se apropie cu viteză ameţitoare. Lumina reflectoarele lui scrutează asfaltul. Frînează scrîşnind. Lumina reflectoarelor se aşterne acum peste trupurile de pe asfalt. Doi dintre oamenii noştri de la „Stani" se îndreaptă către poliţişti. Aceştia aşteaptă cu pistoalele în mînă.

Se aude limpede şi sigur glasul unuia dintre tovarăşi :

— Naziştii au atacat Wallstrasse !

Şi arată către cei căzuţi :

— Ăştia trec în contul dumneavoastră, domnule vardist !

Ajută apoi la încărcarea celor două trupuri.
— La spitalul Westend!... Repede!... Repede!

În aceeaşi noapte. În colonia de cocioabe din Siemenstadt[1]. Am venit îndată aici după atacul S.A.-iştilor. Franz închide cutia aparatului de multiplicat, care are un capac cu arc, şi apoi cască. Eu îmi şterg cu o cîrpă mîinile pătate de vopsea.

— Cît e ceasul?

— Aproape patru — spune Strubbel. Şi-a apropiat ceasul de buzunar de lampa de petrol.

Mă îndrept din şale, mă doare spatele. Mi-e frig. Nu doresc decît să dorm. O, de-aş putea dormi! Am un gust fad, de metal, în gură, care îmi măreşte oboseala pînă la greaţă.

— Eşti sfîrşit, nu-i aşa? întreabă Strubbel.

Părul negru îi cade zbîrlit pe frunte.

Îţi vine mereu să i-l dai înapoi pe spate.

— Păi cum să nu fie! răspunde Rothacker pentru mine. Stă pe jumătate întins pe canapeaua şubredă din baracă. E palid. În dosul ochelarilor i se văd marginile înroşite ale pleoapelor.

— Ei, dar am scos o mie cinci sute de foi! ne consolează Franz. Iar lui Strubbel îi spune: N-ai fi putut să le dai gata de unul singur... Nu!

Manifestele stau în teancuri, aşezate în lung şi în lat pe masă. Sînt încă umede.

— Dacă şi ceilalţi au tot atîtea, Siemens-ul o să fie inundat! se bucură Strubbel.

Nu răspunde nimeni. M-am aşezat în fotoliul dărăpănat de nuiele şi moţăi. Franz şade lîngă Rothacker. Acum, cînd corpul stă nemişcat, nevoia de somn se face şi mai irezistibil simţită. Mă silesc din răsputeri să-mi ţin ochii deschişi.

Pe pereţii de scînduri atîrnă de jur împrejur piei de iepure căptuşite cu hîrtie. În colţul din stînga se află un pat de campanie din fier, acoperit cu o plapumă roşie ferfeniţă. Alături, pe după uşa de lîngă patul de

---

[1] Suburbie a Berlinului, denumită după complexul uriaş de uzine electro-mecanice Siemens.

campanie, doarme nevasta lui Strubbel cu Heini, care are trei ani. Strubbel a locuit mai demult pe strada noastră. E şomer de trei ani. L-a dat afară proprietarul. I-a scos mobila în stradă. Strubbel s-a mutat atunci pe la tovarăşi. Mai tîrziu l-am ajutat să-şi clădească baraca. Acum el e îndrumătorul politic al celulei din colonia de barăci de la Siemens. Mahalaua Siemens e o citadelă nazistă. Numai mic-burghezi. Cînd sînt alegeri, la opt din zece ferestre, atîrnă steagul cu zvastică.

Cineva mă scutură de umeri — totuşi am aţipit.

— Gata, e timpul să pornim!

Strubbel dă la o parte sacul de cartofi care stă atîrnat în faţa uşii.

— Succes! Nu vă lăsaţi înhăţaţi!

Afară miroase a gunoi şi putreziciune. Undeva începe să latre un cîine. Un văl lăptos de ceaţă pluteşte deasupra căsuţelor. E frig. Cotim la dreapta. Înaintea noastră se ridică rambleul înalt de cale ferată. Un tren lung de marfă trece cu zgomot peste pod. Locomotiva scoate nori albi, groşi. Ceasul din gară arată ora cinci fără cîteva minute. Sala de ghişee e goală. Funcţionarul şade cu o mutră adormită în cabina lui. Se uită la noi nedumerit.

— Aşteptăm afară — spune Franz încet.

Lumina lămpilor cu arc se răsfrînge tremurînd în apa canalului din spatele viaductului. Mă rezem de gard.

— Iată-i!

Sosesc Ernst Schwiebus, „confecţionarul", Heinz Preuss şi Ede.

Ede şi-a pus ochiul de sticlă. Ne strîngem mîna.

— Noaptea asta a fost razie în Wallstrasse, măi! spune Schwiebus. La ora două au ocupat străzile dimprejur. Paul Teichert n-a venit la locul de întîlnire. Se vede că n-a putut ieşi, măi! Acest „măi" la sfîrşitul propoziţiei este un obicei al lui Schwiebus.

— Spune tot ce ştii. Au fost arestări? întrebă Franz.

— Nu, dar n-ar fi exclus, măi.

— Trebuie să ne înţelegem, unde să spunem că ne-am petrecut noaptea? Franz ne face semn mie şi lui Rothacker.

Împărţim în grabă manifestele. Fiecare îşi îndeasă buzunarele. Pe dinaintea noastră, un tren luminat trece peste pod. Franz ne îndeamnă să ne grăbim.

— Tu vorbeşti în grupa ta, Schwiebus. Eu într-a mea. Începeţi cu primele vagoane, noi le luăm pe cele din urmă. Apoi ne întoarcem aici cu trenurile goale. Dacă unii dintre noi nu sosesc, ceilalţi părăsesc gara. Atenţie pe peroane, să nu fie ceva suspect! Gata!

— Eu nu pot rămîne decît pînă la ora şapte, măi, mă aşteaptă maşina mea cu pedale — spune zorit Schwiebus, care e curier cu bicicleta la o drogherie.

— Vei fi terminat de mult pînă atunci!

Ne despărţim. Nervii îmi sînt încordaţi. Oboseala mi-a trecut. Numai în cap simt o apăsare surdă şi ochii îmi ard. Peronul ticsit de oameni. Trenurile electrice sosesc unul după altul în gară. Schimbul de dimineaţă de la uzinele Siemens se duce la lucru. Mii de muncitori. E prima dimineaţă după ce Hitler a fost numit cancelar.

În compartiment miroase a sudoare şi fum stătut. Oamenii stau pe bănci cu figuri toropite. Unii lasă capul în jos. Îşi continuă somnul, profitînd de drumul cu trenul. Întindem fiecăruia cîte un manifest. M-am zăpăcit. Totul e altfel decît m-aş fi aşteptat. Nimeni nu scoate o vorbă, nu se agită. Toţi primesc în tăcere manifestele din mîna noastră. Unii îşi aruncă ochii peste ele, cei mai mulţi le vîră imediat în buzunar. Franz se postează în mijlocul vagonului. Începe cu vocea ridicată:

— Colegi! Ieri Hitler a ajuns cancelarul Reichului. Capitaliştii germani l-au adus la putere, deoarece nu văd altă ieşire din criză decît să exploateze şi mai crunt muncitorimea. Hitler o să facă din Germania o închisoare pentru muncitori. Orice rezistenţă va fi înăbuşită prin teroare. Aseară S.A-iştii au şi început să atace cartierele muncitoreşti. Colegi! Muncitorii din lumea întreagă şi-au aţintit ochii asupra noastră în aceste momente. De voi, cei din întreprinderi, va depinde dacă fascismul sîngeros îşi va putea îndeplini planul.

Prin ferestrele vagoanelor se zăreşte regiunea pustie. Semnale luminoase în diferite culori. Franz îşi aruncă repede privirea într-o parte, vorbeşte mai iute :

— Noi, comuniştii, şomerii şi angajaţii din uzine, venim spre voi ca să luptăm alături, tovărăşeşte. Noi vă spunem : Nu puneţi azi mîna pe nici un comutator ! Nu puneţi în mişcare nici o maşină ! Ţineţi în grabă adunări pe secţii, la vestiare, în sălile de mese, pretutindeni ! Discutaţi situaţia. Alegeţi comitete de acţiune. La dictatura lui Hitler există doar un singur răspuns : grevă politică generală în întreaga Germanie ! E în joc însăşi viaţa noastră, viitorul copiilor noştri, nu uitaţi asta !

Franz vorbeşte cu înflăcărare. Mă uit cu atenţie la figurile din jur. Toţi ochii sînt aţintiţi asupra lui, dar compartimentul rămîne şi acum tăcut. Trebuie să ne înţeleagă, trebuie să priceapă ! Acum, în clipa asta !

— Daţi-i drumul, discutaţi ! ne şopteşte Franz.

Trenul urcă o pantă piezişă, stă aplecat într-o parte. Pătrund între două şiruri de bănci unde stau doi muncitori tineri, unul mai vîrstnic şi o femeie. Femeia a împăturit manifestul într-un pătrat mic, îl suceşte între degete. Bătrînul îl citeşte, ceilalţi doi se vede că l-au băgat în buzunar.

Înseamnă că nu l-au citit.

— Colegi ! Nu ne putem despărţi aşa. Desigur, simţiţi şi voi, întocmai ca şi noi, că ceva trebuie să se întîmple. Chiar azi ! Muncitorimea trebuie să se apere. Staţi de vorbă fără întîrziere cu colegii din secţia voastră.

Stau aplecat înainte, trenul se clatină şi mă scutură. Femeia mă priveşte pieziş, cu ochi mici, neliniştiţi. Strînge buzele. „Grevă ! Dar pişicher mai eşti, scumpule !" pare să spună privirea ei. Muncitorul tînăr din stînga dă din umeri.

— Ai dreptate... da — spune el tărăgănat. Cel de lîngă dînsul se joacă stînjenit cu geanta în care îşi duce mîncarea. Afară, pămîntul e acoperit de un strat subţire, cenuşiu, murdar, de gheaţă.

— Nu putem face nimic. Trebuie să aşteptăm, să vedem ce hotărîre iau sindicatele — spune bătrînul.

Găsesc în sfîrşit un punct de sprijin în ochii lui liniştiţi, întunecaţi.

— N-are rost să mai aşteptăm. Oricum, trebuie să înceapă de undeva. Ceilalţi se vor lua apoi după noi!

Bătrînul scutură capul.

— Fără directive din partea sindicatelor! Fără fonduri de grevă! Să ne repezim aşa, orbeşte?! Tînărul din stînga dă din cap în semn că e de aceeaşi părere: „Cu neputinţă!"

— Ne pierdem pîinea, asta o să fie! intervine femeia cu glas ascuţit.

— Contra întregii muncitorimi n-au să poată...

Trenul frînează scrîşnind şi se opreşte. Toţi se înghesuie spre uşi. Afară, pe plăci mari, smălţuite stă scris „Uzinele Werner".

Suflă un vînt îngheţat pe peronul neacoperit. În apropiere se înalţă clădirile uzinei. Pătratele luminoase ale ferestrelor se ridică pînă la mare înălţime spre cerul sur-alburiu. În dosul pereţilor de sticlă se vede ca un schelet scara cu trepte late. Oamenii mişună, ca nişte puncte mici. Prin curtea uzinei, jos, la stînga, trec rînduri dese. Zeci de mii sînt înghiţiţi în cîteva minute. Dacă toţi ar...

— Acolo, în faţa gării, în faţa intrării în uzină, ar trebui să fie cineva care să distribuie manifeste! spune Rothacker.

— Celulele coloniei de barăci.

În cealaltă parte a peronului intră un tren gol. Schwiebus coboară în grabă cu grupa sa.

— Ce e, măi?

— Rămîneţi aici, noi mergem la gara Fürstenbrunn — spune Franz.

Străbatem în goană străzile strîmte pe care străjuiesc numai clădiri ale întreprinderii. Ziduri cenuşii, în faţa lor o fîşie de iarbă şi garduri de fier. Ede e cu noi acum. „Vreau să vin cu voi" — declarase. Ne ies în cale grupuri de muncitori. Rothacker începe să împartă manifeste. Nici urmă de poliţie.

— Lasă, pentru pod — spune Franz.

Pe trotuare, împrăştiate, manifeste. Le aruncă pur şi simplu, sînt fricoşi. La dreapta, fabricile rămîn în

urma noastră, înaintea noastră apare podul Fürstenbrunn. Aici, la canal, se face alimentaţia cu apă a uzinelor. În spatele podului se înalţă cocoaşa întunecată a gării Fürstenbrunn. E cea de-a doua legătură cu calea ferată a uzinelor. În timpul zilei e pustiu. Acum însă coboară aici mii de muncitori. Trec înghesuiţi în şiruri de cîte patru peste podul îngust. Împărţim manifeste, rostim cîteva cuvinte în grabă. Nu e nici timpul, nici locul pentru discuţii, căci toţi se zoresc. Stocul meu de manifeste se isprăveşte curînd. Iată-l şi pe Rothacker cu mîinile goale.

— Şi nici măcar nu e picior de poliţist pe aici !

Franz se uită cu ochi pironiţi la mulţimea care se scurge de zor.

— Aici ar fi fost nevoie de mai mult, de ceva mult mai vast. Întîia dimineaţă după ridicarea lui Hitler la rangul de cancelar, în cel mai mare cartier industrial din Berlin ! Ar fi trebuit două sute de oameni drept pază şi, în mijlocul lor, unul dintre fruntaşii partidului. Să fi vorbit două-trei minute. Ar fi fost un semnal pentru întreaga Germanie.

Stăm locului pînă cînd coloana de muncitori se fărîmiţează. Mai trec în grabă cîţiva întîrziaţi. O sirenă sfîşie liniştea, se amplifică tînguitoare pînă cînd sunetul ei se subţiază şi îşi dă sufletul schelălăind. Franz face semn din cap : „Să mergem !“

Ghetele noastre bocăne pe pavaj. Nici unul nu scoate o vorbă. Un simţămînt de neputinţă mă covîrşeşte, mă doboară. La stînga se înalţă, deasupra noianului de clădiri, turnul pătrat şi masiv al uzinelor Siemens. Din gura lui se preling nori subţiri de fum. El e şi hornul, şi ceasul, emblema oraşului Siemens. Pe fiecare latură a turnului, arătătoare luminoase, lungi de un metru, înconjurate de patrate luminoase, indică ora. Poţi citi ora de la o distanţă de cîţiva kilometri. Arătătoarele par să-mi facă semn batjocoritoare : „Vreţi să tulburaţi desfăşurarea normală a lucrurilor ? — Iată ! — Toţi au sosit punctual. Auziţi zgomotul din hale ? Ha-ha-ha, totul continuă ca şi mai înainte“.

Franz vorbeşte deodată aspru :

— Sîntem cu toţii prezenţi la locurile noastre. Asaltăm citadelele industriale. Din afară ! Dar ecoul dinăuntru ?

Pare obosit, cu obrajii supţi. Şapca i-a alunecat pe ceafă. Îşi leagănă greoi umerii laţi. Şi figurile lui Ede şi Rothacker par îndîrjite. În cuvintele lui Franz se ascunde un adevăr îngrozitor. Picioarele mele sînt ca de plumb. Pe deasupra mai e şi o sfîrşeală fizică. De-aş putea să dorm, numai să dorm ! La stînga încep coloniile de cocioabe. Coloniile noastre de cocioabe. La unele din ferestrele joase pîlpîie o lumină gălbuie. O coloană subţire de fum se ridică drept în sus, dintr-un horn de tinichea. Un cocoş cîntă.

— Toţi sîntem şomeri — spune Rothacker. De ce ? Fiindcă întotdeauna cei mai buni au fost daţi afară din întreprinderi ! N-ai zburat şi tu tot de aici ? Acum, de afară... nu-i acelaşi lucru !

Franz întoarce capul. Se uită la Rothacker de parcă l-ar vedea pentru prima dată.

— Activitatea noastră în sindicate...

Răsuflă adînc.

— Ai auzit azi răspunsurile. Să aşteptăm...

Ede scuipă cu zgomot şi îşi bate braţele de trup :

— Al naibii frig, nu ?

Apoi, parcă şi-ar aminti deodată de ceea ce vorbeam :

— Să aşteptăm, să aşteptăm... Ascultaţi-mă pe mine, sub cuvîntul ăsta mulţi ascund ceva. De pildă Heini Ketzel de la noi, din vecini. Îl cunoaşteţi şi voi. Lucrează aici la modelaje. O muncă şi o trudă fără margini, zice el, cu nisipul umed şi altele de soiul ăsta. Cîştigă şi el cîţiva gologani, aşa cam la treizeci de mărci. Dar moare de frică, nu cumva să-şi piardă pîrlita asta de slujbă ! Şi apoi pune bani la ciorap, pentru drăguţă. Fata vrea un gramofon.

Rîde dispreţuitor.

— Cît l-am dăscălit ! Dar ăla nu ştie decît de mitica lui, de gramofon, să meargă duminica la cinema cu ea, altceva nu-l mai interesează. Şi sînt o mulţime de felul ăsta ! Trebuie să-i punem şi pe ei la socoteală.

Am ajuns la gara Jungfernheide. Tramvaie aglomerate trec unul după altul. Pe viaduct trec trenuri. Deşi s-a făcut ziuă, sînt încă luminate : funcţionarii de la Siemens merg la birou.

Franz se opreşte.

— Să ne despărţin aici. Fiţi cu băgare de seamă în Wallstrasse.

În ziare apar articole lungi în legătură cu întîmplările petrecute pe strada noastră în noaptea de după numirea lui Hitler cancelar. Poliţistul pe care l-am văzut prăbuşindu-se deodată în faţa S.A-istului care trăgea cu arma se numeşte Zauritz, iar S.A-istul e Sturmführer-ul Maikowski din unitatea 33. Amîndoi au murit.

Cei din unitatea 33 au ucis un poliţist cu salvele lor, pe care le-au tras prosteşte, de frică — şi şi-au omorît propriul lor comandant ! Am văzut asta cu ochii noştri — şi acum citim în ziare că amîndoi sînt victimele comuniştilor ! Ziarele nu pomenesc o singură vorbă măcar de faptul că S.A-iştii au năvălit în strada noastră, că au vrut „s-o cucerească“ luînd-o cu asalt. Ziarele naziste sînt pline de articole aţîţătoare, deşănţate. Pe Maikowski îl numesc „o nouă victimă a comunei“. Se pare că moartea lui Maikowski va servi de pretext pentru un val sporit de teroare, împotriva străzii noastre plină de comunişti atît de urîţi de ei, căci aseară s-au şi arătat efectele acestor articole instigatoare. Tot detaşamentul de S.A-işti Berlin-vest a mărşăluit prin strada noastră. A fost o demonstraţie de răzbunare pentru „asasinarea“ lui Maikowski. Cu mult înainte de începerea ei, poliţia a dat buzna în birt la Werner şi l-a somat pe birtaş să închidă localul. Apoi a ocupat toate colţurile şi a oprit circulaţia pe stradă. Un automobil de asalt patrula fără întrerupere, cînd în sus, cînd în jos, luminînd cu reflectoarele lui ferestrele locuinţelor. Poliţia a cercetat şi acoperişurile, să vadă dacă nu cumva s-au ascuns acolo niscaiva „puşcaşi“. Nici o lumină nu ardea la ferestrele care dădeau spre stradă. Parcă orice viaţă s-ar fi stins. Apoi cămăşile brune au străbătut strada în şiruri lungi, cu făclii aprinse în mîini.

Strigătele lor de răzbunare, cîntecele lor, care semănau mai mult a urlete, au fost întîmpinate cu o linişte de mormînt. Această tăcere impusă era însă mai grăitoare ca orice.

Încordarea nervoasă din ultimele zile a trezit în mine o dorinţă fierbinte de a trăi, o mare nevoie de destindere. Niciodată n-am mai avut o senzaţie asemănătoare. Trebuie să mă duc la Käthe. Vreau s-o văd, să-i aud vocea.

Pe doamna Zander o găsesc la bucătărie, în faţa maşinii de cusut.

— Franz e acasă ?

Mi-e ruşine să întreb aşa, deodată, de Käthe.

— Nu. Dar intră ; Käthe e acasă.

Stă pe canapea. Lîngă ea un munte de ciorapi. Nu m-a auzit intrînd.

— 'nă seara, Käthe.

— Jan ! Ochii ei căprui capătă o strălucire caldă. Stai jos !

E îmbrăcată azi în rochia roşie de culoarea vinului, cu cordonul împletit. Rochia i se lipeşte de corp. Arată bine. Cînd se apleacă deasupra ciorapului, o şuviţă blondă de păr îi cade pe frunte. O suflă înapoi.

— De ce eşti atît de tăcut ?

Îmi aruncă o privire cercetătoare.

— Nu poţi să ai mereu chef de vorbă.

Maşina de cusut zumzăie în bucătărie. Se opreşte, apoi zumzăie din nou.

— Venisem să te iau. Să mergem să ne mişcăm puţin.

E de acord.

— Bine, îndată, să mai ţes o gaură.

Felinarele s-au aprins. E o vreme răcoroasă, uscată. Trag adînc în piept aerul curat din acest anotimp.

Käthe şi-a vîrît mîna în buzunarul paltonului meu. Pot s-o cuprind toată, atît de mică e. Fac paşi mărunţi, ca şi ea. Ce şal drăguţ, cu carouri pestriţe, are în jurul gîtului ! Arată atît de proaspătă şi de veselă ! Totul pare frumos în felul acesta. Să nu te gîndeşti la nimic, doar să mergi, să mergi într-una. Nici nu simţim nevoia să vorbim. Cafeneaua este mică şi

aproape goală. Käthe se sprijină de mine. Ne bucurăm. Luăm o ceaşcă de cafea fierbinte care ne încălzeşte. Obrajii lui Käthe sînt ca bujorii, ochii îi strălucesc. Iau în mînă revista ilustrată de pe masa vecină. Pe pagina a doua, o fotografie arată nişte poliţişti mărşăluind.

— Poliţie cu steag cu zvastică pe podul Rinului. Deci s-a oficializat ! Pun revista pe masă.

— Willi a plecat — spune Käthe.

Şi ea a văzut fotografia.

— Aşa ?

— Nu s-a mai simţit în siguranţă, după razie.

Dintr-o dată toate astea redevin actuale. Da, adevărat, ar fi trebuit să-l văd în casă.

— Hai, Käthe, să mergem la mine acasă.

Descui poarta casei în care locuiesc. Käthe stă aproape de tot de mine. N-am scos nici un cuvînt. Orbecăim urcînd treptele întunecoase.

— Uşor, să nu trezim gazda !

Cu cîteva zile înainte, ziarele anunţaseră că Sturmführer-ului Maikowski şi poliţistul Zauritz li se vor face funeralii naţionale. Astăzi au fost aşezaţi amîndoi pe catafalc în domul din Berlin. Solemnitatea a avut loc în prezenţa lui Hitler, a guvernului, a vîrfurilor din S.A., S.S. şi din poliţie.

Ziarele de seară publică lungi reportaje cu fotografii. Din nou, articolele cuprind minciuna că cei doi au fost ucişi de comunişti. În faţa domului au defilat unitatea 33 de S.A-işti şi un detaşament de poliţie.

Franz mi-a povestit că solemnitatea a fost transmisă de toate posturile de radio germane. El se găsea tocmai atunci la un tovarăş şi a auzit cum reporterul radiodifuziunii (o fotografie îl arată în faţa microfonului, pe treptele domului) a întîmpinat pe S.A-işti cu cuvintele : „Iată acum temuta unitate ucigaşă 33 a Sturm-ului".

— Nu se sfiesc să laude în public pe cei din unitatea 33 pentru teroarea răspîndită de ei de ani de zile — spune Franz. Asta nu e altceva decît un îndemn la noi acte de samavolnicie împotriva străzii noastre. Cazul Maikowski o să aibă desigur urmări neplăcute pentru

noi, doar nu degeaba face guvernul nazist atîta vîlvă în jurul acestei afaceri. Ar trebui să atragem atenţia tuturor tovarăşilor să fie şi mai prudenţi.

Niciodată nu mi-a vorbit Franz atît de îngrijorat ca acum.

„Germania nu e totuna cu Italia“ — au spus mereu numeroşi tovarăşi. Dar primele noastre încercări de a dezlănţui greva generală împotriva guvernului nazist au eşuat. Să aibă oare Franz dreptate? Ne aflăm oare într-adevăr la începutul unui regim fascist sîngeros în Germania?

Strada urcă în pantă.

— Strada Röntgen. Sectorul lor de vînătoare.

Franz arată cu capul peste drum. Pe partea cealaltă se află sediul unităţii 33. Nu se zăreşte nici o uniformă. Unde s-au dus iar?

Am ajuns pe porţiunea cea mai ridicată a străzii. Un pod mare trece peste Spree. În stînga se leagănă lămpile cu arc prinse de zidurile cheiului. O macara mare se mişcă fără zgomot dintr-o parte într-alta, îşi înfige prinzătoarele adînc în vasele de transport. În spate, se întind şantiere lungi, luminate. Din mijlocul lor se înalţă un horn uriaş înspre cerul de seară. Ghearele telefericului pentru cocs scrîşnesc strident. E uzina electrică Charlottenburg de pe malul rîului Spree.

Deodată Franz se opreşte. Vîntul aduce de peste Spree zgomotul unor pocnituri. Sîntem numai urechi. Acum iar: de trei, de patru, de cinci ori!

— S-ar zice că sînt împuşcături!

Las jos mîna pe care o ţinusem pîlnie la ureche.

— Da. Numai de n-ar fi la Willmann.

Willmann este un local al echipelor de pază, al nostru. E aşezat pe o stradă laterală din vecinătatea rîului.

— Sediul „Sturm“-ului părea atît de pustiu — spune în şoaptă Franz.

La asta mă gîndisem şi eu.

O luăm de-a lungul unor ziduri lungi de garaje, cotim apoi la stînga. Franz apasă de trei ori pe butonul soneriei de la o poartă. Casa mi-e străină. Poarta se deschise scîrţîind, are deschizător electric. Portarul apare

la vizeta coridorului. Un omuleţ scund, cărunt, cu ochelari.

— Dorim să ne informăm despre locuinţa liberă cu două camere.

— Poftiţi, vă rog. Prima uşă la dreapta — spune omuleţul cu glas subţire.

Trecem printr-un vestibul lung şi ajungem într-o cameră mare, slab luminată. Trei bărbaţi ne scutură mîna. Cunosc numai pe unul dintre ei, e din sectorul vecin. Se mai află acolo un ins înalt, chel, cu o expresie energică, şi unul mai mărunt, cu o bărbuţă mică, neagră. Portarul lasă uşa întredeschisă. Tîrşîitul papucilor lui se pierde pe coridor.

— Nu putem să începem încă — îi spune bărbatul chel lui Franz.

— Lipsesc doi conducători de echipe.

— Da, bine.

Un pendul ticăie. Deasupra unei canapele atîrnă o colivie de păsări. E acoperită cu o cîrpă de culoare închisă. Ne aşezăm pe scaune masive, sculptate. De afară răsună deodată ţîrîitul soneriei. Şi se aud din nou tîrşîind papucii bătrînului. Ne îndreptăm privirile spre uşă.

O voce joasă : „Dorim să ne informăm despre o locuinţă liberă cu două camere". Şi vocea subţire a bătrînului, care răspunde. Apoi bocănit de bocanci pe coridor. Richard Hüttig ! Dar cine e celălalt ? Nu-l cunosc. Figura lui Hüttig e sumbră. În jurul gurii are cute adînci.

— Am întîrziat. Acum o jumătate de oră, S.A-iştii au atacat cu armele localul lui Willmann.

Tăcere mormîntală. Privirile lui Hüttig trec peste noi.

— Pe un tovarăş l-a lovit un glonţ în burtă, pe altul în umăr.

Obrazul lui tresare. Mîinile grele i se încleştează de centură. Tăcerea dăinuie încă. În sfîrşit, bărbatul chel ia cuvîntul :

— Despre asta, mai tîrziu. Înainte de toate...

Îşi trece mîna peste frunte.

— Cîţiva tovarăşi au fost arestaţi. Din pricina celor întîmplate în noaptea de 30 ianuarie. Cei mai mulţi

dintre ei sînt oameni din echipele de la „Stani". În urma unui ordin venit de sus, ziarele au umflat lucrurile. Din Sturmführer-ul Maikowski, cel împuşcat, vor face probabil un nou Horst Wessel[1]. Trebuie să demascăm în fața opiniei publice pe adevăratul ucigaş, tovarăşi. Prin ziare şi manifeste.

Timp de cîteva clipe se aude numai ticăitul pendulei.

— Vom pune următoarea întrebare : Ce-a căutat în acea noapte Sturm-ul înarmat pînă în dinți pe Wallstrasse ? Drumul său de întoarcere era în direcție opusă. De ce nu se face autopsia cadavrelor ? Pentru că asta ar dovedi că împuşcăturile au fost trase din imediată apropiere. Fiindcă s-ar dovedi că Maikowski şi polițistul Zauritz au fost împuşcați de către S.A-iştii care mărşăluiau în urma lor.

Vorbitorul ne priveşte pe rînd.

— Rețineți mai întîi următoarele fapte : După cum am auzit, polițistul Zauritz nu avea sentimente duşmănoase față de noi. Văduva lui este acum silită să participe la toată campania de instigare. Au amenințat-o că în caz contrar i se va lua pensia. Are un copil. Presa nazistă scrie că numele străzii va fi schimbat : se va numi strada Maikowski. Se va fixa o placă de bronz pe locul unde a căzut. Vedeți dar că sînt hotărîți să facă totul pentru ca să ne poată califica drept „comunarzi ucigaşi" !

Richard Hüttig ridică privirea, vrea să spună ceva.

— O clipă ! Încă un lucru : În zilele următoare vom depune pe locul crimei o coroană cu panglica roşie pentru polițistul Zauritz. Ca semn al doliului nostru şi spre a sublinia public că nu sîntem vinovați de moartea lui. În legătură cu aceasta vă rog însă să păstrați tăcere. Față de oricine !

Richard Hüttig îşi aşază mîinile mari pe masă. Şi le priveşte, apoi începe :

---

[1] Conducător de S.A. fanatic, autor al unui cîntec din care naziştii au făcut imnul lor ; ei au pus omorîrea lui Horst Wessel pe seama comuniştilor şi-au făcut dintr-însul „o victimă".

— Noi, echipele de pază a caselor, vă vom sprijini, ca de obicei. Sîntem doar răspunzători de viața proletarilor din Charlottenberg. Știți cît de mulți morți avem pînă acum... Vocea lui se întunecă : Poate că în clipa asta s-a mai adăugat unul.

Strînge pumnii. Ridică capul :

— Trebuie să vă comunic, în numele băieților mei, că n-o să ne mai lăsăm înjunghеați fără să ne apărăm. Bineînțeles, n-o să purcedem la acte de terorism. Dar trebuie să ne apărăm viața. Cele întîmplate azi nu constituie decît un început pentru S.A. Am devenit pentru ei pradă, vînat.

Hüttig tace. Mă simt adînc mișcat. Unul dintre tovarășii de lîngă mine spune :

— Așa e. Asta-i singura cale care ne-a mai rămas.

Bărbatul chel îi privește lung pe amîndoi.

— N-avem nimic de obiectat dacă e vorba de apărarea vieții. Dar fără provocări. De băieți ca voi o să avem mare nevoie.

Se ridică.

— Încă o dată : aparatele de multiplicat nu trebuie să stea o clipă !

Am fost să-i iau pe Franz și pe fete. Vrem să ne ducem la cinema. Hilde și Käthe merg în fața noastră, braț la braț.

Îmi pare bine că Franz este tovarășul și prietenul meu. Că amîndoi sîntem îndrăgostiți. Că fetele noastre sînt prietene.

Fetele se opresc la colț, în fața coloanei cu afișe.

— Dragoste, spionaj, ca de obicei — spune Hilde.

— „Casa de marmură", un film de René Clair — spune Käthe.

— Mai degrabă ăsta.

Franz s-a dus să vadă și în dosul coloanei.

— Ia priviți aici !

— Ce ton ! Ce-o fi avînd ?

Pe coloană, de sus pînă jos, placate naziste pentru alegerile din Reichstag, care vor avea loc în 5 martie. Pe unul din afișe se vede un grup de figuri înfometate, bărbați, femei cu copii. Dedesubt scrie cu litere mari :

„Hitler e ultima noastră speranţă". Deasupra, un afiş cu chipul lui Hitler: „Popor german, dă-mi un răgaz de patru ani, şi judecă apoi!"

— Numai de-ale lor! Întreprinderea de reclame a primit ordin să nu lipească decît din astea — zice Franz.

— La radio numai asta auzi toată ziua. Se milogesc de-a dreptul: „Alegeţi-l pe Hitler!" observă Hilde.

— Păi şi-aşa au declarat că vor continua să guverneze şi cu, şi fără majoritate. Că nu-i vor mai lăsa pe deputaţii noştri să intre în Parlament!

Pornim încetişor mai departe.

— Factotumul nostru, şefa de birou — povesteşte Käthe — a votat întotdeauna pentru naţional-germani. Avem nevoie de un bărbat cu mînă forte, susţine ea acum. Dumnezeu ni l-a trimis pe Adolf Hitler!

La gara Zoo[1] mare înghesuială, ca de obicei. Deodată, Franz îmi face semn cu cotul. Titluri mari pe prima pagină a ziarelor:

„Nouă percheziţie la casa Karl Liebknecht!" „Catacombe subterane. Ordine în vederea unei insurecţii armate!" scrie dedesubt. Ne uităm unul la altul. În toţi anii ăştia au fost zeci de percheziţii. Şi acum găsesc „catacombe" — „ordine în vederea unei insurecţii armate". Oamenii întorc capetele cînd ajung în dreptul nostru. Un poliţist şi un S.A-ist vin spre noi. Cascheta brună îi stă turtită pe cap, prinsă cu o curea sub bărbie. Peste uniforma brună, S.A-istul a îmbrăcat o manta albastră de poliţist, iar la centură are bastonul de cauciuc şi revolverul.

— Poliţia auxiliară a S.A-ului — şopteşte Franz.

Sîntem în faţa cinematografului. Mi-a trecut tot cheful de film. Dar nu vreau să stric plăcerea fetelor. Cred că Franz se simte la fel cu mine. Nu scoate o vorbă, sprîncenele îi sînt încruntate. Muzica ce se revarsă din difuzoare, oamenii din sală care şuşotesc, totul mi se pare dintr-o dată insuportabil. Nu pot urmări evenimentele de pe ecran. Îmi joacă mereu înaintea ochilor titlurile de ziar şi imaginea poliţistului S.A-ist.

[1] E vorba de gara de lîngă Grădina zoologică.

Ne înapoiem spre casă. Vînzătorii de ziare anunţă titlurile ultimei „ediţii de noapte".

„Noi descoperiri în casa Karl Liebknecht !" „Uşi secrete. Coridoare subterane."

— Se-ntrec cu gluma — spune Franz. Poate că mai pun la cale încă o mare afacere înainte de alegeri, aşa s-ar părea. Şi Mussolini şi-a avut atentatul lui cînd a venit la putere.

Dintr-o stradă apropiată răzbeşte o muzică asurzitoare, ce se revarsă din megafoane. Un automobil al Societăţii de radiodifuziune, pe care sînt lipite afişe naziste, în culori ţipătoare. Muzica se opreşte.

„La 5 martie votaţi cu toţii numai pentru Hitler !" urlă megafonul.

Clocotesc de furie.

Cînd ajungem în colţ, spre Wallstrasse, ne oprim. Am mers tot timpul, fără să scoatem o vorbă. Hilde îl scrutează pe vînzătorul de cîrnaţi de la colţul străzii. Stă înfofolit în pături, sub un fel de cort ca o ciupercă. Din cazanul de nichel din faţa lui ies aburi.

— Fac cinste cu cîte un cîrnat, ca să-ncheiem seara — spune Hilde.

Cîrnăţarul se bucură. Ne cunoaşte bine. Ştiu că Franz i-a mai plasat din cînd în cînd cîte un ziar. Iar el şi-a dat obolul cu prilejul unor colecte.

— Doriţi şi pîine ?

Îi mulţumim.

— Atmosferă încărcată, nu ?

— Chiar aşa.

— Nu vă lăsaţi, băieţi !

— N-ai nici o grijă — spune Franz. 'nă seara.

— 'nă seara. Numai bine !

Două zile mai tîrziu, Franz m-a trimis la Hinrich, cel care face desenele pentru ziarul nostru.

Etajul doi, etajul trei. Pe placa de alamă scrie : August Hinrich, învăţător. Sun. Peste o clipă, căpăcelul din faţa ochiului de la uşă e dat la o parte, apoi Hinrich îmi deschide. Un bărbat înalt, cu faţa rotundă. Părul lui negru e pieptănat lins pe spate şi luceşte unsuros.

— Tu... Jan ?

Face un gest rigid cu mîna :

— Pofteşte.

Ce-o fi cu el oare ? Pare tulburat şi se poartă atît de ceremonios ! În anticameră, tapete curate, în tonuri vii, cuier lăcuit în roşu, o măsuţă mică de aceeaşi culoare, deasupra ei o oglindă şlefuită. Îmi agăţ pălăria în cuier.

— Scuză-mă, peste tot e dezordine... Să mergem în odaia de zi.

Pe scaunele de piele, producţie artizanală, zac în neorînduială cămăşi, cravate, ciorapi făcuţi sul. Pe canapeaua din colţ, două costume. Hinrich strînge lucrurile de pe un scaun.

— Stai jos.

De pe masa din mijlocul odăii face apoi sul o coală de hîrtie de desen. Se pregăteşte oare de plecare ? Locuinţa lui din această clădire nouă arată deobicei ca o cutiuţă de bijuterii. Hinrich desface sulul şi îl întinde din nou în faţa mea.

— Îl cunoşti, probabil... eu l-am făcut — spune el cu glas moale.

Îi simt stînjeneala. E un desen în peniţă. Un puţ de mînă. Ţevi se împletesc printre piloni de oţel, iar deasupra unui turn de extracţie fîlfîie un steag cu secera şi ciocanul.

— Pînă acum stătea atîrnat în odaia de alături ?

Hinrich dă din cap că da. Strînge sulul, îl leagă cu o sfoară.

— Uite de ce am venit : Ca să ne desenezi un nou cap de ziar. Am adus şi placa de ceară.

Hinrich ridică iute capul, gura lui se strîmbă nervos. Dar ce are ? Parcă i-aş cere cine ştie ce.

— ...Peste putinţă... plec chiar azi... vreau s-o şterg de prin părţile astea...

— Mă surprinde.

— Dar nu ştii ce s-a întîmplat ? ţipă el aruncînd sulul de hîrtie ; vocea i se taie.

Şi-a pierdut minţile ?! Simt că izbucnesc.

— Ce să se fi întîmplat ?

Mi-e greu să-mi păstrez calmul. Hinrich se apropie de mine ; o şuviţă de păr i-a căzut pe faţă.

— Arde Reichstag-ul. Au dat foc Reichstag-ului !

Casc ochii mari.

— Reichstag-ul ! repetă el. A anunţat la radio. Dau mereu comunicate !

Abia acum înţeleg ce spune. Reichstag-ul... i-au dat...

— Asta-i bomba lor ! ţip eu la el. Contra noastră — e bomba lor pentru alegerile din Reichstag !

Aleargă agitat încolo şi încoace, răsuceşte sulul de hîrtie în mînă.

— Trebuie s-o şterg... sînt prea cunoscut... abia acum o să înceapă să ne hărţuiască... — spune el. Privirea lui trece alături de mine. Şi, oricum, nu mai pot lucra pentru ziar.

Mă ridic. Mi s-a făcut scîrbă de toate în odaia asta : de hainele împrăştiate, de mutra lui Hinrich.

— Atunci, servus — spun eu batjocoritor.

S-a făcut tîrziu, dar pretutindeni stau oameni şi discută. Vînzătorilor de ziare li se smulg foile din mînă. „Arde Reichstag-ul !"

Sar într-un autobuz. Înapoi la Franz !

Pe Wallstrasse, în faţa tuturor porţilor, grupuri care discută. Sub felinarele cu gaz, oamenii citesc primele comunicate din ziare. Ultima bucată de drum o parcurg în fugă. Uite-l pe Franz, în faţa casei. În jurul lui o grămadă de oameni. Recunosc pe Rothacker, Teichert, Schwiebus, Ede.

— Măi Franz !

Mă ia puţin la o parte. Ernst Teichert vine şi el.

— Totul a fost pus la cale — spune el fără ca eu să fi apucat să-i vorbesc despre incendiu — pentru aţîţarea contra comuniştilor nu pregetă să sacrifice cîte ceva din „averea poporului" !

Stă în faţa mea ca de obicei ! Vorbeşte cu liniştea lui din totdeauna ! În mine totul e răscolit, iar el mă priveşte cu ochii limpezi şi îşi ţine mîinile în buzunare !

— Acuma cum putem să... trebuie doar...

— O să aflăm amănunte peste cîteva zile — mă întrerupe Franz. La asta trebuie să reacţionăm. Manifeste scurte, în care să enumerăm doar faptele.

Are dreptate, mi-e ruşine de gîndurile mele pripite. Graba n-ajută acum la nimic.

Ernst Teichert aruncă un scuipat departe.

— Procedeul e nou, metoda e veche — spune el. Amintiţi-vă de Spartakus, în 1919. Atunci au născocit ştirea cu cei cincizeci de agenţi de poliţie împuşcaţi la Lichtenberg.

Iar îmi sare ţandăra.

— Astăzi însă fabrică fapte! Şi au la dispoziţie toate mijloacele de propagandă : radioul, cinematograful, presa. Cum să lupţi contra avalanşei de minciuni ?...

— Totdeauna am întîmpinat greutăţi — replică Franz scurt.

Ne întoarcem la ceilalţi. Era cît pe-aci să uit de Hinrich !

— Hinrich dă bir cu fugiţii, nu mai vrea să lucreze cu noi.

Franz ridică sprîncenele.

— Nu e nici primul, nici ultimul — observă el, de parcă nici nu s-ar fi aşteptat la altceva.

Mai stăm cîtva timp lîngă grupul celorlalţi.

— Mă duc sus — spune Franz.

Îi întovărăşesc, pe el şi pe Teichert, pînă în curte.

— Dacă se-ntîmplă ceva, îmi baţi în geam — îi spune Franz lui Teichert. Locuiesc amîndoi la acelaşi etaj. Franz în aripa laterală, Teichert în clădirea din mijloc. Ferestrele lor vin una în faţa celeilalte, în colţ, acolo unde cele două corpuri de clădire se întîlnesc.

Străbat cu paşi rari Wallstrasse. În dosul ferestrelor înalte, striate, ale uzinei electrice, ard lumini puternice. Maşinile huruie. Pe gardul care înconjoară maidanul cu deşeuri sînt lipite ultimele noastre afişe. Iată şi lozinca lui Ede : o pată întunecată pe frontonul singuratic. Căsuţele răsfirate, cu un cat sau două, par şi mai mărunte, şi mai cocoşate în lumina felinarelor, printre marile case de raport. Ele sînt încă din vremea cînd s-a înfiripat cartierul Charlottenburg, au supravieţuit cîtorva generaţii. Ţiglele de pe acoperiş sînt

mîncate de vreme şi acoperite de muşchi. În faţa ferestrelor de la catul de jos sînt obloane grele de lemn: Wallstrasse, adică strada meterezelor. Aici se aflau probabil meterezele care înconjurau oraşul. Dincolo de ele se auzea desigur foşnetul arborilor, se întindeau livezi. Acum nu mai zăreşti nici măcar o creangă verde pe stradă. Dar totuşi urcă în mine un val de mulţumire. E strada noastră, strada mea, sînt un om din locul acesta.

Mă ustură ochii. Sînt obosit, mă cuprinde o sfîrşeală.

În ziua următoare, Teichert a sunat la mine în zori. Abia am reuşit s-o liniştesc pe gazda mea. Teichert era în drum spre lucru, a stat numai o clipă să-mi spună că Franz a fugit azi-noapte! Şi să mă prevină să nu mă duc la el. S-o previn şi pe Hilde. Am cules cu grijă informaţii. Poliţia şi S.A.-ul au făcut astă-noapte razie în Wallstrasse.

Cîrnăţarul mi-a povestit cum a început. Şedea sub pînza lui de cort-ciupercă. Două camioane descoperite au străbătut strada cu luminile camuflate şi fără să se audă zgomotul motoarelor. Pe băncile din camioane stăteau poliţişti şi S.A-işti.

Camioanele au oprit la colţul străzii. S.A-iştii au sărit jos.

Un S.A-ist cu stele pe gulerul uniformei a dat comenzi în şoaptă.

— Etajul trei, dreapta, Zander.

O mică ceată a luat-o din loc.

— La numărul optzeci şi opt — Fischer, la optzeci şi cinci — Katorek!

— Am înţeles!

De la ai lui Zander şi Teichert am aflat restul. Doamna Zander aude noaptea chiar şi cel mai neînsemnat zgomot din casă, doarme iepureşte. Paşi grei urcau scările. Într-o clipă a fost la uşa camerei alăturate.

— Franz!

Franz a sărit în sus; şi Käthe era trează, şedea în capul oaselor în pat.

— Vin mai mulţi pe trepte în sus!

Franz şi-a tras de zor pantalonii şi bocancii, şi-a pus vestonul. Acum auzea şi el, căci ajunseseră la palierul de la etajul lor.

Käthe şi-a pus portmoneul în mîna fratelui ei. Apoi a alergat la patul lui şi a netezit aşternutul. Franz a deschis fereastra şi s-a uitat în curte. Acolo nu era încă nimeni! S-a căţărat pe pervazul ferestrei, a bătut la geamul lui Teichert. În urma lui auzea ciocăniturile puternice la uşa dinspre coridor.

— Deschideţi! Poliţia! Deschideţi!

Käthe a răspuns cu o voce prefăcut — adormită:

— Un moment, vă rog — să punem ceva pe noi.

În dosul geamului de-alături a apărut Teichert. Era în cămaşă. A deschis fereastra, a întins mîna fără să rostească o vorbă. Franz a stat o clipă atîrnat deasupra curţii, apoi a ajuns lîngă Teichert. Acesta a închis fereastra. Franz a mai văzut cum şi Käthe închidea fereastra de la odaia lui.

La Zander, începuseră să izbească cu cizmele în uşă. Bocăniturile au trezit din somn toată casa. De peste tot lumea trăgea cu urechea.

Käthe a deschis. Maică-sa era în spatele ei. Îşi puseseră paltoanele pe umeri. S-au tras înapoi, orbite de lumina puternică a lămpilor electrice de buzunar. Ţevile pistoalelor străluceau. Unul, în uniformă brună, care se găsea în faţă, a împins uşa cu o lovitură de picior; uşa s-a izbit de braţul lui Käthe. Au intrat în bucătărie. Erau patru din poliţia auxiliară (din S.A) şi doi poliţişti. Un S.A-ist, o matahală de om, cu umeri laţi, i-a pus bătrînei revolverul în piept.

— Eşti doamna Zander?

Käthe a observat că mîinile maică-si, care ţineau paltonul să nu se desfacă în faţă, au încetat deodată să mai tremure.

— Da. Ce doriţi? a întrebat ea ferm.

Omul cu umerii laţi n-a răspuns. A rotit conul de lumină al lămpii prin bucătărie, apoi a deschis uşa camerei. Ceilalţi au intrat tropăind după el. Încăperile goale l-au înfuriat pe S.A-ist. S-a întors brusc, luminînd femeile care stăteau în pragul uşii.

— Unde este fiul dumitale Franz? urlă el.

— Asta nu ştiu! a răspuns bătrîna.

— Nu ştii, ha!

Şi s-a adresat lui Käthe:

— Dar dumneata? Nici dumneata nu ştii nimic, nu-i aşa?!

— Nu!

Toate lămpile s-au îndreptat acum asupra lui Käthe. Aceasta şi-a strîns mai mult paltonul la piept, a închis în faţă gulerul.

— Aprinde lumina! a urlat omul către bătrînă.

Mama lui Käthe a intrat în bucătărie, urmată de un S.A-ist. Cînd şi-a vîrît mîna după perdeaua din colţul bucătăriei, S.A-istul a întrebat-o bănuitor:

— Ce faci acolo?

— Deschid robinetul de gaz.

— Aha, aşa.

— Percheziţionaţi!

Omul mătăhălos era probabil mai mare peste ceilalţi sau se purta ca atare; cei doi poliţişti s-au supus imediat ordinelor lui. Au aruncat aşternuturile pe jos, au ridicat saltelele şi le-au trîntit cu zgomot la loc. Doi S.A-işti au intrat în bucătărie. Femeile au auzit zdrăngănitul veselei. Trăgeau bufetul din bucătărie la o parte! Un S.A-ist s-a proţăpit înaintea raftului de cărţi. Lua carte cu carte în mînă, întorcînd-o pe toate feţele, apoi o arunca pe podea, iar cîte una o punea la o parte, pe masă. Printre ele, volume de Gorki şi Lenin, după cum băgă de seamă Käthe. Mătăhălosul deschise şifonierul. Îşi băgă mîinile în toate buzunarele hainelor, pipăi chiar şi tivurile rochiilor. Asvîrli lucrurile examinate pe patul lui Käthe. Apoi luă la rînd tablourile, ciocăni pereţii. Un portret al lui Lenin îl sfărîmă de muchia mesei. Käthe observă că poliţiştii cotrăbăiau în silă. Se uitară doar sub paturi, pipăiră tapiţeria canapelei. Omul lat în spate se urcă pe masă, ca să se uite pe sobă...

— Îmi distrugeţi masa. Acolo sus găsiţi cel mult praf — spuse bătrîna liniştită.

S.A-istul sări jos.

— Asta ne priveşte, ne-am înţeles? Am venit în primul rînd din pricina pezevenghiului dumitale de fiu! Dar zici că nu ştii unde este! Şi se apropie deodată de dînsa:

— A trecut astăzi măcar pe acasă?

Bătrîna a tăcut o clipă, s-a uitat apoi la Käthe.

— Nu! a răspuns ea cu siguranţă în glas.

S.A-istul a privit-o de parcă ar fi vrut să-i citească în suflet, ceilalţi şi-au întors şi ei capetele.

— Zău că n-a fost azi pe acasă! s-a auzit glasul lui Käthe spărgînd liniştea.

Mătăhălosul s-a întors spre ea.

— Atunci o să-l aşteptăm şi o să-l primim!

— Mai avem nevoie de lumină? a întrebat altul.

— Nuu. Nu-i nevoie să-l prevenim. O să ne mulţumim cu lămpile de buzunar.

S-a întors spre femei şi a făcut un gest rigid, răsucindu-şi mîna.

— Poftiţi, doamnelor! Puteţi să vă continuaţi odihna atît de brutal întreruptă... în camera de alături, bine înţeles!

Teichert îi dăduse lui Franz un palton şi o pălărie.

— Luni, după alegeri, la ora trei; cunoaşte Jan locul de întîlnire — mai spusese Franz. Apoi a coborît în goană treptele, spre curte, s-a căţărat pe un zid, şi s-a pierdut pe drumul dintre barăci pe la uzina electrică.

Poate că sînt şi eu filat. Au o listă de nume! Razia de ieri a fost cu siguranţă pusă la punct din vreme. De ce s-au dus la Franz? Cum s-ar putea explica altfel faptul că i-au arestat tocmai pe Fischer şi pe Katorek, ambii responsabili de grupă ai echipelor de pază? Mi-amintesc de plimbarea cu Hüttig şi Franz prin cele trei bodegi, în seara în care Hitler a fost numit cancelar. Atunci mi-am bătut joc în sinea mea de „prostia conspirativă". Cum ne-au transformat aceste cîteva săptămîni! Richard Hüttig se află oare la adăpost? Am încercat azi să dau de el. A fost în zadar.

Urmează o staţie pustie. Aştept pînă cînd porneşte tramvaiul şi sar în el. Vagonul e ticsit. Majoritatea figurilor sînt îngropate în ziare. Se simte o stare de încordare, fiecare se interesează acum numai de incendierea Reichstag-ului. Îmi arunc ochii în ziar peste umărul vecinului meu :

„Decretul preşedintelui Reich-ului !"

E una din ultimele ediţii. Într-o staţie fac semn unui vînzător de ziare.

„...pedeapsa cu moartea pentru înaltă trădare, incendiere şi atacuri împotriva guvernului, restrîngerea libertăţilor individuale, desfiinţarea secretului corespondenţei şi convorbirilor telefonice, dispoziţii privind percheziţiile la orice oră din zi şi din noapte..."

Hilde mă aşteaptă în staţie. Mi-am dat întîlnire cu ea telefonic.

Mă priveşte înfricoşată.

— Ai vorbit în doi peri la telefon. Spune-mi, s-a întîmplat ceva ?... Cu Franz ?

O iau de braţ.

— Da, cu Franz... A fugit azi-noapte.

Hilde mă prinde cu mîna de braţ. Se opreşte.

— Haide, vino ! Păstrează-ţi calmul. Să nu atragem atenţia.

— Da... da... — izbuteşte anevoie să rostească cu vocea înăbuşită... a fugit... dar de ce ?

Atîrnă greu de braţul meu.

— Pe strada noastră au făcut razie, ca peste tot în noaptea asta. A fugit în ultima clipă, prin fereastra lui Teichert.

Continuă să mă privească buimăcită. Îi strîng mîna.

— Ştii cumva unde se află acum ?

— Îl întîlnesc lunea viitoare.

— Oare nu l-aş putea vedea încă astăzi ?

— Trebuie să fii înţeleaptă, Hilde. Te voi înştiinţa mai tîrziu, unde-l poţi găsi. Trebuie să fim prudenţi. Poate că şi noi, ăştilalţi, sîntem supravegheaţi. De aceea ţi-am dat întîlnire aici !

Hilde priveşte lung în gol.

— Da... da...

Mi-e milă de ea. Mă uit la dînsa. N-am mers niciodată la braţ cu ea, e ceva mai înaltă decît Käthe. Käthe !

— Şi eu cu Käthe sîntem în aceeaşi situaţie. Bineînţeles că a trebuit să întrerup întîlnirile cu ea... Şi apoi Franz doar n-a fost prins !

Hilde tace o bucată de vreme.

— Ai dreptate, Jan. Dar m-am speriat la început. Parcă şi-ar cere iertare.

— Bine, bine. Va să zică o să-ţi dau de veste. Ne întîlnim tot aici.

Hilde încuviinţează dînd din cap.

— Dacă ne zăreşti, pe mine sau pe Käthe, în cartierul nostru, nu cumva să intri în vorbă cu noi. Nu ne cunoaştem !

— Da, înţeleg... — spune ea cu glas stins.

Facem cîţiva paşi fără să scoatem un cuvînt.

— Iată de ce-a lipsit frate-meu toată noaptea de acasă ! izbucneşte ea deodată. S-a întors abia azi-dimineaţă. A dat şi el, se vede, o mînă de ajutor !

Nu răspund. Pentru biata fată totul e şi mai greu de suportat.

— Hai, te conduc acum la tramvai. Plecăm pe rînd.

În staţie, Hilde îşi scoate portmoneul din poşetă. Îmi dă cinci mărci.

— Pentru Franz. O să aibă nevoie de ei. N-am mai mult la mine.

Aşa da, înseamnă că şi-a revenit complet.

Abia întors acasă, mă pomenesc cu Rothacker.

— Trebuie să încercăm să dăm imediat de Franz !

Simt o strîngere de inimă.

— Dar ce e, ce s-a întîmplat ?

— Vin de la Oficiul de asistenţă socială — am fost după bani — s-ar putea să-l aresteze !...

Rothacker mă ţine de veston. Gîfîie, mîna îi tremură. I s-au aburit lentilele ochelarilor. Nu înţeleg ce vrea să spună. Apropiu un scaun.

— Stai jos, Erich. Vorbeşte acum aşa ca să te înţeleg !

Febrilitatea lui mi s-a transmis şi mie. Trebuie să se fi întîmplat ceva neaşteptat. Rothacker se lasă moale

pe scaun, ca cineva care după o spaimă bruscă devine apatic. Îşi scoate ochelarii, şterge lentilele cu batista şi clipeşte din ochii-i miopi.

— Hai, spune-mi, ce s-a întîmplat ? ! stărui eu.

Îşi pune ochelarii pe nas şi trage adînc aerul în piept.

— Azi era rîndul meu să ridic bani. Stam acolo la o coadă cît toate zilele, înaintam pas cu pas. Deodată cei din faţa mea întind gîtul înainte. La casă e un moment de stagnare. „Domnul Neumann ?" auzim pe casier că întreabă cu un glas ascuţit...

— Nu cumva cel din oamenii din „Stani" ? Bănuiesc acum ce-o să urmeze.

Rothacker dă din cap în semn că da :

— Fireşte, era Neumann, l-am recunoscut imediat. „Aşteptaţi un pic !" zice casierul şi, în clipa aceea, doi oameni care stăteau mai la o parte se ridică brusc, unul sare peste grilajul de lemn, îl apucă pe Neumann de braţ. Glasul lui Rothacker scade. Nici nu s-a apărat, atît a fost de surprins. Vîră arătătorul sub ochelari şi îşi freacă sprînceana.

— Au trecut apoi pe lîngă noi, îl ţineau între ei şi fiecare avea o mînă în buzunar.

Rothacker a tăcut. Mi-e prea cald, mă înăbuş. Astăzi e sîmbătă. Nu-l pot întîlni pe Franz înainte de luni. Ne vom întîlni pe stradă, în alt cartier. Am stabilit încă demult locul, în cazul că s-ar întîmpla ceva neprevăzut. Îmi muncesc creierii, dar nu găsesc nici o soluţie. Ascult doar pe jumătate ce spune Rothacker, care îşi continuă relatarea. Şomerii agitaţi au început să discute între ei. Pe Neumann ăsta l-au luat desigur fiindcă era comunist, ziceau, de ce a mai venit aici, dacă se ştia urmărit... dar altfel din ce avea să trăiască ?

— Nu ştii, Erich, cînd obişnuieşte Franz să se ducă să se înscrie la rînd şi în ce zi ia banii ?

Rothacker stă cîteva clipe pe gînduri.

— Se înscrie joia, iar miercurea ia banii — spune el.

— Asta înseamnă că se duce acolo abia miercurea viitoare. Eşti sigur că astea-s zilele ?

— Da, sigur ! dă din cap cu hotărîre Rothacker.

— Nu pot vorbi cu el înainte de luni, Erich. Dar cred că nu e prea tîrziu, nu ?

— Nu, Jan, nu e prea tîrziu dacă vorbeşti luni !

Tăceam amîndoi. Stau şi mă gîndesc. Afară, pe coridor, începe deodată să zumzăie aspiratorul gazdei mele.

— Cel mai nimerit ar fi să vii cu mine, Erich. Franz voia să-şi caute o cameră în noul lui sector. Ca punct de legătură. O să vezi şi tu cu ocazia asta unde stă... pentru cazul că mi s-ar întîmpla mie vreodată ceva.

— Da, bine — încuviinţează Rothacker.

— Nu uita, deci : luni, la ora trei. Franz o să fie în faţa vitrinei magazinului universal West din Tanentzienstrasse. Ne urmezi fără să atragi atenţia. Nici eu n-o să vorbesc cu el, o să mă iau doar după dînsul. Ai înţeles ?

— Da. Voi fi acolo.

Ieri a venit Ede la mine cu ziarul de seară.

„Ernst Thälmann, conducătorul comuniştilor, arestat !"

Am rămas mult timp cu ochii aţintiţi la litere, fără să pot îngăima o vorbă. Thälmann — arestat !

— Jan ! Asta nu poate fi adevărat... spune şi tu ceva... spune ceva ! insistă Ede şi mă zgîlţîie de umeri.

M-am străduit să-l liniştesc.

— Fără îndoială, ştirea e falsă. Naziştii fac uz de toate mijloacele pentru a ne deruta, i-am spus.

Aseară mă străduiam să-l liniştesc pe Ede... astăzi ştim cu toţii că ştirea aceasta de presă e adevărată. Thälmann, conducătorul partidului, a fost arestat ! În Charlottenburg, în sectorul nostru. Rothacker ne-a adus azi confirmarea. Nu mi-a spus în ce fel şi de la cine a aflat amănunte. A spus doar că ştia dinainte pînă şi casa în care a fost arestat Thälmann. Mai mulţi tovarăşi au trecut pe la mine foarte deprimaţi. Toţi îmi pun aceleaşi întrebări. Cum s-a putut întîmpla aşa ceva ? Vasăzică Teddy n-avea un adăpost sigur ? Dar nu ştiu nici eu mai mult decît dînşii.

Trec cu paşi rari pe lîngă Franz şi mă opresc la cealaltă vitrină a magazinului. Văd că întoarce capul. M-a zărit ! La rîndul lui, Franz, pe lîngă mine, prin

mulţime, îmi face semn cu ochiul. Îl las să înainteze cîţiva metri şi mă iau încet după el. La colţ mă aplec, de parcă mi-aş lega şireturile, şi mă uit în urma mea. Totul e în ordine. Rothacker e în urma noastră. Franz coteşte curînd într-o străduţă laterală. Măresc distanţa dintre noi, căci e o stradă cu mai puţină circulaţie. Franz! L-aş recunoaşte dintr-o mie, chiar dacă ar sta întors cu spatele, ca acum. După umerii lui largi, pe care şi-i leagănă în mers. După mişcările bruşte ale braţelor, după părul bogat, de un blond deschis. Calcă greoi ca un urs, parcă ar tatona terenul cu fiecare pas. L-am botezat „Atletul". Marinarii merg aşa, de parcă simt mereu sub picioare podeaua care se clatină. Ce absurd! Franz n-a fost niciodată pe mare. Îi cunosc foarte bine viaţa. A umblat prin multe locuri, după lucru, mai ales în ultimii ani de război. A lucrat pe atunci cînd într-un colţ al Germaniei, cînd în altul. Totdeauna, ca să strîngă un mic „capital", din care să poată trăi cîteva luni. În primele luni de după război s-a împotmolit la Hamburg. A intrat în nou înfiinţata „Volkswehr" [1]. Şi-a dat contribuţia la menţinerea „liniştii şi ordinii". Mi-a povestit adesea despre asta. Îi cunosc şi prima evoluţie spre „politic". Era în anul 1923. Lucra ca montor într-o fabrică de utilaje. A venit inflaţia. Muncitorii nu mai puteau să-şi cumpere nici măcar o jumătate de kilogram de untură cu salariul unei săptămîni întregi. Grevele se ţineau lanţ. Atunci a fost arestat Franz întîia oară. Era înscris în sindicat. L-au condamnat la patru luni de închisoare. După aceste patru luni, Franz a privit lumea cu alţi ochi. Brennert, tovarăşul lui de celulă, un vechi luptător spartachist, avusese grijă de asta. Franz începu apoi să stea mult cu nasul în cărţi, să frecventeze cursuri teoretice. A ajuns astfel încetul cu încetul un muncitor şi un luptător cu conştiinţă de clasă. Mă trezesc din gîndurile mele. Franz se opreşte înaintea unei case. Se uită ca şi cum ar căuta numărul, să vadă dacă adresa e exactă, şi apoi intră. Ne întîlnim pe palierul etajului întîi. Îmi strînge mîna, ochii lui cenuşii strălucesc.

[1] Organizaţie de aşa zisă armată populară în vederea reprimării mişcărilor revoluţionare în 1919.

— Mă băiete! spune el.

— L-am chemat şi pe Rothacker, să cunoască şi el locul, o să prindă bine mai tîrziu, îi comunic eu în grabă.

— Fie. Pare cam mirat. Etajul doi, la dreapta, Mahlke, veniţi după mine.

Franz deschide. Trecem printr-un coridor. În dosul unei uşi din stînga se aude plînsul unui sugar. O altă uşă e întredeschisă. E bucătăria. Dar nu e nimeni înăuntru. Apoi intrăm într-o cameră mică. O canapea, o măsuţă, două scaune de grădină. Prin fereastra îngustă se zăreşte un fronton golaş. Ne aşezăm în tăcere. Mă cuprinde deodată o întristare apăsătoare. N-avem să ne spunem decît veşti proaste.

— Nu arăţi prea grozav, Erich. Eşti bolnav? întreabă Franz.

Rothacker zîmbeşte. În dosul ochelarilor, ochii îi sînt învăluiţi de umbre adînci. Faţa lui pare şi mai trasă ca de obicei.

— N-am prea dormit în ultimele zile... şi apoi, avem numai veşti proaste — spune Rothacker.

Franz se uită la mine.

— Au mai arestat pe cineva, de acasă... pe Käthe?

— Nu, dar...

— Tu ridici banii miercurea? mă întrerupe Rothacker.

— Da, de ce? întreabă Franz.

— Sîmbătă, la Oficiu, au arestat un om din „Stani" — spune Rothacker, cu vocea sugrumată.

Tăcere. Franz răsuceşte gînditor un colţ al feţei de masă.

— Va trebui să plec de pe aici — spune el. Voi comunica asta. Şi aşa nu mă mai utilizează decît în sectorul ăsta.

Afară se aude zdrăngănit de veselă. Un cazan cu apă fluieră.

— Trebuie să fiţi cu toţii strîns uniţi — adaugă Franz.

— Puneţi-i pe Teichert şi pe Schwiebus să vă dea o mînă de ajutor, sînt băieţi care ştiu ce vor. Şi după o pauză: trebuie să vă gîndiţi şi la formarea unor

activişti noi, căci o să avem pierderi. Mă gîndesc la Heinz Preuss şi la Ede.

Rothacker dă din cap în tăcere. Singura grije a lui Franz este că treaba să meargă mai departe ; despre greutăţile lui nu suflă o vorbă, mă gîndesc eu.

— Ocupaţi-vă de Strubbel. Ştiţi că în afară de Teichert e singurul nostru om de legătură cu întreprinderea.

Strubbel ! Ochii mei alunecă pe fereastră, spre frontonul de afară.

— Strubbel a dispărut din colonia de căsuţe — spune Rothacker rar, de parcă ar trebui să cîntărească fiecare cuvînt.

— Strubbel a... l-au arestat ?

Rothackert se lasă greu cu coatele pe masă.

— Era sigur c-o s-o păţească — spune el, şi a fugit. I-am găsit un adăpost la nişte tovarăşi ! Pe soţia şi pe băiatul lui i-am încredinţat altora.

— Cum s-a întîmplat ? Poliţia ?

— Nu. S.A-ul. Probabil că vroiau să-l lichideze. Ştii că, în ultima vreme, încartiruiseră în colonie douăzeci de oameni de la S.A. Tovarăşii cunoscuţi nu se mai puteau mişca fără a fi supraveghiaţi.

— Da, şi...

— S-au năpustit la el în noaptea incendiului, întocmai ca la tine. Strubbel s-a trezit brusc. Împuşcături. A zărit afară, pe stradă, o grămadă de oameni, o pată neagră în noapte. Îi călcau în picioare gardul. A trezit-o pe nevastă-sa, a luat copilul din pat. Aşa cum erau, în cămaşă, s-au căţărat pe gardul de sîrmă al vecinului şi s-au pitit în closetul lui, de alături...

Franz îşi sprijini capul în mîini, cu ochii în jos, privind masa.

— ...au rămas acolo, tremurînd de frig. Strubbel ţinea copilul în braţe, liniştindu-l în şoaptă. La numai doi metri de ei, S.A-iştii cotrobăiau cu lanterna prin baracă, prin şopron. De ciudă că nu l-au găsit, au distrus totul cu furie. Baraca are două duzini de găuri de proiectil.

Bate cineva la uşă, o femeie înaltă, blondă intră cu o tavă cu cafele. Ne face semn cu capul.

— Beţi un strop de cafea — ne îmbie prietenos.

— Mulţumesc, Edith — spune Franz, luîndu-i tava din mîini.

După ce a ieşit femeia, adaug încet :

— Şi asta încă nu-i totul... Richard Hüttig a fost arestat.

Franz, care amestecă zahărul din ceaşcă, scapă linguriţa. Buzele i s-au subţiat. Privirea lui trece alături de noi. Tăcerea din odaie mă apasă greu.

— În „Angriff" [1] — spune Rothacker — au anunţat : „Şeful criminalilor din Charlottenburg a fost prins".

Franz a amuţit.

— O să-l implice în afacerea Maikowski. În afară de asta o să-l facă răspunzător de ciocnirea aia veche, din 17 februarie cu S.S-ul. A murit atunci, a doua zi, un S.S-ist, de pe urma unui glonte de revolver. Băieţii noştri nu erau înarmaţi. A tras în schimb S.A.-ul.

Gîndul îmi fuge la Paul Schulz. Avea vreo douăzeci de ani. Cu cîtă recunoştinţă mă priveau ochii lui limpezi, cînd îi dădeam explicaţii la întrebări ! Acum cîteva săptămîni cei din corpul 33 l-au înjunghiat noaptea pe stradă.

Franz s-a ridicat, ochii lui sînt aţintiţi asupra frontonului din faţă.

Prietenul meu Otto Grüneberg. N-o să uit niciodată noaptea cînd am plecat împreună de la serată. „Iar am primit scrisori de ameninţare din partea S.A-ului", a început el să-mi povestească. „Zic că au să mă-mpuşte. Nici măcar nu mă pot apăra, că eu n-am armă." Am vrut să-l însoţesc, dar a refuzat. „Tu locuieşti în direcţia opusă, Jan", mi-a spus el. „Tovarăşii ăştia doi au acelaşi drum cu mine". Peste o jumătate de oră însă, Otto Grüneberg era ciuruit de gloanţe. Sturmführerul unităţii 33, Hahn, căruia-i ziceau cocoşul roşu din pricina culorii părului, ocupase cu S.A-ul toate colţurile

[1] Ziarul naziştilor.

în regiunea în care locuia Otto. Un adevărat serviciu de informaţii a dat de ştire că soseşte. L-au lăsat să ajungă pînă la o încrucişare de străzi bine luminată şi au deschis apoi din toate părţile foc de pistoale automate asupra lui. Lovit de şapte focuri, Otto a mai putut să alerge pînă la poarta casei lui, unde s-a prăbuşit şi a murit. Era unul dintre cei mai buni şi mai bravi oameni ai noştri. El conducea secţia de tineret a Frontului roşu din Charlottenburg. Şaizeci de mii de muncitori berlinezi l-au condus la locul de veci.

Franz s-a întors spre noi.

— Unde aţi făcut manifestul vostru cu incendierea Reichstagului ?

— La vînzătorul de confecţii, ca deobicei — răspunse Rothacker.

Franz se plimbă încolo şi încoace.

— Vă paşte o mare primejdie acum. Avem aici mai multe locuri sigure unde se pot face multiplicări. Aţi putea să vă folosiţi din cînd în cînd de unul din ele.

— Ar fi foarte bine — spuse Rothacker.

— Voi sta deci de vorbă cu Jan despre asta. Înţelegi, Erich, că nu poate veni aici decît unul singur. Nici cel mai bun tovarăş nu trebuie să cunoască decît lucrurile de care are nevoie în activitatea lui.

Rothacker aprobă.

— Şi încă ceva — adăugă Franz. Fiecare dintre noi trebuie să-şi găsească un loc, unde să se poată adăposti cîteva nopţi în caz de nevoie. Unde să se ascundă un timp, dacă e nevoit să fugă.

Îmi face semn cu capul.

— Pentru tine, se poate aranja ceva aici ; e şi în interesul sarcinilor pe care le ai acum. E bine însă să rămîi mai întîi vreo două nopţi în sectorul ăsta, ca nu cumva să ne procopsim cu niscaiva spioni veniţi pe urma ta...

Rothacker a plecat. Îi dau lui Franz cele cinci mărci de la Hilde. Se bucură. Îmi indică un loc de întîlnire pe care să-l comunic fetei.

În drum spre casă fac anume cîteva ocoluri. În faţa unui chioşc de ziare s-au adunat o grămadă de

oameni. Mă alătur şi eu lor. Ziarele de seară, cu rezultatele finale ale alegerilor pentru Reichstag. Cei care au citit se dau la o parte şi pleacă. Nimeni nu comentează. Chiar şi figurile celor care citesc rămîn nemişcate. Noul regim pune lacăt la gurile oamenilor, măşti pe feţele lor. Şi ce discuţii se încingeau mai demult la alegerile pentru parlament.

Pornesc agale mai departe. Naziştii au exercitat o teroare fără precedent asupra opiniilor cetăţenilor. Timp de cîteva săptămîni, au pus în funcţiune întregul aparat de propagandă al statului. Şi totuşi unsprezece milioane au votat pentru partidele muncitoreşti. Nu mai puţin de cinci milioane s-au alăturat „incendiatorilor". Au ales pe comunişti. Prin votul lor au condamnat pe adevăraţii incendiatori.

Bag de seamă că pe unele străzi steagurile negru-alb-roşu cu svastică atîrnă unul lîngă altul. Pe alte străzi, în schimb, doar cîteva. La restaurante însă, fără excepţie, steaguri cu svastică. Şi la multe magazine. Se grăbesc să-şi manifeste „concepţia justă".

Localul lui Werner, unde ne adunam altădată, a fost închis din ordinul poliţiei. Astăzi au venit S.A-iştii şi au acoperit lozincile noastre cu vopsea neagră. Pe gardul de scînduri din jurul maidanului, pe zidurile din apropierea uzinei electrice. Şi lozinca trainică a lui Ede de pe frontonul singuratic a fost ştearsă. Au ras peste tot literele, ca să dispară orice urmă a lozincilor noastre.

În ziua următoare. S-au făcut noi arestări în afacerea Maikowski. Fiecare dintre noi simte o strîngere de inimă. Pe cine vor mai înhăţa oare ? Cui îi vine rîndul ? O bănuială faţă de oricine s-a strecurat deodată şi în sufletul nostru. Nu mai stau de vorbă decît cu tovarăşi pe care îi cunosc de ani de zile ca oameni de încredere, dar şi cu ei numai scurt şi aluziv. Chiar şi Rothacker spune că aceste arestări nu se fac la întîmplare. Poate că primii din cei arestaţi au dat nume sau poate există în strada noastră denunţători. E greu să ne dăm seama exact. Nu trece zi aproape, fără să nu fie cineva arestat şi să nu fie apoi

supus unui sever interogator. Am sistat deocamdată orice agitaţie publică, ne mulţumim să ţinem doar legătura unii cu alţii.

Strada noastră e de nerecunoscut. Nimeni nu mai stă la discuţii în faţa porţii. Îndată ce se lasă întunericul, strada rămîne pustie. Cine se arată în grupuri de doi sau trei e suspectat...

Peste două zile. Sturmul S.A. 33 a fost încartiruit foarte aproape de Wallstrasse. S-a instalat în Casa poporului din Charlottenburg, la vreo sută de metri şi ceva de casele noastre, în clădirea din Rosinenstrasse nr. 4. Rothacker mi-a atras atenţia să nu trec pe acolo. Parcă cineva ar fi atîrnat acolo, deasupra străzii, un anunţ invizibil: „Atenţie, regiune interzisă!“ Pietonii evită să treacă prin Rosinenstrasse. Seara, casele din jur par nelocuite. Nu vezi lumină la nici o fereastră. Se spune că S.A-ul a oprit trecătorii seara, obligîndu-i să se legitimeze şi să facă dovada că locuiesc acolo. Cu toate astea, mîine înainte de masă vreau să dau o raită pe strada asta. În timpul zilei, cînd circulaţia e animată, cred că va fi posibil.

Trec agale prin partea unde Wallstrasse face un cot. Maşinile uzinei electrice de peste drum zumzăie. În faţa casei lui Franz Zander nu se vede nimeni. Cîţiva copii se joacă cu bile de argilă pe trotuar. Käthe! E o zi splendidă; soarele a început să încălzească. Încă vreo cîteva săptămîni şi o să putem ieşi la iarbă verde, să ne întîlnim fără primejdie, să stăm de vorbă în linişte. Käthe mi-a trimis de fapt vorbă că deşi a fost foarte atentă, n-a observat să fie urmărită. Cînd o să putem ieşi în aer liber o să avem cu toţii posibilităţi mai mari de acţiune. Nimeni nu va lua nişte oameni în costume de baie drept activişti care ţin o întrunire.

Cîteva clipe mai tîrziu ajung în Berlinerstrasse. E o largă arteră de circulaţie situată de-a curmezişul între Wallstrasse şi Rosinenstrasse, aceasta din urmă începînd de partea cealaltă ca o prelungire a celei dintîi. Aici, în colţul ăsta, mă aflam atunci cînd camioanele cu S.A.-işti pătrundeau în oraş. Cu Richard Hüttig

şi Franz. Pe Richard l-au arestat, Franz a fugit. Şi strada noastră s-a schimbat. Am impresia că au trecut ani şi ani de atunci.

Mă uit cu grijă în jurul meu, trec încet drumul şi intru în Rosinenstrasse. Sînt doar cîţiva paşi. Acolo, în cealaltă parte, la nr. 4, e Casa poporului. Două santinele S.A. în faţa porţii largi. S.A-iştii au curelele caschetelor trase sub bărbie.

La stînga mea, o tutungerie.

— O cutie de Juno — cer eu.

Mă prefac că mă uit la vitrină, dar privirea mea zboară peste drum. În faţa clădirii de dincolo, un lung şir de maşini şi motociclete. Nichelul şi lacul strălucesc în bătaia soarelui. Marfă nouă. Ăştia sînt stăpîni acum pe visteria statului. Prin intrarea largă pot cuprinde cu vederea o parte din curte, de asemeni plină de vehicole. La stînga porţii, o sucursală a cooperativei de consum. Nu se vede nici un cumpărător. Îmi aprind tacticos o ţigară... Toate ferestrele clădirii mari, cenuşii sînt închise. La unele atîrnă draperii groase. La etajul întîi fusese înainte căminul tineretului comunist. Vedeai totdeauna lozinci roşii pe pereţi. Acum au dispărut. O maşină mare frînează în faţa clădirii. Pe bara de nichel din faţa radiatorului, un fanion îmbrăcat într-o husă de tifon ţeapănă. Un bărbat în uniformă cu galoane sare din maşină. Santinele lovesc pintenii, lipesc mîna de vipuşca pantalonilor. Plec. Afară, trag nervos din ţigară. Dacă mă opresc ăştia ? Prostii. Nu se vede decît santinela. Şi apoi mai trec pe aici şi alţi civili. Casa poporului dă, la dreapta, după colţ, într-o fundătură scurtă. Încăperile Serviciului de ajutor de boală fuseseră la parter, restul casei fusese locuit de tovarăşi social-democraţi. S.A-iştii au dat cu bidineaua şi peste lozincile de pe faţada din stînga fundăturii.

Înaintez cu paşi mărunţi. Casa poporului din Charlottenburg — o cazarmă a S.A-iştilor ! „Mai întîi curăţăm gunoiul din cocina asta marxistă“, declaraseră mereu naziştii. Au botezat-o casa Maikowski. Se pare că pivniţele cu gratii din curte sînt pline de deţinuţi.

Cîte n-a văzut pînă acum casa asta ! Cu mult timp înainte de război se ţineau aici întruniri ale Partidului social-democrat. În 1918 a servit la încartiruirea trupelor lăsate la vatră. În timpul revoluţiei, curtea era plină de piramidele de arme ale Volkswehr-ului şi ale altor formaţii de cetăţeni mobilizaţi împotriva spartakiştilor.

Acum Casa poporului a ajuns cazarmă S.A-istă !

Casa poporului — cazarma Maikowski ! Viaţa noastră a tuturor stă azi numai într-un fir de aţă.

Rothacker era cît pe-aci să fie arestat astăzi. A venit la mine. „Poate că-ţi notezi asta, Jan." Ştie că-mi notez toate întîmplările.

Mergea cu bicicleta spre gara Jungfernheide. Avea întîlnire cu noul nostru om de legătură din celula de la Siemensstadt, care trebuia să-l înlocuiască pe Strubbel. Alesesem pentru aceasta ora la care uzinele Siemens încetau lucrul, căci regiunea gării e atunci foarte populată.

Tramvaiele treceau pe lîngă Rothacker, toate cu cîte două remorci ticsite de călători. „Poate că e şi Teichert în vreunul", se gîndea el. Teichert e strungar la Siemens. Cu puţin înainte de a ajunge la gară, Rothacker şi-a băgat mîna în buzunarul vestei. În ordine. Tăietura de ziar era la locul ei. Tovarăşul cu care trebuia să se întîlnească avea restul, şi cele două bucăţi tăiate sinuos trebuiau să se potrivească. Rothacker îşi repeta în minte celelalte semne după care avea să-l recunoască. Pălăria de pîslă cenuşie, rotundă, figură juvenilă cu o mustăcioară neagră, iar în mîna stîngă ziarul „Deutsche Allgemeine Zeitung". „Puteţi să-mi spuneţi care este cel mai scurt drum spre Tegel ?" avea să-l întrebe. „Regret, dar nu-l ştiu. Sînt în trecere prin Berlin", trebuia să fie răspunsul. Rothacker şi-a rezemat bicicleta de zidul gării şi a început să fixeze staţia de tramvai. La ceasul de la gară mai erau două minute pînă la ora stabilită. Tovarăşul nu sosise încă. Din tramvaie se revărsau fără întrerupere oameni care intrau grupuri-grupuri în gară. Arătătorul mare al ceasului ajunsese acum la ora

fixată. De ce întîrzia oare? Cu neputinţă să nu-l fi observat! Alte cinci minute. Încă tot n-a apărut. Rothacker se plimba în sus şi în jos. „Încă cinci minute, apoi o şterg", îşi zise. O privire atentă în jur. Peste drum, în staţia de taxiuri, două maşini. Şoferii tăifăsuiau. Un stand de ziare pe roate, în colţ. Vînzătorul se vedea prin ferestruica standului. Rothacker începu să se neliniştească, fiindcă era singurul care stătea locului de atîta timp aici. În dosul celui de-al doilea taxi văzu deodată o motocicletă, pe care o meştereau doi oameni din S.A. „Oare se prefac numai? Aş, de unde! Au o pană — ce-ţi mai trece prin cap!" îşi zise el. Prima greşeală o faci cînd ai „conştiinţa încărcată" şi te simţi urmărit. Oricine se comportă atunci într-un mod care bate la ochi şi atrage astfel atenţia poliţiei — asta se ştie demult. Zece minute peste ora fixată! Rothacker a împins bicicleta pînă la rigolă, a încălecat. Era furios. Tovarăşul nu respectase întîlnirea fixată. Se poate să-ţi îngădui asemenea neglijenţe în vremuri din astea? Trebuie să fi murit sau să fi fost înhăţat, altă scuză nu poate exista. Avea să i-o spună verde, cînd avea să dea de dînsul.

Rothacker a cotit la stînga, în spatele terasamentului şi a pătruns într-o străduţă laterală liniştită. După ce a trecut de următoarea stradă care o tăia pe aceasta, a auzit un zgomot de motor în urma lui. Era motocicleta cu cei doi S.A-işti. Motocicleta l-a depăşit, cel care conducea a frînat brusc, cauciucurile au scrîşnit pe asfalt, s-a întors apoi şi a oprit motocicleta de-a curmezişul străzii. Cel din ataş a sărit jos.

— Stai! a strigat acesta.

Celălalt a fixat motocicleta pe suport. Era înalt şi lat în umeri, pe cînd cel din ataş era un tinerel scund. Rothacker i-a privit liniştit pe amîndoi. „33", desluşi el cifrele albicioase, de metal; „tocmai Strum-ul «nostru». Sper că nu mă cunosc!" şi-a zis Rothacker.

— Percheziţionează-l! dă ordin cel înalt.

— Ridică mîinile! porunceşte tinerelul.

Rothacker a culcat bicicleta pe asfalt şi s-a supus. Strada era pustie, ceva mai departe se oprise un bărbat cu soţia lui de braţ. Se uitau amîndoi cu teamă la ce

se întîmpla. „În locul acesta sînt cu totul în mîinile lor“, se gîndea Rothacker.

S.A-istul cel tînăr a început să-i pipăie buzunarele. Cînd a ajuns la buzunarul de la spate al pantalonilor, a dat înapoi.

— Ce-ai acolo ?

— O trusă de piele cu chei.

— Scoate-o singur !

Eroii ! Ar fi putut să fie un pistol cu piedica trasă. Rothacker a scos trusa şi a tras fermoarul.

— Poftiţi !

— Nu fi obraznic ! a urlat S.A-istul.

— Ai o legitimaţie ?

— Da. Un livret militar.

Cei doi s-au uitat unul la altul.

— Ai fost pe front ?

— Da.

— Ia arată-l !

Rothacker şi-a scos portofelul din veston şi a arătat livretul. S.A-iştii s-au întors cu spatele la lumina felinarului, ca să citească. Cel înalt a dat un ghiont tinerelului.

— Ai fost rănit ?

— Da. De trei ori. O dată grav.

S.A-istul cel înalt i-a înapoiat livretul. A urmat o pauză.

— Pe cine aşteptai acolo în gară ?

— Pe un fost coleg de la întreprindere. De la Siemens. Voia să încerce să-mi facă rost de lucru.

Cei doi s-au uitat iar unul la altul. Cel înalt a dat din cap.

— Să nu fie cu supărare... Aşa-s vremurile, uneori se întîmplă să fie înhăţaţi şi cei nevinovaţi. A dat din umeri. Iar noi ne facem doar datoria !

— Heil Hitler !

— Heil Hitler !

Ziua următoare. Strubbel e la mine. Îşi aranjează mereu părul care îi cade pe faţă, cu o mişcare mai iute ca deobicei.

— Ţi-a povestit Rothacker totul ?

— Da.

Strubbel face o pauză lungă, îşi sprijină capul în mîini. Şuviţele de păr negru îi atîrnă pe frunte. Oare nu se piaptănă niciodată? Aştept, văd că vrea să spună ceva, că duce o luptă cu el însuşi.

— Treaba se îngroaşă. Mă duc în colonie, trebuie să stabilim acolo o legătură... Scoate cu greu cuvintele din gură. Edith şi băiatul au nevoie de haine... Şi maşina de scris şi aparatul de multiplicat sînt încă acolo... Vii şi tu?

S.A-ul a plasat o unitate de şoc a poliţiei în colonie. Strubbel abia a reuşit să scape de focurile lor, acum paisprezece zile. Vrea... dar asta e curată nebunie!

— Spune-mi numele unui alt tovarăş. Vom încerca să-l găsim. Haine puteţi primi chiar şi mîine. Aparatele le vom lua mai tîrziu. Noi însă, nu tu, Strubbel!

Strubbel dă din cap. Îşi trece mereu mîna prin păr. Vorbeşte îndelung. Demult regretă că a „dezertat". Ce-o să creadă despre el cei din colonie, pe care ani de-a rîndul i-a... Reprezintă el oare ceva deosebit? Toţi ceilalţi tovarăşi au rămas. Şi, de altminteri, trebuie să vadă cum merge activitatea acolo. Fără doar şi poate! Să vadă de aparate. A însărcinat pe unul dintre colonişti să le ascundă. Unul mititel, şchiop, pe care îl socotesc un prostănac inofensiv şi care n-a avut niciodată de-a face cu ceilalţi. La acesta vroia să se ducă, stă la marginea pădurii. Şi de altfel acela o să-i predea toate lucrurile numai lui, căci n-are încredere în nimeni altul.

Mă străduiesc să-i scot ideea asta din cap. Este împotriva celor mai elementare reguli de conspirativitate. Îl ameninţ cu un avertisment pentru lipsă de disciplină.

Strubbel se ridică.

— Plec — îmi taie el vorba.

Lupt cu mine însumi. Pot oare să-l las să plece singur? Tot ceea ce i-am spus lui e valabil şi pentru mine. Sînt activist, nu-mi e îngăduit să risc. Dar el o să creadă că sînt laş... Îmi iau pălăria din cui.

...Înaintăm pe un drum de cîmp mlăştinos. Tălpile ni se lipesc de noroi la fiecare pas. Lăsăm între noi

o distanţă de zece metri. Strubbel se opreşte adesea, trage cu urechea. Ne apropiem de pădure. Abia izbutesc să nu-l pierd din ochi, din pricina tufişurilor şi copacilor. Deodată Strubbel se trînteşte la pămînt. Şi eu mă arunc după o tufă de mure. Doi S.A-işti trec pe biciclete la marginea pădurii cu puştile atîrnate de-a curmezişul pe spate.

— ...şi atunci dintr-o dată ea mi-a...

S-au îndepărtat binişor, doar rîsul lor mai ajunge pînă la noi. Apoi o luăm pe drumeaguri strîmte. Garduri şubrede, mîncate de vreme. În dosul lor barăci scunde, lipite unele de altele, ca nişte cutii. Strubbel cercetează cu ochii de jur împrejur, face cîteva salturi mari. O uşă scîrţîie.

Lampa de petrol proiectează un cerc luminos, galben, pe masă, cufundînd încăperea într-un semiîntuneric mohorît. Miroase a gunoi şi a ceva acru. Şchiopul „prostănac" şade în faţa mea. Capul lui e parcă direct legat de trup, are urechile îndepărtate ca două clape late. Şi-a întins braţele pe masă. Sînt neobişnuit de lungi. Are mîini păroase.

— Toate sînt aici — spuse el — aştept de două zile.

Glasul lui e limpede şi subţire, ca de copil.

— Voiam să ne întîlnim ieri cu unul din colonie, dar n-a venit — spune Strubbel.

— Cine ?

— Dumke.

— L-au arestat acum trei zile.

Tăcere.

— S.A-ul mai e pe acolo ?

— Sînt încartiruiţi la Schwenke. Douăzeci de oameni. Ticălosul a mers cu dînşii din baracă în baracă. L-au luat şi pe Eber. După două zile i-au dat drumul. Stîlcit în bătaie. Îl lasă aici ca momeală, spun tovarăşii. Să vadă cu cine se întîlneşte.

— Altceva ?

— N-au găsit nimic. Au întrebat peste tot de tine.

Afară se aud paşi. Fereastra mică e întredeschisă. Ciulim urechile. Nu se poate distinge nimic, vedem doar atît că sînt trei persoane. Au trecut mai departe.

Şchiopul scotoceşte într-un ungher. Se întoarce iarăşi la masă.

— I-am strîns pentru tine.

Şi iată în faţa lui Strubbel, pe masă, o hîrtie de douăzeci de mărci. Acesta ia bancnota şovăind, parcă ar vrea să spună ceva.... Lumina orbitoare a unui reflector umple deodată încăperea — apoi dispare. Afară se aude pîrîitul unei motociclete care trece în goană.

— În colonie nu există nici una — spune şchiopul.

Deci fusese un S.A-ist!

— Poţi să menţii deocamdată legătura cu noi?

— Da.

Îi indic locul şi îi fixez timpul.

— Haide, acum, să plecăm!

Orbecăim în jurul barăcilor, intrăm în grajd. Pe nişte bîrne lungi stau cocoţate găini care se scutură. Lumina lămpii de buzunar trezeşte o capră. Se zgîieşte la noi, behăie uşor, ugerul ei plin se leagănă. Şchiopul deschide o ladă scrijelită, umplută pe jumătate cu grăunţe galbene. Scormoneşte înăuntru, scoate două pachete mari. Maşina de scris şi aparatul de multiplicat. Le îndesăm în rucsacuri, punem hainele deasupra.

Trecem printre rugi de mure, pe lîngă closet, apoi urmează gardul. Dincolo, pădurea. Şchiopul ridică reţeaua de sîrmă...

Peste două săptămîni, Strubbel s-a mutat cu familia în regiunea Königs-Wusterhausen. A găsit de lucru la un ţăran. Nu mai putea rămîne aici la noi.

În primele săptămîni după incendierea Reichstagului noi n-am avut nici o legătură cu forurile centrale ale partidului. Tot aparatul părea să se fi prăbuşit. La asta se adăuga faptul că valul de teroare şi de arestări s-a concentrat tocmai asupra regiunii noastre. Nu puteam tipări nici un ziar, n-am publicat decît manifestul în legătură cu incendierea Reichstagului. Deoarece nu dispuneam de material de la centru şi nu primeam nici dispoziţii, ne-am mărginit doar să ţinem strîns contactul cu tovarăşii de încredere. Am izbutit

să menţinem şi cele două legături cu întreprinderea, una prin colonia lui Strubbel, cealaltă prin Teichert. Acum opt zile s-a alcătuit în sectorul nostru o conducere de cartier. Am primit pentru întîia oară ziare tipărite, ni s-a trimis „Steagul roşu". Propunerea lui Franz de a publica viitorul nostru ziar în noul său sector a fost aprobată de conducerea de cartier, deoarece la noi riscul era prea mare. Noua conducere ne-a întrebat azi dacă avem un tovarăş de încredere, care ar putea transporta materialul informativ cu motocicleta în provincie. Cînd are de făcut livrări urgente pentru drogheria unde lucrează, Ernst Schwiebus circulă cu motocicleta în loc de bicicletă. Dar tocmai din pricină că e ocupat nu poate fi vorba de el. Drumul trebuie făcut în timpul zilei. Ne gîndim la Ede. N-are permis de conducere, dar conduce bine, spune Rothacker care a fost o dată cu el pe o motocicletă, mai demult. Nu fusese motocicleta lui Ede — dracu ştie de unde pusese mîna pe ea. Mă rog, Ede e Ede.

După masă mă întîlnesc cu Ede. A ascultat de sfatul lui Rothacker şi e în „civil". Poartă un costum albastru şi o pălărie moale. Şi-a pus ochiul de sticlă. Îmi scutură mîna cu putere.

— Erich m-a învăţat. Anume m-am împopoţonat în straiele de duminică.

N-am încotro şi rîd.

— Arăţi ca un burghez respectabil.

— Aşa mă şi simt, Jan.

Intrăm pe o cărare într-un parc.

— Despre ce fel de rablă e vorba ?

Ede întoarce mult capul, ochiul lui drept mă caută. Pare agitat, se bucură poate de plimbarea cu motocicleta.

— Nu mi-au spus. Localitatea se află la o depărtare de 75 kilometri. În cel mult trei ore trebuie să te şi întorci.

Ede strîmbă din gură, îşi clatină capul.

— Asta înseamnă că trebuie să fie cel puţin un cinci sute. Rîde. Trei ore... şi dacă am o pană ?

Un cinci sute? Nu înţeleg expresia lui tehnică. Îl iau de braţ.

— Conduci bine? Nu e o plimbare de plăcere. Ai o încărcătură incendiară, dragul meu.

— Mă omule, cred că mă cunoşti mai demult! Dă din cap a dojană. Dacă conduc bine?... În armată am fost un an întreg motociclist.

Adevărat, e şi mecanic. De cîte ori a găsit de lucru, a fost doar pentru scurtă vreme. Nu mai poate executa perfect muncile de precizie.

O luăm încet înapoi.

— Ce-am vrut să-ţi mai spun... da, a fost Kurgel pe la mine.

— Ei, şi?

Kurgel e tovarăşul din Uniunea luptătorilor Frontului roşu, care ţine legătura cu noi.

— Voia să se ducă la Franz. Cum de nu ştie unde se află?

— Nimeni n-are voie s-o ştie. Nici măcar tu. Înţelege-te cu Kurgel şi dă-mi de veste şi mie.

— Bine — spune Ede, iar după o pauză adaugă: M-a întrebat de asemeni dacă ştim ceva despre Dammert.

— Nimic precis. Se zice c-ar fi la cazarma Maikowski.

Dammert a fost arestat cu două săptămîni în urmă. Probabil din cauza afacerii Maikowski.

Mergem o bucată de drum în tăcere. Deodată, Ede izbucneşte în rîs. Mă uit întrebător la el.

— Să-ţi spun ce mi-a povestit Kurgel! Suflătorul Rudi... îl cunoşti, nu?

Dau din cap. E şi el un tovarăş din Frontul roşu, care sufla odinioară din tilincă, în fanfară.

— A fost trimis împreună cu alţii în Asociaţia tineretului naţional german, ca să se camufleze acolo, după cîte ştiu.

— Păi tocmai despre asta e vorba! Va să zică, acum vreo opt zile pleacă de la sediul Propagandei, împreună cu unul din „Căştile de oţel", spre casă. Amîndoi erau în uniformă, cămăşi albastre cu svastica pe braţ. Nebunul ăla i-a împuiat urechile lui Rudi tot

drumul. Zicea că ar vrea să-nmoaie odată oasele unui comunist adevărat. Să-i arate el! Să-i facă praf mutra! şi aşa mai departe. Turuia într-una. Rudi fierbea. Deodată a ridicat mîna şi i-a ars „camaradului" una, şi încă una. L-a dat gata.

Ede rîde cu hohote, se bate cu palma de coapsă.

— Şi tu crezi că asta-i o faptă vitejească?!

Bun tovarăş e Ede, dar e Ede şi basta! Şi el ar face la fel într-o împrejurare asemănătoare. Şi eu, care tocmai am pus la cale cu dînsul călătoria cu motocicleta! Pot oare să-mi iau răspunderea?

— Cred şi eu c-a fost o idioţie — spune Ede — l-au înhăţat, fără doar şi poate. Îşi dă cu pumnul în piept. Dar îl înţeleg pe băiat. Şi mie mi-ar fi sărit ţandăra!

Ede face o pauză, scutură din cap.

— Nici măcar steagul nu-l pot saluta — începe el iar — cînd trec ăştia, intru sub o poartă.

Mă uit la el. Chiar şi ochiul rigid de sticlă pare că exprimă scîrbă. De cîteva săptămîni a apărut o dispoziţie, că toţi trebuie să salute steagul cu svastica purtat de o unitate în marş. Cei ce nu se execută devin suspecţi ca simpatizanţi marxişti.

— Odată n-am mai putut ajunge pînă la o poartă — adaugă Ede — şi le-am arătat c....!

— Eşti nebun! Te-ai aplecat?!

— Aiurea! Ca să mă înhaţe, nu? M-am întors cu spatele.

Îmi vine să rîd totuşi.

— Ce-i, ce-i? întreabă Ede.

— Şi crezi că ei au înţeles gestul tău?

— L-am înţeles eu şi asta îmi ajunge! spune Ede jignit.

În primele săptămîni a circulat printre noi zvonul că deţinuţii din Casa Maikovski sînt torturaţi groaznic. Dar n-am aflat niciodată amănunte. N-am ştiut niciodată precis care dintre tovarăşii arestaţi se află acolo.

Ieri însă am stat de vorbă cu X. Îl rugase pe Ernst Schwiebus să-i mijlocească o întrevedere cu mine. Am stat mult pe gînduri dacă să mă întîlnesc sau nu cu X, dar în cele din urmă m-am dus totuşi la în-

tîlnire. Schwiebus m-a asigurat că are toate motivele să-l socotească pe X un om cinstit. A făcut parte mai demult din una din organizaţiile noastre de masă. După alegerile de deputaţi din Reichstag din 5 martie, l-am văzut însă umblînd în uniformă S.A. L-am ocolit, am avertizat pe toţi tovarăşii.

X mi-a povestit ieri că a fost silit de maistrul său să intre în S.A. Acesta i-a făcut cunoscut că nu poate da de lucru decît oamenilor care fac parte din S.A. Brutar de meserie, X lucra de mulţi ani în aceiaşi brutărie. N-a vrut să-şi expună familia la mizerie. Are o soţie bolnăvicioasă şi doi copii. „Nu fac parte din unitatea 33, aparţin numai detaşamentului Berlin-Vest", mi-a spus X. (Purta într-adevăr alt număr de unitate pe cămaşa brună şi mi-a arătat şi legitimaţia de S.A.-ist.)

— Fac parte din rezerva S.A., căci am trecut de vîrsta de treizeci şi cinci de ani. De obicei n-am ce căuta la cazarma Maikowski ; în seara aceea însă am primit ordin să mă duc acolo. Trebuia să preiau un post de casier...

X a făcut o pauză. N-am insistat să continue, am băgat de seamă că-i venea greu să vorbească.

— Şedeam la mese, mulţi jucau cărţi, unii citeau ziarul. Deodată s-a deschis uşa.

— Sturmführer-ul ! a strigat cineva.

Toţi au sărit în sus. Era într-adevăr Sturmführer-ul însoţit de cîţiva oameni din unitatea 33, iar în mijlocul lor doi civili.

Un S.A-ist a început să ţipe :

— Ăla din stînga e trompetist la luptătorii Frontului roşu ! Am văzut că unul din arestaţi a tresărit.

X şi-a întrerupt povestirea. Şi el a tresărit. Apoi a continuat :

— Toată ceata s-a adunat în mijlocul încăperii. Sturmführer-ul s-a aşezat pe o masă, şi-a pus cizmele pe bancă. „Ei, ia să stăm acum niţel de vorbă", i-a spus el tînărului, căruia îi ziceau Karl trompetistul. Unul oacheş. Şi arătînd spre celălalt civil : „Pe ăla puneţi-l în colţ. Chiar acum l-am cules din faţa porţii noastre. Să vadă şi el cum merge treaba — n-o să-l

coste decît o pereche de izmene uscate. Aşa o să-i treacă pofta să facă pe spionul."

Toţi S.A-iştii au izbucnit în hohote de rîs. Era un omuleţ grăsuliu. Dîrdîia de ţi-era mai mare mila. Avea un melon, pe care îl tot răsucea în mînă. Privea zăpăcit în jur şi părea gata să înceapă să plîngă.

„Domnule Sturmführer... Domnule... voiam doară să mă duc acasă... Eu...", se bîlbîia omuleţul.

„Tacă-ţi fleanca !" a urlat la el Sturmführer-ul.

Un S.A-ist l-a tras la o parte. Apoi l-au luat iarăşi la rînd pe cel oacheş. Sturmführer-ul a început să ţipe : „Tu eşti dintre ticăloşii ăia, care au pe conştiinţă pe Hanne al nostru — bandă de bolşevici criminali ! Dă-i drumul, înşiră-ţi toate numele — cum te cheamă ? !"

— Kurgel — a sunat calm răspunsul. Am făcut parte din luptătorii Frontului roşu mai demult. N-am avut nimic de-a face cu cazul Maikowski — nici nu eram atunci în Berlin !"

Am tresărit cînd am auzit numele lui Kurgel, dar m-am ferit de X, ca să nu bage de seamă că-l cunosc. Ştiam că Kurgel fusese arestat. Ede nu mai dăduse de el după întoarcerea noastră. Cei din casă îi relataseră că S.A-ul l-a ridicat seara tîrziu. Dar habar n-aveau unde se află. Nici motivul arestării nu-mi era cunoscut.

— Toţi S.A.-iştii s-au strîns în jurul lui Kurgel cînd au auzit numele de Maikowski. Sturmführer-ul s-a apropiat de el :

„Unde e Zander ? — Franz Zander ? !" l-a întrebat brusc.

(Aşadar din pricina lui Zander îl arestaseră. Mi-am ascuns tulburarea.)

— Kurgel s-a uitat la ei. A rămas mut. Sturmführer-ul l-a ameninţat : „Mai aştept mult ? Sau vrei să te ajutăm noi !"

— „Nu cunosc nici un Franz Zander", a răspuns Kurgel, dar cu alt glas, mai întunecat. Ferm însă. Am observat că în aceste cîteva secunde luase o hotărîre. Faţa Sturmführer-ului s-a făcut roşie-vînătă de furie. A ridicat mîna şi i-a tras lui Kurgel un pumn

în obraz. Acestuia au prins să-i curgă şiroaie mari de sînge din nas, mînjindu-i cămaşa.

Sturmführer-ul a început atunci să urle: „Nu cunoşti nici un Zander ?... Minţi, tîlharule !"

„Nu !" a răspuns încă o dată Kurgel.

„Are curaj !" a şoptit unul în spatele meu.

„Scoateţi-l pe Dammert din beci !" a poruncit Sturmführer-ul.

Aici l-am întrerupt pe X:

— Ai auzit bine: Dammert ?

— Da, Dammert !

(Deci Dammert îl denunţase. Şi abia cu două zile înainte îl întrebase Kurgel pe Ede dacă ştim unde se află Dammert.)

— Doi S.A-işti au ieşit în goană. Sturmführer-ul sărise în sus de pe masă, alerga fierbînd încoace şi încolo. S.A-iştii s-au întors cu Dammert. Îl tîrau după ei. Arăta îngrozitor. Toată faţa umflată, plină de cheaguri de sînge. Hainele atîrnau pe el murdare şi rupte. „Puneţi-i faţă în faţă !" a strigat Sturmführer-ul.

L-au smucit pe Dammert, împingîndu-l în mijlocul lor. Sturmführer-ul s-a proţăpit înaintea celor doi. I-a dat lui Dammert un pumn în bărbie. „Hei, trezeşte-te !... Ăsta de aici e Kurgel ? Ajutorul lui Zander ? !" a întrebat el.

Dammert a ridicat cu greu capul. Privirea lui spunea: Iartă-mă — nu mai pot. Dammert a dat apoi sfîrşit din cap în semn că da.

Sturmführer-ul a început să rîdă: „Ăstuia se vede că i-a priit cura, nu ?" Şi întorcîndu-se către Kurgel: „Încă tot mai tăgăduieşti, tîlharule ? Dă-i drumul ! Unde e Zander ?"

(X m-a întrebat dacă îl cunosc pe Zander. Bineînţeles am spus că nu.)

„Da, îl cunosc pe Zander — dar nu ştiu unde este", a răspuns Kurgel cu glas deznădăjduit. Ştia bine că n-au să-l mai creadă, după ce tăgăduise mai înainte că-l cunoaşte. Furios, Sturmführer-ul a început să-şi agite pumnii prin faţa lui Kurgel. Şi S.A-iştii au început să murmure.

— „Strîngeţi-l cu uşa... să guste din bici!“ au ţipat cîţiva.

— „Se ţine tare băiatul, fir-ar să fie, se ţine tare“, a spus iar cineva în spatele meu. Era un lungan, cu sprîncenele împreunate, poreclit „Antenă“.

Kurgel se uita însă drept înainte. Sîngera încă.

— „Acum îl cunoşti, ai, dar nu ştii încă unde se află?“ a spus Sturmführer-ul. Şi-a desfăcut încet tocul pistolului, a scos arma, a îndepărtat siguranţa şi a întins ţeava spre Kurgel, ţipînd la el: „Îţi dau două minute de răgaz, ca să-ţi aduci aminte!“ Kurgel stătea liniştit, nu sufla un cuvînt.

(Îmi încleştam fălcile, ca X să nu observe că-i cunoşteam pe tovarăşii de care vorbea. Kurgel... într-adevăr nu ştia unde era Franz.)

— „Cu faţa la perete“, a urlat Sturmführer-ul.

L-a smucit pe Kurgel. El părea liniştit, se uita la perete. S-au auzit două detunături. Au sărit bucăţi de tencuială de pe perete, împroşcînd în jur. Mă trăsesem înapoi împreună cu ceilalţi S.A-işti. Sturmführer-ul ţintise intenţionat alături. L-au întors din nou pe Kurgel.

— „Te-ai răzgîndit?“ a ţipat iar la el Sturmführer-ul. „A doua oară o să fie serios! Unde e Zander?!“ Kurgel s-a uitat la el cu o privire ţeapănă. „Aduceţi curelele, să-l mîngîiem!“ a strigat Sturmführer-ul. Apoi: „Antenă!“ Ăsta era lunganul din spatele meu.

— „Ai halit bine la cină?“ l-a întrebat Sturmführer-ul.

Toţi au rîs. Dar S.A-istul „Antenă“ a rămas serios.

— „Mai bine să se «mîngîie» unul pe altul“, a spus el.

— „Ai dreptate“ — a răspuns Sturmführer-ul.

— Părerea mea — mi-a spus X — este însă că „Antenă“ n-a vrut să lovească. S-a eschivat pur şi simplu. Se mai găsesc şi printre ei indivizi care socotesc o laşitate faptul de-a lovi un om curajos. Au venit doi S.A-işti cu bice groase de piele, Dammert a fost întins pe o bancă. Apoi i-au scos cămaşa. Spatele lui era plin de dungi vinete. Sturmführer-ul i-a dat biciul lui Kurgel şi i-a spus:

— „Să vorbeşti nu vrei, atunci îngrijeşte-i pe tovarăşul tău cu asta: Pînă cînd te răzgîndeşti!“ L-a ameninţat cu pumnul. (X s-a sculat de pe scaun şi a făcut un semn de ameninţare cu pumnul, ca să-mi arate.) „Dacă nu loveşti, vii tu la rînd. Haide!“ L-au împins pe Kurgel spre bancă. Stătea nemişcat. Au tăcut cu toţii. Sturmführer-ul s-a repezit la el: „Ei, ce faci?“

— Iar mie mi-era teamă — mi-a spus X — c-au să audă ceilalţi cum îmi bătea inima. Dar Kurgel nu s-a clintit. Toţi aşteptau iar în linişte. Atunci s-a auzit glasul, ca un geamăt, al lui Dammert: „Loveşte, hai... loveşte...“

Atunci Kurgel şi-a plecat capul adînc. Deodată însă s-a întors şi a aruncat biciul la picioarele Sturmführer-ului. L-au înhăţat şi l-au trîntit pe bancă; Sturmführer-ul însuşi a început să-l lovească. Kurgel striga aşa de tare, încît mi-am muşcat buzele pînă la sînge, ca să mă stăpînesc. Apoi a prins să horcăie şi în cele din urmă a tăcut. Leşinase.

O bună bucată de vreme n-am scos nici unul nici un cuvînt. În sfîrşit, X m-a rugat să nu povestesc nimănui cele auzite de la el, căci i-e teamă de ceea ce i s-ar putea întîmpla lui însuşi în cazul unei astfel de indiscreţii. Pe viitor nu vrea să mai păstreze o legătură permanentă cu noi. Face parte numai din rezerva S.A. şi deci n-are prilej să afle prea multe. L-am convins totuşi ca, la intervale mari de timp, să mai dea cîte un semn de viaţă, şi anume să treacă pe la Schwiebus, la drogherie...

Ştiu bine ce mi s-ar întîmpla dacă aş cădea în mîinile naziştilor cu însemnările astea asupra mea. N-am mai scris nimic toată săptămîna trecută. Era cît pe-aci să ard totul. Prea era mare primejdia. M-am gîndit să-mi caut o altă locuinţă pentru scris. Dar asta nu s-ar putea decît la un tovarăş, or şi ei duc activitate ilegală ca şi mine. Şi la ei se poate face oricînd o percheziţie întocmai ca la mine. N-ar fi decît să le aduc încă o pacoste pe cap. Nici locul în care păstrez paginile scrise nu mi se pare sigur... N-aş putea spune însă că în săptămîna în care n-am scris am fost mai

liniştit. Îmi simţeam sufletul apăsat, ceva irezistibil mă îndemna să reiau scrisul... Trebuie să aştern toate astea pe hîrtie ! Trebuie să izbutesc să trimit însemnările mele în străinătate. Ca să ajute la trezirea conştiinţelor.

Ieri l-am întîlnit pe Franz în noul lui sector. I-am relatat îndată cele ce am aflat de la X. M-a ascultat în tăcere.

M-a condus apoi la nişte tovarăşi, unde urmează să rămîn peste noapte. O să ne întîlnim în zori ca să scoatem ziarul. Încă de ieri, cînd mergeam spre casă, m-am gîndit să-i telefonez lui Käthe la birou. Dacă i-aş propune să vină pe undeva în apropiere, pe aici ? În sfîrşit am putea fi iarăşi împreună. Mi-a trimis mereu vorbă că n-a observat să fie urmărită. Totuşi, mi-e îngăduit oare să o aduc la mine ? În casa menită să fie punctul de plecare al activităţii mele ? Am stat multă vreme în cumpănă, căutînd „justificări“ : o dată, treacă-meargă ; n-a spus chiar ea că n-a observat să fie filată ?... Dacă judec însă politic lucrurile, nu mă pot decide. Totuşi am chemat-o azi la telefon.

Hoinăresc pe străzi. Vremea s-a încălzit. Soarele luminează casele. Zilele s-au făcut mai lungi. Pe Tauentzienstrasse, lume multă, ca de obicei. Femeile, îmbrăcate de primăvară. Localurile sînt tixite. Printre consumatori, numeroşi ofiţeri S.S-işti. Înapoia geamurilor de la vitrine vezi anunţuri : „Prăvălie germană !“ — „Mărfuri germane !“ „Mărfuri de calitate, pur germane !“ Fotografia lui Hitler în cadre masive de aur şi argint, unele împodobite cu verdeaţă în jur, tronează în spatele acestor anunţuri. Mulţi proprietari de magazine se apără de această subită „concurenţă murdară“. Pe firmele lor scrie cu litere şi mai mari : „Veche prăvălie naţional-socialistă din anul...“

Într-o vitrină, Hitler grav, cu braţele încrucişate, priveşte florile rare (şi tot pe atît de scumpe), rînduite în jur. Mai în fund, un glob mare de sticlă, luminat în roşu, în care înoată peştişori de aur. Pro-

prietarul acestui magazin pretinde şi el, pe firmă, că florile şi peştişorii săi sînt germani de cînd e lumea. Käthe mă aştepta la cafenea. Ochii îi strălucesc. Se îmbujorează de bucurie.

— Am ţinut locul acesta cu multă greutate, dragul meu.

Probabil că vorbeşte numai ca să spună ceva. N-am fost în stare să rostesc nici un cuvînt peste cele de salut. Nu ne-am văzut de atîta vreme şi acuma nu pot scoate nici un cuvînt. Îi ţin mîna în mîna mea. Se aude doar din cînd în cînd clinchetul strident al casei de bani, din faţă. Fete cu bonete albe aleargă încoace şi încolo. O linişte mi s-a revărsat în suflet. Numai de n-ar trece atît de repede timpul! Un vînzător de ziare trece cu braţul ridicat printre şirurile de mese.

— Noua lege a funcţionarilor de carieră!

— Ia dă-mi-o şi mie!

Încep apoi să citesc, deşi nu mai am chef. Mi-a pierit interesul. Dau chiar drumul mîinii lui Käthe.

— Stăpînii cei noi distribuie posturi — spun eu.

Plecăm, Käthe mă ţine strîns de braţ. Poartă un costum deschis de primăvară, iar la gît un batic pestriţ în trei colţuri. Sînt bucuros.

— Uită-te înainte, Jan. Dăm peste oameni.

— Azi nici nu se poate altfel... aproape că nu te mai cunosc.

— Dar unde ne ducem?

— O să vezi.

Mergem mult timp fără să scoatem un cuvînt. Cotim într-o străduţă laterală.

— Jan?

Mă trezesc speriat din gînduri. Iar mă frămîntă îndoielile. Prostii. Nu ne-a urmărit nimeni, am fost atent în ultima parte a drumului.

Treptele sînt late şi tocite. Bucăţi mari de tencuială au căzut de pe pereţi. Miroase a ceapă prăjită. La fiecare etaj, patru uşi aşezate în semicerc. Sun.

Tovarăşa Lamprecht, o femeie mică şi brunetă, ne deschide.

— Am sosit.

— Intraţi — ne întîmpină ea prietenos şi ne face loc să trecem.

Străbatem un coridor lung. În uşa deschisă, fetiţa ei. Pe căpşorul blond, lumina lămpii aruncă un cerc luminos.

— Nenea Karl, nenea Karl !

— Aşa mă cheamă aici — îi şoptesc lui Käthe.

Familia Lamprecht tocmai cinează. Bărbatul, în cămaşă cu carouri albastre, stă la masă. Are mînecile suflecate. E înalt şi bine făcut, arată foarte tînăr. Ne strîngem mîinile.

— Iată, ea e Käthe.

— Kurt, Erna — se prezintă cei doi.

Erna are o mînă moale, umflată.

— Am fost să spăl — lămureşte ea.

— Iar eu car cărbuni — rîde Kurt — aşa că îi dau şi eu destul de spălat.

Ne aşezăm.

— Beţi o cafea cu noi ?

— Nu, vă mulţumim.

Fetiţa stă lîngă maică-sa, dar se uită mereu la Käthe.

— Cum te cheamă ? o întrebă Käthe.

Se apropie sfioasă. Käthe o ia în braţe.

Şi noi am vrea să locuim într-o zi împreună. O masă pusă, o odaie.

— Ce mai e nou, Kurt ?

— La cărbuni ? Nimic. Puţin înaintea voastră a fost aici Rudi, a adus rucsacul şi costumul. Să fii punctual, la ora trei.

— Altceva n-a mai spus ?

— Nu.

— Atunci o să meargă bine. Straşnici băieţii noştri.

Kurt ne povesteşte apoi cîte ceva de la depozitul de cărbuni. El aprovizionează pe cei mai mulţi colegi cu ziare ilegale. Vizitiii le duc apoi la şalupele de pe Spree.

Stăm încă mult timp de vorbă. Îl mai întreb pe Kurt de una — de alta, nu ascult însă decît cu jumătate de ureche răspunsurile lui.

— Hai să-ţi arăt şi cei patru pereţi ai mei — spun în cele din urmă lui Käthe.

O luăm înapoi pe coridor. Deschid uşa, aprind lampa de petrol. O masă îngustă, un scaun, o comodă pe care se află un lighean. La dreapta, lîngă uşă, un pat de campanie. Deasupra, prinse în pioneze, poze îngălbenite din reviste ilustrate. Mă întind pe jumătate pe pat, îmi încrucişez braţele sub cap. Käthe se repede la fereastră, priveşte afară.

— Cam mică, nu ?

Dă din cap, se aşază lîngă mine. Îi înconjur mijlocul cu braţul. Arată spre scaun. O salopetă albastră de mecanic, un rucsac.

— De ce aveţi nevoie de astea ?

O iau cu braţul pe după gît, îi apropii capul de al meu.

Părul ei cade peste feţele noastre.

Respiraţiile noastre se contopesc... Totuşi, mintea mea continuă să gîndească, singură, fără mine : poate n-a fost bine s-o aduc aici, în camera asta.

Străzile sînt pustii. La revărsatul zorilor, globurile luminoase atîrnă gălbui-roşcate de felinarele înalte de tuci. Mă-nfior de frig. Întind pasul. Şiruri lungi de taxiuri staţionează la colţurile străzilor. Şoferii şi-au ridicat gulerul mantalei. Cei mai mulţi, rezemaţi de spetează, aşteaptă pe chefliii întîrziaţi. Aici, în vest, oraşul e plin de localuri de dans şi de baruri. Literele luminoase ale firmelor lor aruncă reflexe roşii şi verzi. Au intrări în stil rococo, iar la unele vezi ochiuri de geam mici, rotunde şi umflate la mijloc. În faţă atîrnă placate : „Orchestra cutare vă invită la dans !"

Franz aşteaptă în colţ cu Rudi şi Bruno. Şi ei poartă salopete albastre de mecanici. De umărul lui Rudi atîrnă o geantă mare de piele pentru unelte. Ceilalţi au rucsacuri. Ne strîngem mîna.

— 'neaţa, Karl.

— Dă-i drumul, pleacă poşta — spune Bruno.

În colţ, doi poliţişti. Se uită după noi.

— Dacă ar şti, vai de capul nostru — şopteşte Rudi.

Bruno rîde. Nasul lui, ca un tubercul, se lăţeşte şi mai tare. A făcut parte din echipa de boxeri „Fichte", de acolo are aşa un nas — mi-a povestit Franz.

Rudi se apropie de mine.

— Sîntem mecanici la firma Schindler & Co., strada Bülow 3. Lucrări de lăcătuşerie pentru decorurile de teatru. Ai înţeles ?

— În ordine.

— Cîte avem de data asta ?

— Şase sute.

— Femeile de serviciu vin mai tîrziu. Terminăm pînă atunci ?

— Precis.

Tăcere. În geanta de unelte a lui Rudi se aude un clinchet de metal.

— Aici e bordelul — spune Bruno.

Litere luminoase, albastre sînt fixate pe faţada casei : „Trandafirul spaniol".

La stînga intrării în local, o uşă mică de fier. Alături un buton de aramă. „Soneria de noapte" scrie oblic deasupra.

— Acum ţineţi-vă gura — spune Rudi.

Clopoţelul electric de la uşă zuruie. Intrăm într-un gang îngust. Un bec slab atîrnă de tavan. Ceva mai încolo, o ferestruică. E deschisă. Rudi îşi vîră capul.

— Heil Hitler !

E o încăpere mică. O lampă de masă cu abajur verde de sticlă arde pe un birou. Un bărbat grăsuliu, în cămaşă, stă în faţa unui lavabou. Poartă pantaloni negri, pe de lături cu ciucuri groşi, aurii. Jacheta, galonată şi ea, atîrnă pe speteaza unui scaun. Grăsunul ţine un prosop în mînă. Pe faţa lui bucălată se văd pete roşii aprinse, iar nasul îi e roşu-vineţiu.

— Heil Hitler ! spune el cu o voce de bas. Iar aţi venit ? Tocmai mă pregăteam să plec.

Îşi trece prosopul peste chelie, burta i se clatină în pantaloni.

— Am venit cu-ntărituri — spune Rudi — vrem să terminăm astăzi.

— Bun, bun, cunoaşteţi drumul — mormăie burtosul.

Trecem printr-o bucătărie. Lespezile albe strălucesc, la dreapta se află două cuptoare mari electrice, frigidere şi dulapuri în perete. Printr-o uşă de sticlă şlefuită intrăm într-o încăpere mai lungă. Miroase a fum

rece. În perete sînt nişe mici, în faţa cărora atîrnă draperii de catifea roşie. O draperie e trasă la o parte. Două fotolii adînci în jurul unei mese joase, rotunde. O jumătate de ţigară groasă de foi e pusă pe o scrumieră lucioasă. Pe faţa de masă, o pată de vin. În sala următoare e barul. Taburete înalte stau în faţa tejghelei în formă de potcoavă. Robinetele nichelate strălucesc. În oglinda bufetului se oglindesc şiruri lungi de sticle burtoase, unele îmbrăcate în rafie.

— Pentru clienţii de soi — observă Bruno şi se opreşte.

— Hai mai departe, spre cabaret — spune Rudi — mai tîrziu o să socotim fiecare minut.

În mijlocul sălii se află un careu strălucitor de dans. La dreapta, o estradă. Pe estradă, un pian, două rînduri de scaune şi pupitre pentru note. La extremităţile sălii, mese lăcuite în argintiu şi scaune arcuite. Pe pereţi sînt fixate lămpi de aceeaşi culoare cu globuri de cristal. Se reliefează puternic pe fundalul pereţilor tapetaţi cu postav bleumarin.

Bruno apropie una de alta cîteva mese şi pune o pătură pe scaunul alăturat.

— Daţi-i drumul, aşezaţi „cutia cu tăiţei" aici. Dacă vine cineva, aruncaţi o pătură peste ea.

— Bătrînelul împopoţonat a fost ultimul — spune Rudi.

Bruno fluieră printre dinţi.

— Ultimul. Şi maică-mea tot aşa spunea, pe urmă, însă, iar venea unul.

Rudi arată spre scena mică din faţă.

— Puteţi bocăni fără grijă ; facem zgomot, ca mecanicii !

Se duce cu Bruno înainte. Franz şi cu mine despachetăm aparatul de multiplicat marca Greif, scoatem plăcile de ceară din rucsac. Le-am aşezat între foi de carton, încît au rămas netede. Au curaj băieţii, parcă nu l-ar aştepta pe fiecare zeci de ani de închisoare, dacă povestea iese prost.

Franz unge cu cerneală tipografică dintr-un tub pînza din interiorul capacului. Apoi fixăm cu pioneze placa de ceară pe aparat, ca să stea bine întinsă.

— Pune mereu dintr-o parte, Karl. Iar eu trag. Uite aşa — spune Franz. Aşa merge foarte repede.

Pune o coală de hîrtie, cilindrul de cauciuc se roteşte.

Cum ţine seama de numele conspirative ! Bineînţeles că aici eu sînt şi pentru el tot „Karl".

— Trebuie să meargă aşa, una-două. Pui, tragi, pui, tragi.

Examinăm prima probă.

STEAGUL ROŞU

stă scris cu litere mari pe pagină.

— Cam gras, murdăreşte — spun eu.

— Celelalte au să fie mai bune... Cei doi din faţă încep iar să ciocănească. Dau doar din cap.

După o duzină de foi am intrat în ritmul normal. Pun coala. Franz umezeşte cilindrul de cauciuc — trage. Capacul cu resort se ridică — se scoate coala — pun alta. Paginile care sînt gata se îngrămădesc pe masa de alături.

Ceilalţi ciocănesc pe podium un obiect de fier. Sala răsună. Scot mîna dreaptă de pe maşină, cu stînga pun o pagină nouă — aşeaz-o drept — jos clapa, Franz ! Scot mîna dreaptă — mîinile mele se mişcă încolo şi încoace ca nişte pîrghii.

Ce am citit deunăzi în corespondenţa de presă a conducerii raionale Berlin ? „Dintr-o notă secretă a Gestapo-ului : Trebuie să devenim mai rapizi şi mai precişi în cercetările şi acţiunile noastre. S-a dovedit că rămînem mereu în urma metodelor în continuă schimbare ale comuniştilor..."

Cu două ore înainte, cînta aici o orchestră de jaz. În nişele din fund şedeau poate nişte tipi în uniforme de comandanţi S.S. şi S.A. Acum noi „facem tăiţei". Poate că în clipa asta lucrează în oraş sute de aparate de multiplicat. Göring ordonă arestări, pune să se tragă în „deţinuţi care încearcă să fugă de sub escortă", dar mereu mai apar manifeste şi ziare. Mîna dreaptă, mîna stîngă — Bruno coboară de pe scenă. E în faţa noastră, joacă ciocanul în mînă, în ritm. Cilindrul de cauciuc

se roteşte, mîinile mele apucă. Faţa lui Bruno e plină de sudoare şi cerneală tipografică. Rînjeşte. Nasul său de boxer se turteşte şi mai mult.

— Merge strună, nu ? Aţi dat gata poate o treime ! Face semn cu capul spre grămada isprăvită, pleacă iar.

Lucrăm în tăcere. Teancul de hîrtie albă descreşte încetul cu încetul. În faţă răsună ciocanele. Uneori cei doi îşi strigă unul altuia cîte ceva. Dar nu pricep nimic. Poate şi ăsta nu-i decît „zgomot scenic". Straşnici băieţi !

Cînd punem ultimele coli, îmi privesc, în sfîrşit, ceasul de pe mînă. Şapte şi cîteva minute. Ochii mă ustură, braţele mi-au amorţit. La fiecare mişcare simt o durere între umeri.

— Gata ! spune Franz.

Îşi trece mîna peste frunte. Rămîne o dungă neagră de cerneală. Se îndreaptă din şale.

— Cel mai nimerit ar fi s-o ştergi imediat, Karl.

— Bineînţeles.

Împachetăm. Afară se aud deodată bocănituri. Ne întoarcem. Cei din faţă continuă să ciocănească, n-au auzit nimic. Franz mă priveşte încremenit. Şi-a aplecat trupul, parcă-i gata de asalt. Arunc o pătură peste masă. Ne uităm ca hipnotizaţi spre uşă. Cei din faţă bat şi acum cu ciocanele !

Uşa se deschide brusc. Apare o femeie cu o perie de frecat şi o găleată cu apă.

— 'mneaţa — spune ea şi dă din cap.

Franz răsuflă şuierînd. Spatele i se îndreaptă, ca şi cum ar fi scăpat de o povară.

— 'neaţa — răspunde bine dispus.

Eu mă mulţumesc să dau din cap. Spaima îmi intrase în oase. Femeia iese iar. Îmi leg rucsacul.

— Alo ! Alo ! strigă Franz.

Ciocănitul din faţă încetează, cei doi coboară tropăind.

— Karl pleacă.

— Atunci, servus, „montorule auxiliar" — spune Rudi. Şuviţele părului său roşu s-au lipit, pe faţa pistruiată se văd broboane de sudoare.

— Salutări acasă — spune Franz.

— Da, mulţumesc.

Nu mă uit la el. Mă preocupă numai cureaua rucsacului. Nu i-am povestit nimic despre întîlnirea cu Käthe. O să afle probabil de la familia Lamprecht... şi atunci va fi ceva „perimat".

Mă urc într-un autobuz. Urmăresc cu atenţie pe cei care urcă o dată cu mine. Un tînăr cu ochelari auriţi şi o fetişcană. Locul strîmt din faţă, de lîngă geamul care desparte pe şofer de restul maşinii, e liber. Mă aşez. În felul ăsta ochii mei cuprind întreg autobuzul, pot să-i observ pe cei doi tineri. Cît de fireşti au devenit pentru mine aceste mici tertipuri! Să fii cu băgare de seamă în autobuze şi tramvaie, să vezi dacă nu eşti cumva „filat", ăsta într-adevăr e lucrul cel mai important, dragul meu! În dreapta mea stă un S.A-ist. De ce mă fixează într-una? Prostii! Moţăie, e aproape adormit, abia-şi mai ţine ochii deschişi. Lunganul cu ochelari coboară repede. Cîteva staţii mai încolo, şi fata.

Pe stradă, mă bucur deodată că ne-au reuşit aşa de bine „tăiţeii". Tovarăşii vor fi mulţumiţi de mine.

Pînă acum nici unul dintre noi n-a izbutit să stabilească o legătură cu adevărat trainică cu tovarăşii social-democraţi. Doi dintre noi, Teichert şi Schwiebus, au fost de părere că o colaborare o să fie cu putinţă abia atunci cînd o să-şi dea seama că modul nostru de a judeca în anii cînd s-a făcut „o politică a relelor mai mici" a fost cel just. După părerea mea, acum ar trebui să lăsăm la o parte tot ce ne-a despărţit odinioară în discuţiile dintre noi, să căutăm să scoatem în relief numai ceea ce ne uneşte. Naziştii au pus mîna pe putere fiindcă muncitorimea n-a izbutit să-şi unească forţele în vederea luptei comune.

Cunoaştem pe tovarăşii noştri social-democraţi din discuţiile pe care le-am avut cu dînşii în trecut. Unii dintre ei sînt atît de timoraţi, încît nu îndrăznesc nici măcar să înceapă cu noi o discuţie politică. Despre alţii, în schimb, nu mai ştim dacă s-au păstrat „curaţi". Probabil însă că de acelaşi lucru se tem şi tovarăşii social-democraţi cu privire la noi.

Dezertori există şi la dînşii, ca şi la noi. „Confecţionarul“ care e vînzător la Brennickmeyer a stat iarăşi de vorbă cu cei doi tovarăşi ai lui de sindicat. Aceştia i-au declarat că activitatea ilegală n-are acum nici un sens. Ajunge dacă cei ce se cunosc rămîn solidari între ei. N-au putut să vîndă ziarul decît unuia dintre dînşii, celuilalt i-a fost teamă.

Cu două zile înainte, a trebuit să raporteze tovarăşului Joachim din conducerea cartierului despre munca noastră în vederea creării frontului unit. Mi-a promis că o să mă pună în contact cu Alex. Acesta a luat legătura cu cîţiva tovarăşi social-democraţi, care locuiesc prin părţile noastre — mi-a spus tovarăşul Joachim. N-am lucrat încă niciodată cu Alex, dar îl cunosc de mult. A fost cîndva conducătorul uneia dintre echipele noastre de teatru.

Azi m-am întîlnit cu Alex. Da, a stabilit anumite legături, mi-a spus el. Dar n-a depăşit încă stadiul discuţiilor. Tovarăşii social-democraţi sînt foarte bănuitori. Trebuie să mă înarmez cu răbdare, căci ar putea să treacă săptămîni întregi pînă să mă poată pune în contact cu unul dintre ei. Din principiu, tovarăşii ăştia nu vor să aibă de-a face cu nimeni în afara vechilor cunoscuţi. Ziare, da, poate să vîndă, zicea. Am convenit apoi asupra unui loc de întîlnire permanent, mereu în aceeaşi zi a fiecărei săptămîni, urmînd ca numai ora să se schimbe de la o săptămînă la alta. Alex mi-a povestit apoi următoarea întîmplare :

— Mă aflam la Biroul de plasare. În faţa mea, o coadă lungă. În spatele meu stătea un bărbat mic de statură. Băgasem de seamă de cîtva timp că mă privea într-una. Oare mă cunoaşte ? mă întrebam eu. Deodată mi s-a adresat în şoaptă : „Ei, domnule Meyer, s-a sfîrşit cu discursurile de pe scenă !“ Rînjea. Pot doar să-ţi spun că m-au trecut toate năduşelile. „Discursuri ?“ am răspuns eu. Am rîs. „Mă confundaţi cu cineva. Eu sînt lăcătuş.“

Omul a prins iar să rînjească şi mi-a făcut cu ochiul. „Ce bine ar fi s-o pot şterge acum de aici, dar nu-i chip“ — mă frămîntam. Ce să-ţi mai spun, băiete, parcă stăteam pe jeratic.

— „Cum, care va să zică într-adevăr nu mă recunoşti ?" a început iar omul.

— „Nu — am ţinut-o eu una şi bună — nu v-am văzut niciodată."

— „Ia mai gîndeşte-te oleacă, doar n-a trecut atîta timp de atunci !" a rîs el.

Îţi repet, nu izbuteam să cuget cu calm. Îmi spuneam mereu : mă, din cauza ăstuia poate să te înhaţe cît ai bate din palme ! Mi se părea şi mie oarecum cunoscut. Se vede că el îşi dădea seama ce se petrece în mine, căci mi-a şoptit : „Nu trebuie să-ţi fie frică de mine, fii liniştit".

„Taci şi lasă-l să vorbească, ăsta-i lucrul cel mai bun", mi-am spus eu. S-a aplecat spre mine şi mi-a şoptit la ureche :

— „Am funcţionat mai demult la prefectura poliţiei. Secţia I.A. La mine trebuia să anunţaţi întotdeauna întrunirile voastre".

Aşa era, într-adevăr. Acum l-am recunoscut şi eu. Am tăcut însă. L-au dat afară, m-am gîndit eu, ca să facă loc pentru „vechea lor gardă" ! Atunci el mi-a şoptit atît de încet, că abia se auzea :

— „Nici unul din actele dumitale de acolo nu mai există. Cu puţin înainte de a ne scoate, eu şi cu alţii ca mine am făcut dispărute o grămadă de asemenea acte !"

Ernst Schwiebus aşteaptă în colţul unde ne-am înţeles, însoţit de o femeie. Tii, fir-ar să fie ! Cît e de împopoţonată ! O adevărată cuconiţă tînără şi elegantă. Sînt obişnuit să-l văd pe Schwiebus îmbrăcat seara aşa ca nimeni să nu observe că peste zi cară marfă cu bicicleta. Arată ca un tînăr „de familie bună". Poartă costume impecabile, cămăşi albe ca zăpada. Îşi piaptănă cu grijă părul buclat şi e întotdeauna proaspăt bărbierit.

— 'nă seara.

— Bună seara.

Însoţitoarea lui Schwiebus e peltică. Are dinţii ieşiţi în afară. E evreică. Nu pare să aibă mai mult de douăzeci şi ceva de ani. Cine-ar fi crezut despre Schwiebus

că e în stare să aibă o asemenea prietenă ? De obicei abia descleştează fălcile.

— Luaţi-o înainte — spune Schwiebus — eu îl aştept pe Teichert, măi.

— Şi Hilde ?

— Ne aşteaptă în altă parte. Un pic mai tîrziu. Daţi-i drumul, o aduc eu, măi.

Mereu îi dă cu „măi" ăsta la sfîrşitul frazelor ! Caraghios obicei !

Sîntem pe o stradă elegantă din vest, cu reclame luminoase care-ţi iau ochii. Înaintăm cu greu, strecurîndu-ne prin mulţimea trecătorilor.

— Mă cheamă Ruth — spune fata deodată.

Am ghicit aşadar, e evreică. Are curaj. Ne pune camera ei la dispoziţie. Ăsteia o să-i dea porţie dublă, dacă se întîmplă ceva.

Cel mai greu lucru pentru noi e întotdeauna faptul că nu dispunem de suficiente locuri de întîlnire pe teren neutru. Locuinţele unde facem multiplicările sînt aşezate toate în regiunea noastră muncitorească, supravegheată. Tocmai de aceea a făcut Schwiebus propunerea asta, cînd am discutat despre tipărirea afişelor. Nu ne spusese pînă atunci nimic despre fată şi de aceea l-am năpădit cu întrebările. Ne-a povestit c-o cunoaşte mai demult, că lucrează şi ea în branşa parfumurilor, şi i-a făcut el treptat educaţia politică. E o fată straşnică şi toată afacerea absolut sigură, altfel nici n-ar fi venit cu această propunere. Are o odaie într-o pensiune din vest. Trebuie să mai aducem încă o femeie cu noi, atîţia bărbaţi... ar fi bătător la ochi.

Bine că-l cunoaştem pe Schwiebus ca pe un băiat de toată încrederea... că, altfel, Ruth asta arată într-adevăr de parcă s-ar pricepe foarte bine la parfumuri, dar n-ar avea habar de politică.

„Pensiunea Ritter", scrie pe o firmă luminoasă la poarta casei.

— Urcăm pe scara din dos — spune Ruth.

O curte întunecoasă, o scară îngustă, întortocheată.

— Dar dacă vin şi ceilalţi pe aici ?

— N-o să bată la ochi de loc. E un du-te-vino neîntrerupt pe aici. Iar Ernst are o cheie.

Un coridor lung, pe care se înşiră multe uşi. Nu vedem pe nimeni. În cameră domină culoarea roşie. O canapea, un pat, două scaune, un şifonier mare, o toaletă. Ruth trage perdelele.

— Ia loc!

Aş vrea să-i spun ceva prietenos, dar nu-mi vine nimic în minte. Cît de firesc este acest „tu" pentru ea! Şi totuşi, aici, în odaie, mi se pare şi mai străină. Rochia foarte decoltată, brăţările. Are unghiile date cu lac roşu, sprîncenele sînt două linii subţiri. Rase. Părul negru, tăiat scurt, e ondulat şi strîns lipit de cap. Ceva mai tîrziu soseşte Ernst Schwiebus cu Paul Teichert şi cu Hilde.

— Să ne silim să fim cît mai veseli — spune Ruth. Doar am „musafiri".

Apasă pe sonerie. Comandă cafea. Cînd apare fata de serviciu, noi rîdem şi conversăm. Iar cînd se întoarce mai tîrziu cu cafeaua, gramofonul cîntă şi Ruth dansează cu Schwiebus. Un lucru e sigur: că ştie minunat să joace teatru.

Teichert scoate un pacheţel din buzunar.

— Afişele. Cinci sute de bucăţi. Sînt uşor de manevrat şi de lipit. De data asta au fost gumate, trebuie doar umezite.

Le examinăm cu toţii, sîntem mulţumiţi. Schwiebus despachetează o tiparniţă pentru copii.

— Ce face Franz?

Ştim că Hilde se întîlneşte adesea cu el.

— Vă transmite salutări. L-am întîlnit ieri. S-a bucurat că totul a mers bine cu ziarele.

— Cine a adus versuri?

— Eu, nu! spune Hilde.

Versurile lui Teichert ne plac cel mai mult:

„Margarina se scumpeşte,
Unt nici că se mai găseşte:
Popor, de luptă te pregăteşte!"

— Astea le-au spus muncitorii la noi în întreprindere — spune Teichert. Te tot miri într-una: bancurile, versurile, cine le născoceşte pe toate?

Mă uit la Teichert. Se bucură, îşi trece mîna prin părul blond, rar. Ce dinţi urîţi are! Cînd deschide gura, faţa lui capătă o expresie neplăcută. Are ştirbituri mari, şi două cioturi de dinţi înnegrite în faţă. „Să-i repar? N-am bani!" mi-a spus el, cînd i-am vorbit despre asta.

— Perfect, măi. „De luptă te pregăteşte!" Versul ăsta îl ştie toată lumea de cînd cei de la radio au luat cele cîteva măsuri din cîntecul lor pentru semnalul de pauză — spune Schwiebus. Ruth, întoarce iar gramofonul.

Hilde scoate cu penseta literele de cauciuc potrivite din cutia jocului Micul tipograf, le introduce în şanţurile de metal ale ştampilei.

— De data asta nu pot să mai duc nici unul cu mine, trebuie să mai treacă cîtva timp. Altfel, le atragem atenţia asupra celulei din întreprindere — spune Teichert.

La 1 Mai a dus o parte din imprimatele noastre la întreprindere. Pe maşinile Siemens şi la garderobă, au apărut lozinci comuniste. Drept urmare, au fost arestaţi opt muncitori. Numele lor figurau pe o veche listă de colectă, care ajunsese mai demult în mîna naziştilor. Dar printre arestaţi nu se afla nici un tovarăş din celula de la întreprindere.

— Cum au reacţionat muncitorii la imprimate, măi?

— Datorită arestărilor s-a atras asupra lor atenţia unor secţii care pînă atunci nici nu ştiuseră de ele — spune Teichert.

„...Ninon, zîmbeşte-mi odată..."

Un tenor. Ruth a pus un disc nou.

— Fireşte, nimeni nu are curajul să sufle o vorbă pe faţă — continuă Teichert — dar între colegii care se cunosc, se mai scapă un cuvînt ici-colo. Ani şi ani de-a rîndul ne-au dat afară fiindcă am sărbătorit ziua noastră, a muncitorilor, iar acum zburăm pentru că nu vrem s-o sărbătorim împreună cu patronii.

Gramofonul răspîndeşte acum în cameră ritmuri de jaz; ne apropiem capetele.

— Ăştia îşi dau seama cît de adînc înrădăcinată e ziua de 1 Mai în conştiinţa proletariatului.

Hilde a terminat cu aranjatul literelor. Facem o probă.

— Nu e clar.

— Sînt prea apropiate literele între ele.

— Aşa, acuma a ieşit frumos. Se vede clar.

Schwiebus începe să imprime. Eu îi întind foile de hîrtie. Fetele stau în faţa noastră şi deodată izbucnesc în hohote de rîs.

— Ca să ne audă cei de alături — spune Ruth. Ca să vadă că ne distrăm bine.

— Dar la defilarea de 1 Mai cum a fost, măi ?

Teichert aranjează unele peste altele afişele terminate.

— Fireşte, a trebuit să mergem cu toţii — spune el. Şefii nazişti au controlat dacă sîntem în păr. Pe drum însă au şters-o mulţi. Unii s-au dus să „cumpere ţigări". Pe alţii i-au apucat deodată nevoile. La Tempelhof au dat bir cu fugiţii şi mai mulţi, profitînd de înghesuială. În general lumea bombănea că a trebuit să stăm ceasuri întregi în praf şi arşiţă. Înjurau pe cei din tribune : Ăia stau liniştiţi, pe locurile lor de douăzeci de mărci. Să fi văzut acolo uniforme împopoţonate cu decoraţii, şi jobene lucioase.

— A doua zi, un coleg mi-a spus dezamăgit : „Credeam că Hitler o să anunţe acolo planul lui de reconstrucţie". „L-ai auzit doar, i-am spus eu : Fiecare are acum datoria să-şi facă cumpărăturile fără să mai stea pe gînduri şi fără să mai aştepte".

Noi rîdem.

— Ce-a răspuns la asta ?

— A făcut o mutră ! „Eu ? a spus el. Dar din ce bani să fac cumpărături ?"

Schwiebus pune jos ştampila, îşi freacă mîinile, pe care se văd urme roşii din cauza apăsării pe aparat.

Cîtva timp lucrăm în tăcere. Fetele fac pachete de cîte treizeci de afişe, pe care le înfăşoară în hîrtie. Din gramofon cîntă iar o voce de tenor : „...căci soarele meu eşti numai tu..." Teichert continuă :

— Şi apoi, a doua zi ! Unificarea sindicatelor ! Toţi au înţeles la noi că asta înseamnă definitiva anulare a drepturilor muncitorimii. Tovarăşii social-democraţi

erau ca loviţi în cap, puteţi să mă credeţi. „Conducătorii sindicali ne îndemnaseră doar să defilăm, şi acum s-au ocupat casele sindicatelor !“ Aşa vorbeau oamenii în taină.

— Trebuie să profiţi de astfel de momente ca să faci agitaţie. Cînd atmosfera e prielnică.

— Fireşte. Dar nici nu vă închipuiţi ce greu e. Lovitura dată sindicatelor i-a zăpăcit pe mulţi. Trebuie să fim foarte prudenţi. Orice tovarăş din întreprindere valorează azi cît doi. Nu poţi...

Teichert se opreşte. De pe coridor se aud deodată glasuri. Se aud şi paşi. Las ştampila din mînă, ochii mi se îndreaptă spre uşă.

— Nu-i nimic — spune Schwiebus — aici intră şi ies mulţi. E aproape un bordel aici, măi.

— Tocmai de aceea locuiesc aici. Nimănui nu-i pasă ce face celălalt — spune Ruth. Parcă şi-ar cere scuze.

Continuăm să lucrăm în tăcere. Ne dăm seama totuşi mai bine de primejdie.

Ce dorinţă puternică de distracţii mă bîntuie în ultima vreme ! Fiecare ar vrea să trăiască ceva frumos. O dragoste mare. Mereu acelaşi gînd : o să te înhaţe şi pe tine. Mîine poate o să fie sfîrşitul... Sievert, Neumann, Ritter, mulţi alţii. I-am cunoscut bine pe toţi. Au fost arestaţi din pricina afacerii Maikowski. Kurgel... Richard Hüttig. Acesta cunoaşte numele noastre, ale tuturor. Ale celor adunaţi acum aici, în această odaie, la imprimatul afişelor.

De bună seamă l-au torturat îngrozitor, şi cît de eroic a fost, din moment ce sîntem încă cu toţii aici şi ne putem vedea de treburi !

„Asta-i dragostea de marinar...“

Muzica gramofonului îmi calcă acum pe nervi. Teichert îmi ia ştampila din mînă.

— Ce părere aveţi despre afacerea Maikowski ?

Teichert e ocupat cu imprimarea, nu-şi ridică privirea.

— Nu poţi avea o părere exactă — spune el. Nu te poţi apropia de familiile celor închişi. Sînt puse sub observaţie.

O pauză, apoi continuă :

— Dar mai demult, în timpul unei colecte pentru arestaţi, am vorbit cu nişte chiriaşi din casele unde locuiau. Părerea lor este că unii din cei închişi au vorbit. Siliţi, sau ca să scape. Nu poţi şti.

— Asta să fie pricina noilor arestări, măi ?

— Poate.

— Alaltăieri au făcut prin diverse locuri rechiziţii de biciclete.

— N-are nici o legătură. Asta înseamnă, după expresia lor, „păstrarea în siguranţă a mijloacelor de transport ale comuniştilor"... Îl cunoşti pe Paul Ritzhaupt ?

— Da, ce-i cu el ?

— A fost la motocicliştii organizaţiei sportive „Fichte". Acolo s-au rechiziţionat toate motocicletele. S-au dus la prefectura poliţiei de pe Alexanderplatz. Sute de oameni stăteau la rînd, să reclame. La fiecare coridor fac de pază, la un capăt şi la celălalt, santinele duble. Controlează pe fiecare cetăţean dacă n-are arme. Ce frică trebuie să le fie de atentate !

— Ce absurd ! observă Hilde.

Acum bag de seamă că n-a scos o vorbă toată seara. Numai cu Ruth a şuşotit din cînd în cînd. S-au împrietenit repede. Ce bine arată Hilde în bluza de lînă simplă, cu mîneci scurte, pe lîngă Ruth ! Mai proaspătă, mai naturală. Dar Ruth ! Cum te poţi înşela, dacă te iei după aparenţe !

— Desigur — spune Schwiebus — e absurd. Întîlneşti cîteodată pe cîte unul care visează atentate împotriva lui Hitler, fără să-şi dea seama că s-ar găsi îndată alt nazist, care să-i ia locul, măi. Şi înainte de toate, cum s-ar răzbuna pe miile de deţinuţi !

Teichert a ajuns cu imprimarea la ultimele foi de hîrtie.

— Unde o să punem toate astea acum ?

Şi-a îndreptat ochii spre mine.

— Le duc încă azi la cineva. Le luăm de acolo mîine înainte de masă. Trebuie să le lipim pe toate repede.

— Ede o să lipească afişele într-adevăr pe la şefi nazişti, măi ?

— Bineînţeles.

Plecăm unul cîte unul. Schwiebus mai rămîne. Aşadar el şi cu Ruth formează cu adevărat o pereche. Iată un lucru care mă miră.

Afişele au fost împărţite printre tovarăşi. Numai Heinz Preuss cu grupa lui nu au luat încă. Mă duc cu restul pînă la locul de întîlnire. Iată-l! Stă în faţa unui chioşc de ziare şi citeşte. L-am recunoscut de departe — după pantalonii sport cu carouri negre şi albe, după cămaşa albastră cu mîneci scurte, după pletele lui blonde. Heinz Preuss este un excursionist pasionat. Sîmbăta şi duminica e imposibil să dai de el.

O ia la picior cu rucsacul în spate. E întotdeauna frumos bronzat. Noi îl tachinam mereu cu „pletele sale de om liber".

— Mi le taie maică-mea pe oală — spunea el atunci.

Mă opresc o clipă aproape de dînsul, pornesc apoi încet mai departe, intru într-o casă. Ceva mai tîrziu apare şi Preuss. Ne întîlnim pe primul palier.

— Cîte exemplare primeşte grupa noastră ?

Trag fermoarul de la cracul drept al pantalonilor mei bufanţi.

— Şaptezeci. Poftim.

— O grămadă. Azi sînt numai cu Emil.

Îmi aranjez pantalonii. N-are nici un rost să vorbim despre asta, trebuie să-i dăm zor.

— Începeţi cu străzile lăturalnice de prin partea asta.

Deasupra noastră se aude închizîndu-se o uşă. Tragem cu urechea, dar nimeni nu coboară treptele.

— Băgaţi de seamă.

— Bine, bine.

Plec. Preuss mai stă cîteva clipe.

— Heringi minunaţi... heringi germani... ei, ce doriţi ?

Vînzătoarea şi-a pus mîna dreaptă în şold, iar cu stînga agită cuţitul de tăiat peştele. Şorţul ei e mînjit cu solzi şi sînge. Femei cu coşniţe şi sacoşe se înghesuie printre tarabe. Tîrguieli, zgomotul surd ce-l fac satîrele măcelarilor, nechezatul ascuţit al cîte unui

cal. Piaţa se întinde din Wallstrasse pînă în Wilhelmplatz, prin faţa primăriei din Charlottenburg.

În învălmăşeala de femei se desface deodată o cărare. Şi femeile din faţa standurilor au întors capul spre mijlocul străzii. Pe cărarea deschisă trece un bărbat care pipăie drumul dinaintea lui cu un baston. Pe mîneca jachetei poartă o banderolă galbenă cu trei puncte negre pe ea. Pare vînjos şi încă foarte tînăr. Pe faţa lui se vede, în locul ochiului stîng, o cavitate cărnoasă, roşie şi umedă. Ochiul drept priveşte fix, drept înainte.

Bărbatul îşi caută cu paşi nesiguri ieşirea din înghesuială, o ia apoi de-a lungul şirului de case către Wilhelmplatz. Bastonul lui clămpăne la intervale regulate, izbit de zidurile caselor, în căutarea direcţiei.

Ede a urcat apoi orbecăind pe dalele mari de piatră de la intrarea primăriei din Charlottenburg.

— Atunci m-a străbătut un val de furie — mi-a spus el cînd a ajuns cu povestirea aici — vînzătorul de ziare de la Ullstein, care stătea acolo, urla într-una : „Guvernul garantează stabilitatea economică. Orice amestec în economie e interzis !“

— Vor să lovească în dreptul de grevă, arma muncitorilor, mă înţelegi. Pentru ca proprietarii de întreprinderi să-şi poată încasa profiturile nestînjeniţi !

Un om grăsuliu, cu insigna nazistă pe piept, s-a apropiat de Ede :

— Pot să vă ajut cu ceva ?

— Mulţumesc, merge şi aşa — a răspuns Ede.

Grăsunul a ridicat braţul pentru salut şi a plecat mai departe.

— Dar, de fapt, nu putea să ştie dacă eu am văzut că a ridicat laba — a spus Ede rînjind.

La etajul de jos, pe coridoarele care se ramificau în toate direcţiile, oamenii alergau încoace şi încolo. De ambele părţi ale coridoarelor, uşi una lîngă alta. În faţa unora dintre ele, bănci, pe care şedeau oameni şi aşteptau. Vorbeau cu glas tare şi gesticulau. Fiecare îi explica probabil celuilalt „cazul“ său. „Trebuie s-o iau mai de sus“, s-a gîndit Ede. A urcat pe o scară în spirală. Sus era mai multă linişte. Doar din ascensorul

dublu în continuă circulaţie ieşeau din cînd în cînd oameni. Pe lîngă Ede treceau funcţionari cu dosare groase sub braţ. Unii dintr-înşii purtau uniforme S.A. Ede a intrat dibuind pe un coridor. S-a oprit în faţa uşii a treia. „Consilier de stat Lehmann" sta scris pe o placă albă. Ede a băgat mîna în buzunar, a umezit un imprimat şi l-a lipit iute pe placă:

„Margarina se scumpeşte, unt nici că se mai găseşte: Popor, de luptă te pregăteşte!"

În zece minute, pe toate uşile şi pe toţi pereţii de la acest etaj se puteau citi versurile lipite de Ede. Apoi a coborît cu ascensorul un etaj mai jos. Şi aici treaba a mers ca pe roate. La etajul următor a fost însă mai greu. Funcţionarii alergau într-una în toate părţile, trebuia să pîndească clipa în care coridorul rămînea gol. Ede cotise tocmai pe după un colţ, trecea acum prin faţa unui grup de oameni care aşteptau, cînd a auzit deodată glasuri agitate în spatele lui.

— Aici! Şi aici!... Sigur că au fost lipite chiar acum!

— Consilierul Lehmann tocmai m-a chemat la telefon, tot etajul de sus e plin!

— Daţi imediat telefon portarului... să anunţe poliţia... poate mai apucăm să înhăţăm pe cineva.

— Funcţionarii să se posteze pe coridoare, să nu lase pe nimeni să iasă!

Uşi trîntite, oameni alergînd de-a lungul coridoarelor. Cei de pe bănci au sărit în sus.

— Ce s-a întîmplat... ce s-a întîmplat? întreba un bărbat îmbrăcat în haine demodate. Trăgea nervos de barbişonul lui ascuţit. Lîngă el, o femeie pieptoasă, în bluză de mătase, explica iritată:

— Au lipit manifeste provocatoare... chiar acum. Pe toţi pereţii!

Ede a băgat de seamă că unii din solicitatori şuşoteau ceva între ei şi dădeau din cap aprobator.

Femeia de adineauri a izbucnit iar:

— Ia te uită! Au fost blocate ieşirile!... Pînă la urmă or să ne suspecteze pe toţi... Oh, bandiţii... bandiţii!

Bătrînul cu barbişon a întrebat din nou:

— Cum ?... Bandiţii le-au lipit ?

Femeia a început să ţipe:

— Comuniştii ! Nu înţelegeţi ? Ah, o să avem cu toţii neplăceri !

Bătrînul a căscat gura mare de spaimă, barbişonul îi tremura.

„S-o şterg, ăsta-i momentul" — şi-a zis Ede. A început să pipăie pereţii, ca să găsească treptele. Lîngă ascensor păzea un funcţionar.

— E blocat ! spunea el celor care voiau să urce.

În faţa lui se adunaseră mai mulţi bărbaţi şi femei, pe care îi oprise. Căutau să-l înduplece.

— Trebuie să plec acasă... vine bărbatul meu la masă !

— Am înfăţişare la tribunal... te fac răspunzător dacă nu mă pot prezenta !

Ede îşi făcu drum pipăind uşor cu bastonul în grupul de oameni. I-au făcut loc, chiar şi funcţionarul s-a dat la o parte. Astfel, Ede a coborît încet treptele şi a ajuns nestingherit afară, continuînd să-şi caute cu băgare de seamă drumul, pipăind cu bastonul înaintea lui.

Spre seară m-am dus la Rothacker ca să-i povestesc năzdrăvănia lui Ede.

— Hai în casă ! m-a poftit Rothacker.

Era cu mîna stîngă vîrîtă într-o gheată de copil şi încins cu un şorţ albastru. Inge, fetiţa lui de patru ani, s-a agăţat de pantalonii lui. Îşi arăta doar căpşorul blond cu păr creţ. Pingeleşte oare ghetuţele copilului ? Nevastă-sa curăţa maşina de gătit. Mi-a întins cotul în loc de mînă. Inge seamănă leit cu dînsa. Arată cam topită sărmana femeie. E nefiresc de slabă, sînii aproape că i-au dispărut. Părul de culoare ştearsă o face să pară şi mai palidă, dînd figurii ei cu trăsături frumoase şi regulate un aer aproape solemn. Rothacker scormoneşte în lada cu unelte, nu se uită la mine. S-au certat oare ? Ştiu că necazurile gospodăriei sînt mereu pricina. Am venit ca să-i povestesc năzdrăvănia lui Ede, dar tac, parcă mi-ar fi pierit graiul.

„Nu m-am ales cu nimic în viaţa asta. Numai griji" — mi s-a plîns nu o dată soţia lui Rothacker. Bărbatul e aproape de două ori mai în vîrstă decît ea. Nici nu împlinise încă douăzeci de ani cînd s-au căsătorit. Apoi a venit curînd copilul. De cînd Rothacker e şomer, relaţiile dintre ei s-au înăsprit. Femeia e tînără, vrea „să se aleagă cu ceva din viaţă". Diferenţa de vîrstă se face tot mai puternic simţită.

— Nu l-ai întîlnit pe Emil Schmidt ? mă întreabă Rothacker.

— Nu.

— Tocmai a plecat de aici. Voia să treacă pe la tine.

Rothacker îşi ridică ochii spre mine. Pune jos gheata copilului. Mişcarea e mecanică, parcă nici n-ar şti că o face. Privirea din dosul ochelarilor e aşa de goală... Mi-e teamă.

— S-a întîmplat ceva ?

— Preuss n-a mai venit la locul stabilit cu Emil, după lipitul afişelor — îmi şopteşte tărăgănat Rothacker.

Tăcere. Doamna Rothacker s-a oprit din lucru, cască ochii mari la mine. Fetiţa se joacă cu tălpile de cauciuc care stau gata pregătite ca să fie aplicate.

— Emil a alergat îndată la Preuss. N-a deschis nimeni.

Simt o apăsare nedesluşită pe inimă.

— Mama lui se întoarce acum acasă... lucrează la metro...

Rothacker şi-a plecat ochii asupra ciocanului pe care-l ţine în mînă. Vorbeşte ca pentru sine :

— Vrei să spui că ar trebui să se ducă cineva la dînsa, să se intereseze ?

— Da. Cu un pretext oarecare. Însă grabnic. Acum e sigur că poliţia n-a fost încă la dînsa.

Ar trebui să meargă „cineva" am zis eu. La cuvîntul „cineva", femeia s-a uitat la mine, parc-ar fi vrut să spună că eu ar trebui să mă duc, doar nu-i pot cere bărbatului ei să se ducă. Poate că are dreptate. Dar dacă totuşi au şi venit la maică-sa ?

— Am afla şi noi. Am putea să-i avertizăm pe toţi — spune Rothacker. Răsuceşte ciocanul în mînă. Cînd te-ai despărţit de el?

— Azi la prînz.

— La locuinţa ta nimic suspect?

— Nimic.

Aşadar, de faţă cu nevastă-sa refuză să meargă acasă la Preuss. De fapt, nu e de mirare. Are un copil. La mine, toate astea sînt mai simple.

— V-aţi înţeles doar ce să răspundeţi dacă vă întreabă de unde vă cunoaşteţi?

— Fireşte.

Ştim că Gestapo-ul ancheteazã de cele mai multe ori pe fiecare arestat în parte. Prima întrebare este adesea: „De unde vă cunoaşteţi?"

Iată de ce e foarte important ca răspunsurile să se potrivească. Ne-am înţeles aşadar cu toţii în acest sens. Heinz Preuss ştie că „ne-am cunoscut cu prilejul unei plimbări în Grünewald".

— Mă duc eu. Trebuie să lămurim lucrurile.

Doamna Preuss e mică şi îndesată. Are o faţă osoasă, veştedă, şi ochii ei mă privesc cu nelinişte.

— Aş fi vrut să-l văd pe domnul Preuss. Pentru colecţia de fluturi.

Am luat ca pretext una din pasiunile de excursionist ale lui Preuss.

Doamna Preuss o ia cu paşi mărunţi înaintea mea, pe un coridor strîmt, şi mă invită să şed pe un scaun împodobit fără gust, cu scoici.

Ar fi mai agitată, dacă ar fi „vizitat-o" pînă acum. Deci totul e încă în ordine.

Am fost de mai multe ori la Preuss, ziua. Dar maică-sa nu mă cunoaşte. Era întotdeauna plecată la lucru. Ştiu prin urmare că ne aflăm în camera „de primire". Deasupra paturilor stă atîrnată o gravură colorată, în ramă aurită: „Predica de pe munte". În colţul din dreapta, o farfurie mare de lemn cu litere gravate cu fierul roşu: „Sînt alături de voi întotdeauna!"

Mă aşez ceremonios. Preuss mi-a vorbit adesea de veşnicele ciorovăieli cu maică-sa din cauza concepţiilor

lor deosebite despre lume. „Se trage dintr-o familie de pastori, e prea bătrînă ca să-şi mai schimbe ideile. Îi dau pace, dar dînsa nu-mi dă mie“ — mi-a spus el. Ştiu de asemenea cît de mult suferea Preuss din pricină că la vîrsta lui nu avea de lucru, pe cînd bătrîna lui mamă muncea din greu. Datorită jertfelor şi strădaniilor ei, izbutise să înveţe o meserie. Taică-său murise în război.

Doamna Preuss mă smulge din gînduri. Stă în faţa mea, îşi frînge mîinile.

— Îl căutaţi pe Heinz... dar unde e oare ?... Cînd m-am întors de la lucru am găsit toate vraişte, cum le-am lăsat, cumpărăturile nefăcute !

Mă frămînt pe scaun. Are în sfîrşit cui să-şi verse focul inimii. Cum să-i spun însă adevărul ? Nu mă simt în stare.

— Poate i s-a întîmplat ceva ! încerc eu prevăzător.

— Ce să i se întîmple ? Doar nu mai e copil !

Mîinile ei fără astîmpăr cad deodată neputincioase de-a lungul trupului.

— Dar de unde îl cunoşti dumneata ? N-ăi fi şi dumneata unul din ăia... ?

— Nu ! o întrerup eu.

Trebuie să înlătur orice bănuială. Cine ştie de ce-ar fi în stare femeia asta, în tulburarea ei, dacă ar afla...

Se văicăreşte :

— Cît l-am mai bătut la cap ! Faci păcat în faţa lui Dumnezeu... L-am tot pisat în fiece zi : Lasă-te de prostii, ai să te nenoroceşti !

Începe să plîngă. Mă uit la spatele ei încovoiat. Mi-e tare milă de ea... Mama şi fiul nu s-au înţeles niciodată, fiecare trăia parcă în altă lume. Nu l-a înţeles pe fiul ei. Dar e mamă, e mama lui. Doamna Preuss lasă jos mîinile care îi acopereau faţa.

— I-am vrut întotdeauna binele... Am vrut de multe ori să-l duc la Armata salvării... cîntă atît de frumos...

Se uită la mine cu ochi mari, de parcă totuşi ar fi văzut în mine deodată pe cel vinovat.

— Ah, Doamne, Dumnezeule ! Nu s-a gîndit că-s femeie bătrînă, nu s-a gîndit niciodată la maică-sa. Era ca apucat cu politica asta a lui !

Trebuie s-o scot cumva la capăt cu dînsa. Trebuie!

— Duceţi-vă la poliţie, doamnă Preuss.

— La poliţie?

S-a pornit iarăşi pe plîns, în hohote.

— Aşa ceva, acum, la bătrîneţe... n-am avut niciodată de-a face cu poliţia... ce ruşine!

— Aţi putea să vă interesaţi. Să-l declaraţi ca dispărut! spun eu ferm. Trebuie s-o scutur un pic! Doamna Preuss aruncă priviri prostite spre peretele camerei. Nu mai pot stărui, ca simplu vizitator. Şi-ar da seama că am urmărit doar să capăt informaţii.

— La revedere, doamnă Preuss.

Dă din cap apatică, îmi întinde mîna cu vine groase. Iată-mă iarăşi în Wallstrasse, cufundat în gînduri. Ce-am putea face pentru biata femeie? Să strîngem bani. Dar ea are de lucru. Heinz tot n-o întreţinea. Să fim mai cu băgare de seamă, cînd o să mai încercăm să obţinem informaţii. Pe cît posibil prin locatarii din aceeaşi casă.

Heinz Preuss ne-a putut relata totul abia mult mai tîrziu. Ajunsese cu Emil Schmidt într-o stradă liniştită. Citise textul imprimat şi se gîndea că tocmai în regiunea asta ar trebui să lipească. Aici locuiau mai cu seamă funcţionari şi salariaţi mărunţi. Îi votau de obicei pe nazişti, dar acum, cu valul ăsta de scumpete şi cu reţinerile tot mai mari din salariu, începeau să fie nemulţumiţi de regimul hitlerist.

— Începem ca întotdeauna cu etajele de sus, şi să nu uităm gangurile — i-a spus lui Emil Schmidt. Apoi s-au despărţit. Preuss lipea pe ferestre, pe cutiile poştale, pe vizeta portarului, la intrare. Totul mergea bine, nu întîlnea decît rar cîte un om pe trepte. Stocul lui scăzuse considerabil. Încă vreo zece minute şi gata, îşi spunea el. Într-o casă terminase cu cele două etaje de sus, cînd auzi că cineva coboară în grabă treptele. A vîrît în buzunar exemplarul pe care apucase să-l umezească şi a început să coboare încet pe trepte. Un bărbat înalt, palid, oacheş a trecut pe lîngă el. L-a privit o clipă dintr-o parte. Ochii lui scrutători l-au făcut pe Preuss să şovăie. „Trebuie s-o şterg cît mai iute de

aici" — s-a gîndit. Cînd a ajuns însă în stradă, grija i s-a spulberat. Omul dispăruse. „M-am speriat degeaba — şi-a zis Preuss. De ce să renunţ ? Ia să mai lipesc cîteva bucăţi din cele ce mi-au rămas". A intrat în casa vecină. Sus, însă, pe palier, iar l-au apucat temerile. „Pentru cîteva bucăţi nu merită să mă expun !" Şi de fapt ar fi trebuit să treacă pe altă stradă, nu să intre tocmai în casa vecină. Tot mai tulburat, a coborît în grabă treptele. În stradă, s-a uitat cu grijă împrejur. Pe trotuar, cîţiva copii care se jucau formaseră un cerc. O căruţă cu legume trecea pe stradă. Vînzătorul şi-a pus mîinile pîlnie la gură şi a început să strige : „Roşii-roşii-roşii de salată !"

Dincolo, pe cealaltă parte a străzii, se oprise altă căruţă. Căruţaşul cu şapcă albastră şi şorţ turna lapte. Pe Preuss l-a trecut un fior. Uite ! Acolo era tipul, în spatele femeilor care tîrguiau. I-a zărit numai părul negru şi o parte din faţă. Îl aşteptase probabil să se întoarcă, îl pîndise ! „Numai să nu-ţi pierzi firea şi să nu grăbeşti pasul" — şi-a zis Preuss. A măsurat din ochi distanţa pînă la colţul următor. Să tot fie treizeci de metri. A luat-o într-acolo, silindu-se să păşească liniştit.

„Mă urmăreşte oare ? Dacă întorc capul, devin şi mai suspect", se gîndeşte. A încercat apoi să prindă în vitrinele din stînga lui imaginea celeilalte părţi a străzii. Nu vedea nimic. Drumul pînă la colţ i s-a părut lui Preuss o veşnicie, parcă i se lipeau tălpile de pietre. Ca într-un coşmar, cînd visezi că te urmăreşte cineva şi tu nu poţi să te urneşti din loc.

A aruncat repede o privire înapoi. Ceea ce a văzut l-a fulgerat. Omul cel oacheş era cam la douăzeci de metri în urma lui ; asta însemna că-l urmărise. Tocmai traversa strada în fugă, strigînd spre celălalt trotuar, unde doi S.A.-işti ieşeau dintr-o casă. Trecătorii îşi întorceau miraţi capetele spre el.

Timp de cîteva clipe, Preuss a rămas împietrit, apoi a luat-o la goană cu paşi mari, pe o stradă laterală. Încotro acum ? Avansul pe care-l avea era ridicol de mic. Strada se întindea în faţa lui, făcînd un cot mic spre dreapta. Era cu neputinţă să ajungă pînă acolo

şi să iasă din cîmpul lor vizual. Acuşi ar ajunge şi ei la colţ şi l-ar vedea fugind. Inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Deodată a dat cu ochii de un magazin de produse lactate. Uşa era larg deschisă. Prin vitrină a zărit înăuntru un grup de femei. Preuss a intrat ca fulgerul. După el a mai intrat o femeie. O vînzătoare rotunjea cu un cuţit de lemn o bucată de unt, între timp dădea din cap aprobativ, iar femeia din faţa ei turuia neîncetat: „...mai ales aici, în partea dreaptă... totdeauna cînd se schimbă vremea... Ce spui?... Cură de raze?..."

Preuss s-a aşezat la rînd, în spatele femeilor, între două putini şi vitrina de sticlă a tejghelei, în care se vedeau diferite brînzeturi. Chibzuia într-una. De aici putea observa strada... Dacă o să treacă pe lîngă lăptărie, o să aştepte o clipă, apoi afară! şi o să alerge înapoi, în direcţie opusă. Deodată a tresărit. A zărit în stradă pe bărbatul oacheş şi pe S.A-işti. Le explica agitat celor doi, cu gesturi largi:

— „N-a avut cînd să ajungă departe!... Trebuie să..."

Au dispărut. Ce-i de făcut acum?... A rămîne pe loc înseamnă înainte de toate a cîştiga timp. Îi lasă pe cei trei de afară să-şi vadă de drum, altfel ar însemna să alerge drept în braţele lor. Deodată, cineva i se adresează:

— Ce doreşte domnul?

Preuss se uită în jur. Lăptăria se mai golise. Femeia care se plîngea de durerile ei de şale isprăvise, dar mai zăbovea încă. Aştepta, se vede, alt prilej ca s-o ia de la capăt cu povestea. Cealaltă vînzătoare servea o altă clientă, iar alături se afla femeia care intrase după el.

— Poftim, serviţi-o pe doamna întîi... eu am timp... — a spus Preuss zăpăcit.

— Un sfert de brînză de Olanda, dar felii — a auzit-o pe femeia de lîngă el.

Cît de departe să fi ajuns cei trei? Poate oare să încerce acum să iasă afară? Făcu un pas spre vitrină şi aruncă cu grijă o privire în stradă. Drace! Cei trei

erau pe partea cealaltă, căutînd din ochi încoace şi încolo. Haide, intraţi odată într-o casă!... În spatele lui, vînzătoarea i s-a adresat iarăşi:

— Aşa, poftiţi acum dumneavoastră, domnule.

— Daţi-mi... daţi-mi un sfert de brînză de Olanda, în felii!

Preuss privea feliile ce se desprindeau sub cuţit. Femeia de lîngă el scotocea tacticos în sacoşă, vorbăreaţa de mai 'nainte se pornise iar.

Deodată, în uşa lăptăriei se auzi o voce bărbătească:

— Domnişoară, nu cumva aţi...? Dar se întrerupse brusc, ca să izbucnească în ţipete stridente: Aici!... Aici! E aici... e aici!

Preuss se întoarse dintr-o dată. Bărbatul oacheş sta în pragul uşii. Un fior de spaimă i-a pătruns lui Preuss pînă în inimă. Apoi, însă, totul i-a devenit indiferent. S-a sfîrşit! şi-a zis el. Căci nu mai avea rost s-o ia la fugă, ceilalţi doi veneau în urma primului. Iată-i! Preuss încremenise. Vînzătoarea rămăsese cu gura căscată. Stătea aşa, cu ochi miraţi, cu cuţitul în mîna dreaptă, cu brînza în cea stîngă. S.A.-istul l-a apucat pe Preuss de braţ. Era o namilă de om, cu umerii laţi. Ochii de sub sprîncenele stufoase aruncau priviri ascuţite. Celălalt, mic şi blond, stătea în faţa lui Preuss cu mîna pe revolver. Oacheşul s-a grăbit să vorbească:

— Ăsta-i! Îl recunosc după plete! Ăsta a lipit manifestele, am observat prin ochiul uşii de la intrare!

— Haide, vii cu noi! spuse S.A-istul cel mic.

Celălalt răsuci unul din braţele lui Preuss la spate. Durerea îl pătrunse pînă în măduva oaselor.

Femeile dădură buzna la uşă. Pe stradă, trecătorii se opreau. O ceată de copii se ţinea după ei.

Ieri m-am chinuit multă vreme fără să pot adormi. Mi-am spus că trebuie să fiu foarte atent la fiecare cuvînt pe care-l aştern pe hîrtie. Dacă aceste pagini ar cădea totuşi în mîinile Gestapo-ului, nu trebuie pentru nimic în lume să afle ceva din treburile noastre interne. Azi am scos manuscrisul din ascunzişul său şi l-am revăzut cu grijă. Am şters multe rînduri şi unele pagini le-am distrus. Asta mi-a luat un timp preţios. Şi fiindcă

a venit vorba despre timp : Mă lupt cu greu să-mi fac timp pentru scris, căci mai am şi alte îndatoriri ca activist. Pe tovarăşi i-ar mira să vadă că activez mai puţin. Nimeni nu ştie că fac aceste însemnări. Numai pe Franz şi pe Rothacker i-am pus la curent. Voi continua însă. Altfel, toată strădania de pînă acum, toate primejdiile ar fi fost zadarnice.

Astăzi se dezveleşte în Wallstrasse placa comemorativă pentru Maikowski. Străbat fără grabă strada împreună cu Rothacker. De cînd am pornit de acasă de la el n-am scos nici unul din noi nici un cuvînt. Ochii lui Rothacker mijesc în dosul lentilelor, între sprîncene are o cută adîncă. Privirea lui se pierde în depărtare.

— N-avem încotro — spune el.

Nu răspund, mă mulţumesc să dau din cap.

Cît ţine Wallstrasse, numai steaguri cu svastică !

Pe strada noastră întotdeauna atîrnau drapele, dar roşii. Niciodată din astea.

Ieri, administratorii cîtorva case municipale au primit dispoziţia să arboreze drapelele nou-livrate. Iar la chiriaşii din faţă, s-au prezentat S.A.-işti, care le-au oferit drapele, ca să le atîrne.

— N-avem bani — au spus mulţi.

— Atunci păstraţi-le fără bani ! Venim mai tîrziu să le luăm.

Tonul în care au fost făcute aceste „oferte gratuite" arăta limpede : ori acceptaţi... ori figuraţi pe lista suspecţilor de acum înainte. Alţii s-au grăbit însă să cumpere steaguri. De pildă, familiile Meyer şi Radli. Odinioară erau alături de noi sau cel puţin simpatizau cu noi. Teroarea de luni de zile, arestările din apropiere le-au înfrînt rezistenţa. Le e frică de lagărul de concentrare. Şi lui Matteck la fel. Lui îi este teamă să nu-şi piardă postul. Şi alţii... şi alţii. Nimeni nu vrea să devină „suspect". Au mărturisit ruşinaţi vecinilor de ce nu vor să atragă atenţia asupra lor. Unii au într-adevăr motive serioase, alţii însă le-au inventat, ca să-şi justifice atitudinea.

Ajungem la colţul străzii. Peste drum, uzina electrică. Maşinile zumzăie. Pe frontonul singuratic, vopseaua cu

care S.A-istul a acoperit lozinca lui Ede a început să se decoloreze de soare. Pot citi uşor cuvintele, deoarece cunosc textul.

— Asta, bineînţeles! îmi şopteşte Rothacker, arătînd cu capul spre bodega de lîngă noi.

„Afrikander“ [1] stă scris cu litere mari pe firmă. Deasupra uşii atîrnă lăbărţat un drapel cu svastică. De cealaltă parte a străzii se găseşte localul nostru de odinioară. Ferestrele goale sînt nişte ochi: ochii străzii. Noi ştim ce exprimă aparenta lor nepăsare.

Drapele cu svastică pe Wallstrasse! Oamenii de pe la porţi ne aruncă priviri grăitoare; ne fac semn cu capul. Nici un comentariu la adresa drapelelor. Totuşi noi „ne salutăm“ şi „stăm de vorbă“ fără să scoatem un cuvînt. Noi ne cunoaştem, deşi nici unul din noi nu ştie despre celălalt dacă „lucrează“ încă şi cum lucrează.

Cu cît înaintăm, cu atît mai multe capete zărim la ferestre. Evenimentul care urmează să aibă loc pluteşte în aer. Rothacker se uită mut la mine.

La încrucişarea dintre Wallstrasse şi Krummestrasse, Rothacker se opreşte. Îmi face semn cu capul, strîmbă din colţul gurii.

„Maikowskistrasse“ scrie cu caractere gotice pe tăbliţa indicatoare.

Dis-de-dimineaţă au apărut oameni cu scări. Au scos vechile tăbliţe spălăcite cu inscripţia „Wallstrasse“ şi le-au montat pe astea noi! Maikowskistrasse! Mi se pare că literele ţipă către mine: „Ia încercaţi să împiedicaţi asta! Nu mai puteţi schimba nimic, nimic!“

Pe cealaltă parte a străzii, lîngă o intrare largă, stau două santinele S.A. În magazinul de biciclete din stînga lor, piesele de nichel sclipesc în bătaia soarelui. Dincolo e o drogherie. S.A-iştii stau drepţi, ţepeni. Curelele caschetelor lor turtite sînt prinse sub bărbie. O porţiune lată din zidul din spatele santinelelor e drapată cu pînză neagră. Pe trotuar, coroane cu panglici de culoare deschisă. La stînga şi la dreapta S.A-iştilor, cîte un dafin. Trec maşini pe lîngă noi. Circulaţia e

---

[1] Alb originar din Africa de Sud.

încă normală pe stradă. Observ însă că trecătorii merg ca şi noi pe partea asta a străzii. Toţi întind pasul, nici unul nu salută spre partea cealaltă.

Retrăiesc întîmplările din noaptea de 30 ianuarie. Stăteam acolo, peste drum, sub poartă. De acolo, din fund, venea urlînd Sturm-ul. Apoi Maikowski a ordonat cu un zbieret să se tragă, împuşcăturile au fulgerat, roşii, prin întuneric. Zeci şi zeci. Colo alerga poliţistul, în faţa S.A-iştilor, Maikowski era alături de el. Deodată poliţistul a ridicat braţele în sus şi s-a prăbuşit. Maikowski a zbierat un ordin, pe care nu l-am înţeles din cauza vacarmului, şi a căzut îndată în genunchi. Aici au zăcut amîndoi pe asfalt. S.A-iştii au tulit-o. Abia după aceea au sosit în fugă tovarăşii de la „Stani". Nu oamenii de la „Stani" i-au ucis! Dacă n-ar fi aşa, s-ar mai fi apropiat ei oare de maşina poliţiei care tocmai apăruse? Ucigaşii ar mai fi dat oare ajutor la ridicarea celor căzuţi? Toţi ar fi putut să dispară înainte de sosirea poliţiei. Au rămas însă, căci se ştiau nevinovaţi... Nici un avocat n-o să-i apere pe băieţi. Ce vor face oare cu Hüttig? Parcă-l văd cum stătea, ultima dată, pe canapea. Cu mîinile lui grele pe centură. Povestind atacul asupra localului Willmann. Cu glasul lui aspru, spart.

— S-a purtat ca un om adevărat... cunoaşte doar numele noastre ale tuturor — îmi şopteşte Rothacker.

Am ajuns la colţul următor, ne oprim. Casa din colţ are şiruri lungi, monotone de ferestre. Pe strada alăturată, la numai cîţiva metri după colţ, intrarea. Poarta de lemn se izbeşte neîncetat. Bărbaţi palizi şi femei cu rochii ponosite intră şi ies.

— Şcoala profesională pentru tineri.

A trecut mult timp de cînd aici se vorbea despre nobleţea şi folosul muncii. Acum clădirea adăposteşte Oficiul de asigurări sociale din Charlottenburg. De cîte ori se deschide poarta, zărim un şir lung de oameni care aşteaptă. Şirul se întinde de-a curmezişul întregii curţi pietruite inegal, pînă în încăperile de la parter şi se termină la ghişeul casieriei Oficiului.

— Să aşteptăm aici. Nu bate la ochi — spune Rothacker.

Pînă la locul unde va fi dezvelită placa mai sînt vreo cincizeci de metri.

Rothacker îşi potriveşte ochelarii.

— Eram dator cu chiria. Mi-au plătit-o în rate mici. Cu rambursare. Dar am cheltuit banii pe mîncare. Dus pe gînduri, scutură scrumul ţigării cu degetul arătător. Cum s-o scoţi la capăt ?... Cu soţie şi copil !

Nu-i pot spune nimic drept consolare. Soţia şi copilul ? Dar el ? E atît de pipernicit şi de firav ! Hainele atîrnă pe dînsul ca pe un umeraş. Faţa lui e ca ceara, umerii obrajilor i-au ieşit în afară. Nu-şi mai vede capul de griji, dar e totdeauna gata să sară pentru alţii, pentru toţi. De ani şi ani.

— Dar dacă descoperă ce am făcut cu banii şi îmi scade suma din ajutorul pentru şomaj ?

Acum, o mulţime de oameni aleargă pe stradă în sus şi în jos. La locul unde se află placa se adună în grupuri compacte.

— Hai să ne apropiem.

Toţi sînt bine îmbrăcaţi. Ca oamenii care „se respectă" şi dispun totodată de mijloacele necesare. Foarte multe femei. Nici una însă de pe aici.

„...Ceată de ucigaşi... nu sînt şterşi încă de pe faţa pămîntului... trebuie pustiiţi ca ciuma !"

Mă uit la bărbatul din gura căruia ieşiseră cuvintele dinainte. Înalt, tip de profesor cu gradaţii. Un lanţ gros de aur i se leagănă pe vestă. Nu arăţi chiar ca un „vechi luptător", care să ne „şteargă de pe faţa pămîntului", dragul meu. Femeia de lîngă el aprobă dînd energic din cap. Sînii ei voluminoşi se clatină. Pe bluză îi străluceşte o insignă nazistă mare. Rothacker îmi face semn cu cotul.

— Dacă rămînem aici, o să fim siliţi să salutăm — îmi şopteşte el.

— Ei şi ? răspund eu cu jumătate de glas.

— Dar dacă ne recunosc cei de la ferestre ? adaugă el.

— Ai dreptate, hai în pasajul de la garaje.

În curînd apar poliţia şi S.A.-ul şi blochează strada. Dirijează publicul înspre locul unde se află placa şi oamenii se aşază în cerc larg în jur. Deodată capetele

se întorc spre dreapta. De acolo se aude cîntînd. Din ce în ce mai clar, pînă cînd înţelegem refrenul, care se repetă după fiecare strofă :

„Noi sîntem cei din unitatea treizeci şi trei...“

Braţele se ridică. În casele din faţă, la ferestre, numai capete, nici un braţ ridicat. Ba da ! Ici-colo cîte unul. Dar nu fac decît să sublinieze protestul mut al celorlalţi. Din atelierul de reparaţii-auto din curtea care se află în spatele nostru, mecanicii au năvălit clămpănind cu papucii lor de lemn. Doi din ei ridică braţele pline de ulei, murdare. Al treilea stă alături, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. De afară pătrunde tropăitul regulat al cizmelor în marş. Dincolo de cercul de civili vedem numai caschete brune ridicîndu-se şi coborînd în ritmul paşilor.

Un ordin clar, puternic, sfîşie deodată cîntecul :

— Companie... stai... La drea-pta-mprejur !

Se face linişte. Proprietarul prăvăliei de păsări din subsolul din dreapta apare cu un scăunel, se caţără pe el. Acum poate vedea peste capetele celorlalţi.

Apoi cineva începe să vorbească.

„...Să ne amintim de jertfele de sînge... un stat al cinstei şi libertăţii... crima bolşevicilor... credinţă Führer-ului...“

Oratorul vorbeşte o bună bucată de vreme. Apoi urmează altul. O pauză. Un cîntec răsunător : „Sus steagul...“

Valul de mînie mă sufocă.

„...Camarazii care... împuşcaţi...“

Ia pune-i să defileze aici pe tovarăşii noştri ! Cei împuşcaţi de voi sub pavăza nopţii, chinuiţi de moarte în camerele voastre de tortură. Un şir cenuşiu, nesfîrşit. Dar cei vii se află pretutindeni, chiar dacă voi nu-i vedeţi. Vă urmăresc tot timpul... Izbucnesc strigăte de „Heil !“ Deodată tresar.

Îl prind pe Rothacker de braţ, nu mai ţin seamă că nu sîntem singuri. Ne uităm unul la altul cu ochi mari, privesc faţa schimonosită a lui Rothacker. Pare de neconceput, cu neputinţă... şi totuşi... după ultimul

„Heil" care răsună în mulţime, un glas ţipător de femeie a izbucnit: „Jos fascismul!... Trăiască Frontul roşu!"

Acum, alt glas de femeie... pare să vină din cealaltă parte a străzii: „Jos! Jos!... Trăiască Frontul roşu!"

Am ţîşnit afară din pasajul garajelor în aceiaşi clipă. Nu ne mai gîndim că am putea fi recunoscuţi în situaţia asta primejdioasă. În jurul nostru, figuri strîmbate de furie, pumni care se ridică ameninţător. Oameni înghesuiţi, care vociferează, ţipă unii la alţii.

Din formaţia de S.A-işti care fugeau de-a valma se desprind două grupuri care năvălesc de ambele părţi ale străzii în cîte o casă. Un grup de S.A-işti se întorc în curînd înapoi. În mijlocul lor se află o femeie, o ţin strîns de braţe. Zăresc timp de o clipă un şorţ albastru, o faţă palidă, un păr negru, răvăşit. Mulţimea de oameni mi-o smulge privirii. Alergăm încolo şi încoace prin mulţimea care fierbe. Nervii mei stau să plesnească. Oamenii de la ferestre aproape că atîrnă în aer. Sînt tot atît de înfierbîntaţi ca şi noi. Se vede după gesturile, după figurile lor. Strada *lor* şi-a spus cuvîntul. Deodată se aud comenzi. Cîteva clipe mai tîrziu, S.A-ul porneşte în marş. Figuri aspre, îndîrjite, furie şi neputinţă. În *aceste* clipe, în *această* ocazie, strigătul acela a fost pentru ei desigur ca o lovitură de măciucă.

După ce mulţimea a început să se împrăştie, ne apropiem de casa cu numărul 52 de peste drum. Pe perete, înconjurată de o ghirlandă verde, o placă de bronz. Sus, svastica. Dedesubt scrie:

> „Aici a căzut la 30 ianuarie 1933
> în ziua înălţării naţionale
> Sturmführer-ul unităţii S.A. 33
> Hans Eberhard Maikowski.
> A căzut pentru Germania!"

După ce o pornim mai departe, Rothacker îmi şopteşte:

— Pe placă stă scris, „aici a căzut", şi nu: „aici a fost ucis de comunişti"...

Se uită la mine.

— Asta o scriau mereu pe plăcile lor comemorative. Şi la Landwehrkanal au pus una în felul ăsta. Prin urmare nici ei nu cred că băieţii noştri l-au împuşcat...

Deoarece Heinz Preuss nu s-a întors nici a doua zi acasă, mama lui s-a hotărît să-mi urmeze sfatul. S-a dus la poliţie. Acolo, la poartă, atîrnă un anunţ mare :

„Salutul german este : Heil Hitler !"

Doamna Preuss a deschis poarta şi s-a oprit şovăitoare în coridorul puternic luminat. Peste tot uşi. A străbătut coridorul, a citit tăbliţele şi numerele de pe uşi. Unde să se intereseze oare de Heinz ? De bună seamă ştiu cu toţii s-o informeze, de-aia e poliţie, şi-a zis.

În cameră se aflau trei funcţionari. Stăteau aplecaţi asupra hîrtiilor şi scriau. Cel din mijloc, un bărbat gras, cu înfăţişare blajină, i-a strigat :

— Pofteşte înăuntru, măicuţă. Ce doreşti ?

Doamna Preuss s-a apropiat încet de grilajul de lemn care împărţea încăperea în două.

— Bună seara — a spus ea sfioasă.

— Adică : Heil Hitler ! a accentuat grăsunul. Ei, ce doreşti ?

— Heil Hitler ! repetă doamna Preuss speriată. Voiam să mă interesez... îl caut pe fiul meu.

S-a îndoit din spate, s-a făcut şi mai mică. Bărbaţii în uniforme albastre reprezentau o porţiune din autoritate, despre care Biblia spune că trebuie să-i dai ascultare şi supunere.

Poliţistul cel gras a început să rîdă.

— Pe fiul dumitale ? Trebuie să fie acum destul de mare. Cîţi ani are ?

— Douăzeci şi doi de ani — spune doamna Preuss în şoaptă.

— Ei, şi ? reluă grăsunul.

— N-a venit acasă... nici ieri — răspunde doamna Preuss cu teamă.

— Se mai întîmplă, la vîrsta lui — observă grăsunul rînjind. O fi poate la logodnica lui.

— Nu. Trebuie să i se fi întîmplat ceva.

Poate că vocea bătrînei l-a mişcat pe funcţionar.

— Aşa ?... Dar unde locuiţi ? a întrebat el.

— Wallstrasse optzeci şi doi — spuse doamna Preuss.

— Maikowskistrasse ! a corectat-o grăsunul, apăsînd pe cuvinte şi s-a ridicat. Ia vino cu mine. Doar eşti înregistrată aici — a spus el.

Trecură printr-o uşă de legătură în camera alăturată.

— Numele ?

— Preuss... Alwine Preuss.

Funcţionarul a scos o cutie de cartotecă din raft, a cotrobăit printre fişe.

— Alwine Preuss — Heinz Preuss — născut la 8 aprilie 1911. Ăsta e ?

— Da — a răspuns doamna Preuss cu glasul stins, de parcă i s-ar fi citit un dosar cu condamnări anterioare.

Funcţionarul ţinea fişa verde în mînă şi dădea cu ea în sus şi-n jos.

— Ei... şi ce vrei acum ?

— Credeam că poate ştiţi... mi-e tare frică... să nu i se fi întîmplat o nenorocire... a spus doamna Preuss turburată.

— Dar ce ştim noi pe unde se plimbă fiecare ! Vrei să-l declari dispărut ? Şi de-altminteri acum e ora închiderii ! a adăugat zorit.

— N-aţi putea să vă interesaţi ? Sînt atît de neliniştită...

Bătrîna plîngea. Grăsunul a privit-o o clipă.

— Ei, ei ! Să încerc. Ia aşează-te dumneata puţin aici.

Doamna Preuss a auzit cum cere la telefon mai multe birouri. De fiecare dată anunţa numele şi data naşterii băiatului ei.

— Nu ? — Mulţumesc. Heil Hitler ! a repetat el de mai multe ori.

Deodată ridică glasul.

— Preuss... da... Heinz Preuss... Cum General-Papestrasse ? Aşa, aşa. Mulţumesc. Heil Hitler !

A împins cu zgomot scaunul înapoi, s-a sculat.

— Fiul dumitale a fost arestat — i-a spus apoi cu voce aspră.

— Arestat ?... dar pentru ce ? s-a bîlbîit doamna Preuss.

Funcţionarul a pus cutia înapoi în raft.

— O fi ştiind el de ce ! i-a răspuns aspru.

— N-aş putea să-l văd... să vorbesc cu el... Nu-mi puteţi...? Bătrîna a izbucnit iarăşi în plîns.

— De asta nu ne ocupăm noi. Nu e de căderea noastră. Se află la dispoziţia jandarmeriei ! i-a răspuns el scurt.

Doamna Preuss a plecat acasă plîngînd.

Încă din prima zi a dispariţiei lui Preuss, am anunţat şi avertizat pe toţi tovarăşii. Şi Heinz Preuss cunoştea unul din locurile unde depozitasem material. L-am mutat imediat în altă parte. Ştim că Heinz Preuss e un tovarăş credincios, vrednic de încredere. Dar ori de cîte ori e arestat vreunul din noi, ţinem cont din principiu de faptul că s-ar putea totuşi să facă mărturisiri. Le-am explicat de fapt tuturor că cine mărturiseşte ceva Gestapo-ului nu face decît să confirme propria lui activitate ilegală, îngreunîndu-şi astfel situaţia. Nimeni nu poate însă şti cine suportă şi cine nu suportă torturile fizice.

Dammert a fost între timp eliberat din cazarma Maikowski. Am comunicat tuturor tovarăşilor că ne-a trădat şi i-am avertizat să se ferească de el. Omeneşte, e de înţeles că a destăinuit numele lui Kurgel. N-a mai îndurat chinurile. Poate că s-a gîndit şi la soţia sa şi la cei doi copii. Sentinţa noastră politică a trebuit să fie însă aspră şi hotărîtă. Ar fi aceiaşi pentru oricare dintre noi.

Străbat încet străzile. E o vreme minunată. Oamenii şi-au pus haine deschise de vară. Cît de mult îmi place totul, mulţimea asta, culorile !

Ieri i-am dat un telefon lui Hilde la birou.

— Vii şi tu duminică pe malul Havel-ului ?

— Da. Mă bucur de pe acuma.

Schimbăm de fiecare dată întrebarea. Cuvîntul „da“ înseamnă că Franz i-a comunicat un loc de întîlnire pentru noi. Mă întîlnesc apoi cu Hilde seara, în cartierul unde îşi are biroul. De data asta Franz a indicat o altă adresă. Ei au mai multe posibilităţi decît noi şi deci condiţii mai bune de lucru.

„...Pentru germanii din străinătate !“

Un băiat din organizaţia Tineretul hitlerist scutură cutia de colecte în faţa noastră. Celălalt are un coşuleţ în mînă, în care se află cocarde în albastru şi alb. Fac „nu“ din cap. Au trecut acum de noi. Dar mişună strada de ei ! Tineret hitlerist ! Băieţei şi fetiţe, elevi care poartă doar o banderolă pe braţ drept semn că fac colecte. Acostează pe fiecare trecător. Nu scapă nimeni. Mulţi arată de departe cocardele achiziţionate. De ce nu le prind oare la piept ? Au sacrificat cei zece pfeningi numai ca să scape o dată de roiul de lăcuste al copiilor care fac colecta. Dar oamenii nu vor să facă propagandă pentru nazişti. Urmăresc expresia de pe feţele lor. Nu vezi nimic din bucuria de a dărui, cînd sînt acostaţi în felul acesta. Unii trec tăcuţi pe lîngă cutiile ridicate în dreptul lor. Figurile lor întunecate exprimă mai mult decît refuzul obolului. Oare nu se mai sfîrşeşte odată mascarada asta ? În fiecare săptămînă alt „obol“. Ministerul Propagandei se dovedeşte inepuizabil în născocirea pretextelor pentru a jupui lumea. Asociaţia femeilor, S.A-ul, Tineretul hitlerist, organizaţia de copii Jungvolk, Partidul nazist. Zdrăngănitul cutiilor pentru colectă nu mai încetează.

Cine se mulţumeşte cu aparenţa trebuie să constate că Germania a devenit naţional-socialistă. Pretutindeni uniforme brune şi negre. Drapele, portretul „Führerului“ în aproape toate vitrinele. Ba defilează S.A-ul, ba S.S-ul, apoi Tineretul hitlerist şi Jungvolk-ul cu tobele lor asurzitoare. Pe motociclete : uniforme. În automobile noi : uniforme.

Trecătorii din faţa mea întorc capetele. Un bărbat traversează strada abia trăgîndu-şi picioarele. Alb la tîmple, pe obrazul lui plin de creţuri sticleşte un monoclu. Poartă o veche uniformă de husar, pe pieptul

lui se bălăbănesc şireturi albe. Pare scos din lada plină cu molii a epocii wilhelmiene !... Îmi vin în minte două rude ale mele, doi S.A-işti. Au făcut cei patru ani de front. Acum poartă cu mîndrie decoraţiile pe cămaşa brună. Unul e funcţionar, celălalt frizer. S-au simţit întotdeauna „mai de soi". Au trecut timpurile cînd trăncăneau despre instrucţia din curtea cazărmii, despre noroiul din tranşee. Au reapărut uniformele. Uniformele ! Cît de mulţi cîştigă o ţinută abia prin uniformă ! Mai ales faţă de femei. Căci e o mare deosebire dacă te duci la drăguţa ta în zdrenţe de şomer... sau într-o uniformă lucitoare.

X, acela care mi-a relatat faptele în legătură cu Kurgel, n-a mai fost angajat la coptul pîinii decît după ce s-a înscris în S.A. Chiar şi pe strada noastră au apărut în ultima vreme nişte uniforme brune. Unul e şofer la un director. „Bătrînul nu mai vrea decît S.A-ist la volan", mi-a explicat el. Celălalt lucrează la un maistru tinichigiu, care plăteşte întotdeauna sub tarif, dar nu angajează decît oameni din S.A. Există pentru ei mii de motive ca să nu-şi rişte postul. Ca şomeri nu-şi mai pot duce iubita la cinema ; nu mai pot fuma. Nu vor să trăiască pe spinarea mamelor. Al treilea S.A-ist de pe strada noastră e şomer. Speră să primească de lucru prin S.A. Cu toate astea, fusese totdeauna prezent de cîte ori „era vorba de ceva". Mai de mult chiar a făcut parte dintr-una din organizaţiile noastre de apărare.

Aici, pe stradă, cei mai puţin fricoşi scapă de copiii cu colecta printr-o simplă mişcare a capului. Între cei patru pereţi de acasă sînt însă în mîna celor care fac colecte şi a celor ce caută să-i înscrie în organizaţie. Acasă la el, fiecare trebuie să joace rolul de „Volksgenosse" [1]. Cu două săptămîni în urmă, vecina mea a denunţat Gestapo-ului, din ură personală, un muncitor paşnic, care nu făcea politică. Acesta locuieşte nu departe de mine. Femeia l-a pîrît că în fiecare seară aduce saci mari acasă. S-a făcut o percheziţie. Omul a stat două zile la răcoare. Pe urmă s-a descoperit că

[1] „Tovarăş de neam" — german de baştină.

în saci îşi aducea lemne pentru foc de la locul de muncă.

Cum s-a exprimat deunăzi femeia de la care cumpăr legumele ? Că „nu ştie nimic despre mine, afară doar că nu sînt nazist"...

— N-ai ce să faci ! a spus ea. Trebuie să te înscrii într-o organizaţie, ca să ai odată linişte. Noi am ales organizaţia cu cotizaţiile cele mai mici...

Şi ce mi-a povestit fiica vecinei noastre ? Lucrează într-o întreprindere municipală. De două ori pînă acum s-au pus în faţa personalului formulare pe care au fost siliţi să le iscălească. „S-a constatat în repetate rînduri că există «Volksgenossen» care nu utilizează în relaţiile particulare salutul german. Mă oblig prin aceasta să salut cu salutul german. Am luat act că nerespectarea acestei dispoziţii atrage după sine îndepărtarea mea din întreprindere"...

Au impus publicului „salutul german" prin ameninţarea că orice „Volksgenossen" care nu salută steagul cu svastica se face suspect de bolşevism.

O garnitură de metro iese şuierînd din tunel, urcă pasajul în pantă. Piaţa Nollendorf. Iată cabina telefonică. E goală. Deschid cartea de telefon.

Albrecht-Krämer-Nathan... iată ! Pe prima pagină a literei „N" sus în stînga, o cruciuliţă desenată cu creionul. Adresa, noul loc de întîlnire, a rămas deci nesuspectată. După cum ne-am înţeles, Franz a făcut cruciuliţa abia acum o jumătate de oră. Bună idee ! Ne apără de primejdia de a da buzna într-o casă „reperată". Rothacker mă aşteaptă la colţul unde am convenit să ne întîlnim. Trec agale pe lîngă el, văd în geamul vitrinelor că mă urmează.

„Dr. W. Schönbeck" scrie pe uşă. Sun. O femeie tînără şi subţire deschide.

— Am vrea să vorbim cu domnul Stückert.

Femeia dă din cap.

— Poftiţi înăuntru — spune ea prietenos.

Un coridor larg, coarne de cerb pe pereţi, un cuier mare cu o oglindă şlefuită. Trecem pe lîngă două uşi

albe, lăcuite. Pe una scrie „Sala de aşteptare". Femeia bate la o uşă cu sticlă mată.

— Intră! strigă o voce bărbătească. Dar asta nu-i vocea lui Franz... Un bărbat înalt, cu părul rar, încărunţit şi cu ochelari de baga, ne întîmpină. S-a întîmplat oare ceva?... Am văzut doar semnul din cartea de telefon!

— Domnul Karl?

Străinul se uită la noi întrebător.

— Da, eu sînt.

— Luaţi loc, vă rog. Franz vine imediat.

Străinul părăseşte camera.

— Ciudat... — şopteşte Rothacker, legănîndu-şi capul.

Karl... numele ăsta nu-l putea şti decît de la Franz. Totuşi o uşoară nelinişte mi s-a strecurat în suflet. Aşteptăm cîteva minute. Nu se aude nici o mişcare. Degetele lui Rothacker bat nervos darabana pe masă.

Iată-l în sfîrşit pe Franz.

— Bine c-ai venit, începusem tocmai să cred că...

— ...am căzut toţi în capcană! rîde Franz.

Ochii lui cenuşii strălucesc, ne îmbrăţişează.

— Am mai avut un pic de treabă cu cineva, în camera din fund. Acest cineva nu trebuia să vă vadă.

Ne aşezăm în jurul mesei rotunde.

— Ce mai faceţi?

— Noi, bine — spune Rothacker.

— Şi acasă, Jan?

— Multe salutări. Totul e în ordine. Am vorbit alaltăieri cu Käthe.

— Transmite-i salutări din partea mea, bine?... Şi cum merge prăvălia voastră?

— Ca şi pînă acum. Doar că... Rothacker şovăie.

Franz îşi sprijină braţele pe masă. Nu se uită la noi.

— Preuss a fost arestat. Mi-a povestit Hilde... — spune el încet.

Tăcere.

— Pe cînd lipea manifeste, mi-a spus Hilde.

— Da!

— Se află în Papestrasse... în cazarma jandarmeriei — spune Rothacker, cu ochii în pămînt. De-abia vor-

beşte, frînt de oboseală. Ar trebui să se odihnească şi el odată.

— Cu siguranţă că te căuta şi pe tine — adăugă Rothacker.

Franz îşi înălţă umerii vînjoşi.

— Tot ce se poate... Bine că nu i-aţi spus nimic lui Hilde despre chestia cu Kurgel. Şi-ar face doar griji.

— Lui Dammert i-au dat drumul.

— Aşa ?

— Fireşte, am avertizat pe tovarăşi să se ferească de el. Stă absolut retras, se pare că e foarte abătut. L-au maltratat cumplit. Bineînţeles că şi-a pierdut postul.

Iarăşi tăcere. Rothacker se joacă cu faţa de masă.

— Vă îngrijiţi de familiile celor arestaţi ?

— Am strîns de două ori bani.

— Şi de la negustori ?

— Da. De la cei doi pe care îi cunoaştem bine.

— Dar alimente, nu ?

— Alimente ?... Nu.

— Încercaţi şi cu alimente. Franz loveşte cu arătătorul în masă. Aici, în sectorul ăsta, am adunat pînă acum o grămadă de alimente.

Rothacker întoarce o dată cu mine capul spre uşă. Afară pe coridor se aud paşi, uşa coridorului se trînteşte de mai multe ori.

— Nu-i nimic — spune Franz — încep consultaţiile. E cel mai bun paravan pentru noi.

Îşi trece mîna prin păr.

— Voiam să vă mai întreb... legătura cu colonia... Aveţi înlocuitor pentru Strubbel ?

Colonia. Tăcem. Franz mă priveşte întrebător. Rothacker scoate cu greu cuvintele :

— Îl cunoşti pe Herbert Ziemeck ?

— Din colonia lui Strubbel... care a fost şi el implicat de nazişti în procesul din Rötgenstrasse ?

— A murit — spune Rothacker cu voce surdă. Avea douăzeci şi unu de ani...

Se face linişte în odaie. Franz îşi sprijină capul în mîini. Rothacker scoate ochelarii, se freacă cu mîna la ochi. Are înfăţişarea unui om prăbuşit.

— S.A-ul împresurase colonia cu motociclete. Ziemeck a fugit din baracă, s-a căţărat pe garduri, a gonit cu sufletul la gură de-a lungul uliţelor. Era după-amiază, devreme. Toată colonia a asistat la vînătoarea asta de oameni...

Pe faţa lui Franz nu se clinteşte un muşchi.

— ...Au tras după el. L-au nimerit în spate. A apărut o motocicletă cu ataş. L-au încărcat în ataş. Maică-sa alerga ţipînd după ei. La judecătoria din Charlottenburg, în plină stradă, s-a mai zbătut o dată să scape din mîinile lor. A împins de pe volan mîinile celui care conducea. Motocicleta s-a răsturnat. Cel care conducea şi-a rupt cîteva coaste, zace şi acuma la spital...

Rothacker şi-a plecat ochii pe masă. Doar buzele i se mişcă.

— ...În cazarma Maikowski l-au omorît apoi în bătăi. E al doilea dintre cei opt băieţi pe care au fost nevoiţi să-i achite atunci, cu ocazia procesului S.A... Maică-sa e ca nebună... aleargă în toate părţile şi povesteşte pretutindeni cum i-au ucis băiatul...

Franz a rămas la fel de nemişcat.

Rothacker deapănă rar cuvintele :

— Georg Stolt, deputatul Hamburg-ului în Reichstag, a fost înmormîntat cu cîteva zile înainte... tot din beciurile casei Maikowski.

Afară ţîrîie o sonerie. Nu ne clintim.

...Beciurile de la Maikowski... oare cîte de felul ăsta există în Germania...? Acum cîteva zile Göring a dat un decret : „Orice agresiune împotriva S.A-ului, S.S-ului, şi „Căştilor de oţel“ se pedepseşte cu moartea.“ Agresiune ?... Cel care nu face decît să se apere e agresor ?

Franz ridică capul.

— La voi e... nu-şi termină vorba, privirea lui alunecă pe lîngă noi.

— E ca şi cum totul s-ar fi coalizat împotriva noastră — spun eu. L-au prins şi pe băiatul care difuza ziarele noastre. Din prevedere, alesesem pe unul care

locuia în altă stradă, pentru că probabil noi sîntem prea cunoscuţi. Nu ne putem explica arestarea lui. Ne-am gîndit atunci pentru întîia oară la cineva care ne trădează. Vom verifica şi supraveghea acum pe toţi tovarăşii. Băiatul mai avea cinci ziare la el. I-au înhăţat pe toţi cinci destinatarii. Numele lor le-au aflat de la băiat... atîta l-au...

— Ştiu...!

— Georg Krüpel. I-au dat trei ani. În actul de acuzare scria că a activat şi mai demult şi că, deci, indulgenţa ar fi nelalocul ei.

Franz se ridică în picioare şi se plimbă de colo pînă colo.

— De fiecare dată te întrebi dacă să te mai întorci acasă — spune Rothacker. Iar cînd eşti acasă, stai ca pe jăratic... Numai pe front am cunoscut senzaţia asta. Acolo te minunai în fiecare zi că mai trăeşti...

Îşi ridică braţele, apoi le lasă iarăşi să cadă.

— Ai familie... nici o leţcaie în buzunar. Şi nici nu ne putem hotărî să plecăm de aici. Doar cînd n-om mai avea încotro — spune cu glas aspru.

Franz se opreşte lîngă fereastră, priveşte afară.

— Cele două femei care au strigat lozinci comuniste la dezvelirea plăcii comemorative... — spun eu.

Franz se întoarce. Mă priveşte întrebător.

— ...una a luat patru săptămîni. Pe cealaltă n-au arestat-o, e gravidă în ultima lună.

Tăcere, apoi Franz spune :

— Am născocit ceva. Hai să vă arăt.

Printr-o uşă de legătură trecem în camera alăturată. Pe jos e un covor gros şi în jurul unei măsuţe de fumat, cîteva fotolii. Deasupra unui pian atîrnă o pictură mare în ulei. Am mai văzut parcă aşa ceva odată, la o expoziţie... Da, e Medeea ! În anticameră, Franz se întoarce. Nu e nimeni. Cotim brusc la stînga. Aud în spatele nostru deschizîndu-se o uşă. O voce subţire de femeie întreabă ceva, un glas bărbătesc răspunde. Clinchet de instrumente de metal. Franz ne trage într-o cămăruţă îngustă.

Pe pereţi, rafturi pline de vase de sticlă, cutii de tinichea, clame de lemn. În colţul stîng, o măsuţă.

— Aşa, aici — spune Franz.

Deasupra mesei este legată orizontal o scîndură de lemn. De un capăt al ei e prinsă cu sfori o găleată mică de tinichea, la celălalt capăt o bucată de carton cu marginile ridicate în formă de cupă. Pe cupa de carton se află o hîrtie împăturită. Franz bagă mîna în găleata de tinichea. Cupa de carton de la celălalt capăt coboară.

— Nisip, nisip obişnuit — spune Franz şi desface mîna. Arată spre găleata de tinichea: Fundul găleţii are o gaură mică. Deocamdată e astupată cu hîrtie. Toată drăcia asta se fixează de un acoperiş aşezat pe o stradă cu circulaţia mare. Zîmbeşte: Muriţi de curiozitate, aşa-i?

— Te cred, te cred — spune Rothacker.

Mă bucur pentrucă Rothacker a devenit parcă alt om.

— Dopul de hîrtie se îndepărtează în ultima clipă — explică Franz mai departe, nisipul se scurge încet din găleată, talgerul de carton se înclină uşor spre stradă.

— Colosal! Colosal! exclamă Rothacker.

— L-am experimentat mult timp. Trec cîteva minute pînă cînd manifestele cad de pe talgerul de carton. O să întrebuinţăm hîrtie subţire de tot. Ca să cadă încet şi să o poată duce şi vîntul mai departe... Bineînţeles că la început greutăţile de la cele două capete trebuiesc perfect echilibrate.

— Am putea face şi noi aşa ceva... Dacă o să avem mai multă linişte — spun eu.

Rothacker aprobă.

— E un lucru simplu şi destul de sigur. Îmi trimiteţi vorbă prin Hilde dacă a reuşit, nu-i aşa?

— Se face!

În drum spre casă, mă opresc la un chioşc de ziare. Ne despărţim şi plecăm cîte unul, Rothacker înainte.

„Rezultatele investigaţiilor poliţiei.

Percheziţiile întreprinse ieri la ora 12 în autobuze şi trenuri, pe întreg teritoriul Reich-ului, au dat re-

zultate apreciabile. S-a descoperit material primejdios pentru siguranţa statului... Curieri ai partidului comunist..."

Împreună cu mine citesc alte şase persoane. Pe furiş, mă uit cu coada ochiului spre feţele lor. Se silesc să pară indiferenţi. Dacă ceilalţi ar fi nazişti, n-ar face mutra asta ; cu siguranţă că s-ar găsi unul care să-şi exprime satisfacţia prin cuvinte.

Ieri am trecut printr-o situaţie penibilă. M-am dus cu bicicleta la un tovarăş care locuieşte într-un sector apropiat. Urma să-mi predea material secret, informativ asupra S.A-ului, pentru numărul viitor al ziarului nostru. Tocmai cina împreună cu nevastă-sa. Atîta au insistat, încît am rămas să mănînc şi eu cu dînşii. Am povestit fiecare pe rînd cîte ni s-au mai întîmplat. Am vorbit pe larg despre procesul incendierii Reichstag-ului, care e iminent. Tovarăşul mi-a spus că au organizat în fiecare seară audiţii de radio. Sînt împărţiţi în mai multe grupuri de cîte cinci-şase, care ascultă emisiunile Moscovei. Ştiri din Germania, mai cu seamă în legătură cu viitorul proces al incendierii Reichstag-ului. În străinătate au fost iniţiate mari acţiuni de protest. Se pare că jurişti cunoscuţi dinafara Germaniei s-au reunit într-un comitet care vrea să pună la cale în Anglia un contraproces. Se pregăteşte şi o carte cu material documentar. Acest material dovedeşte pe deplin că naziştii sînt adevăraţii incendiatori. Mi-a mai spus că doi tovarăşi social-democraţi şi-au pus la dispoziţie locuinţele şi aparatele de radio. I-am arătat că noi nu putem organiza astfel de audiţii, căci ar fi prea riscant. M-a poftit la una din ele. Astfel am aflat multe, multe lucruri noi, dar cînd m-am uitat la ceas, trecuse de zece. Nu ştiam ce să fac. La ora asta tîrzie, cu materialul asupra mea !? Pe urmă m-am hotărît totuşi şi am dat drumul aerului din roata din faţă a bicicletei, am ridicat anvelopa, am înfăşurat materialul în jurul camerei, am umflat iar roata şi am plecat.

Noapte paşnică de vară. Cotesc curînd pe o stradă largă, pustie. Bicicleta alunecă aproape singură pe

strada asfaltată... mai e încă de mers. De ambele părţi ale străzii, barăci. În faţa unora ard lampioane colorate, de undeva se aude cîntec de mandolină. Pe trotuar, paralel cu aleea de biciclete se vede un şir dublu de copaci. Printre ei cîte o bancă. În lumina felinarelor, frunzişul pare de un verde nefiresc. Cîtă linişte e aici, chiar în inima oraşului! O să viu aici cu Käthe şi o să facem împreună o plimbare în aer liber. O să ne scăldăm, o să ne zbenguim, o să fie minunat. Ce repede aleargă bicicleta! Picioarele mele apasă în mod mecanic pe pedale. Pe bănci zăresc icicolo perechi de îndrăgostiţi, apoi un grup de oameni, ca o pată neagră, pe trotoarul din dreapta — în rest totul e pustiu. Va veni poate o zi cînd va fi altfel... Deodată mă trezesc speriat din gîndurile mele.

Se aud două, trei, patru pocnituri. O pană de cauciuc? Asta mi-ar mai trebui! Picioarele mele apasă încă pe pedale — mă uit la anvelopă — în ordine!... Un şuierat sfîşie aerul în apropierea capului meu. Parcă strigă cineva. Întorc capul. Umbre negre aleargă după mine prin mijlocul drumului. Pe mine mă urmăresc oare?... În sfîrşit disting printre strigăte cuvintele: „Stai! — Opreşte! — Stai!“ Apăs pe frînă, sar jos. S.A.-işti! Vor să-mi vină de hac, îmi trece fulgerător prin minte. Iată-i că se apropie. Număr cinci, şase, şapte inşi. Spaima îmi întunecă gîndurile. În faţa mea, doi S.A-işti şi-au îndreptat revolverele spre mine. Încleştez mîinile pe ghidonul bicicletei.

— Porcule, de ce n-ai oprit imediat? urlă unul din ei. Continuă să-mi ţină revolverul sub nas, metalul sclipeşte cu un luciu mat.

— ...Nu ştiam... că pe mine mă...

— Cînd te somează un S.A-ist, trebuie să opreşti îndată, porc ce eşti!

— Arde-i una în obraz — arde-i una în obraz! strigă cel de lîngă el. Întinde pistolul spre mine, încît ţeava îmi atinge pieptul.

— Mai întîi, percheziţionaţi-l! spune aspru primul dintre ei. Iar către mine:

— Lasă jos bicicleta, porcule! Sus mîinile!

Mă supun.

— Lasă jos bicicleta!

Doar n-o să le dea-n gînd să... Inima îmi bate să-mi spargă pieptul, dar izbutesc să fiu din nou stăpîn pe nervii mei.

Îmi pipăie pantalonii bufanţi. Mai cu seamă partea mai largă din jurul genunchilor.

— Goleşte-ţi buzunarele! Mă execut... Nici ţipenie de om pe stradă... dacă ăștia mă...? Şi dacă mă întreabă unde locuiesc... Ce caut prin părţile astea?... Creierul meu lucrează febril!

Mi-au dat voie să vîr iar în buzunar legătura de chei, pieptenele, cele două batiste. Ce-aş putea ascunde la mine? Sînt îmbrăcat doar cu pantalonii bufanţi şi o cămaşă cu mîneci scurte! Cel mai nimerit este să fac pe fricosul, ca să se simtă cît mai „tari" — îmi zic eu încordat. Se vede c-au uitat să-mi ardă una. Dar revolverele nu s-au clintit încă... fac cerc în jurul meu... îşi închipuie oare că vreau să fug?... Ar fi o nebunie. Şeful lor pare să fie cel din faţa mea, din stînga. Aha, are o stea pe gulerul uniformei, e Scharführer!

Mă izbeşte cu mînerul revolverului în omoplat.

— De unde vii la ora asta?

— Am fost la nişte cunoscuţi... la ziua de naştere a cuiva... — mă bîlbîi eu.

Se uită o clipă la mine, amenințător. Dar ceilalţi?... Aşteaptă un ordin?

— Cară-te! urlă Scharführer-ul. Şi de-acum înainte, ştii! Cînd strigă după tine un S.A-ist, opreşti pe loc, ai înţeles?

— Da... să trăiţi! spun, făcînd mai departe pe fricosul.

Scharführer-ul se uită la ceilalţi rînjind. „Acuşi face pe el" — citesc în privirea lui. Ceilalţi prind şi ei să rînjească. N-au decît! Să mă pupe-n... Stau încă locului.

— Dă-i drumul! Şterge-o! zbiară el din nou la mine.

Împing ceva mai încolo bicicleta, mă urc. Numai să n-o pornesc prea repede... să-mi ţin firea... desigur, se uită după mine... materialul din roată...

Rothacker a venit să mă ia. Vrem să mergem la Oficiul braţelor de muncă. Rothacker se duce pentru viză. Pot să-l însoţesc fără grijă, spune el, Oficiul e şi acum tot atît de aglomerat ca şi înainte, funcţionarii de la ghişee nu mai pridideşc cu lucrul, n-au timp să se ocupe de fiecare în parte. În ultimele săptămîni, Rothacker ne-a relatat mereu că şi la şomeri începe să dispară frica de teroare. Că au început şi ei, deşi încă mai timid, să cîrtească împotriva dictaturii hitleriste. Pe baza relatărilor lui, am scris şi noi despre acestea în ziar.

În dreptul uzinei electrice, Rothacker îmi face semn cu cotul. În dreptul uliţei strîmte dintre uzină şi barăci, pe unde a fugit odinioară Franz, se înalţă un stîlp de felinar nou. Pe tăbliţa indicatoare scrie „Calea Zauritz". Denumirea datează nu de mult. Autorităţilor naziste le-a venit tîrziu în minte că pentru a scoate în evidenţă „camaraderia" dintre poliţistul Zauritz, căzut în „noaptea sîngeroasă", şi Maikowski este nevoie şi de un simbol exterior. Concomitent cu schimbarea numelui străzii, au fixat sub placa comemorativă a lui Maikowski, din strada noastră, şi o placă de bronz pentru poliţistul Zauritz. Cu prilejul dezvelirii, a defilat unitatea 33 şi o formaţie de poliţişti.

Cotim pe Berliner Strasse. Rothacker se uită la mine.

— Dar bine, ăsta e...?

— Fireşte, Ede ! Ne-a văzut şi se îndreaptă spre noi.

— 'nă ziua, mă golanilor ! ne întîmpină el şi ne strînge mîna. Are nişte labe de fier.

— Înainte de masă... şi ţi-ai şi pus ţoalele bune ?

Ede poartă un costum albastru şi o pălărie moale, de culoare deschisă. Peste cămaşa cadrilată spînzură o cravată pestriţă. Şi-a pus ochiul de sticlă.

— Nimic nu-ţi scapă — rîde el.
Îmi face semn cu ochiul sănătos.
— Pui la cale ceva, vrei să faci vreo treabă pentru noi ? îl întreabă Rothacker.
Ede înclină capul într-o parte, îl măsoară.
— Nuu, de data asta nimic. Mă duc la gagica mea. Are o zi liberă.
— Aşa, aşa — spun eu şi trebuie să zîmbesc. Mi-a povestit odată de fata asta, e angajată ca bucătăreasă. „Cămara mea de provizii" a botezat-o el în maniera lui brutală.
— Şi de asta e nevoie — dă Ede din cap. Apasă cu batista pe ochiul de sticlă. Tare mă supără... dar fără el nu pot să mă duc — spune. Şi apoi : Ei, cu bine. Mititica mă aşteaptă.
Pornim în tăcere mai departe. Pe cealaltă parte a străzii se înalţă primăria din Charlottenburg. Din ferestruile din vîrful turnului spînzură pleoştite două steaguri uriaşe cu svastică. De partea stîngă, un tricolor negru-alb-roşu. Pe treptele late de piatră oamenii urcă şi coboară neîncetat. Şi trotuarele străzii largi sînt pline de o mulţime zgomotoasă, ca în orice zi de lucru. Nimeni nu-şi ridică ochii spre drapele. De cîte ori le zărim ne cuprinde din nou ura. Oare trecătorii s-au resemnat ca prezenţa acestor drapele să fie ceva obişnuit, să pară ceva de neînlăturat ?
În Wilhelmplatz, chiar înaintea noastră, foarte aproape de dosul primăriei, stau sub bătaia soarelui mici grupuri de oameni. Şomeri. Îi recunoşti după îmbrăcămintea ponosită, după pantofii scîlciaţi. Mă umple deodată un sentiment de bucurie. În piaţa asta, la ceasul ăsta al dimineţii, stăteau odinioară şi discutau oamenii noştri. Oficiul braţelor de muncă se află pe o stradă laterală. Şomerii traversează cu sutele piaţa. La începutul dominaţiei hitleriste, nimeni n-ar fi îndrăznit să se oprească aici. Ar fi fost socotit suspect. Zăbovim cîteva clipe lîngă un grup. Am băgat bine de seamă că vorbeau mai mulţi. Acum stau cu mîinile în buzunar şi ascultă pe un tînăr zvelt, oacheş, care, în înţelegere tacită cu ceilalţi, continuă o presupusă discuţie.

— ... şi cînd scot undiţa — pune mîna dreaptă pe braţul stîng, ca să arate lungimea — cogeamite ştiuca, zău aşa !

Ceilalţi izbucnesc în rîs. Rîsul lor îmi sună în ureche fals, ca la comandă. Nici unul dintre ei nu pare să ne observe. Dar bag de seamă că ne examinează pe furiş. „Vreţi să trageţi cu urechea, hai ?" par să spună privirile lor.

Mergem mai departe.

— Au trecut hopul — spune zîmbind Rothacker. Pe strada scurtă care duce la locul unde se pune viza, trotuarele sînt înţesate de dughene şi tarabe. Negustorii îşi oferă zgomotos marfa şirului de şomeri.

În jurul cîtorva tarabe, grupuri compacte. Se vînd acolo „senzaţionale articole de larg consum". Numai marfă de cîţiva bani, pe măsura puterii de cumpărare a trecătorilor. Cinci lame de ras pentru 10 pfenigi, „cîrnaţi veritabili din carne de viţel" cu acelaşi preţ, ţinătoare de cravate — „invenţie nouă" — cu cincisprezece pfenigi. Printre tarabele astea vezi şi vînzători de fructe, ba chiar şi o dugheană care se intitulează cu mîndrie „Atelier de pingelit la minut". O talpă de cauciuc sintetic costă o marcă. La cerere, ţi-o lipeşte pe loc.

— Proşti se găsesc întotdeauna — remarcă Rothacker. Sub un cort, tronează un ghicitor. În jurul lui se înghesuie oameni, mai mult femei. Şi-a legat în jurul capului o cîrpă colorată în formă de turban, iar pe umeri şi-a aruncat o pelerină împodobită cu semnele zodiacului în culori ţipătoare. De urechi îi spînzură inele lungi, galbene. Trage mereu de un lanţ, care face să urce sau să coboare un omuleţ minuscul într-un tub de sticlă. „Omuleţul din Amsterdam ştie tot, poate tot" — „O privire asupra viitorului dumneavoastră — 10 pfenigi" scrie pe firmă. Alături, o cutie cu „horoscoape".

„Ghicitorii" răsar acum ca ciupercile după ploaie. Îi găseşti chiar şi pe Kurfürstendamm, adică în cartierul „protipendadei". Acolo îşi spun „ghicitori ştiinţifici", şi onorariile sînt în mod corespunzător mai mari.

Sub cel de-al treilea Reich apar zeci de reviste de „divinaţie". O adevărată şcoală.

Biroul vizelor se găseşte în incinta unei foste fabrici, trecem prin prima curte, prost pavată cu pietre. La dreapta, camerele de la parter sînt puternic luminate. Acolo se află un laborator pentru experimentarea aparatelor de sudat. În imediata vecinătate, şiruri lungi de oameni. N-au încă expresia tîmpă a celor care stau fără lucru de ani de zile. Şi îmbrăcămintea lor e încă decentă. E locul unde se distribuie ajutoarele pentru şomerii care sînt lipsiţi de lucru de puţină vreme. Peste cîteva săptămîni o să-i vezi şi pe ei la Asigurările sociale.

Rothacker trebuie să treacă în curtea a doua, unde se face viza pentru muncitorii necalificaţi. Ştiu că intenţionat s-a înscris aici. Economiseşte astfel drumul lung de cîteva ceasuri pînă la Oficiul celor din specialitatea sa, din centrul oraşului. Nişte trepte mici coboară în cea de-a doua curte.

În faţa biroului pentru vize se află o baracă de lemn spălată de ploi. Bucătăria comună pentru cei ce beneficiază de ajutorul Asigurărilor sociale. Şomerii o numesc „Linguroiul". Deasupra uşii atîrnă un drapel cu svastică. În spatele ferestrelor se zăresc uniforme de S.A-işti. Peste un ceas or să apară valurile de şomeri. Asigurările sociale distribuie cartele de masă cu care, pentru cîţiva bani, ţi se dă un blid de mîncare. Printre cei care vin aici sînt destui mic-burghezi, cu mutre ruşinate, care duc mîncarea acasă în sufertaşe. Altădată, şomerii se duceau adeseori cu blidele pline, să protesteze la consilierii de la primărie. Mîncarea constă de cele mai multe ori dintr-o zeamă negricioasă în care plutesc cartofi şi fire de zarzavat. N-are nici un strop de grăsime şi e aproape crudă. Marşuri de protest la primărie nu se mai fac, dar mîncarea tot proastă a rămas.

— Dacă o înghiţi stînd în picioare, nu eşti decît o staţie de trecere — mi-a explicat odată Ede.

Sala mare a biroului de vize geme de oameni. E o sală de un cenuşiu murdar. Pe pereţi, de jur împrejur, scrise cu litere mari, diferite maxime: „Cu cinstea

ajungi mai departe decît cu necinstea" — „Cine se apucă să zidească la drumul mare, găseşte mulţi pricepuţi care să-l sfătuiască".

În mijlocul sălii, şiruri lungi de bănci joase. Sînt complet ocupate. Bărbaţii s-au adunat în grupuri şi discută. Alţii pocnesc cărţi de joc murdare de bancă. Sute de glasuri umplu încăperea cu un vîjîit surd. Aerul e greu şi plin de fum, duhneşte a tutun şi a transpiraţie. În faţă, funcţionarii stau pe după o barieră de lemn. Uneori strigă diferite nume. De ambele părţi, cozi lungi — sînt cei care îşi aşteaptă viza. Rothacker se aşază şi el la rînd.

— Aştept aici, mai la o parte.

— Bine — aprobă Rothacker dînd din cap.

Sala are înfăţişarea unei ciudate adunări de complotişti : băncile joase, pe care bărbaţii par să şadă pe vine, norii de fum, discuţiile purtate aproape pe şoptite şi care umplu aerul cu zumzetul lor. Unii sînt încă bine îmbrăcaţi, hainele celor mai mulţi sînt însă uzate şi pline de petice. Figuri de tineri şi de bătrîni, cu riduri, cu bărbi încîlcite. Recunosc cîţiva tovarăşi. Unul îmi face semn cu capul. Poartă încă şapca albastră cu cozoroc a organizaţiei noastre de apărare de odinioară. La mijloc, deasupra curelei de bărbie pusă peste cozoroc pe postavul albastru, se vede o urmă rotundă, de material nedecolorat. Acolo se găsea mai demult insigna antifascistă. Ici-colo, grupuri de oameni stau cu capetele apropiate unul de altul ; figurile şi gesturile lor trădează numaidecît subiectul despre care vorbesc : politica. Cum de permit ostaşii S.A-işti aceste adunări ? Nu le pasă de discuţiile ce se poartă aici ? Desigur, oamenii ştiu să se prefacă. La dreapta, deasupra unui ghişeu, atîrnă o tăbliţă pe care scrie cu litere mari cu cretă : „Se caută muncitori agricoli". În faţa ghişeului, nimeni.

Cineva mă bate pe umăr. Mă întorc.

— Jan, băiatule !

— Kurt, tu ?

Kurt îmi strînge mîna, mă trage lîngă el pe bancă. Alături de noi, trei bărbaţi. Îşi întrerup discuţia. Unul

îşi umple tacticos pipa. Bag de seamă că se uită întrebător la Kurt.

— Nu vă fie teamă — spune Kurt — tovarăşul e de-al nostru.

Cei trei îşi apropie iar capetele.

— Cum merge treaba, Jan ? Nu se mai aude nimic despre voi.

— Cum să meargă ? Cînd bine, cînd rău. Nu-s eu şeful, aşa că nu ştiu nici eu prea multe.

Kurt îşi dă şapca pe ceafă. Zîmbeşte în semn că a priceput. Are dinţi frumoşi. Arată tot atît de sănătos, cu faţa arsă de soare, ca şi mai demult.

— Hm, da-da — spune el.

Kurt e un tovarăş tînăr, din colonia de barăci a lui Strubbel.

Înainte vreme, am pictat şi am lipit de multe ori noaptea lozinci împreună cu el. Nu l-am mai văzut însă de mult. Omul nostru de legătură cu colonia e acum ologul la care m-am dus atunci cu Strubbel. Kurt desigur că nu ştie. După principiul ăsta ne călăuzim acum. Şi pe strada noastră ne întîlnim doar cîte doi sau trei, ca să discutăm sau să ne ocupăm de material. Ceilalţi tovarăşi din grupurile de cîte cinci constată numai rezultatele.

— Aţi auzit de Strubbel ? întreabă Kurt.

— Nu. Nimic.

— Eu însă da.

— Aşa ?

— E la Königs Wusterhausen. Şi-a clădit un bordei din pămînt. Îi merge aşa şi aşa... în orice caz nu mai are „paraziţi" !

— Ai vorbit cu el ?

— Da. Am fost o dată cu bicicleta pînă acolo. Kurt rîde sec. L-au pus în pîine. E ajutor agricol. Muncă obligatorie. Musai s-o facă. Ăia de acolo plătesc treisprezece mărci pe săptămînă muncitorilor agricoli cu soţie şi copil. Aproape tot atît căpăta şi aici, ca indemnizaţie.

Se apropie şi mai tare de mine.

— Îţi spun eu, povestea asta cu lucrul e cam trasă de păr. Scot apa din bălţile satului şi extrag nămolul.

Şi pietruiesc drumurile. Îşi dă cu palma peste genunchi : Cică e pentru ţărani. Dar să-i auzi o dată vorbind pe ei, sînt furioşi, le-a ajuns pînă-n gît. Cheltuielile le suportă ei, se împart pe cap de ţăran. Raţele înoată pe bălţi doar dacă e nămol pe fund, iar drumurile au fost şi pînă acum de-ajuns de bune pentru căruţele ţăranilor — adaugă el sec.

— Înseamnă doar că noi nu ne pricepem la asta ; gîndeşte-te : se dă de lucru oamenilor — spun eu. Poate mai ştie amănunte, ar fi ceva bun pentru ziarul nostru.

Se vede că vecinul lui Kurt a auzit ultimele lui vorbe, căci îşi întoarce capul. Are părul roşu ca focul, iar faţa plină de pistrui.

— L-au trimis de aici acolo ?

— S-a mutat de bună voie. N-a avut încotro. S-a „îmbolnăvit" aici — spune Kurt.

Roşcovanul arată spre tăbliţa din faţă, unde e o inscripţie scrisă cu cretă :

— Se caută muncitori agricoli — spune el. Sună bine. Au trimis pînă acum mii de oameni la ţară. Îţi taie ajutorul dacă refuzi. Are chichirezul ei toată treaba asta. Într-o bună zi te trezeşti tam-nisam scos din lista locuitorilor Berlinului, nene dragă.

— Scos din Berlin ? Şi muncitorii calificaţi ?

— Cred şi eu ! După cîtva timp ai devenit muncitor agricol. Te-ai calificat acolo. Şi nu-ţi mai dă voie să te întorci la Berlin !

Kurt face un gest cu mîna, parc-ar ţine un discurs.

— „Afară din oraşele mari cu evreii din răsărit care s-au oploşit la noi !" Aşa spuneau mai demult, acum dau afară pe berlinezii neaoşi ! Şi ce se întîmplă cu familiile lor ?

Mă uit pe furiş în jur. Cei doi vorbesc destul de tare. Nu merită să rişti ca tocmai cu prilejul ăsta... dar nu-i pasă nimănui de noi... Să fie cu putinţă aşa ceva ?!

— Ce importanţă are familia ! spune roşcovanul. Cunosc unele pe care le-au împrăştiat cu totul. Pe copii i-au vîrît în cămine, femeile le-au trimis la ţară. Cei mai mulţi pleacă cu familie cu tot. E cea mai bună garanţie că rămîn pentru totdeauna acolo.

— Muncitori calificaţi? spune Kurt pe gînduri. Ce tîmpenie! Într-o ţară industrială, să scoţi specialiştii...

— Totul e tîmpenie — îl întrerupe roşcovanul. Se întoarce spre noi cu întreg trupul. Băiatul meu îşi face munca obligatorie. Deunăzi a fost acasă în concediu. Fac agricultură într-o regiune muntoasă. „Numai piatră şi nisip", mi-a spus el. Ce-o să crească acolo?

Întinde gîtul de parc-ar aştepta răspunsul nostru.

— Încarcă nisipul şi pietrişul cu lopata în vagonete. Munţi întregi, mă pricepeţi? Munţi întregi. Acolo unde nu pătrunde lopata, au un excavator. Dar excavatorul nu aruncă pămîntul în vagonetele de sub el, ci alături! Tot băieţii trebuie să încarce apoi movilele în vagonete.

Îl împunge pe Kurt cu arătătorul în piept:

— Şi apoi mai şi tărăgănează treaba. Nu mai ştiu cum să-i ocupe pe băieţi. De costat nu costă nimic! Cazanul cu mîncare şi barăci de lemn! Aşa e peste tot, poţi să te duci să vezi oriunde. Principalul este ca statistica şomerilor să iasă bine.

— Uneori vezi pe pielea ta cît iese de bine — spune Kurt.

— Şi ce-o să mai urmeze acum? rînjeşte roşcovanul.

Mă uit după Rothacker. Se vede că n-a terminat încă. Doar m-am uitat tot timpul pe coridor.

— Ascultă, Jan.

— Ascult, ascult.

— Acum două zile, a venit la vecinul nostru o rudă a lui din Prusia orientală. E mecanic. Vrea să-şi caute aici de lucru. Şi-a dorit mereu să lucreze la Berlin, să vadă şi el oraşul, spunea. Rudele sale se zgîiesc la dînsul ca la o minune. „Dar bine, Paul, tu habar n-ai cîţi şomeri există în Berlin?!" La început, n-a vrut să priceapă. A scos din buzunar un ziar de la ei din Prusia orientală, şi a citit cu voce tare: „În Berlin, industria metalurgică, doar după cîteva luni de la instalarea guvernului de reconstrucţie al lui Adolf Hitler, şi-a atins din nou nivelul de funcţionare cu o capacitate de a ocupa muncitorii sută la sută. Se caută pretutindeni muncitori calificaţi din ramura metalurgică..."

Roşcovanul se bate cu palmele pe coapse, rîde cu hohote.

Discuţia începe să ia o întorsătură cam periculoasă... oare unde zăboveşte Rothacker ?!

— Trebuie să plec, Kurt.

— Atunci, servus. Jan, ţine-te bine !

— N-ai grijă.

Rothacker a ajuns aproape pînă la ghişeu. În faţa lui mai sînt doar trei persoane. Îl aştept mai la o parte.

— Eşti evreu ? întreabă S.A-istul pe un tînăr palid, cu şapcă, căruia tocmai îi venise rîndul.

— Cum, aşa... aşa arăt ? întreabă acesta sec.

S.A-istul îşi apropie faţa de ferestruia ghişeului.

— Am întrebat dacă eşti evreu ! latră el. Vîntură prin aer cartela de şomer a tînărului. E vorba de muncă de ajutor la ţară. Evreii nu sînt trimişi... !

— Ah, de aceea ?! Atunci păcat că nu sînt — spune tînărul.

— Fii atent la ce vorbeşti ! se repede la el S.A-istul. Camera doi, etajul întîi, pentru transport. Cartela dumitale rămîne aici !

Tînărul şomer pleacă, mormăie încă ceva de unul singur, nu pricep însă ce. În timpul discuţiei m-am uitat cu băgare de seamă la bărbaţii din coadă. Cîţiva inşi de pe băncile din faţă şi-au dat ghiont, s-au apropiat, atraşi de vocile ridicate. Figurile şi gesturile lor exprimă în mod foarte clar simpatie pentru tînăr.

Nu se poate ca S.A-istul să nu fi observat. Rothacker mi-a făcut zîmbind semn cu capul, de parc-ar fi vrut să spună : „Caşti gura, ce zici ?“

Imediat după aceea îi pune viza.

— Ăla avea o gură... Mă mir că nu-l înhaţă ! zic eu pe şoptite.

— Atunci ar trebui să aresteze zilnic zece ca el — spune Rothacker.

O luăm încet spre ieşire. Îi povestesc convorbirea mea cu Kurt. Rothacker ascultă cu atenţie.

— Băiatul e curat — spune el — dar nu ştie nimic precis despre legătura cu colonia.

— Mi-am închipuit şi am avut grijă să vorbesc cu el ţinînd cont de asta.

În timp ce coborîm treptele de piatră de la ieşire, Rothacker mă prinde deodată de braţ.

— Jan... ceva nu e în ordine! spune el tulburat. Dă drumul braţului meu şi o ia la goană pe trepte în jos. Ce s-a întîmplat... ce s-a întîmplat... vreo primejdie?! Simt că mi se înmoaie genunchii. Văd apoi că Rothacker aleargă prin curte spre o femeie care îşi croieşte drum prin mulţimea de şomeri ce umblă încolo şi încoace, şi care vine spre intrarea birourilor, întorcînd mereu capul, parc-ar căuta pe cineva. Acum şi femeia l-a zărit pe Rothacker. Aleargă spre el, îl prinde de mîini, văd că-i spune ceva, agitată. Rothacker o trage la o parte.

Să rămîn mai în urmă... dacă e ceva suspect... cădem dintr-o dată amîndoi... dar unde am mai văzut-o oare pe femeia asta? Faţa asta rotundă, părul ăsta de culoare închisă? Îmi bat capul, dar nu ştiu de unde s-o iau. Arată ca şi cum ar fi venit acum de la lucru, e încă încinsă cu un şorţ albastru. Îi tot spune ceva lui Rothacker, care stă liniştit în faţa ei şi o ascultă cu gura întredeschisă. Ce s-a întîmplat oare? Trebuie să fie ceva ce-l priveşte numai pe el. Mă uit cu grijă în jur. Nimeni nu le dă atenţie. Şomerii vin şi pleacă în grupuri. Aştept, aştept. În sfîrşit, femeia pleacă. Desigur că s-a întîmplat ceva îngrozitor. Faţa lui Rothacker e lividă, ochii-i sînt nefiresc de mari după ochelari, şi totuşi umbriţi. Mă ia în tăcere de braţ, mă trage spre ieşirea dinspre stradă. Îi tremură bărbia. Aş vrea să-l întreb, dar nu reuşesc să scot nici un cuvînt. Am un nod în gît. Rothacker începe să vorbească încet şi cu întreruperi.

— E vecina noastră... Else a trimis-o... ca să mă mai prindă aici...

Pauză. Îl strîng de braţ.

— S.A-ul e la mine acasă... au plecat şi s-au reîntors îndată. Else a apucat să-i spună vecinei. A vrut să se ducă apoi cu copilul la poliţie. Dar au prins-o doi S.A-işti chiar cînd să iasă din casă... sînt acum la noi şi aşteaptă.

Rothacker tace, priveşte drept înainte. S.A-ul! S.A-ul la Rothacker?! De ce tocmai la el?... Îl scot din înghesuiala dughenelor şi îl trag pe o stradă laterală. Se lasă dus ca un copil, poate nici nu bagă de seamă.

— Else le-a cerut să-i arate autorizaţia de la poliţie, dar ei s-au mulţumit să rîdă batjocoritor. Numai S.A-işti din unitatea 33! Barem de-ar fi poliţia auxiliară! Rothacker se uită la mine. Poţi să-ţi imaginezi tu de ce aşa, fără nici un motiv direct?

— Trebuie să fie vorba de un denunţ — spun eu, înghiţind în sec.

Rothacker dă din cap în tăcere. Turnătorii! Gîndul ăsta nu-mi mai iese din cap. Cu două săptămîni înainte au arestat pe vînzătorul de ziare, pe care nu-l cunoştea nimeni dintre ai noştri, acum e Rothacker la rînd! Trec în revistă pe toţi tovarăşii, unul cîte unul... care dintre ei?... N-are nici un rost să-mi bat capul; acum trebuie să am grijă de Rothacker.

— Acasă nu te poţi întoarce în nici un caz, Erich. Du-te în noul sector al lui Franz. O să locuieşti deocamdată în casa de care ne-a făcut el rost pentru astfel de situaţii. La familia Lamprecht.

O bună bucată de vreme, Rothacker nu răspunde nimic. Apoi vorbeşte:

— Pentru mine astea nu sînt atît de simple ca pentru Franz. Ce-o să se întîmple cu Else şi cu copilul? Cu locuinţa? Asigurările n-or să-i plătească ei ajutorul!

— Lasă, Erich! Doar vom avea noi grijă de ea. O să vedem cum vor evolua lucrurile. Deocamdată trebuie să pleci!

Rothacker întoarce brusc capul, se uită la mine.

— Şi dacă o arestează pe Else?... Fiindcă nu mă găsesc pe mine!

Îl prind cu braţul pe după umeri.

— Nu cred, Erich.

Tace iar, multă vreme. Cotim după un colţ. Aici, strada e pustie.

— Numai S.A-ul... şi fără autorizaţie oficială? vorbeşte Rothacker iarăşi tărăgănat. Trebuie să aflu dacă e amestecată şi poliţia, de asta depinde tot restul!

— Bine, dar acum nu mai poţi...

Rothacker mă întrerupe:

— De ce nu ? Mă duc la circa noastră de poliţie. Locuinţa mea nu prezintă nimic suspect, nu poate exista nici un motiv special... ce mi se poate întîmpla ?

Încerc să-i scot asta din cap. Rothacker stăruie însă cu încăpăţînare.

— Bine. Atunci te însoţesc pînă la colţ. Te aştept acolo.

A dispărut peste drum, la poliţie. Mă plimb agale în sus şi în jos. Poliţia ! În comparaţie cu S.A -ul, a devenit de-a dreptul o instituţie „inofensivă" ! Cunosc cazuri în care tovarăşi căutaţi de către S.A s-au predat în ultima clipă de bună voie poliţiei. Detenţia preventivă la poliţie îi salva în orice caz de a fi „împuşcat, pe cînd încerca să fugă..."

La poliţie, Rothacker a cerut să fie introdus la şef. Funcţionarul de serviciu s-a uitat la dînsul cercetător.

— În ce chestiune ? a întrebat el.

— Am fost luptător pe front şi am o cerere personală, pe care n-o pot prezenta decît domnului şef — a răspuns Rothacker.

Funcţionarul a stat cîteva clipe pe gînduri.

— O secundă, vă rog — a spus apoi. S-a întors curînd, lăsînd deschisă uşa spre camera învecinată şi l-a poftit să intre.

Şeful sectorului era un om cărunt. Stătea în faţa unui birou, deasupra căruia atîrna o fotografie a lui Hitler. Rothacker şi-a cam pierdut siguranţa. Şeful a făcut o mişcare obosită cu mîna spre scaunul de lîngă birou.

— Poftiţi, luaţi loc — i-a spus el. Şi apoi : Ce doriţi ?

Rothacker s-a prezentat, şi-a dat adresa şi a povestit apoi toată întîmplarea. Examina în timpul acesta cu atenţie faţa celuilalt. Nici o tresărire. Bărbatul asculta liniştit, mîinile lui se jucau cu un cuţit de tăiat hîrtie. Rothacker a amintit din nou activitatea sa de pe front, a pomenit de răni şi apoi a încheiat :

— Nu-mi pot explica toate astea. Voiam doar să mă interesez la dumneavoastră dacă există vreo plîngere contra mea.

Şeful s-a uitat la el cu ochii lui liniştiţi, umbriţi de sprîncene albe.

— N-aţi fost încă acasă ? l-a întrebat.

— Nu. Am auzit pe drum că m-au căutat — a răspuns Rothacker.

„Asta n-ar fi trebuit s-o spun" — s-a gîndit Rothacker, după ce şi-a terminat vorba. „Dar cum aş fi putut afla altfel ?" Întrebarea fusese pusă cu multă iscusinţă. Şeful s-a sculat, s-a plimbat de cîteva ori în sus şi în jos prin cameră, s-a oprit apoi în faţa lui Rothacker.

— La noi nu există nici o plîngere împotriva dumneavoastră, domnule Rothacker — a spus apoi. Şi după o pauză : Dar nici nu ne putem amesteca.

S-a plimbat iar încoace şi încolo, s-a întors către Rothacker şi i-a spus încet, de parcă l-ar fi putut auzi cineva de afară :

— După cum am declarat, nu vă pot fi de nici un folos în această privinţă, domnule Rothacker.

„Ăsta e încă din vremea veche", s-a gîndit Rothacker satisfăcut. Ştia bine că poliţia n-avea nici o putere contra S.A-ului. Dar acum avea siguranţa deplină că poliţia nu era amestecată, deci că nu ştia nimic despre activitatea lui ilegală. A mulţumit politicos. Şeful l-a condus chiar pînă la uşă.

După ce Rothacker mi-a povestit toate astea, i-am explicat din nou că, deocamdată, nu are decît un singur lucru de făcut : să se ducă la familia Lamprecht. A acceptat în cele din urmă. Vedeam pe faţa lui cît de mult suferea, gîndindu-se la soţie şi la copil. I-am promis să fac tot ce pot pentru ei.

Situaţia a rămas aşa. S.A-iştii au părăsit, ce-i drept, casa lui Rothacker, dar au revenit tot la două zile ; am mai constatat şi că locuinţa era sub continuă supraveghere. Cu ajutorul vecinei, am scos rînd pe rînd lucrurile cele mai trebuincioase. Într-un moment potrivit, a dispărut şi Else cu copilul. Mobilele le-a sechestrat proprietarul în contul chiriei neplătite.

Dintr-o localitate sileziană de pe graniţă ne-a parvenit, cu cîteva zile mai tîrziu, o scrisoare, aşa cum ne înţelesesem dinainte. O rudă ne relata despre recolta

bună din anul ăsta. Ne scria că toţi sînt încă sănătoşi şi voinici şi amintea la sfîrşit de moartea unui bătrîn păstor din sat. Şi noi îl cunoscusem desigur — scria ea — a ajuns acum cu bine pe lumea cealaltă, la Dumnezeu. Rothacker emigrase împreună cu familia.

De comun acord cu conducerea de cartier (numai cu ajutorul legăturilor ei centrale l-am putut trimite atît de repede peste graniţă pe Rothacker cu familia sa), am sistat orice propagandă prin ziare şi manifeste pe strada noastră. Tovarăşii din conducerea de cartier şi Franz, cu care am vorbit, sînt şi ei convinşi că ultimele noastre pierderi nu pot fi datorite întîmplării. Bănuiala că există un turnător, bănuială pe care am avut-o încă de la arestarea tovarăşului care difuza ziarele, a devenit certitudine acuma. Cum de s-a gîndit S.A-ul la Rothacker, la un membru al conducerii de grupă ? Ba, după dispariţia lui Rothacker, au mai fost arestaţi doi tovarăşi. Simpatizanţi, care erau doar abonaţi la ziar. Nu s-a găsit nimic la dînşii.

Am discutat situaţia amănunţit cu Schwiebus şi Teichert. Trecînd în revistă pe toţi tovarăşii, ne-am oprit la doi care nu ne mai par „siguri" după ultimele evenimente. Am renunţat pentru moment la ei şi îi vom supraveghea de acum înainte îndeaproape. Ne-am dus apoi la tovarăşii în care putem avea încredere şi i-am îndemnat să se limiteze deocamdată la o propagandă orală. Am fixat noi locuri de întîlnire pentru a păstra legătura cu ei, ba chiar şi cu conducerea de cartier, şi am schimbat şi pe tovarăşii care ţin legătura. Am atras încă o dată atenţia fiecăruia să nu consemneze nimic în scris. Numerele de telefon, zilele şi orele de întîlnire trebuie învăţate pe de rost. Să nu se utilizeze decît în cazuri extreme fiţuici înguste de foiţă, care pot fi repede înghiţite.

Am propus tovarăşilor diferite teme pentru discuţii. Valul de scumpete continuă. Nemulţumirea a pătruns acum adînc, pînă în straturile micii burghezii. Există desigur mii de oameni care cîrtesc acum împotriva regimului şi care înainte votau pentru Hitler. Cei care au de lucru pierd din cauza reţinerilor mari şi a veşnicelor

oboluri „benevole“ cam un sfert din salariul lor. Prin asta scumpetea devine şi mai sensibilă. Celibatarii înjură însă şi mai mult. Reţinerile sînt la ei şi mai mari din cauza impozitului pe celibat. Caracteristice pentru starea actuală sînt două discuţii pe care le-am surprins deunăzi cînd făceam cumpărături. O femeie bine îmbrăcată, cu insigna nazistă pe piept, a cerut o jumătate de kilogram de untură.

— Untură ? a întrebat mirată vînzătoarea care se vede că o cunoştea.

— Sigur, cine mai poate mînca azi unt ? a spus femeia.

— Dar aveţi în schimb o locuinţă frumoasă într-un bloc nou — replică vînzătoarea.

— Da, asta da, a răspuns femeia şi a pus capăt convorbirii. Şi-a dat seama probabil că şi aşa spusese prea mult.

Al doilea caz : Un bărbat de vîrstă mijlocie se plîngea femeii care vinde zarzavat că trebuie să plătească lunar nouă mărci numai ca impozit pe celibat.

— Trebuie să vă căsătoriţi — a spus zarzavagioaica.

— Mulţumesc — i-a răspuns bărbatul. Ştii că minimul vital pe o lună pentru o familie cu un copil a fost evaluat la o sută douăzeci de mărci ?! Dacă şi soţia lucrează şi dacă împreună cîştigă mai mult, asta se socoteşte cumul.

— Ei da — i-a spus zarzavagioaica, în cazul ăsta nici *ăia* n-o să se mai căsătorească.

Am rămas foarte mirat. Tocmai negustorii au fost aceia care au tăcut pînă acum la toate măsurile de spoliere. Se temeau pe drept cuvînt mai mult decît oricine să-şi piardă mijloacele de existenţă. Înainte ca Hitler să preia puterea, ziarele naziste calificau reţinerile de acest soi drept „impozite camuflate“.

Da, tovarăşii noştri au destule subiecte de discuţii. Procesul Maikowski e în pregătire. Pe strada noastră s-a organizat o şedinţă de tribunal la faţa locului. Poliţia a blocat străzile pe o rază mare. Nu i-am putut recunoaşte pe tovarăşii acuzaţi. Pe zi ce trece sîntem mai îngrijoraţi pentru ei. Ce-o să păţească oare ? Ce-o

să se întîmple cu Richard Hüttig, conducătorul organizației noastre de pază a imobilelor ?

Şi totuşi s-a întîmplat ceva care pune în umbră în fața opiniei publice viitorul proces Maikowski, ceva ce răscoleşte adînc pe oricare tovarăş. A început procesul incendierii Reichstagului ! La început am auzit doar de numele lui Dimitrov. Doar atît. Numele acesta a devenit însă deodată o noțiune. Cuvintele neînfricate, semeţe ale lui Dimitrov răsună în toată Germania — în toată lumea. Le cunoaştem din ziarele străine, din ştiri ascultate la radio. Fiecare din cuvintele lui devine un izvor de forțe noi pentru tovarăşii noştri. Frazele lui trec din gură în gură, sînt trimise de la o stradă la alta, din casă-n casă, ecoul lor răzbate în cele mai modeste locuințe de muncitori. Mai mult chiar — s-a întîmplat ceva de necrezut. Opinia publică înăbuşită de mii de ori cu de-a sila a reînviat peste noapte. Aud pentru întîia oară discuții politice în tramvaie, în piețe, în prăvălii, peste tot. „Ce-a spus Dimitrov astăzi ?" Pretutindeni te întîmpină această întrebare. Ziarele cu ultimele ştiri de la proces sînt smulse din mîinile vînzătorilor. Noi, tovarăşii, sîntem conştienți de faptul că un comunist, care a zăcut luni de zile în lanțuri, se află în fața instanței supreme a celui de-al treilea Reich. Un comunist, care în acest răstimp şi-a însuşit limba asta străină pentru el, ba a studiat chiar şi legile străine şi contracarează acum cu argumente tăioase „temeiurile" şi „acuzațiile" invocate de judecătorii cumpărați. Dar nu numai atît. Iată că Dimitrov trece la atac. Intervine, obține audieri de martori care smulg măştile de pe fața incendiatorilor nazişti.

Iată un revoluționar ! El insuflă miilor de muncitori germani un nou curaj, redîndu-le încrederea în forța clasei lor. Hilde ne povesteşte că efectul cuvintelor lui Dimitrov se resimte chiar şi asupra naziştilor convinşi. Ascultînd discuțiile fratelui ei cu oameni din S.A., ea are impresia că mulți dintre ei încep să mediteze asupra adevăratelor împrejurări ale incendierii Reichstag-ului. Hilde spune că aceşti S.A-işti, care resping argumentele politice şi practice ale lui Dimitrov, îşi manifestă pe față simpatia pentru el. Îi admiră curajul. „Iată ce

ne lipseşte", spun ei, „de-am avea şi noi cîţiva ca dînsul!" Ascultăm acum cu regularitate înregistrările pe discuri de la proces, transmise prin radio. Reporterul de la radio încearcă de fiecare dată să micşoreze prin expresii ordinare, pline de ură, efectul cuvintelor lui Dimitrov, redate oricum denaturat. Şi totuşi nu poate şterge impresia pe care o fac chiar şi cele cîteva fraze reproduse! Cu cinismul şi batjocura nu reuşeşte decît să stîrnească în noi efectul contrar. De fiecare dată ne gîndim: Cît de multe trebuie să fi spus Dimitrov în tot discursul său!

Astăzi majoritatea populaţiei germane îşi dă seama cine sînt adevăraţii incendiatori. Miniştrii şi conducătorii nazişti au fost ţintuiţi la stîlpul infamiei. Au înţeles foarte bine acest lucru şi se zbat acum să salveze ce se mai poate salva. În ultimele zile, ziarele nu mai publică extrase din dezbaterile de la proces. Se mulţumesc să dea relatări despre mersul general al dezbaterilor. La radio se transmit tot mai rar înregistrări pe discuri ale dezbaterilor. De două zile au încetat cu totul.

Cît de mult poate face uneori un singur om!

E duminică dimineaţă şi e o vreme splendidă. Mă aflu cu bicicleta la un colţ de stradă, într-un cartier mărginaş. În micul meu rucsac n-am decît hrană pentru o zi. Dar plimbarea asta cu bicicleta la iarbă verde nu e azi o excursie de plăcere. Îl aştept pe Bruno, boxerul de odinioară de la „Fichte" cu „nasul ca un cartof". Mi-aduc aminte de noaptea petrecută în localul de dans, cînd Franz şi cu mine am tipărit ziarul nostru, ca „ajutori de montori" ai lui Rudi şi Bruno. Roşcovanul Rudi, cel cu faţa pistruiată, şi Bruno nu numai că lucrează împreună în aceiaşi întreprindere, dar sînt şi prieteni nedespărţiţi şi cei mai bravi tovarăşi din sector — mi-a spus Franz. Se şi potrivesc bine. „Limba ascuţită, de berlinez" şi curajul nestăpînit al lui Bruno îşi găsesc în calmul lui Rudi şi în obiceiul său de a chibzui bine în orice situaţie tocmai completarea necesară. La începutul săptămînii am fost la ei pentru a discuta, împreună cu Franz, despre noua noastră situaţie, şi ne-am înţeles să facem această excursie. Tovarăşii au stabilit legătura cu resturile gru-

pei de tineret muncitoresc socialist. Unul dintre tovarășii care fac parte din tineretul social-democrat se pare că lucrează într-o întreprindere din Charlottenburg. Excursia de azi are drept scop să ne pună în contact direct cu toţi ; Bruno şi Rudi au vorbit pînă acum numai cu doi dintre aceşti tovarăşi, care sînt gata să lucreze cu noi, şi care au propus această întîlnire. În ce-i priveşte pe ceilalţi tovarăşi, „să nu dăm buzna" ne-au sfătuit ei, să aşteptăm să le „treacă crampele". Rudi a trebuit să plece, însă, să monteze ceva, iar Franz nu voia să se întîlnească atît de curînd cu tovarăşii de la T.S. [1], din motive tactice. De aceea m-au rugat pe mine să mă duc cu Bruno. Franz era de părere că eu am experienţa necesară ca să lucrez cu tovarăşii din grupa T.M.S. [2] prin faptul că am fost conducător al grupelor de tineret.

— 'neaţa, Karl.

Mă întorc surprins. A sosit Bruno. S-a apropiat pe bicicleta lui fără să facă nici cel mai mic zgomot ; se sprijină cu un picior pe asfalt, celălalt e încă pe pedală. Karl — mi se pare încă şi acum atît de străin numele ăsta, dar aici toţi mă cunosc numai sub acest nume. Bruno are o bicicletă de curse frumoasă şi uşoară. Lacul şi spiţele strălucesc.

— Credeam c-o să vii dintr-acolo.

Fac semn cu capul înspre direcţia de unde-l aşteptasem. Bruno îmi scutură mîna.

— De obicei, da — dar azi... Zîmbeşte şiret. A trebuit să mă duc întîi să iau „materialul exploziv".

— L-ai luat într-adevăr cu tine ?!

— Fireşte, dacă-ţi spun. Ciocăneşte cu mîna geanta de piele prinsă în curele pe grătarul pentru bagaje şi zîmbeşte : Bine împachetat.

Plecăm. Are la el „materialul exploziv" şi anume cărţulia tipărită cu rînduri dese — cartea brună scoasă clandestin, în legătură cu incendierea Reichstag-ului şi cu teroarea hitleristă. Ştiam mai de mult de existenţa ei. În timpul procesului incendierii Reichstag-ului preşedintele senatului, Bünger, a atacat de repetate ori

[1] Tineretul socialist.
[2] Tineretul muncitoresc socialist.

„faimoasa" carte brună. Presa nazistă tună şi fulgeră de săptămîni întregi împotriva „pamfletului murdar al emigranţilor". Ne-am bucurat grozav de fiecare dată. Sîntem obişnuiţi să citim printre rînduri: cartea asta trebuie să fie o lovitură pentru dictatura hitleristă. Unii tovarăşi au auzit apoi la radio Moscova amănunte despre succesul mondial al cărţii brune, cu documentele ei zdrobitoare. Am aflat încă de pe atunci, de la tovarăşul din sectorul învecinat, despre ea şi despre contraprocesul de la Londra. Cît ne-am bucurat cu toţii! Nu sîntem singuri în lupta noastră! Tovarăşii din străinătate mobilizează opinia publică mondială! În primele luni existau chiar şi la noi unii care vorbeau cu dispreţ despre toţi tovarăşii emigraţi, spunînd că „au şters putina". De cînd au auzit însă despre munca lor eficace împotriva Germaniei hitleriste, au renunţat la această părere greşită... Prima oară am văzut cartea la Franz. În general, în sectorul lor totul merge bine! Ei primesc chiar, în mod regulat, „Arbeiter Illustrierte Zeitung" [1] din Praga. Au abonaţi permanenţi la această publicaţie. Ce mult se bucură Franz de cîte ori vede că fac ochi mari citind-o. De-am putea transporta materialul ăsta şi în strada noastră! Dar acum e cu neputinţă...

Picioarele mele apasă mecanic pe pedale. Mă uit la Bruno. Îmi face semn cu capul, zîmbeşte. Mergem destul de repede. Rar mai zăreşti cîte o casă, ici şi colo. Sîntem în suburbii. Aşadar, totuşi a adus-o cu el! Cînd am discutat la Franz, fusesem împotrivă. Ce scrie presa? Cincisprezece ani de închisoare — dacă găseşte la tine un exemplar. Dar dacă-l difuzezi? Să o ducem la tovarăşii din grupa T.M.S., să o citim acolo?! protestasem eu atunci, la Franz. Bruno şi Rudi îi cunosc pe tovarăşii aceştia de ani de zile, sînt toţi oameni de încredere, mi-a replicat Franz. O să fie un eveniment pentru ei. Se vor lăsa mai uşor convinşi să colaboreze, cînd vor vedea cum lucrăm noi, ce fel de material avem. Ei, acum o să vedem. Franz a activat cu simţ de răspundere: dacă el judecă chestiunea astfel, probabil că are dreptate...

[1] Ziarul muncitoresc ilustrat.

Cotim spre stînga. O şosea lată. Bruno merge acum în faţa mea. El dictează ritmul bicicletelor noastre. Pedalează pe cinste băiatul. Mă uit mereu la geanta de piele de pe grătarul pentru bagaje. Cincisprezece ani — cîţi ani aş împlini atunci ? Prostii !... Bruno aruncă o privire pe ceasul-brăţară. Întoarce uşor capul, picioarele lui pedalează mai departe.

— În regulă — o să fim punctuali la întîlnire ! îmi strigă.

Copacii de pe marginea şoselii trec în zbor pe lîngă noi. Frunzele au început să îngălbenească. E toamnă. Soarele e încă fierbinte — sau poate din cauza vitezei ? Transpir. Vine spre noi un camion. SA-işti ! Oamenii în uniformă stau strîns lipiţi în camionul deschis. Pe acoperişul cabinei şoferului şade unul ţinînd cu ambele mîini un drapel cu svastica, ce fîlfîie. Ridicăm braţul. Pedalăm, pedalăm. La dreapta şi la stînga mereu mai multe ogoare întinse. Uneori trecem pe lîngă o pădurice care se întinde pînă la şosea. Citesc cifrele de pe indicatoarele kilometrice. Lung drum. La marginea şoselei apare iar un turn de biserică. În curînd ajungem în sat. Bruno sare de pe bicicletă.

— Era vorba să ne aştepte cineva aici, la stînga, în spatele bisericii — spune el. Îşi trece dosul mîinii peste frunte, peste părul negru tuns scurt.

— Numai unul ?

— Ca să ne conducă la ceilalţi, lîngă lac.

Împingem încet bicicletele în faţa noastră. Un ţăran bătrîn stă în faţa casei sale, la soare, şi trage din pipă. La stînga, lîngă cîrciumă, cîteva uniforme S.A. Flăcăi vînjoşi. Vorbesc : „Comuniştii vor să vă expropieze... şi să vă ia şi ultima capră din grajd, totul o să se împartă — o să se împartă !" Franz mi-a spus că în regiunea de nord tovarăşii au început să lucreze din nou în sectorul agricol. Cred că e grea munca asta. Cum le-o fi mers oare tovarăşilor noştri la sate, în micile oraşe de provincie, unde toată lumea te cunoaşte ?!

O tăbliţă de lemn pe un stîlp multicolor indică : „Piaţa Adolf Hitler". E un fel de cîmp cu iarbă şi cu o baltă murdară la mijloc, pe care înoată raţe. Grilajul de lemn, în care e împletită svastica, e menit probabil

să-i dea grandoarea. Un copăcel subţire în mijlocul incintei poartă o placă pe care scrie : „Stejarul lui Hitler".

Iată biserica satului.

— Ne aşteaptă — spune Bruno, cînd ajungem în spatele bisericii.

Pe o piatră vopsită în alb şade un tînăr. Sare în sus, ne întîmpină. Poartă pantaloni scurţi şi o cămaşă albastră deschisă la gît. De umărul lui stîng atîrnă un sac militar pentru pîine. Are o figură deschisă, luminoasă şi un păr lung, castaniu. Se vede că n-a împlinit încă douăzeci de ani. Amatorii de cer liber seamănă toţi unii cu alţii. Unde să fie oare acum Heinz Preuss — într-un lagăr de concentrare ?

— Ahoi [1], spune tînărul tovarăş şi ne strînge mîna.

— Ahoi — răspunde Bruno zîmbind. Ai aşteptat mult, Alfred ?

— Tocmai sosisem.

— E departe ?

— Zece minute de mers.

În curînd părăsim şoseaua care rămîne în dreapta noastră şi o cotim pe un drum de pădure. Înaintăm apoi pe malul unui lac. Iată cîteva corturi ; la mal sînt bărci. Desigur o tabără de corturi ; pentru cei care practică sporturi nautice.

— Mai e un pic. Noi sîntem singuri — spune Alfred.

— Aşa şi trebuie ! răspunde Bruno.

Alfred întoarce brusc capul :

— Ai adus-o ?

— Bineînţeles.

— O să fie grozav ! se bucură Alfred. Trebuie să discutaţi însă cu mult tact... toţi sînt încă sub influenţa lui Herbert.

— O scoatem noi la capăt — spune Bruno. Face o mişcare cu capul înspre mine : Karl e din Charlottenburg. Şi tu lucrezi tot într-o şandrama din Charlottenburg, Alfred, nu-i aşa ?

— Da.

---

[1] Salut marinăresc, aci cu înţelesul de : Adolf Hitler ohne Interesse ! (Adolf Hitler nu prezintă interes.)

— Trebuie să stați de vorbă mai tîrziu.

— Da, bine.

Despre acest Alfred spusese așadar Franz că ar putea colabora cu noi. Pare bun de ceva băiatul ăsta. Dar parcă era vorba de încă cineva care vrea să lucreze cu noi. „Toți sînt încă sub influența lui Herbert." Probabil că acest Herbert e conducătorul grupei.

Împingem bicicletele trecînd printr-un mic luminiș. Chiar lîngă păpuriș zărim un cort. Iată-i în plin soare, pe fîșia îngustă de iarbă de pe mal. Doi, trei — șase băieți și două fete. Ne rezemăm bicicletele de un copac. Tovarășii ne dau mîna, își spun, ca și noi, numele. Toți au fețe tinere, proaspete. Fetele, în rochiile lor strînse pe talie, amintesc prin îmbrăcămintea și aerul lor de o organizație de tineret. Una are părul blond răsucit în melci groși peste urechi.

— Frumos colț ați ales — îi laudă Bruno.

Simte probabil și el ca și mine stînjeneala momentului prezentării lor, vrea să spargă gheața.

— Ca de obicei — spune Alfred.

Acesta e deci Herbert. Și-a spus numele încet de tot, ca o șoaptă. E înalt și uscățiv. Fața îi e palidă, poartă ochelari fără ramă. E cel mai în vîrstă dintre ei. Părul său întunecat e pieptănat cu grijă, cu cărare, și poartă un costum cu pantaloni bufanți. Ceilalți au pantaloni scurți. Mă așez pe jos, lîngă ei. Bruno vorbește încet cu Herbert, se îndreaptă apoi spre mine și mă bate pe umăr.

— Să ne aducem mai întîi lucrurile, nu le putem lăsa acolo.

Ne întoarcem la marginea pădurii.

— Ne așezăm boarfele un pic mai încolo — spune Bruno. Dacă se întîmplă ceva, e mai bine să fim numai noi implicați.

— I-ai spus lui Herbert ăsta ceva despre carte ?

— Da. Alfred l-a pregătit mai dinainte. „Să citim mai tîrziu", mi-a răspuns sec. După cum se vede, cu Herbert ăsta nu te poți împrieteni repede.

Asta a fost și prima mea impresie, cînd l-am zărit pe acest Herbert ! O să ne dea de furcă.

Punem bicicletele şi bagajele mai spre stînga, la marginea păpurişului.

— Îl vezi pe cel cu coarda, şi cu el ne-am înţeles. Îl cheamă Willi ; e prieten cu Alfred — spune Bruno încet.

E un flăcău mic, îndesat, care sare cu coarda pe malul apei. Picioarele lui abia ating nisipul, părul îi zboară în toate părţile. Ne aşezăm iar lîngă ceilalţi. Bruno le spune că am parcurs drumul în exact o oră şi jumătate, şi că se află pentru întîia oară prin părţile astea. Îi întreabă dacă cunosc regiunea, dacă ştiu cumva ce atmosferă domneşte printre ţărani ? Pun şi eu cîteva întrebări. Astfel ne străduim să închegăm cît de cît o discuţie. Zadarnic. Ni se răspunde la întrebări, dar simt că nici unul dintre tinerii aceştia nu îndrăzneşte să-şi deschidă sufletul. Le sîntem încă prea străini, un zid ne desparte. Unul spune că au umblat odată pe aici, au trecut şi pe celălalt mal, dar n-au înoptat niciodată la ţărani. Grozavă e bicicleta de curse a lui Bruno, spune altul — şi el îşi pune bani de o parte pentru o bicicletă. Apoi iar tăcere. Herbert stă întins pe pătura lui, cu ochii spre înaltul cerului. N-a rostit încă nici un cuvînt. Cînd Alfred propune să jucăm un meci de volei, toţi sar în sus bucuroşi. Cu mare zarvă şi rîsete se aleg două echipe. Numai Herbert declară că vrea să mai stea întins la soare. Alfred şi cu mine întindem o sfoară între doi copaci. Cu ocazia asta, constat că şi el gîndeşte întocmai ca mine.

— Ar trebui mai întîi să staţi de vorbă cu fiecare în parte, aşa, ca de la om la om ; nu sînt obişnuiţi cu străinii — îmi spune Alfred.

— Dar noi doi am putea să ne mai întîlnim şi fără ceilalţi într-o zi. Unde lucrezi la Charlottenburg ? îl întreb eu.

Alfred îmi numeşte o mare uzină metalurgică. Înnoadă sfoara şi tace. Regretă oare că a acceptat să intre în legătură cu noi ?

Vorbeşte din nou, cu glas scăzut :

— Nu pot să risc să-mi pierd postul. Am o mamă bătrînă, tata a murit. Trebuie să fiu cu ochii-n patru în uzină, ţi-o spun mai bine acum, pe şleau.

Îi pun mîna pe umăr.

— Bineînţeles, Alfred. Dacă ne ţii la curent cu atmosfera din uzină, ai şi făcut o treabă utilă. O să vorbim despre toate în linişte. Ai timp marţi, după încetarea lucrului?

— Marţi?... Da, bine.

Îmi indică ora şi gara de unde pleacă spre casă, seara. Să-l aştept în colţ, la cofetărie.

Ne jucăm mult timp cu mingea. Se face amiază şi e foarte cald. Cu mare zarvă intrăm apoi în apă. Facem un lanţ în apă şi săltăm fetele pe braţele noastre întinse. Ţipete, rîsete.

— Ţine bine, Karl! Acum sus, Karl! Strigătele, veselia tuturor îmi arată că acum facem parte şi noi din grupul lor, am devenit camarazi. Numai Herbert se ţine mereu deoparte. Stă pe mal, se uită la noi cu aceeaşi expresie serioasă. Deodată îl văd pe Bruno în faţa mea. Rîde. Nasul lui pare şi mai turtit, apa îi curge şiroaie din păr.

— După asta îi dăm drumul — îmi şopteşte. Dau din cap.

Fiecare îşi scoate merindele. Cele două fete fierb cafea pe două spirtiere. Le privesc. Duminica trecută am fost cu Käthe pe malul Havelului. Seara ne-am despărţit încă din gară. Poţi oare să mai ai acum o iubită? Eu nu pot să mă duc la ea, ea nu poate veni la mine acasă.

— Hai să le punem toate la un loc, o să avem un prînz variat şi o să mîncăm mai cu poftă — spune Bruno.

În grupele noastre de tineret, am mîncat întotdeauna împreună. Bruno aşa a apucat. După veselia cu care a fost primită propunerea, îmi dau seama că toţi au luat-o drept o nouă dovadă a camaraderiei dintre noi. Toţi mestecă cu gura plină. Îi arunc o ochiadă lui Bruno, iar el îmi face pe neobservate semn cu capul.

— Trebuie să ne întîlnim mai des, tovarăşi — spune el. Nu numai la excursii, ci şi în oraş. Tocmai noi, tineretul, trebuie să fim acum solidari... de noi o să depindă cîndva totul!

— Da, are dreptate.

— Ar fi grozav...

— Numai excursiile nu ne mulţumesc — observă Alfred. Ar trebui să stăm de vorbă pe îndelete, să citim ceva serios...

Mă uit cu mare atenţie la figurile lor. În aparenţă, toţi sînt de acord. Dar Herbert ? Nu scoate o vorbă, peste faţa lui parcă s-a lăsat o perdea, numai ochii examinează de după ochelari pe fiecare pe rînd, parcă ar vrea să vadă efectul cuvintelor lui Bruno.

— Ceva „serios" de citit aş putea să vă procur eu — spune Bruno. Cel mai bine ar fi să ne înţelegem de pe acum. Dacă am putea să ne întîlnim la unul dintre voi, bine ; dacă nu, eu aş...

— Eu sînt de altă părere ! îl întrerupe însă Herbert, punînd păhărelul de excursie pe jos în faţa lui. Toţi se uită la el. Ar însemna să fim amestecaţi în activitatea voastră de agitaţie şi propagandă. Că doar ăsta e scopul propunerii !

— Cum adică amestecaţi ? întreabă Bruno liniştit. S-ar putea să ajungem pînă acolo cu timpul... dar asta depinde numai şi numai de voinţa voastră ; bineînţeles, noi ne-am bucura grozav dacă aţi colabora cu noi.

— Noi vrem să păstrăm cadrele noastre socialiste, nu să le periclităm fără sens, ca voi ! spune Herbert.

Doi dintre băieţi dau din cap, aprobîndu-l. Dacă nu izbutim acum să-i convingem, s-a isprăvit.

— Cred că nu se cade să vorbim aşa, cu „noi" şi „voi", tovarăşi — spune Bruno. Naziştii ne arată zilnic prin teroarea lor că pentru ei sîntem *un singur* duşman. Trebuie să găsim punţi de înţelegere, mai ales noi, tinerii. Gîndiţi-vă la Karl Liebknecht, care a adunat în jurul său tineretul în acţiunea de rezistenţă din vremea războiului. Fiţi convinşi că noi nu facem un pas fără să cîntărim bine totul. Nici unul dintre noi nu procedează cu uşurinţă cînd e vorba de a pune în primejdie pe cineva.

Pauză.

Deoarece nimeni nu spune nimic, încep iar eu :

— Credeţi cumva că fascismul se va prăbuşi de la sine ? Vreţi să vă întîlniţi numai ca să constataţi că

sînteţi tot cei vechi ? Tineretul muncitor a fost totdeauna în frunte, tovarăşi. Aşa trebuie să fie şi astăzi. Să luptăm împreună !

Cîtva timp e iarăşi tăcere. Liniştea mă face deodată să mă gîndesc că m-ar putea pîndi o primejdie. Mă uit în jur. Cît vezi cu ochii, nici ţipenie de om. Lacul e neted ca oglinda. Razele soarelui îl fac să scînteie.

— Fireşte. Voi aţi „luptat" întotdeauna — începe iar Herbert. Mai ales împotriva „bonzilor" noştri.

Mă uit la buzele lui strînse. De ce oare ceilalţi nu spun nimic ? Gîndesc şi ei ca Herbert ?

— Tovarăşe Herbert, aşa n-ajungem departe — vorbeşte Bruno cu căldură şi insistenţă. Ar fi destule de spus despre anii de dinainte de Hitler. Şi despre faptul că cei care v-au condus şi-au dat votul lui Adolf în primul lui Reichstag. Că ne-au îndemnat să participăm la sărbătorirea lui 1 Mai cu el. Dar n-are rost să mai dezgropăm acum morţii. Toate astea *au fost...* Acum trebuie să mergem înainte !

Iarăşi tăcere.

— Cît despre mine, sînt de aceeaşi părere — spune deodată Alfred. Întoarce capul şi se uită de jur împrejur. Voi ce ziceţi ?

Ia poziţie, în sfîrşit ; mă bucur.

— Ai dreptate — îl susţine Willi — faptul că grupa a rămas solidară e meritul lui Herbert... dar asta nu mai ajunge acum.

— Şi eu sînt de aceeaşi părere — declară tovarăşul de lîngă el.

— Şi eu.

Fata cu melcii de păr pe urechi !

— O să discut totul cu Herbert şi cu Alfred — spune iute Bruno, o să vă comunice ei ce aveţi de făcut. Se uită la Herbert : Citim acuma ? Altfel se face prea tîrziu.

Procedează cuminte. E bine să-i arate respect lui Herbert, ca şef al grupei. Observ că Herbert îşi ia un fel de avînt :

— Staţi în poziţii cît mai comode, ca totul să pară inofensiv — spune el. Tovarăşii ne-au adus un material important — cartea brună.

Tînărul care stă pe pătură lîngă mine se ridică deodată. Fata din faţa mea cască gura surprinsă. Ochii le strălucesc, toţi îşi dau coate.

— Cartea brună cea adevărată!... Aceea de la proces?...

— Linişte! Ştiţi ce urmări pot avea acestea pentru noi! spune Herbert dur.

Şi are dreptate. În multe are dreptate.

Se face linişte. Toţi se uită la Bruno, care se îndreaptă spre bagajele noastre. După ce se întoarce, întind toţi capetele. Fiecare vrea să vadă cărticica.

— Unul trebuie să stea colo sus, la marginea drumului, ca să ne punem la adăpost de surprize — spun eu.

Nimeni nu vrea să meargă. Toţi ard de nerăbdare să asculte. Mă scol.

— Să facem cu schimbul. Cînd o să vedeţi că m-am aşezat, puteţi începe.

Lacul se desfăşoară la picioarele mele ca o suprafaţă întinsă, sclipitoare. Nici o adiere. Ce minunată şi răcoroasă e iarba la umbră! Într-adevăr, ai zice că grupul tolănit pe iarbă nu-s decît nişte excursionişti la sfîrşit de săptămînă. Unii stau întinşi pe spate, cu faţa la soare. Bruno şi-a sprijinit capul în mîini. Trag încordat cu urechea. Aici sus nu se aude nimic — probabil că citeşte cu voce scăzută. Cum s-au bucurat! Franz a avut dreptate, prin asta o să-i stimulăm pe toţi să colaboreze cu noi. Dar oare cine strigă?! Nu văd pe nimeni. Poate că zgomotul vine dinspre corturile din faţă. Cei de acolo se joacă cu mingea. Din cînd în cînd se aude muzică de dans. Au chiar şi un gramofon...

Al treilea schimb s-a dus sus să-şi ocupe postul. Bruno citeşte încet. Pe feţele tuturor e o expresie gravă. Nu se uită unul la altul. Unii stau lungiţi, cu ochii închişi. Deodată se aude zgomotul unei pietre aruncate în păpuriş în faţa noastră. Vocea lui Bruno se opreşte brusc. Întorc repede capul. Dinspre marginea pădurii, tovarăşul tînăr de pază aleargă cu paşi mari spre noi. Ce este — vreo primejdie? Şi de ce fuge? Abia le atrage atenţia asupra noastră!

— Stați pe loc! Stați pe loc! spune Herbert. A rămas liniștit.

Bruno a și făcut să dispară cartea în treningul lui. Acum tovarășul cel tînăr a ajuns la noi.

— Vin după mine... doi S.A-iști... — spune el gîfîind.

Cîteva secunde stăm toți ca paralizați. Bruno își revine primul.

— Herbert! Vă jucați cu mingea. Rămîneți calmi! Rămîneți calmi! Noi ne ducem la bagajele noastre!

Herbert aprobă în tăcere.

Așteptăm, așteptăm.

Bruno și-a întors bicicleta cu roțile în sus, meșterește ceva la roți. Dincolo, ceilalți stau în cerc și își aruncă mingea unul altuia.

— Prindeți-o mai bine... mai repede... mai repede!

Ăsta e Herbert! Știe să se stăpînească! Dacă vor veni într-adevăr, cum vor reacționa oare ceilalți? Sînt prea tineri. E cert că n-au mai fost niciodată într-o situație atît de încurcată. Totuși, n-am făcut bine... Am citit odată despre așa ceva: „Razie într-o tabără de corturi cunoscută ca tabără de comuniști. Poliția își va îndrepta atenția asupra excursioniștilor de sfîrșit de săptămînă!" Cartea brună!... Cincisprezece ani închisoare.

— Lanțul bicicletei e plin de nisip!

Bruno! Cît de liniștit spune asta! A băgat de seamă că eu...? Vrea oare să mă aducă la realitate cu această constatare seacă? Deodată mi-e rușine... Iată-i! Doi jandarmi și doi S.A-iști. Deci totuși o patrulă! Coboară încet panta, se îndreaptă spre grup. Un S.A-ist se oprește lîngă cort, privește înăuntru. Mă uit la Bruno. Continuă să învîrtească în mod mecanic cu mîna dreaptă pedala, în timp ce se uită la ei. Buzele i s-au subțiat. Simt cum îmi zvîcnesc vinele gîtului. Auzim fiecare cuvînt.

— Al cui e cortul? întrebă unul din jandarmi.

Vedem numai spatele său lat, gîtul îndesat și chipiul verde.

— Al meu — răspunde Herbert.

— Ai permis pentru el?

— Da... un moment vă rog — spune Herbert.

Aleargă la cort, intră înăuntru. Băieţii şi fetele stau cu mîinile atîrnînd, nemişcaţi, în faţa celor patru uniforme. Unul strînge mingea la piept. Ar trebui să continue jocul! Să continue! Unul dintre S.A-işti aruncă o privire scrutătoare în jur. Face semn cu cotul jandarmului şi îi şopteşte ceva. Acesta întoarce puţin capul, se uită la noi. Dacă vin şi la noi... dar văd că nu percheziţionează... Iată că se întoarce Herbert şi întinde jandarmului permisul.

— Ai citit ce scrie aici? Ştii doar că n-ai voie să întinzi cortul decît pe locurile marcate! spune jandarmul aspru.

— Credeam că e o pădure a statului — răspunde Herbert.

— Ce înseamnă pădure a statului? Trebuie să-l desfaceţi imediat!

— Bine.

Jandarmul îi înapoiază permisul, se întoarce spre noi.

— Sînteţi cu ei? strigă el spre noi.

Bruno se ridică — dar Herbert se grăbeşte să răspundă:

— Da, sînt cu noi.

Intenţia a fost bună — nu vrea să ne lase în pană — dar e complet greşit. Gura lui Bruno rămîne căscată pe jumătate. Mîinile mele încep să tremure. Trebuie să fac ceva! Roata din spate a bicicletei se mai învîrteşte, o opresc.

— Ştiţi acum care e situaţia! Dacă vă mai prind cu cortul prin părţi lăturalnice, vă fac proces de contravenţie!

Aud vorbele lor ca prin ceaţă şi apoi: „Heil Hitler!" Braţul meu drept se ridică parc-ar fi tras cu sfori de cineva. Cele patru uniforme dispar după copaci. Mi s-a făcut îngrozitor de cald, gura mi-e cu desăvîrşire uscată. Bruno îmi aruncă o privire lungă. Răsuflă adînc. Aşteptăm, apoi ne îndreptăm spre ceilalţi. Cele două fete stau una lîngă alta, de parc-ar vrea să se susţină reciproc. Unul din băieţi ţine încă mingea la piept. E Alfred, alb ca varul. Nimeni nu vorbeşte. Bruno întinde mîna lui Herbert.

— Mulţumesc, Herbert — îi spune. Dar a fost complet greşit... trebuie să fim nişte necunoscuţi pentru voi.

Herbert nu răspunde, dar ochii îi strălucesc pe după lentile. O rază de bucurie i se aşterne pe faţă. Bruno, voinicul cu faţa aspră şi nasul turtit, şi Herbert, subţirel şi palid, un adevărat „şoarece de bibliotecă"...

— O ştergem acum — spune Bruno iar. Ne revedem în cursul săptămînii. Ştiu eu unde să vă găsesc.

— Da — se mulţumeşte să răspundă Herbert.

Ne strîngem cu toţii mîinile.

Împingem încet bicicletele de-a lungul pădurii. Bruno se opreşte după ce trecem de grupul de corturi din faţă.

— Să ne despărţim, Karl. E mai bine — spune el. Cunoşti acum drumul ?

— Da.

Îi strîng cu putere mîna.

— Salutări lui Franz şi lui Rudi.

— În regulă.

Mă uit după el pînă dispare după copaci.

Supraveghem de două săptămîni pe cei doi cu care nu mai lucrăm din cauză că-i bănuim de trădare. Unul se numeşte Robert şi e un lăcătuş tînăr. A ajuns în partid din Uniunea Tineretului, cu puţin timp înainte de instaurarea puterii hitleriste. A colaborat în toată perioada de ilegalitate la acţiuni dificile, ba chiar se ruga mereu să i se dea sarcini primejdioase. Am atribuit asta întotdeauna elanului său tineresc. Totuşi, l-am suspectat încă din perioada cînd a fost arestat cel care difuza ziarul şi cei cinci abonaţi care urmau să-l primească. Atunci ne-a trecut pentru prima dată prin minte gîndul că există un trădător. Deşi atrăsesem atenţia tuturor tovarăşilor să fie şi mai prudenţi, el arătase în continuare un curaj nebunesc. De pildă, într-o seară, tîrziu, a trecut cu bicicleta pe lîngă un şantier unde se săpa fundamentul unei case şi a aruncat cu iuţeala fulgerului un pachet cu manifeste înăuntru. Acum, însă, după încercarea nereuşită a S.A-ului de a-l aresta pe Rothacker, setea de muncă ilegală a lui Robert ne face şi mai bănuitori. În primul rînd, comportarea lui. De

pildă, stă mult de vorbă cu oameni din S.A. Chiar şi în ultima vreme, după cum au constatat tovarăşii noştri. Ştiam şi mai demult de discuţiile lui cu S.A-iştii. Robert ne dădea totdeauna raportul asupra lor, ne aducea uneori ştiri importante despre atmosfera care domneşte în S.A. Cunoaşte mulţi S.A-işti. Din timpul uceniciei, dar şi din perioada specializării. Ei ştiu chiar că el a lucrat odinioară la comunişti. Dar faptul că se cunosc de mult i-a făcut să treacă peste asta, iar Robert le-a spus că evenimentele i-au arătat clar cît de falsă şi zadarnică a fost activitatea lui alături de comunişti. Lucru care S.A-iştilor li s-a părut foarte firesc, după spusele lui Robert. Doar a declarat şi Führer-ul că e gata să întindă mîna în semn de împăcare oricărui „Volksgenosse" indus în eroare, i-au răspuns ei, sigur că el a activat din idealism la comunişti, băieţi ca el pot fi încă îndreptaţi, spre a deveni germani utili.

Acum însă privim deodată cu alţi ochi relaţiile lui Robert cu S.A-iştii. De fapt, n-avem nici o dovadă împotriva lui, totuşi l-am izolat. Doar supravegherea lui poate aduce vreo dovadă. L-am întîlnit de cîteva ori în ultimele două săptămîni. Nu mă pot lepăda de sentimentul că îi facem o nedreptate. Robert nu ştie mai nimic despre activitatea mea, atîta doar că sînt un tovarăş demn de încredere... sau că am fost. Căci la prima noastră întîlnire i-am spus că nu mă mai interesează nimic şi că am lăsat-o moartă cu politica. (Fiindcă mă întrebase imediat, de ce n-a mai primit ziare, şi cînd o să-l chemăm iar „la datorie".) I-am declarat că regret anii pierduţi cu politica. Aş fi putut face o treabă mai bună cheltuindu-mi timpul pentru interesele mele personale, mi-ar fi mers mai bine în viaţă. În sfîrşit, i-am spus că n-are nici un sens să lupţi azi împotriva puterii uriaşe a statului, orice rezistenţă e o nebunie. Robert a făcut o mutră desperată, m-a prins în mijlocul străzii de umeri şi m-a scuturat.

— Îţi dai seama ce vorbeşti ?! m-a întrebat el agitat.

M-am silit să rămîn rece.

— Ştiu foarte bine — i-am spus eu — că istoria a depăşit teoriile noastre.

S-a schimonosit la faţă şi mi-a vorbit încă multă vreme cu insistenţă. Eu am rămas neclintit. Fiecare cuvînt mă durea, totuşi m-am stăpînit. Prea erau multe în joc.

Ieri l-am întîlnit din nou pe Robert. Şi iar am avut îndoieli în legătură cu hotărîrea noastră. Chipul lui tineresc parcă s-a ofilit în aceste două săptămîni.

— Ce s-a întîmplat cu tine, cu ceilalţi tovarăşi? m-a întrebat el, spunînd că nu poate să priceapă schimbarea asta. Toţi îi vorbesc ca şi mine, nimeni nu mai vrea să lucreze. Şi m-a prins de braţ, şi m-a privit atît de deznădăjduit, încît nu ştiam, zău, ce să mai cred. „Să fie oare numai un joc al lui deosebit de rafinat?" mă întrebam, gîndind cu încordare. Nu se poate să joace teatru chiar într-atît. Doar am cîştigat în aceste luni de ilegalitate un fler în aprecierea oamenilor, care nu m-a înşelat încă niciodată. Băiatul ăsta nu se poate să nu fie sincer! Mi-am înăbuşit însă simţămintele şi am păstrat aceeaşi atitudine. „Toate astea s-au sfîrşit pentru mine o dată pentru totdeauna" — i-am declarat din nou. Robert a înghiţit de cîteva ori în sec.

— Ai fost unul dintre cei mai buni tovarăşi, mă apucă deznădejdea cînd te aud — mi-a spus el cu glas stins. S-a străduit apoi iarăşi să mă convingă cu aprindere: Jan, băiatule, eşti de doisprezece ani în mişcarea muncitorească, nu se poate să-ţi fi pierdut deodată minţile!

M-am despărţit în grabă de el. Oricît ar fi de ciudat lucrul acesta, Robert se poartă atît de nestăpînit pe stradă, încît mă pune şi pe mine în primejdie. Pe mine, care fac pe indiferentul în faţa lui. Da, ieri eram cît pe-aci să-i vorbesc pe şleau. Apoi m-am gîndit iar că un provocator s-ar purta exact ca Robert. Trebuie să rămîn tare, să nu cedez sentimentelor. Gîndul ăsta mi-a redat sîngele rece.

Trei zile mai tîrziu. Tovarăşii continuă să-l ţină sub observaţie pe Robert. Se duce şi se întoarce singur de la lucru. Seara stă mai mult acasă. Odată şi odată tot trebuie să se lămurească şi situaţia lui!

Al doilea om cu care am încetat să lucrăm se numeşte Kranz. E zidar, şomer de multă vreme şi are

familie. El poate să-şi dea seama mult mai bine decît Robert care tovarăşi duc acum o muncă de răspundere, căci este un vechi membru de partid. În perioada de ilegalitate nu i s-a dat altă muncă decît ziare de difuzat, dar în ultimele luni l-am scutit şi de asta. Nu ne mai puteam bizui de loc pe el. De multe ori nu venea după ziare, mereu era nepunctual, devenind astfel o sursă de primejdii pentru tovarăşul care ţinea legătura cu el. L-am scos din orice fel de activitate, îndată ce am avut prima bănuială în privinţa lui Kranz. Nu i s-a întîmplat pînă azi nimic. Desigur, asta nu înseamnă mare lucru. Dacă Kranz era un turnător, Gestapo-ul nu-l va aresta imediat pe omul nostru de legătură. Altfel l-ar demasca imediat pe Kranz în faţa noastră. În general, Gestapo-ul nu scoate nimic de la tovarăşii arestaţi. De aceea n-are interesul să aresteze acum comunişti izolaţi. Tactica sa a devenit mai degrabă să-i ţină săptămîni, ba luni de zile sub observaţie, ca să descopere astfel legăturile şi să poată pune mîna dintr-o lovitură pe toată organizaţia. Iată de ce utilizăm şi noi un sistem de lucru, în care chiar şi cel mai bun tovarăş nu cunoaşte decît pe tovarăşii cu care trebuie să vină în contact direct prin munca lui practică. Alte lucruri nu află. Eu însumi mă feresc permanent să aflu mai mult decît trebuie neapărat să ştiu. Nu oricine suportă torturile fizice. Nimeni dintre noi nu trebuie să fie în măsură să dea indicaţii amănunţite autorităţilor. Şi-ar agrava atît situaţia lui, cît şi pe a noastră. Aşadar, Kranz ar putea cel mult să tragă concluzii din activitatea noastră în perioada de legalitate. E şomer. Dar capul lui chel, cu protuberanţe, cu urechile răsucite ca frunzele veştede (i-au degerat într-o iarnă aspră) poate fi zărit prin cîrciumi la orice oră din zi sau din noapte. E un mister de unde-şi procură atîţia bani pentru bere, rachiu şi jocuri de cărţi. E adevărat că familia lui n-a văzut niciodată mai nimic din ajutorul de şomaj pe care-l primeşte. Nevastă-sa se ducea întotdeauna împreună cu el, în zilele de plată, la Asigurări, cu copiii de mînă şi cu cel mai mic în braţe, dacă voia să pună mîna pe ceva bani de coşniţă.

Tovarăşii noştri îl ţin aşadar acum şi pe Kranz sub observaţie. În cîrciumile pe care le frecventează mereu, la Oficiul de muncă, peste tot. Treabă destul de grea. Dacă bănuiala noastră în legătură cu Kranz e adevărată, nimeni nu trebuie să se facă remarcat de el. Kranz îşi continuă viaţa de beţivan. N-a mai încercat niciodată să reia legăturile cu noi. Se pare că nu e totuşi decît un om decăzut, pierdut, şi care a devenit complet indiferent faţă de politică.

Aseară m-am întîlnit cu Alfred, tovarăşul din U.T.S. pe care l-am cunoscut duminică. Mă cam îndoisem că o să respecte înţelegerea noastră de a ne întîlni. Îmi spuneam că poate a acceptat numai ca să scape de mine. Credeam că o să-i fie totuşi frică să nu-şi piardă postul, aşa cum a spus-o chiar el (nici nu m-aş fi mirat). A venit însă, s-a ţinut de cuvînt, se gîndeşte serios să lucreze cu noi. Ne-am plimbat mult pe străzi. Ne-am înţeles apoi să ne întîlnim din nou, dar după un interval mai mare de timp. L-am făcut să priceapă că la noi deocamdată „atmosfera e încărcată". Mi-a spus că în afară de întîlnirea fixată, îl pot găsi în fiecare seară la aceeaşi oră în drum spre gară.

Alfred mi-a relatat amănunte importante în legătură cu producţia şi cu atitudinea muncitorilor din întreprinderea sa. Voi transmite totul mai departe conducerii noastre de cartier. Vreau să-l întreb cu aceeaşi ocazie pe tovarăşul din conducerea de cartier dacă mai avem în această întreprindere şi alţi tovarăşi cu care l-am putea pune eventual în legătură pe Alfred. Aş fi vrut să utilizez informaţiile lui pentru ziarul de stradă. Dar deocamdată nu scoatem nici un ziar şi nici nu difuzăm vreun alt material.

Astăzi s-a întîmplat ceva îngrozitor. Mama lui Robert umbla prin casă văicărindu-se că băiatul ei a fost arestat şi că se găseşte la prefectura poliţiei din Alexanderplatz. Că Robert a plecat ieri dimineaţă ca de obicei la lucru şi nu s-a mai întors. Seara tîrziu, maică-sa a alergat cu spaima în suflet la fabrică. Portarul de noapte nu-şi aducea aminte dacă Robert părăsise

sau nu fabrica. La sectorul de poliţie a aflat apoi că Robert a fost arestat ieri noaptea, în timp ce picta lozinci comuniste.

Sîntem profund emoţionaţi. Ne-am îndoit de un om fidel. Robert n-a mai suportat lipsa de activitate. A pornit singur la acţiune fără nici un ajutor. Cît de mult trebuie să se fi chinuit în ultimele săptămîni, pînă a luat această hotărîre ! Ştia doar bine ce puţine şanse are să scape nearestat dacă o porneşte singur.

Îmi fac cele mai amare reproşuri. De ce n-am vorbit cu Robert pe faţă, atunci cînd inima îmi spunea că totuşi e un băiat sincer ! E de la sine înţeles că n-am hotărît eu singur îndepărtarea lui. Şi oameni sîntem şi noi, putem să greşim. Timpurile astea zbuciumate sînt de vină, sîntem hăituiţi, nici unul dintre noi nu ştie ce-l aşteaptă în clipa următoare... iată ce-mi repet mereu, ca să-mi descarc conştiinţa, dar ea nu se lasă liniştită atît de uşor. Robert a fost arestat — acest fapt rămîne şi nu mai poate fi schimbat. Deocamdată.

Dar orice s-ar întîmpla, noi luptăm : pentru Germania socialistă. Naziştii au monopolizat dragostea de putere. Au pretenţia că luptă pentru poporul german... şi distrug pe cei mai buni fii ai lui.

Cum să nu iubim Germania ! Noi, oamenii muncii ! Noi am construit drumurile şi oraşele ei, i-am cultivat ogoarele... şi am rămas săraci şi n-avem parte de frumuseţea ei.

Robert ! De două ori mai grea e pentru tine închisoarea ! Singur, într-o celulă întunecoasă, crezînd că noi, ceilalţi, am trădat cauza comună, că n-a mai rămas nimeni care să-ţi ia locul, că jertfa ta a fost zadarnică !

Mereu o să am înaintea ochilor obrazul tău supt, deznădăjduit. Mereu o să-mi răsune în urechi cuvintele tale : „Îţi dai seama ce vorbeşti, Jan ? Tu, care ai fost unul dintre cei mai buni tovarăşi ai noştri ! Te apucă desperarea..."

Nu ! Noi nu desperăm nici acum, Robert !

Alex ne strînge mîna şi pleacă. Este tovarăşul care conducea odinioară echipele noastre de teatru. M-a pus

în legătură cu el conducerea de cartier încă acum cîteva săptămîni. Alex avea încă de pe atunci legături cu tovarăşii din vechea secţie social-democrată din sectorul nostru şi a vrut să ne pună şi pe noi în legătură cu dînşii. De atunci m-am întîlnit regulat cu Alex, dar legătura cu social-democraţii nu s-a înfăptuit niciodată. Mi-a repetat cu fiecare prilej că tovarăşii social-democraţi sînt foarte neîncrezători faţă de orice cunoştinţă nouă. Trebuie să ducă cu ei o muncă grea de lămurire, ca să-i convingă să ia contact cu noi. Dar să nu-mi pierd răbdarea.

Acum două zile, Alex mi-a trimis vorbă că totul e pregătit. Mi-a indicat un loc de întîlnire.

Acum tovarăşul social-democrat merge alături de mine. Ne îndreptăm agale spre grădina zoologică. Copacii uriaşi de pe aleea călăreţilor şi-au lepădat frunzişul. Frunzele uscate fîşîie sub picioarele noastre. Trebuie să încep! Simt aproape în mod palpabil cît de greu îi vine tovarăşului de lîngă mine să rostească primul cuvînt.

— Trebuie în primul rînd să ne înţelegem ce să spunem dacă vom fi întrebaţi de unde ne cunoaştem.

— Cum aşa?...

— Pentru cazul că s-ar întîmpla totuşi ceva. Asta e prima întrebare pe care o pun ei. Şi trebuie să dăm amîndoi acelaşi răspuns.

Tovarăşul se uită la mine.

— N-am ştiut pînă acum — spune el liniştit.

Chibzuim. Trecem în revistă mai multe posibilităţi. Le dăm iar la o parte. Trebuie să găsim un „motiv de cunoştinţă" plauzibil.

În sfîrşit, fac o nouă propunere, pe care o găsim bună amîndoi.

Îi spun apoi că mă numesc Karl. (Ajunge ca tovarăşii noştri să cunoască numele de Jan.) Numele lui e Ewald. Ne mai înţelegem ca la o eventuală arestare să ne adresăm unul altuia numai cu „dumneavoastră". (Întrebuinţarea lui „tu" le miroase de la început naziştilor a comunism, îl lămuresc eu.)

Oare n-am făcut rău vorbindu-i chiar de prima dată despre latura primejdioasă a activităţii noastre?

Ewald a rămas însă cu desăvîrşire calm. În definitiv, trebuie să luăm măsuri de prevedere.

În timp ce stăteam de vorbă, l-am examinat pe furiş pe Ewald. Nu cumva l-am cunoscut cîndva, mai demult ?... Faţa asta roşie, pungile de sub ochi, cicatricea de pe obrazul stîng. Dar părul încărunţit de la tîmple ? Ewald umblă în tăcere alături de mine, pe cînd eu îmi bat capul. Deodată îmi vine în minte de unde îl cunosc.

— Dar parcă veneai adesea la adunările noastre, Ewald ? În „cortul turcesc". Nu cumva locuieşti... ?

— Pe Rosinenstrasse, în Casa poporului — mă întrerupse el.

— Mi-am tot bătut capul de unde te ştiu. Da, fireşte. Noi am stat de multe ori de vorbă, Ewald.

Zîmbeşte. Şi eu mă bucur. A devenit dintr-o dată mai prietenos, mai încrezător. Ochii lui au o privire mai caldă. În Casa poporului — actuala cazarmă Maikowski !

— Te-ai schimbat foarte mult... ai ceva cu totul nou în înfăţişare.

Îşi scoate pălăria, îşi trece mîna prin păr.

— Am încărunţit — spune el şi se uită pierdut înainte, pe Rosinenstrasse...

Tăcere. Apoi mi se adresează iar, cu voce joasă, întunecată :

— Ferestrele noastre dau spre curte. Naziştii ţin sub observaţie ferestrele... dar prin perdele putem să aruncăm cîte o privire în pivniţele S.A.-ului. Aproape în fiecare noapte auzim urletele tovarăşilor. Nevastă-mea nu mai poate dormi decît cu vată în urechi.

O luăm pe o cărare laterală. De pe şoseaua dinspre Charlottenburg claxoanele se mai aud doar estompat. Pe canalul din stînga înoată raţe.

— ...De cînd s-a înfiinţat poliţia auxiliară S.A., situaţia a devenit şi mai rea. Cînd automobilul soseşte la poartă, sînt nevoiţi să-i tîrască pe tovarăşi pînă-n casă...

Ewald îşi apropie faţa de a mea. Mă strînge atît de puternic de braţ, că vîrfurile degetelor i se fac albe. Vocea lui e răguşită de mînie.

— Mi-am întipărit în minte figurile S.A-iştilor... cînd o bate ceasul...

Fiecare dintre tovarăşii noştri şi-a întipărit în minte cîteva figuri de zbiri... ce să zică şi Ewald ?

— Noi voiam să cucerim statul cu mijloace paşnice — continuă el — dar ei ne-au lecuit de iluzii. La început, m-am frămîntat de unul singur — continuă Ewald — aşa făceau toţi tovarăşii de la noi. Eram deznădăjduiţi, deveniserăm cu totul apatici. Din sectorul nostru, n-au mai rămas decît şapte luptători credincioşi. Totul s-a destrămat... Numai noi şapte am rămas împreună. Apoi unul l-a adus pe Alex. El ne-a vorbit despre voi. Ne-a spus că ar trebui să luăm legătura cu voi. Am şovăit multă vreme.

— Ştiu, mi-a povestit.

— Da, Karl. Mulţi dintre cei care au frecventat odinioară adunările noastre arborează acum drapele cu svastică, mărşăluiesc alături de nazişti la defilările lor. Ne-am îndoit atunci de omenire. În ciuda lămuririlor primite de la noi, l-au ales pe Hitler ; acum n-au decît să suporte consecinţele... aşa ne-am zis.

Ewald respiră greu. Eu rămîn mut. El se uită la mine.

— De la voi, mulţi au trecut chiar la S.A. Pe unul îl cunosc foarte bine. Cînd îl văd cîteodată pe chelul ăsta intrînd în cazarma Maikowski...

Chel ?... Chel ? !... Să fie oare... Îl prind pe Ewald de braţ.

— Chel spui ?... Cum arată ? !...

— De ce ?... Ce-i cu el ?

— Cum arată... descrie-mi-l exact... descrie-l !

— E unul care umblă aşa, adus de spate. N-are fir de păr pe capul lui colţuros, cu urechi răsucite — explică Ewald.

Nu mai încape îndoială : e Kranz ! Descoperirea mă tulbură.

— Şi ce face ăsta ?...

— L-am văzut de mai multe ori trecînd cu S.A-iştii prin curte — spune Ewald. N-aţi ştiut asta ?

— Nu. E un turnător... trădează pe tovarăşii noştri ! Îmi vîjîie capul. Iată de unde vin banii pentru băutură !... Kranz !... Ce cîine !...

— O să-i înştiinţăm imediat pe toţi tovarăşii — vorbesc eu în sfîrşit.

— Da — mai spune Ewald, fără alt comentariu. Şi apoi : Şi ce-o să facem acum ?

— Deocamdată ne vom livra reciproc ziare.

Pauză.

— Mai tîrziu, unul din voi va putea participa la şedinţele noastre. Cel mai bine ar fi să vii tu, Ewald !

— Bine. Le voi spune tovarăşilor.

Ne mai înţelegem asupra viitoarei noastre întîlniri. O fixăm în alt cartier al oraşului. Îl mai instruiesc pe Ewald să fie totdeauna în aceeaşi zi a săptămînii următoare la aceeaşi oră, la locul de întîlnire, de cîte ori s-ar întîmpla să fiu împiedicat să vin.

Îmi strînge cu putere mîna. O luăm în direcţii diferite.

17 octombrie 1933. Azi a început procesul Maikowski. Ernst Schwiebus mi-a arătat aseară, fără să scoată un cuvînt, ziarul „Angriff". Însemnase cu o cruce un pasaj dintr-un articol despre proces, unde scria : „Cînd acest proces va fi terminat, balanţa va sta din nou în echilibru. Sîngele poate fi spălat numai prin sînge".

Am umblat apoi cam o jumătate de oră pe străzi, fără să mai vorbim despre proces. Am stabilit doar că vom lansa o circulară în legătură cu Kranz. Fiecare dintre noi simţea o apăsare îngrozitoare. Ce-o să se întîmple cu acuzaţii ? Cu Richard Hüttig ? ! „Sîngele poate fi spălat numai prin sînge..." Şi cînd te gîndeşti că toţi sînt nevinovaţi de moartea lui Maikowski ! Cum să nu ştiu acest lucru... doar am fost pe stradă în noaptea aceea !

22 octombrie 1933. Unul dintre noi a vrut să se ducă la dezbaterile procesului. Dar autorităţile n-au admis decît un număr limitat de auditori, şi numele lor se consemnează. Aşadar, nimeni dintre ai noştri nu poate participa la dezbateri. Cîţiva martori care

au depus favorabil pentru acuzaţi au fost arestaţi chiar în sală. „Suspecţi de complicitate". În sala tribunalului, acuzaţii sînt păziţi de S.A-işti. Lîngă fiecare stă un S.A-ist. Ziarele publică azi o declaraţie a procurorului : „Nu voi admite în nici un caz ca protocoalele judecătorilor de instrucţie şi ale funcţionarilor de poliţie să fie tratate de aceşti tineri drept fantezii şi fantasmagorii. Toţi cei care se află pe banca acuzaţilor sînt şi acum bolşevici camuflaţi. Dar pumnul celui de-al treilea Reich rămîne ridicat deasupra lor. Au trecut vremurile cînd cineva putea să-şi manifeste pe faţă adeziunea la bolşevism. Nu admit nici o obiecţie a apărării în această privinţă !"

Iarăşi o ameninţare groaznică ! Dar adevărul iese la lumină ! Tovarăşii noştri retractează declaraţiile care le-au fost smulse după luni întregi de tortură în timpul preventiei... Parcă-i văd cum stau cu fruntea sus în faţa judecătorilor, vorbind răspicat şi cu curaj !

Am redactat o circulară prin care facem cunoscută muncitorilor activitatea de turnător a lui Kranz. Am dat şi o descriere exactă a fizicului lui. Circulara a fost înmînată unor muncitori de încredere la Oficiul de muncă, pentru ca s-o dea mai departe. A pătruns astfel în casele de pe strada noastră. Acolo unde ni s-a părut prea riscant s-o înmînăm, am introdus-o în cutiile poştale. Conducerea de sector pentru Berlin a trecut textul pe lista în care sînt stigmatizaţi turnătorii. În felul acesta, toate sectoarele muncitoreşti au fost avertizate şi prevenite în legătură cu Kranz. Propaganda cu ziare şi manifeste rămîne şi mai departe întreruptă pe strada noastră. Le-am atras din nou atenţia tuturor tovarăşilor să fie prudenţi, ca să nu dea loc la bănuieli în ce-i priveşte pe ei personal şi locuinţele lor. Ne aşteptăm ca demascarea lui Kranz să fie urmată de percheziţii neaşteptate, ba poate chiar de alte arestări.

M-am întîlnit cu Ewald, aşa cum ne-am înţeles. I-am explicat acum exact situaţia noastră actuală. La început am avut iar îndoieli, fiindcă nu voiam să-l înspăimînt. Dar şi de astă dată a rămas calm. Vremu-

rile astea ne-au călit pe toţi. Pînă acum l-am subapreciat. Aprovizionarea tovarăşilor social-democraţi cu materiale a fost preluată, la cererea noastră, de sectorul învecinat.

Pînă în prezent, demascarea lui Kranz n-a fost urmată de nici o contralovitură a S.A-ului în strada noastră. Poate nu e decît o linişte înşelătoare, ca să ne adoarmă vigilenţa, ori poate S.A-ul e ocupat pînă peste cap cu noile acţiuni ale partidului nazist. Un nou val de propagandă se revarsă peste întreaga Germanie.

Plebiscit la 12 noiembrie

Germania a ieşit din Liga Naţiunilor. Un „plebiscit" urmează să confirme acest pas şi să-i dea lui Hitler o nouă împuternicire în alb pentru politica lui externă şi internă.

Străbat încet străzile. Lozinci uriaşe atîrnă între frontoanele caselor. În pieţe au ridicat prăjini mari de lemn, pînza întinsă între ele se umflă în bătaia vîntului.

„Nu vrem să fim un popor cu drepturi mai mici! Pentru onoare şi libertate! Votaţi „DA" la 12 noiembrie!"

„Cei care s-au jertfit în războaie votează cu «DA»!"

Pe ziduri, pe stîlpii de afişaj sînt lipite placate de înălţimea unui om.

„Lloyd George despre Germania!"

Urmează citate din declaraţiile omului de stat englez în legătură cu situaţia Germaniei „lipsită de drepturi şi de arme". La sfîrşit scrie cu caractere mari, bătătoare la ochi:

„Este un ticălos orice german care nu cere
ceea ce îi recunoaşte un englez!
Să votăm cu toţii DA!"

Citesc fraza de două, de trei ori. Nu e greu să-ţi dai seama ce se ascunde sub aceste lozinci. N-au trecut încă nici douăzeci de ani de la războiul mondial... Vuietul bombelor, bubuitul tunurilor poate reînvia peste noapte. Iată o altă lozincă :

„Cu Hitler, pentru pacea în lume !"

Tunuri, avioane, tancuri... pentru pace ? ! Îi aud parcă vorbind ca şi atunci : „Nu noi am vrut războiul, ne-a fost impus. Nu facem decît să ne apărăm patria". Şi iarăşi o lozincă : „Cei care s-au jertfit în război..."

Cei care s-au jertfit în război să ceară noi maşini ucigătoare ? Pe străzi şchioapătă încă invalizii şi cerşesc, ca să nu moară de foame cu cei cîţiva pfenigi cu care i-a miluit „patria recunoscătoare". Am văzut odată nişte fotografii dintr-un sanatoriu militar. Figuri mutilate, oameni fără braţe şi picioare, trunchiuri vii. Şi azi mai zac prin sanatorii închise. Aşteaptă moartea eliberatoare. Zac acolo îngropaţi de vii. Ar avea la ce medita cei sănătoşi dacă i-ar vedea !

Mă uit fără să vreau la oamenii care trec în grabă pe lîngă mine. Pe feţele lor se citeşte indiferenţă, grija vieţii de toate zilele, nimic, nimic altceva. Dar perechea de colo ? El îi şopteşte ei ceva, iar ea îi zîmbeşte. Poate că peste cîţiva ani el va zăcea îngropat undeva, iar ea va desface o scrisoare : „Pe cîmpul de onoare..."

Mă întorc înapoi, în neştire, parc-aş fi mînat de un resort.

Oare întotdeauna trebuie să existe numai un grup de cîteva mii de oameni care vede limpede ce se întîmplă ? Am încă înaintea ochilor imaginea coloanelor lungi de demonstranţi. O imagine atît de vie, de parcă s-ar fi întîmplat de curînd, şi nu în primii ani de după război. „Niciodată, niciodată nu vom mai purta arme... să se bată domnii singuri !"... aşa cîntau pe atunci.

Da, dar cîntau numai ! Nu înţeleseseră că „domnii", cauzele războaielor, trebuie înlăturaţi. Au privit fără să reacţioneze cum erau omorîţi cei care voiau să facă dintr-un început de revoluţie o revoluţie întreagă. Karl Liebknecht... Rosa Luxemburg... mii şi mii, spartakiştii.

Hoarda fascistă, cei la care s-a făcut apel atunci, sînt astăzi stăpînii Germaniei brune. Ăştia au ştiut întotdeauna ce fac.

Două zile înainte de plebiscit. În ziare scrie că Hitler va vorbi astăzi în faţa muncitorilor „lui", la uzinele Siemens-Schuckert, cele mai mari întreprinderi industriale din Berlin. Ştie Hitler unde se află centrul de greutate al acestor chestiuni decisive. Îmi vine în minte ce-a spus Franz în dimineaţa de după numirea lui Hitler drept cancelar: „Un conducător al partidului nostru ar fi trebuit să vorbească la Siemens".

Către prînz, mă duc în cartierul Siemens. Din strada noastră e un drum cam de trei sferturi de oră. Trec pe lîngă gara Jungfernheide. Aici ne-am întîlnit în dimineaţa de după proclamarea cancelarului. Am luat cuvîntul în trenuri, am răspîndit manifeste. Tot aici era să fie arestat Rothacker mai apoi. Am auzit în două rînduri veşti despre el. E la Praga, cu familia. Le merge destul de bine. Primesc ajutoare de la un comitet al emigranţilor. În afară de asta, soţia lui vinde ziare pe stradă. Fiindcă e frumuşică, vinde multe, ne-a povestit tovarăşul care ne-a adus veştile. Cei doi nu se mai înţeleg aşa de bine. Veşnicele griji pentru existenţă! Ea tot mai voia „să se bucure de viaţă". De altfel, Rothacker era aproape de două ori mai bătrîn decît nevastă-sa. În emigraţie, viaţa e desigur şi mai grea pentru dînsa. Mai ales cu copilul, cu Inge, fetiţa de patru ani.

Timp de zece minute, drumul duce printr-o stradă largă pe lîngă Nonnendamm. Şi aici s-au afişat lozinci. De ambele părţi ale străzii, numai barăci. Pe cîteva fîlfîie drapele cu svastică. Au fost nevoiţi să le arboreze în ziua de sărbătoare de azi. Poate că unul sau altul de aici ne mai este om de încredere. Doar asta-i colonia lui Strubbel! Odinioară îi spuneam „Mica Moscovă". Îmi amintesc cum ne-am dus atunci, pe întuneric, la olog. Maşina de scris, aparatul de multiplicat — în lada cu grăunţe pentru nutreţ! Strubbel a plecat, l-a înlocuit ologul, care lucrează încă şi astăzi pentru noi. Aici S.A-iştii şi-au dat frîu liber. Cum l-au hăituit pe Herbert Ziemeck ziua-n amiaza mare cu motocicletele!

Apoi l-au tîrît în cazarma Maikowski — mort. Avea douăzeci şi unu de ani.

„Fiecare ostaş care se-ntoarce acasă să aibă o căsuţă a lui“ — a spus odată Hindenburg. Aici locuiesc mulţi „ostaşi întorşi acasă în căsuţele lor“. Au trebuit să şi le clădească singuri. Din scînduri şi cu acoperiş de carton gudronat. Cei mai mulţi sînt şomeri, ca Strubbel, care locuia şi iarna în baraca lui. Nu putea încropi bani de chirie pentru o locuinţă. Aşa o duc cei mai mulţi de aici.

Un pod al căii ferate de la Siemens trece deasupra străzii. Peste drum, la stînga, încep uzinele. Noua clădire administrativă are treisprezece etaje. O cutie uriaşă din sticlă şi beton. Ţine numai de complexul ăsta de clădiri. Ceva mai departe, pe cealaltă parte a străzii, se înalţă clădirea veche. Tot ca un mamut. Arătătorul lung de un metru al ceasului de pe hornul în patru muchii care se ridică din oraşul-fabrică arată douăsprezece fără douăzeci. „Führer“-ul trebuie să sosească în curînd. Adolf o să vorbească la ora douăsprezece. Aceste noi clădiri industriale au fost ridicate abia în ultimii ani. Sînt un plasament bun pentru societate. Îmi ridic ochii spre şirurile lungi de ferestre. Multe hale sînt încă şi acum goale, „după întoarcerea pe dos a economiei naţionale“ — cum spune Teichert. Lucrează doar şi el într-una din aceste uzine. Oare trebuie să asiste cu colegii lui la discursul lui Hitler ?

Pe partea dreaptă a străzii, şiruri lungi de case albe. Numai clădiri noi, în stil modern, simplu. Şi vechiul cartier al uzinelor Siemens era un cuib de funcţionari. Uzinele ştiau de ce îşi aduceau pe toţi angajaţii aici. Umbra uzinelor planează şi în timpul liber asupra locuitorilor, nu le permite nici o clipă să fie „oameni particulari“. Toţi se cunosc aici. Clădirile noi din dreapta, ridicate în cea mai mare parte de către uzină, au dublat cartierul funcţionăresc. Acest cartier mic-burghez trebuia să devină un domeniu al naziştilor. Coloniile şomerilor ajung pînă la casele albe. Cît de mult au urît naziştii întotdeauna coloniile de barăci ! Rareori ţi se oferă o privelişte mai izbitoare a contradicţiilor economice şi politice ale unui oraş. Acolo unde încep

primele case sînt înfipţi în pămînt, la dreapta şi la stînga străzii, pari mari de lemn, înfăşuraţi cu ghirlande verzi, şi între ei e fixată o lozincă uriaşă:

„Cartierul Siemens salută pe Führer!“

Pe trotuare aşteaptă şiruri lungi de oameni. Două-trei rînduri, unul în spatele celuilalt. Tocmai aici m-aş fi aşteptat la mai mult. De o parte şi de alta a străzii, cordoane de S.A-işti care şi-au desfăcut centiroanele şi le ţin în mînă, formînd un lanţ între ei. Înaintea unui magazin de aparate de radio stă o grămadă de oameni. Mă alătur şi eu lor. Deasupra uşii, un megafon. Optzeci la sută din public e alcătuit aici din femei, elevi şi profesorii lor. Desigur că s-au suspendat cursurile cu prilejul ăsta. Femeile sînt toate bine îmbrăcate. Salariul mic e drămuit ca să ajungă pentru luna întreagă. În ultimele zile mănîncă pîine cu margarină... Dar, orice-ar fi, trebuie să arăţi „ca lumea“.

— O să treacă pe lîngă noi, aproape, aproape de tot — spune o blondină pieptoasă cu o voce gîtuită de emoţie către vecina ei, care zîmbeşte mieros.

Astea se poartă de parcă şi-ar vedea visul cu ochii! Dintr-o măcelărie iese proprietarul cu vînzătoarele. Au şorţuri albe şi bonete albe pe cap, cu monograma brodată. Măcelarul are o burtă mare.

— Deocamdată închidem. N-avem în fiece zi ocazia să vedem aşa ceva — spune el cu glas tare uneia dintre fete, şi gesticulează cu degetele ca nişte cîrnăciori.

Vrei să audă toată lumea ce-ai spus, nu-i aşa, dragul meu? Sfertul de ceas de conştiinţă naţională fără încasări o să-ţi aducă procente bune mai tîrziu.

În faţă se produce deodată agitaţie. „Sosesc... sosesc!“ se aude din gură în gură. S.A-iştii strîng mai puternic în mînă capetele centiroanelor, împingînd mulţimea înapoi. Strigăte de „Heil!“ Numai un automobil. Goebbels! Ridică braţul mulţumind liniştit — a trecut. Cîteva minute mai tîrziu se aude vocea sa prin megafon. Cuvinte introductive despre sensul „cuvîntării de azi a Führer-ului“, la locul de muncă al „muncitorilor

lui germani". În timp ce mai vorbeşte încă, se produce iar înghesuială spre marginea trotuarului. Izbucnesc strigăte sălbatice de „Heil", braţele se ridică, şi al meu. Hitler ! Stă în picioare în automobil şi salută. Între noi, o distanţă doar de trei metri. Faţa lui Hitler e roşie din cauza vîntului, pare grasă şi buhăită. Pe „tablourile Führer-ului" figura lui pare mult mai „energică". Îndată după automobilul său urmează alte două maşini cu S.A-işti pe scări. Gata să sară. Mîna liberă o ţin pe tocul deschis al revolverului. Au trecut. Strigătele parcurg şi ele strada ca un val. La distanţă de trei metri... de aceea vorbesc unii de atentat. Ce nebunie ! Nu s-ar schimba nimic cu moartea lui Hitler. Ar urma Göring, Goebbels sau altul dintre ei. Dar în aceeaşi noapte ar muri mii de oameni în lagărele de concentrare. Vocea ridicată, transportată a femeii de lîngă mine mă readuce la realitate. Bate din palme ca ieşită din minţi, sînii mari se clatină. „Ce bine arată Führerul... ce bine arată Führerul... oricine-l vede trebuie să-l îndrăgească..." Oamenii se înghesuie din nou în jurul megafonului din spatele nostru. Sînt mai mulţi, se strîng. Lîngă mine, un S.A-ist. Cureaua chipiului turtit e prinsă sub bărbie. Oare ce prilej de luptă vede el aici ? Crede probabil că e mai interesant aşa. Din megafon se aude ecoul strigătelor de „Heil". Apoi linişte şi vocea lui Hitler... „Am luptat paisprezece ani... deşănţata gospodărire marxistă..." Mereu acelaşi cîntec. Şi acum : „Mă adresez în aceste clipe anume muncitorilor germani adunaţi peste tot în uzine în faţa megafoanelor... în această luptă vrem să întindem mîna fiecărui adversar, dacă se alătură cauzei onoarei germane..." Glasul se urcă abrupt, aproape că se frînge. „Ştiu că aveţi salarii mici, ştiu asta..." Propoziţiile următoare îmi trec pe lîngă urechi fără să le înregistrez. „Fiecărui adversar al nostru..." Asta spune el muncitorilor „lui" ?! „Ştiu asta..." Dar salariile nu cresc... e un moment în care simte iarăşi nevoia să joace cartea „socială", să arate cîtă înţelegere are el pentru „nevoile omului mărunt".

Tresar. Glasul din megafon s-a stins. Se mai aude doar un pîrîit şi un zumzet. Să se fi isprăvit? Toţi aleargă într-o învălmăşeală nebună, dînd din mîini.

— Defecţiune... Sabotaj... Nemaiauzit... — strigă cîteva voci. Doi S.A-işti aleargă spre uşa prăvăliei. Proprietarul apare în prag. Ridică braţele, dă neputincios din umeri.

— Peste tot e aşa... nu dispozitivul meu e de vină — se apără el.

Întreruperea durează de cîteva minute. S.A-istul de lîngă mine trage nervos de cureaua de sub bărbie. Faţa lui e schimonosită.

— Iar sabotaj... Comuniştii...

Fac o mutră neîncrezătoare.

— Dar nu e cu putinţă... într-o zi ca azi?... Doar n-au lăsat circuitul nesupravegheat!

— Ce altceva ar putea fi?! răspunde el furios. Dar or să pună ei mîna pe sabotori... or să pună mîna pe ei!

Agitaţia creşte. Deodată se aude din nou glasul „Führer-ului" în mijlocul unei propoziţii: „...destul timp dezonorată..."

Merg încet spre casă. Primul gînd al S.A-istului în momentul întreruperii a fost: comuniştii. Peste tot şi mereu se simt ameninţaţi de un duşman de moarte invizibil, care ar putea să le vină de hac...

Seara stau de vorbă cu Teichert. Îi povestesc cum l-am văzut pe Führer.

— L-ai văzut şi tu pe Adolf, tu, strungarul de la Siemens? A strîns cumva simbolic mîna vreunui proletar?

— Şi încă cum! spune Teichert. Stai să-ţi povestesc cum a fost la fabrica de dinamuri.

Rîde dispreţuitor. Privirea mea se izbeşte din nou de cele două cioturi de dinţi înnegriţi din faţă.

— Din echipa noastră n-a fost nimeni de faţă. În toate fabricile au alcătuit delegaţii selecţionate. Numai funcţionari mai mari şi activişti de-ai lor de încredere... Bineînţeles că şi proletarii din fabrică au fost de faţă. Dar stăteau în spatele celorlalţi. Şi apoi, instalaţia de megafon! Era montată pe soclul înalt al unui dinam, băiete! Au construit nişte trepte speciale alături şi lîngă

trepte stăteau S.A-iști! Acuma știi cum vorbește Führer-ul către muncitorii „lui“?

Duminica plebiscitului. Grupuri ale Tineretului hitlerist și de S.A-iști au cutreierat dis-de-dimineață curțile. Cîntau în fanfare și strigau apoi lozinci. Radioul își întrerupe emisiunea din jumătate în jumătate de oră. Pune de fiecare dată aceeași întrebare: „Germani, germane! V-ați îndeplinit datoria? V-ați dat votul pentru guvernul Adolf Hitler? Dacă nu, făceți-o fără întîrziere!“

De săptămîni întregi, aceeași poveste. Radio-ul, presa, cinematograful. Goebbels își revarsă cu nemiluita propaganda sa electorală asupra Reich-ului. În toate apartamentele din strada noastră s-au distribuit azi-dimineață bilete pe care scria: „Casa nr. 38 este sub controlul portarului Meyer. Votați cu «DA». Predați și acest bilet la urnă o dată cu votul. Evitați prin aceasta să mai facem un control în timpul zilei“.

Teichert merge la același centru de vot ca și mine. Ne-am înțeles să ne ducem să vedem cum arată orașul. Întîi am vrut să ne întîlnim într-alt cartier. Teichert spunea că nu ar fi indicat să fim văzuți împreună aici, după afacerea cu Kranz. Locuințele noastre sînt de fapt nesuspectate și apoi e mai bine să ai „tupeu“, asta înșală totdeauna mai bine decît orice, i-am replicat eu. Și ar putea să bată la ochi dacă noi, care locuim de ani de zile în aceeași stradă, „nu ne-am mai cunoaște“ dintr-o dată. (Demascarea lui Kranz n-a avut urmări pentru noi. A lăsat-o mai încet cu cîrciumile. Probabil că nu mai are bani. Rămînem vigilenți, dar un lucru e clar: turnătorii demascați și-au pierdut valoarea pentru naziști. Și ei îi disprețuiesc, în fond, tot așa cum curajul tovarășilor noștri le impune adeseori. Hilde ne-a relatat unele discuții ale fratelui ei cu S.A-iștii în sensul ăsta. Cine e laș — și cei mai mulți dintre ei așa sînt, doar nu apar niciodată singuri — resimte în mod îndoit forța altuia.) Am rămas deci înțeleși să mă duc să-l iau pe Teichert.

Străbatem acum încet strada noastră... Iar s-au înmulțit drapelele. Sînt atîrnate la casele cocoșate, vechi

de sute de ani, în ferestruile podului, sub acoperişurile joase învelite cu muşchi. Ajungem la cotul străzii. Strada e liniştită duminica. Peste drum, la uzina electrică, maşinile par să zumzăie mai tare, mai limpede. Chiar şi de la una din ferestrele mari ale clădirii înalte din cărămidă roşie atîrnă un drapel cu svastică. Gardul de scîndură al maidanului cu deşeuri e acoperit de placatele mari, galbene cu citate din Lloyd George : „Este un ticălos orice german care nu pretinde..." Există probabil la noi o mulţime de „ticăloşi". Puteţi să aşteptaţi mult şi bine... Teichert zîmbeşte. I se văd cele două cioturi de dinte înnegrite. Face o uşoară mişcare cu capul spre şirul de ferestre de sus, din stînga şi din dreapta.

— „Volksgenossen... Ediţie specială !" spune el batjocoritor. Ridic ochii spre cele două drapele cu svastică de sus, la care se referă ele. Acolo locuiesc doi tovarăşi. Chiar noi i-am sfătuit să arboreze drapelul. Dată fiind situaţia, trebuie să evităm pentru fiecare tovarăş chiar şi umbra unei bănuieli.

— Are totuşi avantajele ei locuinţa noastră din dos, Paul.

— Cred şi eu. Nu eşti chiar atît de expus în lumina rampei.

Practic, lucrurile au ajuns acum atît de departe, încît fiecare fereastră care dă spre stradă stă sub controlul S.A-ului. Mai ales la noi. S.A-iştii au venit azi-dimineaţă în casele cu puţine drapele şi s-au interesat, în mod ameninţător, dacă chiriaşii din faţă sînt evrei. Bine că Ede nu locuieşte în faţă ! Şi aşa a făcut destul scandal.

— Tactic ?... Ce înseamnă să procedezi tactic ? Am ajuns ca tovarăşii noştri să facă reclamă pentru nazişti ! a strigat el indignat, cînd le-am spus celor doi tovarăşi să arboreze drapelele.

Cotim pe Berlinerstrasse. Acolo, peste drum, locuieşte Hilde. Ar trebui s-o chem iar la telefon la birou. Ea îl vede pe Franz mai des decît mine. Aici drapelele sînt şi mai numeroase. E o stradă locuită numai de mic-burghezi. Funcţionari publici şi particulari, liber profesionişti. Ce păcat că la noi cartierele muncitoreşti sînt

atît de izolate! Peste tot ele se compun numai din cîteva străzi. Charlottenburg e un cartier funcționăresc. Reprezentanții muncitorimii în administrația orășenească, organizațiile proletare înseși au trebuit să lupte mereu contra unei majorități burgheze. Chiar și înainte de război. De aceea muncitorii din Charlottenburg au fost mereu plini de avînt revoluționar, mereu gata de atac. Mă uit la Teichert. Pomeții ieșiți în afară, pielea gălbuie, părul rar, blond-închis, în care pătrund adînc colțurile frunții. O față de muncitor. Întocmai ca noi toți, nu are nimic deosebit în expresie. Unul din cei mulți.

— Ce mai face soția ta, Paul?

— Ce să facă? Știe prea puțin despre noi acum. Nici înainte nu știa nimic.

Are aerul cuiva care s-a împăcat de mult cu o situație care nu mai poate fi schimbată. Soția lui e mică și drăguță. Nu mai e tînără. Nu s-a interesat niciodată de chestiunile politice. Nu știe decît una și bună: „Casa mea, lumea mea". L-ar ruga, desigur, cu lacrimi în ochi „să nu se nenorocească", dacă ar afla de activitatea lui ilegală. Cum poate oare cineva să trăiască așa, alături, dar nu împreună? Altfel îmi închipui eu căsnicia unui tovarăș.

Teichert scoate un bilețel din buzunar.

E biletul de control al portarului Meyer.

— Își ating scopul cu astea, ascultă-mă pe mine! Lovește cu pumnul în palma celeilalte mîini. Naziștii vor să verifice după listele de vot cine n-a votat încă. Și cei mai mulți cred, pe bună dreptate, că se verifică în același timp cum au votat!

Dau din cap. Dar la țară cum vor fi stînd lucrurile! Fiecare-l cunoaște pe celălalt. Chiar și aici agitația noastră împotriva mijloacelor puternice ale aparatului de stat nu poate fi decît limitată. Am răspîndit bilețele mici în sectorul nostru. Cu secera și ciocanul și cu cuvîntul „Nu!" Lucrul ăsta s-a petrecut în toate cartierele orașului. Lui Ede i s-au dat iar în primire locurile cele mai primejdioase. S-a dus tot fără ochiul de sticlă, cu banderola de invalid și cu bastonul cu care pipăie drumul. Pe strada noastră n-am împrăștiat încă nici un

manifest, ne-am mulţumit să discutăm. Nu vrem să atragem din nou atenţia S.A-ului asupra noastră după afacerea Kranz.

Şi totuşi aceste bileţele nu vor constitui numai un îndemn de a vota „Nu!" Ele vor avea şi un efect moral asupra fiecărui adversar al lui Hitler. Îi vor arăta că nu putem fi anihilaţi. Teichert îmi dă un ghiont. Vrea să spună ceva, dar nu are timp: în faţa noastră, doi S.A-işti.

— Heil Hitler!

— Heil Hitler!

— Aveţi insignă de vot?

— Insignă de vot?... Nu — spune Teichert.

— Atunci n-aţi fost încă să votaţi?

— Nu.

— Duceţi-vă imediat, ascultaţi sfatul nostru. Altfel o să fiţi opriţi la tot pasul pe stradă!

— Insigna de vot o primiţi acolo — ne explică celălalt S.A-ist. Îşi aranjează ochelarii. Prindeţi-o de rever! E dovada că aţi votat.

Cei doi pleacă braţ la braţ mai departe.

— Hai, Jan! spune Teichert furios, după o bucată de drum. Răspunsul nostru îl vor primi deîndată!

Trecem pe lîngă o staţie de tramvai. Şi aici S.A-ul controlează pe cei ce aşteaptă. Încetinim pasul. O femeie durdulie, cu două geamantane în faţa ei, se văicăreşte:

— Dar trebuie să plec la Spandau... la nişte rude!

— Mai întîi duceţi-vă la centrul de vot. O să fiţi controlată şi la Spandau şi va fi prea tîrziu! îl auzim pe S.A-ist.

— Bine, dar mă aşteaptă cu masa... începe iar femeia.

— Dar înţelege odată! Fără insignă n-ajungi azi nicăieri! o repede S.A-istul.

Femeia ia furioasă un geamantan şi pleacă. Abia acum observăm că e însoţită de un bărbat mărunţel. Acesta ia al doilea geamantan. Mergem în spatele lor.

— Ţi-am spus de la început că era mai bine să mergem cu trenul! îl ocărăşte femeia.

— Zău, zău, cu trenul!... N-ai auzit probabil ce-a spus Fritz! Ăştia nu lasă pe nimeni să treacă bariera

fără insignă! se apără bărbatul. Acolo controlul e şi mai straşnic!

Centrul de vot e într-o cîrciumă. În faţa ei oamenii fac coadă. Şirul lung trece prin sala cu tejgheaua, continuîndu-se într-o cameră alăturată. Cînd ajungem în pragul uşii, putem privi înăuntru. La o masă aşezată de-a curmezişul se află comisia de vot. Bărbaţii poartă toţi insignele naţional-socialiste. La stînga, în spatele uşii duble, deschise, se văd pe mese trei cutii. În faţa lor atîrnă o perdea verde. Doi S.A-işti, unul cu o cutie pentru colecte, al doilea cu o cutie de carton cu insignele de vot în mînă, stau în pragul uşii. La una din mese un bărbat răsfoieşte o listă groasă. Repetă cu voce tare numele, uneori întreabă pentru verificare data naşterii. Alături de el stă unul cu insigna partidului nazist şi şterge de fiecare dată pe o listă a lui proprie numele strigate. Şi-au copiat listele de alegători ale circumscripţiei. Aşa controlează deci, şi cine nu vine să voteze va fi adus.

— Casa asta... controlor... portarul Meyer.

Alegătorii, cu plicul primit în care se află buletinele de vot, se îndreaptă, rînd pe rînd, spre cutiile din stînga uşii. În spatele unei perdele le însemnează cu cruciuliţă. La unii, din cauza grabei, perdeaua rămîne pe jumătate trasă. La distanţă de doi metri se află cei doi S.A-işti. Ei privesc urnele şi perdeaua de parc-ar trebui să le apere de furt. Prescripţiile au fost respectate. S.A-ul nu staţionează în camera de votare — dar în pragul ei.

Teichert îmi face semn cu ochiul. Se gîndeşte la acelaşi lucru ca şi mine. Pe adversarii mai puţin hotărîţi desigur că şi aceste măsuri îi intimidează. Mă uit pe furiş la cei ce stau în spatele nostru. Muncitori, muncitoare. Se vede după îmbrăcăminte, după mîinile muncite. Feţele lor sînt grave, imobile. Ca acoperite de un văl.

Cînd părăsim încăperea, S.A-istul cu cutia de carton ne oferă insigna. Celălalt întinde cutia de colecte.

— Sîntem şomeri — răspunde Teichert.

Ne dau pe gratis insignele. Sînt din tinichea. Ele poartă un „DA“ ştanţat.

Ajunşi afară, Teichert îmi spune :

— Chiar că-ţi taie răsuflarea atîta obrăznicie ! Să le mai şi plăteşti mărcile de control ! Nu-mi pun pe mine decoraţia asta de măgar !

— Decoraţie de măgar ?

— Citeşte : J-A [1]. Vorba asta circulă pretutindeni.

Peste două zile. Hilde ne povesteşte că fratele ei a avut discuţii aprinse cu S.A-iştii lui. Erau consternaţi că după mai bine de trei sferturi de an de la preluarea puterii aproape cinci milioane au votat „Nu".

— În atari condiţii şi după statisticile lor — spune Teichert. Nici dracu' nu-i poate controla.

— Rezultatul alegerilor din Charlottenburg e, după mine, cel mai bun — constat eu. Avem treizeci şi opt de mii care au votat contra. Chiar şi sectoarele muncitoreşti mai mari, Friedrichshain şi Wedding, au numai vreo patruzeci de mii.

— Teroarea unităţii treizeci şi trei : cred că muncitorii de la noi resimt cel mai puternic apăsarea celui de-al treilea Reich.

Cîtva timp n-am putut continua însemnările mele. În camera mea n-am mai putut scrie. Vecina noastră (locuinţa ei e lipită de peretele camerei în care stau eu) a spus gazdei mele că la noi se aude clămpănitul unei maşini de scris. Bătrîna mea gazdă a dat vecinei explicaţia inofensivă, pe care o dau şi eu de obicei. Habar n-are ce scriu. Eu sînt pentru ea un chiriaş care plăteşte regulat şi, în afară de asta, „un om simpatic".

Înainte de asta au mai survenit cîteva incidente asemănătoare. De cîteva ori au apărut la noi în locuinţă persoane oficiale, în timp ce eu scriam. Am avut timp să ascund paginile scrise ; maşina de scris au văzut-o însă. Ştim că autorităţile naziste atrag atenţia tuturor funcţionarilor, care au acces oficial în locuinţe,

---

[1] Ja = da, aici cu sensul de onomatopee a răgetului de măgar.

să fie atenţi la discuţiile chiriaşilor şi să observe, în general, tot. O maşină de scris — la o persoană particulară „obişnuită“ şi care mai locuieşte pe deasupra într-un sector muncitoresc — trebuie să atragă atenţia!

Iată de ce m-am interesat încă de mai multă vreme de un alt loc de lucru. Un simpatizant care locuieşte într-alt cartier al oraşului mi-a pus acum la dispoziţie o cameră. I-am dat să înţeleagă că scriu ceva „interzis“. A trebuit să-i mărturisesc adevărul.

Mă duc acum mereu pe acolo pentru cîteva ore. Mi-am instalat în cameră un dispozitiv, în care să pot ascunde imediat, la caz de nevoie, paginile scrise şi însemnările.

Acum două zile Franz a fost nevoit să-şi schimbe locuinţa din noul său sector. Familia Lamprecht a primit o lovitură neaşteptată. Aceasta e familia la care am fost atunci cu Käthe. Franz mi-a povestit totul.

Alaltăieri se afla în bucătăria familiei Lamprecht şi se bărbierea. Tovarăşa Lamprecht voia să meargă cu el la unul din locurile lor de multiplicare, de unde trebuia să ia ziarele. Rudi, tovarăşul montor cu părul roşu ca focul şi faţa plină de pistrui, tipărea acolo ziarele împreună cu un alt tovarăş. (Cu Rudi şi prietenul său „Bruno-boxerul“ am tipărit atunci ziarul, la bar.) Franz, care tocmai se săpunise, i-a spus:

— Aşteaptă încă puţin, Erna, pînă dau jos barba.

— O iau mai bine înainte — a răspuns tovarăşa Lamprecht. Acum fetiţa doarme şi peste o oră se întoarce şi Kurt de la cărbuni. Altfel nu termin mîncarea. Duc repede ziarele la locul de difuzare, îl cruţ pe Kurt de drumul ăsta. E totdeauna mort de oboseală seara.

Cunosc bine locul de multiplicare, căci am fost acolo împreună cu Franz. E o prăvălie mică. În vitrină atîrnă corpuri de iluminat electrice şi sînt expuse robinete de gaz şi de apă, becuri. În spate, pe peretele

vitrinei, e un tablou al lui Hitler înconjurat de verdeaţă. Pe geamul vitrinei scrie:

„Instalaţii electrice şi de gaz“

şi dedesubt, cu litere mari:

„Prăvălie germană!“

Proprietarul prăvăliei, tovarăşul Schwante, e un om bătrîn. E îmbrăcat întotdeauna într-un costum spălăcit de montor, şi deoarece e foarte miop, poartă ochelari demodaţi de nichel. Faţa lui arsă de soare şi plină de creţuri e ca o piele tăbăcită. În fiecare sîmbătă pleacă în provincie la pescuit. Asta e singura lui pasiune de celibatar. În prăvălie, de o parte şi de alta, sînt rafturi lungi cu sîrmă de cupru, cleşti de toate mărimile şi formele, bucăţi de ţevi de plumb şi altele, aruncate într-o cruntă dezordine. Bătrînul Schwante nu le aranjează niciodată. Poate că nici n-are timp pentru aşa ceva, căci abia îşi duce zilele din micile reparaţii pe care le face. Bătrînul trăgător de sfori Schwante dă în felul său „de lucru“ tovarăşilor din sector, mi-a spus atunci Franz în glumă. În camera din fund, pe o masă lungă, se află aparatul de multiplicat. E o ladă mare, modernă. Aranjează automat colile de hîrtie şi le îngrămădeşte în dosul sulului de cauciuc după tipărire. Are chiar un dispozitiv automat de numărat, unde poţi vedea numărul total de coli tipărite. Număr totdeauna mare, căci aparatul lucrează repede. E adevărat că face zgomot cît trei aparate, dar asta nu deranjează pe nimeni acolo. E zgomot de atelier!

La zece minute după plecarea Ernei, a plecat şi Franz spre prăvălia lui Schwante. În apropierea ei, s-a oprit ezitînd. O grămadă de oameni se adunase pe partea cealaltă a străzii. Să se fi întîmplat ceva la Schwante? Franz s-a speriat. S-a postat în spatele oamenilor; nu-l cunoştea nimeni. Şi atunci a văzut că la marginea trotuarului, în faţa prăvăliei lui Schwante, staţiona o maşină de razie rapidă. Franz tremura. „Îi

ridică... îi ridică... să nu te trădezi, să nu arăţi nimic, n-are nici un sens să mai intri şi tu la apă... oare Erna să fi sosit înainte ?... Ce să fac acum ?"

— Mă durea capul, parcă sta să-mi plesnească — mi-a povestit Franz. Deodată uşa prăvăliei s-a deschis larg. Au ieşit uniforme verzi ; pe pieptul lor se bălăbăneau plachete lucitoare de nichel. Jandarmeria lui Göring ! În mijlocul lor, trei civili, pe care i-au împins spre automobil... Erna Lamprecht... bătrînul Schwante... şi un tovarăş înalt, uscăţiv. Franz îl cunoscuse doar în treacăt, îl văzuse o dată cu Rudi. Dar unde era Rudi ? Capul său roşcat nu se vedea. Doar trebuia să vină şi el la multiplicat... poate plecase mai înainte ? Dar celălalt... al patrulea, civil... nu e oare ?... Da, era Seifhart !... Vorbeşte cu jandarmii ! De ce nu-l îmbrîncesc şi pe el în automobil ?! Franz stătea ca paralizat. Maşina a pornit. Oamenii s-au împrăştiat, şoptind între ei. „Trebuie să plec de aici." Franz şi-a strîns puterile. A făcut cîţiva paşi. S-a tîrît astfel pînă la colţul următor, apoi a luat-o la goană. Ştia deodată ce avea de făcut !

A alergat un sfert de oră, gîfîind. Spre depozitul de cărbuni ! Să-l avertizeze pe Kurt, soţul Ernei !... A ajuns însă prea tîrziu. Peste douăzeci de minute a aflat despre Kurt că s-a aruncat de-a dreptul în braţele jandarmilor. Erau în locuinţa lui cînd a sosit el. Vecinii lui Lamprecht voiseră să ia fetiţa sub ocrotirea lor, dar jandarmii n-au permis. Oferta vecinilor a avut însă drept urmare percheziţionarea pe loc a casei lor.

Franz s-a dus în aceeaşi seară la Bruno. La Bruno, prietenul cel mai bun al lui Rudi. Încă din prag, Franz a văzut pe faţa întunecată a lui Bruno că ştia totul. Franz nu bănuia însă că el însuşi nu ştia totul. Bruno l-a condus în tăcere la dînsul în cameră. Acolo s-a aruncat pe un scaun, îngropîndu-şi faţa în mîini. Franz a văzut că umerii lui Bruno se scuturau de un plîns sec. Bruno, boxerul de la Fichte ! Voinicul, care nu-şi pierdea umorul nici în cele mai grele împrejurări. I-a povestit doar Jan cît de rece a rămas cînd au fost surprinşi de S.A. în timp ce citeau cartea brună. Faptul că acum colaborăm cu tovarăşii de la

T.M.S. este numai meritul lui. Tăcerea din cameră îl apasă pe Franz ca o povară uriaşă.

— Seifhart... Ticălosul... trădătorul! a spus el.

Atunci Bruno şi-a ridicat brusc capul şi l-a privit pe Franz cu ochii căscaţi. Faţa i se strîmbase.

„Dar ce-i cu el... nu ştie încă?“ s-a gîndit Franz. Şi i-a spus încet:

— Mergea doar alături de jandarmi!... Vorbea cu ei... dar unde să fie Rudi?!... Nu l-am văzut acolo!

Bruno a sărit deodată în picioare, împingînd scaunul cu zgomot înapoi. Şi a început să ţipe, să ţipe tare, de parcă n-ar avea în vremurile astea toţi pereţii urechi:

— Seifhart... Seifhart?!... Atunci Seifhart e ucigaşul lui! Apoi Bruno s-a aşezat iar pe scaun, adăugînd: Rudi... Rudi... a fost împuşcat atunci, pe loc...

Franz locuieşte acum la Bruno. Acesta a devenit parcă alt om. A slăbit. În timpul mesei, cînd toţi discută, el stă fără să scoată un cuvînt. Mănîncă în silă. Bruno nu mai poate fi folosit la o muncă serioasă. Un singur gînd se roteşte în capul lui, ziua şi noaptea, ca o pasăre neobosită: să-l răzbunăm pe Rudi! Rătăceşte mereu pe drumuri, se întoarce acasă noaptea tîrziu.

La cîteva zile după această întîmplare, sectorul a scos un manifest. Bruno a insistat atîta, pînă i-am dat lui pe mînă întreaga ediţie. Ceilalţi tovarăşi i-au povestit lui Franz că manifestele îl urmăresc pe Seifhart peste tot unde îşi face apariţia. Bruno îl urmăreşte ca o umbră. Seifhart şi-a schimbat locuinţa. Nu mai circulă acum decît însoţit de S.A-işti. Cu toate acestea a fost găsit într-o seară grav rănit pe coridorul casei sale. Iar Bruno s-a întors acasă în seara aceea cu zgîrieturi pe faţă.

Dar nici la spital nu i-a dat pace Bruno lui Seifhart. Şi acolo au apărut pe pereţi afişe care povestesc fapta lui Seifhart. Pe pereţii secţiei unde e internat Seifhart. După ieşirea din spital, Seifhart s-a mutat pe altă stradă. S.A-ul a organizat între timp un adevărat serviciu de supraveghere, controlînd prin surprindere buzunarele persoanelor care intrau în casă. Totuşi,

n-au putut scăpa de Bruno. După cîteva zile, pe palierul unde locuieşte Seifhart, au apărut, adînc săpate în zid, cuvintele :

„Atenţiune !
Ucigaşul de muncitori Seifhart locuieşte acum aici !"

Astfel, ca un acuzator omniprezent, Bruno îşi hăituieşte victima prin toată capitala, împiedicîndu-l pe Seifhart să-şi exercite ocupaţia mîrşavă. Seifhart seamănă acum cu un animal sălbatic, încolţit din toate părţile şi care nu ştie niciodată unde îl pîndeşte duşmanul. Fiindcă el nu-l cunoaşte pe Bruno.

Acţiunea de răzbunare a lui Bruno îi face pe tovarăşi mai conştienţi de forţa lor, arătîndu-le că, în ciuda terorii S.A-ului şi a poliţiei, nu sînt lipsiţi de apărare faţă de trădători.

Într-o zi, Seifhart a depus armele. A dispărut pe neobservate din cartier. Nici Bruno nu i-a mai dat de urmă.

— Odată o să-l găsim... şi atunci nu-l mai scapă nici dracu' ! i-a spus el lui Franz.

Aştept în staţia de metro din piaţa Wittenberg. O aştept pe Käthe, iubita mea. Am chemat-o la telefon la birou. De cît timp n-am mai văzut-o !... Vremurile astea ne-au distrus viaţa personală. Nu numai pe a noastră — ci a tuturor tovarăşilor. Oare şi ceilalţi păţesc ca şi mine ? Tot mai des simt acum dorinţa să o văd pe Käthe. Să ştii că există cineva care te înţelege, cu care poţi vorbi despre orice, despre orice ! Desigur, e mare lucru să ai tovarăşi. Oameni care în ţara asta, unde toţi şi toate par să se fi transformat în nişte şabloane, şi-au păstrat mintea limpede. Vîrtejul evenimentelor, nesiguranţa zilei de mîine au întărit mult de tot legătura dintre noi. Da, azi ştim mai mult ca oricînd ce însemnăm unul pentru altul... La prăvălia de peste drum, reclamele luminoase răspîndesc o lumină orbitoare. Întreaga Tauentzienstrasse e inundată de lumini roşii şi albastre. La capătul străzii se ridică masivă şi somptuoasă biserica Gedächtnis.

Trecătorii se scurg în şiruri dese pe trotuare, pe lîngă vitrinele magazinelor. La doi paşi de mine, doi poliţişti agită braţele cu manşete albe, dirijează coloane lungi de automobile în jurul insulei din mijlocul străzii pe care mă aflu. Din staţia de metro urcă o grămadă de oameni. Käthe! Ochii ei căprui strălucesc.

O iau de mînă. Käthe se agaţă strîns de braţul meu. Trecem încet prin înghesuială. Ne-am bucurat săptămîni întregi la gîndul acestei revederi, avem să ne spunem atîtea. Dar acum tăcem. Ne uităm doar unul la altul, ne strîngem mîna. Nu, nu acum... mai tîrziu. Vom merge undeva, ne vom aşeza. Paşii mici ai lui Käthe, cu care încerc să-mi potrivesc paşii, căldura mîinii ei îmi dau senzaţia că sîntem numai noi doi pe stradă. Pare palidă şi obosită, faţa i s-a subţiat. Sau pare aşa din cauza părului ei blond deschis, din cauza luminii puternice de aici?

La un colţ, un grup din Armata sălvării, care cîntă. O femeie ne întinde o cutie de colecte. Pe faţa ei roşie, plină, umbrită de o pălărie mare, se lăbărţează un zîmbet mieros.

Alegem o masă mică lîngă fereastră, într-o cafenea. Pe stradă se perindă fără întrerupere fluxul trecătorilor, zgomotul circulaţiei se aude pînă la noi ca un vîjîit surd. Käthe îşi apropie scaunul de al meu. Simt căldura trupului ei. Amestecă în tăcere în ceaşcă, se uită mereu zîmbind la mine. Inspir adînc fumul ţigaretei... Bine...

Käthe se uită iar la mine.

— Mama e bolnavă — spune ea. Stă de cîteva zile în pat.

— Bolnavă? Sper că nu e nimic grav!

— Nu. Mereu acelaşi lucru. Întreabă mereu de Franz — continuă Käthe apoi. Lui nu i-am spus că e bolnavă. De ce să-şi mai facă griji?

— Cînd l-ai întîlnit?

— Ieri. Era şi Hilde acolo.

— Nu l-am văzut de săptămîna trecută. Totul e în regulă la ei?

— Da. Totul e bine.

Răsuflu uşurat. Aşadar, n-a spus nimic fetelor despre întîmplarea cu Bruno şi Rudi. Níci el n-a vrut să le mai facă griji.

Tăcem apoi un lung răstimp. În cele din urmă, îi spun lui Käthe că ar trebui să facem o excursie de Crăciun. Undeva, în provincie. Roşeşte de bucurie. Îşi pune braţul pe umerii mei. Ochii-i strălucesc. Facem „planuri de călătorie“, bucurîndu-ne de pe acum. Cel mai mult i-ar plăcea Elveţia mecklenburgheză, spune Käthe. Pădurile adînci, lacurile nenumărate de acolo. Calculăm cam cît ne-ar costa : economiile noastre ar fi tocmai suficiente, constatăm noi cu bucurie. O mai conduc pe Käthe pînă la strada următoare, care o taie pe asta. Apoi ne despărţim.

Mă întorc şi eu, venind din altă direcţie, pe strada noastră. Poate că pînă la Crăciun o să ningă. O să ne plimbăm prin păduri singuratice. O să ne zbenguim. O să ne batem cu bulgări de zăpadă. Cum te poţi juca aruncînd pietre pe gheaţa de pe lac ! Poate ne luăm cu noi şi patinele. Seara ne vom opri apoi într-un sat. Cînd treci pe uliţa satului liniştit, aşternut cu zăpadă, ai totdeauna senzaţia că descoperi ţinuturi neumblate. Ferestrele joase vor fi luminate... te apucă atunci dorul de o cameră caldă de han... Käthe ! O să fim iar împreună. Zile întregi... zile întregi...

Procesul Maikowski durează de mai multe zile. Presa anunţă că rechizitoriile procurorilor se vor ţine pe la începutul lui ianuarie. A trecut aproape un an de la marşul unităţii 33 prin strada noastră, în noaptea numirii cancelarului. Sentinţa va fi pronunţată neapărat înainte de ziua aniversării, ca „ispăşire simbolică“. Din comunicatele din ziare se vede clar că procurorii n-au reuşit încă să aducă dovezi că tovarăşii noştri acuzaţi i-ar fi ucis pe Sturmführer-ul Maikowski şi pe poliţistul Zauritz. Deşi au pus în mişcare un aparat uriaş şi au puricat pînă în cele mai mici amănunte evenimentele din noaptea aceea. Întreaga presă vorbeşte însă la comandă numai despre „atacul criminal al comuniştilor“. În felul ăsta răspîndesc în opinia publică noţiunea de „ucigaş comunist“. Nici un ziar

nu aminteşte, nici măcar printr-un rînd, faptul că S.A-iştii au defilat prin Wallstrasse. În mod obişnuit, drumul de întoarcere pînă la sediul lor trebuia să-l facă prin străzi aşezate în direcţie opusă. Or, tocmai prin trecerea lor pe strada noastră au făcut S.A-iştii posibilă o ciocnire. Noi ştiam prea bine că, după preluarea puterii, în beţia victoriei, aveau de gînd să ia cu asalt strada noastră. În decursul dezbaterilor tovarăşii noştri acuzaţi trebuie neapărat să atragă atenţia asupra acestui marş; căci presa vorbeşte de încercările acuzaţilor de a minimaliza şi contesta faptele, de „răstălmăciri şi minciuni premeditate". Dezbaterile trebuie să fie o groaznică tortură sufletească pentru tovarăşii noştri. (Cît de mult au suferit desigur mai înainte, în decursul „interogatoriilor" de luni întregi!) În relatările lor despre proces, ziarele folosesc adeseori propoziţia ordinară, cinică: „Dezbaterea a trebuit să fie întreruptă, deoarece o acuzată a fost iarăşi apucată de o criză de isterie... deoarece, ca şi în alte dăţi, un acuzat a leşinat în convulsii, procedeu încercat şi cu alte ocazii".

Ziarele naţional-socialiste au făcut încă de pe acum din Maikowski un „erou naţional". Unitatea S.A. 33 e denumită întotdeauna „unitatea care face cinste Germaniei, unitatea vechilor luptători". Deunăzi, pe cîmpia de la Tempelhof, Goebbels a „sfinţit" noile drapele ale partidului, „prin atingerea cu drapelul însîngerat al lui Maikowski". Fotografiile luate cu această ocazie arată unitatea 33 făcînd „cordon de onoare" în faţa tribunei vorbitorului. Pînă acuma n-a existat decît „steagul însîngerat de la 9 noiembrie 1923". (Drapelul pe care l-au purtat atunci la puciul lor din München.) Exista numai un singur „erou naţional" — Horst Wessel. Maikowski, care a fost ucis de propiii săi oameni, a devenit acum al doilea „martir" al lor. Toate acestea au sporit grija noastră cu privire la soarta tovarăşilor acuzaţi. Cu atît mai mult, cu cît ziarele naziste cer de pe acum pe faţă capul acuzaţilor.

Totuşi procesul Maikowski nu constituie preocuparea de căpetenie a opiniei publice. Procesul incendierii

Reichstag-ului îl pune tot mai tare în umbră. După depoziţiile lui Göring şi Goebbels, încordarea în legătură cu sfîrşitul acestui proces a crescut la maximum în toate păturile populaţiei. Oamenii se informează asupra procesului din ziare străine, care n-au fost niciodată citite în asemenea măsură la noi ca acum. Peste tot, în tramvaie, în cafenele, vezi oameni care stau şi citesc ziare din străinătate. În cafenele, şi le trec din mînă în mînă. Fiecare aşteaptă ca celălalt să-l fi citit, căci nu toţi au bani suficienţi ca să-şi cumpere ziare străine.

Dar chiar şi presa germană a fost nevoită să dea o palmă dictatorului Göring. Cînd Göring a vorbit despre „criminala concepţie despre viaţă a comuniştilor" şi Dimitrov l-a întrebat semeţ dacă îi este cunoscut că această „concepţie criminală despre viaţă" domneşte peste a şasea parte a globului şi anume în Uniunea Sovietică, Göring a avut iar o izbucnire. A spus că ştie înainte de toate că ruşii plătesc cu poliţe, dar n-are cunoştinţă dacă aceste poliţe sînt solvabile. În ziua următoare a apărut în presa germană o dezminţire oficială, care a trebuit să constate că „pînă în ziua de azi, Uniunea Sovietică şi-a achitat cu regularitate obligaţiile faţă de Germania". Nota a fost tipărită cu litere mici în toate ziarele, într-un colţ al paginii, totuşi zîmbind pe sub mustaţă, tovarăşii noştri au dat-o din mînă în mînă. Nu numai noi ne-am bucurat de aceasta. La băcănie am auzit oamenii comentînd: „Sînt nevoiţi să vorbească în felul acesta..."

Răstălmăcirile şi omiterile nu mai pot să împiedice ca adevărul despre incendiatorii autentici să pătrundă în cercuri tot mai largi. Acolo unde nu pătrund manifestele şi ziarele noastre ilegale, undele sonore ale emisiunii de la radio Moscova împrăştie ceaţa. Peste tot au fost organizate grupuri de ascultători, chiar şi pe strada noastră. Ascultăm în fiecare seară ştirile despre proces, şi tovarăşii le răspîndesc din gură în gură. Chiar şi S.A-iştii care vin la fratele ei, ne-a povestit Hilde, vorbesc despre ştirile de la radio Moscova. Unii furioşi, alţii doar „de dragul noutăţilor". Göring îşi dă seama acum ce mare e numărul celor care ascultă emisiunile Moscovei. A dat un decret: „Recepţia posturilor de

radio străine şi ascultarea lor în comun sînt considerate întrunire duşmănoasă statului şi pedepsite ca atare".

Decretul ăsta va rămîne doar un petic de hîrtie, cel puţin pentru noi. Goebbels, „colegul" lui Göring, ne „susţine" cu mult zel în această acţiune. La indicaţiile sale, industria germană de aparate radiofonice a început fabricarea aşa-numitelor aparate receptoare populare şi le-a pus în vînzare la un preţ relativ scăzut. Aceste aparate se pot obţine după achitarea unui aconto, restul sumei urmînd a fi plătită apoi în mici rate lunare. Cu aparatele astea se pot prinde numai posturile germane, acesta a şi fost scopul producerii lor. Dar radioamatorii noştri au descoperit în curînd că puterea de recepţie a acestor aparate poate fi mărită cu ajutorul unui aparataj suplimentar, care costă numai cîteva mărci. Iată cum mulţi tovarăşi — care n-ar fi fost niciodată în stare să facă rost de suma necesară cumpărării unui aparat de radio scump — ascultă acum cu aparatul acesta emisiunile Moscovei.

Azi e ajunul Crăciunului. Am întîlnire cu Ede care vrea să meargă la sediul unde se distribuie ajutorul de iarnă.

— Poţi să vii fără grijă. Se face coadă pe stradă. Cînd vine rîndul meu, n-ai decît să rămîi afară, n-o să observe nimeni — mi-a spus Ede, cînd a văzut că mă codesc. Poţi însă asculta acolo ce vorbeşte lumea — a adăugat el.

De fapt, de la început numai pentru asta vorbisem cu el. Ne vom întîlni însă mai întîi în apropierea sediului, care se află la distanţă de abia zece minute de strada noastră.

Ajutorul de iarnă... Teichert mi-a povestit că la întreprinderea lui fiecare trebuia să „sacrifice" săptămînal cincizeci de pfenigi în acest scop. Unul dintre numeroasele oboluri „benevole". Activistul nazist face o listă cu toate numele care circulă în ziua salariului şi pe care sînt trecute de cele mai multe ori şi sumele în bani în dreptul fiecărui nume, aşa că nimeni nu îndrăzneşte să dea mai puţin decît „predecesorul" său. Donatorii benevoli primesc un însemn al ajutorului de

iarnă. În toate casele dai de rozetele rotunde de hîrtie cu poze şi cu inscripţia „Noi ajutăm“ lipite pe uşile de la intrare. Chiar şi la mine acasă. În fiecare lună au altă culoare. Pe unele uşi te întîmpină o adevărată „colecţie de poze“. Pentru cetele de colectori care umblă din casă în casă cu cutii zăngănitoare, asta e dovada că locatarii şi-au dat obolul. Teichert mi-a povestit că proletarii nu primesc nici o rozetă de hîrtie pentru cei cincizeci de pfenigi pe care „îi trec“ pe listă. E oarecum o „cotizaţie obligatorie“. Ca să primeşti însemnul trebuie să mai „dăruieşti“ încă cincizeci de pfenigi. Cei mai mulţi o fac, spune el, ca să aibă măcar acasă linişte... Hitler a inaugurat „solemn“ acţiunea ajutorului de iarnă în sala operei Kroll. S-a adresat auditorului : lui Krupp, Siemens, Thyssen şi altor mari industriaşi, marilor demnitari din partid în uniformele lor pompoase, vorbind despre „socialismul faptelor“. L-a elogiat pe Goebbels, ca organizator „al celei mai măreţe fapte sociale din istorie“. Tovarăşii noştri şomeri mi-au povestit ce primesc drept ajutor. Cam cinci kilograme de cartofi, cincizeci kg de cărbuni, o jumătate kg de margarină pe lună ! Dar margarina nu o primesc gratuit. Doar „la preţ redus“. Şi pentru cartofi şi cărbuni trebuie să mai dea ceva.

— Atîta primeam şi mai demult prin „sistemul“ asigurărilor sociale, dar ajutorul bănesc era mai mare — mi-a explicat Ede.

Ţăranii trebuie să „doneze“ cartofii. Negustorii de cărbune — cărbunii. Alimentele — negustorii mai mărunţi. Astea se numesc daruri de cîte o jumătate de kg. Nici un negustor nu poate îndrăzni să refuze. Ceea ce smulg cu sila de la micii meseriaşi dau mai departe săracilor lipiţi pămîntului ; şi asta se cheamă la ei „socialism“ ! Dar unde rămîn banii peşin pe care îi colectează ? Oare şi din ei se fabrică armament ? Trebuie să fie milioane grele în fiecare lună !...

Goebbels ştie desigur că simpla colectă cu cutia nu mai are eficienţă. Maşini cu megafoane străbat acum oraşul. Deunăzi a trecut pe străzi o întreagă coloană de colectă cu cămile, maimuţe şi alte animale exotice. Pe Tauentzienstrasse, cea mai circulată stradă din

Berlin, S.A-ul care colecta era călare. Atîrnaseră cutiile de colectă de gîtul cailor şi se postau cu ei de-a curmezişul trotuarului... Iar noi, cei din strada noastră, am făcut şi noi de curînd două colecte. S-au strîns cam douăzeci de mărci. I-am dat mamei lui Karl Kurgel, şi mamei lui Heinz Preuss. Să poată cumpăra pachete de Crăciun pentru cei doi. Preuss se află în lagărul de concentrare Brandenburg, Kurgel în Oranienburg. Pe Kurgel l-au băgat absolut fără nici un motiv în lagăr. Unitatea 33 îl arestase doar fiindcă voiau să afle de la el unde era Franz. X, cel din rezerva S.A-ului, mi-a spus-o pe atunci. În decursul lunilor nu am putut afla decît că amîndoi sînt în lagăr. Încolo, nimic.

Duminicile astea cu un singur fel de mîncare! În aceste zile, în nici o gospodărie masa de prînz să nu coste mai mult de cincizeci de pfenigi. Colectorii intră uneori în locuinţe, controlează cratiţele.

— Şi Führer-ul mănîncă azi doar un fel de mîncare şi trimite restul banilor pentru ajutorul de iarnă — declară ei.

Dar vîrîndu-şi nasul în crătiţi, şi-au aprins peste tot paie-n cap. N-am văzut-o pe bătrîna doamnă Zieschke în casa noastră niciodată atît de enervată ca în duminica asta. Mă cheamă deodată la ea în bucătărie, ridică capacul de pe crătiţi şi începe să ocărască :

— Colectorului i-am spus verde ce părere am! Primesc o pensie mică, i-am spus. Prînzul meu nu poate să mă coste niciodată cincizeci de pfengi, i-am spus. Ei ? Şi Führer-ul mănîncă la fel ? Uite : sînt fericită dacă de Crăciun o să-mi pot permite un prînz de cincizeci de pfenigi !... Aşa i-am spus. Doamna Zieschke ocărăşte şi ocărăşte, iar eu îmi pun întrebarea de ce mi se adresează tocmai mie, că doar nu ştie nimic despre mine ? ! Dar deodată mă întrebă dacă cunosc „Cîntecul despre un singur fel de mîncare". Nu, am răspuns eu. Atunci a început să cînte cu vocea ei piţigăiată, de femeie bătrînă :

„Cînd duminica vorbeşte cancelarul, foc să-l arză,
Doar un fel să pui pe masă, numai varză,

Şi grăsunul Göring face o mutră acră
Doar un fel să ai pe masă, numai varză".

Bătrîna cînta cu vocea ei tremurătoare după melodia „Cînd duminică spre seară sună ceterile-n sat". În mîna stîngă mai ţinea capacul crătiţii. Era ceva grozav de caraghios, şi-am izbucnit în rîs. Bineînţeles, cunoşteam cîntecul, îl cunoşteam cu toţii demult. Dar oare de unde îl ştie doamna Zieschke ?...

Peste drum, iată-l pe Ede !... Îmi scutură zdravăn mîna.

— Bună, Jan... să-i dăm drumul. Să văd ce mai pot stoarce ălora de acolo.

Îşi drege vocea şi scuipă departe.

— Mi-am luat şi tinichelele. Dacă leprele alea nu-mi dau destul, o să le spun una să mă ţină minte !

— Ascultă-mă : bineînţeles, nu ne cunoaştem. Pune lacăt gurii. Noi trebuie să fim totdeauna de două ori mai prudenţi !

— Fireşte. Doar asta ştiu şi eu !

Locul de distribuire a alimentelor în cadrul ajutorului de iarnă este o prăvălie goală. O coadă lungă în rînduri de cîte patru persoane s-a format în faţa ei. Ne aşezăm şi noi în rînd. Peste cîteva minute iată-ne şi pe noi împinşi de la spate. Mereu mai vine lume. Mă uit la oameni. Majoritatea sînt şomeri, bărbaţi şi femei. Pe îmbrăcămintea unora se vede însă că odinioară le-a mers mai bine. Pe mărunţelul cu melon şi palton de culoare închisă, l-aş lua pe stradă drept un om cu venituri bune. Paltonul are un guler frumos de catifea, pare nou de tot. Dar femeia cu jacheta de blană din stînga ? Ce mutră îngîmfată ! Face şi aici pe cucoana. Desigur, i se pare „penibil şi dezonorant" să stea în rînd cu ceilalţi. Pe femeia asta de bună seamă că o mare nevoie a adus-o aici.

Toţi dîrdîie şi bat din picioare pe trotuar. E frig şi trage. Aşa a fost în vremea războiului. Stăteam la coadă pentru cîteva grame de unt, pentru un pic de marmeladă de morcovi. Tatăl meu era pe front, mama lucra la fabrica de grenade. Seara se întorcea acasă frîntă şi lihnită de foame. Cu faţa totdeauna gălbejită. Din cauza

sulfului. Un S.A-ist deschide uşa şi dă drumul cîtorva să intre. Toţi se împing înainte.

— Ia mişcaţi-vă mai repede, colo, înăuntru!... Cît o să mai stăm aici?

Uşa prăvăliei s-a închis iar. Ede îmi face semn cu ochiul. A ajuns acum în stînga mea, la extremitatea rîndului. A avut dreptate. Aici pot sta şi eu fără frică. În înghesuiala asta, nimeni n-o să observe dacă intru sau nu. Toţi caută doar să ajungă cît mai în faţă. I-am observat pe cei care au făcut gură. Doi bărbaţi. Unul are o insignă a frontului de muncă. Cei din faţă aşteaptă aici de cel puţin o oră, la aşa pricopseală! Mai sînt aproximativ şaizeci de persoane în faţa noastră şi S.A-istul a dat drumul abia la vreo zece inşi... Tălpile bat mereu asfaltul. Deodată începe să ningă. O burniţă fină, jumătate zăpadă, jumătate ploaie. Asta mai lipsea! Cîţi s-au adunat oare în spatele nostru? Număr rîndurile. Şapte, opt... mai mult de treizeci de persoane. Mai va, pînă să le vină rîndul, şi noi stăm de mai bine de douăzeci de minute aici! Intrarea celor cîţiva din faţă ne-a făcut să înaintăm numai cu doi paşi.

Un tînăr trece deodată de-a lungul marginii dinafară a cozii. Îi zăresc numai capul acoperit cu o pălărie moale, şifonată.

— Alo! Erich! strigă el tare.

Cu două rînduri mai în faţă, mărunţelul cu melon întinde capul.

— Da, aici!

— Ia ieşi afară!

Mărunţelul îşi face loc prin mulţime. Nu-i mai pot vedea pe cei doi, dar îi aud vorbind. Şi ceilalţi întorc capetele spre dînşii.

— Ai isprăvit?

— Da.

— Ei, şi ce-ai primit?

— Poţi căra totul într-o mînă. Jumătate kilogram de ceapă, o litră de brînză şi un bon pentru alimente în valoare de o marcă.

Se aude o plesnitură. Probabil că tînărul loveşte pachetul cu palma.

— Ce să fac eu, om neînsurat, cu ceapa, te întreb?
Cei doi mai vorbesc, dar nu mai pot înțelege nimic. La stînga mea, o femeie înaltă și uscățivă începe să bombăne. Își pune mîinile în șold:

— O jumătate kilogram de ceapă... o litră de brînză!... Pentru asta stăm la coadă ore întregi?

Acum gesticulează vehement. Ceilalți se dau instinctiv înapoi.

— Dar ce fac oare cu tot ce adună...?! De la măcelarul meu au luat slănină și niște cîrnați atîta... niște cîrnați atîta!

Îndoaie brațul stîng ca să arate cît de lungi, îl întinde în fața celorlalți. Se uită la toți pe rînd, parc-ar cere răspuns.

— Păi și „ei" vor să sărbătorească Crăciunul — spune un bărbat cu voce mușcătoare. Are o barbă albă, scurtă.

— Și pe front a fost la fel. Cei din linia întîi n-aveau nimic, dar cei din spatele frontului o duceau strașnic!

Ede! Să-și țină gura! Și mai cu seamă să nu le spună așa, pe șleau. Mă uit țintă la el. Rînjește, dă încet din cap. I se pare probabil că observația lui a fost deosebit de „tactică".

— Vechea poveste. Doar firma s-a schimbat — zice unul din spatele meu.

Mărunțelul cu melonul pe cap își face loc înapoi, la locul lui din coadă. Pe palton are insigna nazistă! Trebuie să fi auzit ultimele vorbe. Acum își îndeasă pălăria pe ceafă și spune agitat:

— O să fac un raport, las' pe mine! Un raport despre felul în care se distribuie aici, la centrul Lützow!... Direct către conducătorul ajutorului de iarnă din Berlin... direct către Spiewok!

— Corb la corb... — (bărbatul cu barbișonul alb se întrerupe brusc)... nu scoate ochii — a vrut el să spună. Dar acum a zărit și el insigna de partid a bătrînelului. Proverbul neterminat are asupra celor din jur efectul unui avertisment, după cum văd. La început s-au uitat mirați la bătrîn, acum îl examinează cu atenție pe mărunțel. Îi fac lui Ede un semn cu ochiul arătînd către acesta. Mă ridic în vîrful picioarelor, ca să mă vadă. Fac pe neobservate un cerc mic cu arătătorul pe reverul

paltonului. Ede mă priveşte lung. În sfîrşit! Dă din cap. A înţeles. Acum sper că o să-şi ţină gura. Poate că mărunţelul a fost trimis aici... ca spion. Începe iar:

— O porcărie cum distribuie cei de aici! O să intervin! Trebuie să se ia măsuri!

Poate că s-a supărat cu adevărat din pricina „pomenei" mizere pe care o aşteptăm! Disting în tonul lui şi un dram de lăudăroşenie. Faţă de noi se simte persoană importantă, „semioficială". Poate că mă înşel. Dar văd că feţele celorlalţi se luminează. Se deschide iar uşa prăvăliei. Înghesuiala începe din nou. În pragul uşii stă S.A-istul şi aruncă o privire scrutătoare asupra rîndurilor.

— Să nu mai lăsaţi pe nimeni să se aşeze la rînd în urmă! strigă el. Peste o oră închidem!

Cuvintele lui dezlănţuie un tumult.

— Stăm va să zică degeaba, da?... Într-o oră nu ne vine încă rîndul!... Lăsaţi pe alţii să facă treaba, dacă nu vă pricepeţi!

Rîndurile de cîte patru se mişcă deodată, deviază spre stînga. Oamenii se îngrămădesc în faţa uşii şi gesticulează, ţinînd în mînă cartele de şomeri.

— Dacă nu faceţi linişte, închidem imediat! strigă S.A-istul.

— Oho!... Ar fi şi mai şi!... Dar cu noi nu merge, nu cu noi! se strigă din toate părţile.

Uşa prăvăliei se închide. Se aude cheia învîrtită în broască. Am fost împins pînă la geamul vitrinei. Un afiş mare e lipit pe dinăuntru:

„Deveniţi socialişti ai faptelor! Contribuiţi la Ajutorul de Iarnă!"

Dedesubt, un bileţel:

„Se caută:
O sobă mică de tuci,
Un cărucior de copil în stare bună".

S.A-istul dinăuntru a ieşit probabil pe uşa din dos a prăvăliei. Apare acum în poarta casei, se postează în

faţa mulţimii de oameni şi începe să-i împingă înapoi. Cu scandal şi înjurături, fiecare îşi recucereşte vechiul loc. Femeia înaltă şi uscăţivă stă acum lîngă mine. Mărunţelul cu insigna nazistă e în faţa ei. Ede a ajuns mai în faţă, a cîştigat două rînduri.

— Aşa ceva... cînd strîng atîţia bani ! începe iar femeia uscăţivă. Fratele meu are de lucru, lui îi opreşte din salariu pentru ajutorul de iarnă !

— Da, da — dă din cap o femeie tînără lîngă ea — un sfert de salariu se duce, dacă aduni toate reţinerile !

Se înfăşoară mai strîns în şal. Şi l-a pus în jurul capului.

Teichert mi-a recitat deunăzi nişte versuri, care circulă în întreprinderea sa. Este o parafrazare a rugăciunii creştineşti care se spune la masă :

„Vino, Hitler, gustă din a noastre bucate,
şi din toate cîte ne-ai promis
dă-ne măcar jumătate."

— Da, şi banii care ni-i storc indirect ! spune iar femeia înaltă şi uscăţivă.

— Cum indirect ? Ce înţelegeţi prin asta ? întreabă femeia cea tînără.

Cealaltă răsuflă adînc, se uită cu băgare de seamă în jur să vadă dacă ascultă toată lumea.

— Deunăzi, la produse lactate, o femeie cere o bucăţică de brînză, din alea învelite în staniol. Toţi ascultă cu interes, chiar şi mărunţelul cu melon. Cînd dă de preţ, se porneşte pe ocări : „Iar s-a scumpit !" „Nu s-a scumpit", răspunde vînzătoarea. „Ba bine că nu, spune femeia furioasă, pe mine nu mă duci ! Doisprezece pfenigi, cînd a costat întotdeauna zece pfenigi !"

Femeia uscăţivă se desfăta văzînd privirile celor din jur. Continuă :

— „Cumpăraţi una, spune vînzătoarea, şi o să vă explic." Şi ce era ? Cei doi pfenigi în plus erau pentru ajutorul de iarnă !

Cei din jur dau din cap cu tîlc. Bătrînul cu barbişon ascuţit rîde sec. Mărunţelul îşi aranjează melonul. Văd

că este un gest de jenă. E nemaipomenit că se vorbeşte aşa aici, că mărunţelul cu insigna de partid ascultă calm totul. În prăvălii, la piaţă, am auzit adeseori femeile plîngîndu-se de scumpete... dar aici, în faţa unui local nazist!

— Cîte nu ţi-e dat să vezi! spune femeia cea tînără cu broboadă. Cerusem un împrumut pentru înjghebarea unei căsnicii. Atît se scrie acum în ziare despre asta! Ne-au puricat cu atenţie zile întregi. Să vadă cum stăm cu calităţile rasiale, dacă ne putem aştepta la progenitură sănătoasă — dă din umeri — soţul meu a trebuit să-şi procure de la locul de naştere certificate despre toţi strămoşii. A ţinut luni întregi şi am plătit taxe peste taxe...

— Şi pe urmă... şi pe urmă? o întrerupe femeia uscăţivă.

Cea tînără se uită la dînsa. Are o faţă ascuţită, micuţă, de copil, ochi căprui.

— Apoi ni s-a spus deodată: „Ah, sînteţi şomeri? Atunci nu primiţi o mie de mărci, ci numai cinci sute. Dar trebuie să aduceţi pe cineva care să garanteze că îi puteţi restitui!" Rîde batjocoritor: Bineînţeles că n-a ieşit nimic din toată afacerea. Dacă am fi avut o rudă care să ne poată împrumuta cinci sute de mărci, n-am mai fi avut nevoie de ajutorul lor!

Toţi rîd. Şi prin rîsul ăsta fiecare arată ce gîndeşte.

— Acum şomerii nu mai primesc împrumut nici dacă au un girant — începe din nou, furioasă, femeia cea tînără. Mulţi s-au căsătorit numai pentru acest împrumut...

Deodată, privirile tuturor se îndreaptă înainte, gîturile se lungesc. S.A-istul se uită prin geamul uşii. Îi fac semn lui Ede. Acesta zîmbeşte, îmi face şi el semn cu capul. Şi-a croit drum pînă în faţă, sigur că va intra cu următorul lot. Atunci va fi timpul să mă retrag.

S.A-istul din prăvălie întoarce cheia în broască, deschide. Toţi se înghesuie înainte. Eu mă strecor neobservat din rînd. Ede a intrat într-adevăr.

Mă plimb încoace şi încolo în colţul străzii. Mă pătrunde frigul. Mai aştept cinci minute şi dacă Ede nu vine... din intrarea laterală ies oameni. Ede nu e prin-

tre ei... ba da, iată-l, ultimul. Caută cu privirea în jur, apoi o porneşte încet pe stradă în jos. Îl las să meargă o bucată înainte. Apoi îl ajung din urmă, îl iau de braţ. Se întoarce speriat, apoi pare surprins.

— Credeam că ai plecat, Jan.

— Chiar voiam să plec, e al dracului de frig. Dar unde ţi-e „cadoul" ?

N-are la el nici un pachet. Rîde, mă bate pe umăr.

— Mie mi l-au dat în scris. Aici !

Scoate din buzunar cîteva bilete. Citesc : „Bon pentru jumătate kilogram de zahăr, jumătate kilogram de orez, un sfert kilogram de cacao". Şi, afară de asta, un bon pentru alimente de o marcă.

— Cum de tocmai tu ai... ?

— A fost o luptă, nu glumă ! rîde Ede. Înainte ca să-mi vină rîndul, aud că lepra aia care distribuie spune oamenilor : „Nu mai există decît bonuri pentru o marcă, alimentele s-au terminat". Oamenii au început să mîrîie, dar s-au mulţumit şi cu asta. Eu am scormonit tinichelele. Cînd îmi îndrugă şi mie aceeaşi istorie, îi pun pe masă Crucea de Fier clasa întîi, medalia de aur de rănit şi certificatul de orb. „Ia priviţi asta, am spus eu. Am fost patru ani pe front, am ajuns schilod pentru patrie. Şi acuma să n-am nici măcar de Crăciun să pun ceva cumsecade în gură ? Celor doi unchi ai mei li se reţine lunar din salariu pentru ajutorul de iarnă şi surorii mele la fel. Au spus că de acum înainte or să-mi dea de-a dreptul mie banii ăştia, că barem să mă aleg şi eu cu ceva !" Am vorbit destul de tare, oamenii s-au adunat toţi în jurul meu.

Cotim pe după un colţ.

— Mai încet, vorbeşte mai încet...

Dar Ede a intrat în viteză.

— Ei, ce-i, asta doar pot să ţi-o povestesc !... Va să zică şeful s-a enervat, ce mai ! „N-ai dreptul să primeşti banii aceştia ! Sabotezi astfel sistemul ajutorului de iarnă ! Uite, am putea să-ţi dăm un pom de Crăciun", a spus apoi. „Dar ce să fac cu un pom de Crăciun, doar nu-l pot băga în cratiţă !" am început eu iar. Atunci s-a sculat, a ridicat clapa de la tejghea şi mi-a

spus : „Intraţi puţin înăuntru, în fund". În camera din dos mi-a dat apoi bonurile. „Dar să nu sufli o vorbă celor de afară", mi-a atras el atenţia... Ede rîse iar. Şi, chiar că n-am suflat o vorbă. Dar cînd am ieşit, am ţinut bonurile în mînă, la vedere. Ceilalţi din prăvălie s-au repezit la mine : „Ai primit ceva... ai primit ceva ?" Eu fluturam doar bonurile şi cei mai mulţi au alergat după mine, prăvălia era plină. La uşa prăvăliei am spus atunci încet : „Sigur că am primit. Trebuie să faceţi şi voi scandal !" Din uşă am văzut apoi că toată grămada s-a repezit la individul ăla !...

Mă întorc singur pe strada noastră. Am făcut un ocol. În faţa mea, la colţ, e un chioşc de ziare. Vînzătorul tocmai afişează B.Z [1], ediţia de prînz. Titluri cu litere de o şchioapă.

Mă trec fiorii. Numai de mi-aş păstra calmul !

„În sala încordată de aşteptare, preşedintele senatului, Bünger, a anunţat azi, înainte de masă, sentinţa de mai sus în procesul incendierii Reichstag-ului. Ea este aşa cum au aşteptat cu toţii, căci..."

Jumătatea îndoită a ziarului ascunde restul textului. Să cumpăr un ziar ? Mai tîrziu, după ce o să mă liniştesc.

...Käthe ! Plecăm deseară !... Dimitrov achitat !... Frumos Crăciun !... O bucurie mai mare nu ne-ar fi putut face nimeni !

Sîntem la Teichert. Mi-a trimis vorbă prin Ernst Schwiebus. Soţia lui Teichert ne cunoaşte de fapt din vedere, dar nu bănuieşte nimic despre activitatea noastră ilegală.

Ne-am adunat în jurul mesei rotunde, sub lampa de gaz. Doamna Teichert ne-a salutat scurt. Stă deoparte, cu spatele rezemat de sobă, şi împleteşte. Teichert se sprijină cu coatele pe masă, îşi ţine capul în mîini. Ziarul de seară de azi e deschis în faţa lui.

---

[1] Berliner Zeitung.

Noi l-am adus. Schwiebus mi-l arătase înainte. Nimeni nu vorbeşte.

„Din punct de vedere moral, vinovat de crimă! Capitolul final în procesul Maikowski!"

În cîte locuinţe din strada noastră, în cîte străzi din Charlottenburg se citesc acum aceste cuvinte! De-ar vorbi în sfîrşit careva! Mă uit la Schwiebus. Răsuceşte capetele feţei de masă. Nu-i pot prinde privirea. Totuşi, n-ar fi trebuit să venim la Teichert. Totul mi se pare atît de străin aici, atît de lipsit de intimitate! Mă uit pe furiş la soţia lui Teichert. Andrelele din mîinile ei clămpăne. E cu totul cufundată în munca ei. Mică şi rotundă, are obrajii roşii, o faţă proaspătă. Părul castaniu închis, cu cozi aşezate în jurul capului, şorţul alb ca zăpada... femeia se potriveşte cu camera asta. Totul e aşa de rece şi de curat: orologiul cu pendula strălucitoare de aramă, şerveţelele albe de dantelă de pe speteaza pluşată a sofalei roşii...

Teichert împinge deodată scaunul înapoi, se scoală. Se plimbă încoace şi încolo. Soţia lui încetează cu clămpănitul andrelelor, se uită la el.

Teichert se aşază din nou, citeşte cu voce tare:

„...Mînaţi de ideea fanatică de a curăţi Wallstrasse de adversarii politici, alcătuiseră un serviciu de patrulare, care a anunţat trecerea naţional-socialiştilor. Cînd S.A-iştii au trecut cîntînd pe stradă, în frunte cu Sturmführer-ul Maikowski, a început atacul..."

O clipă e linişte. Doamna Teichert continuă să-şi privească soţul.

„...De ce nu sînt de faţă acuzaţii, cei învinuiţi de uciderea Sturmführer-ului Maikowski şi a poliţistului Zauritz? La această întrebare trebuie să dăm, din păcate, răspunsul care îi va dezamăgi pe mulţi: nu s-a putut dovedi, în urma cercetărilor, că focul ucigaş a fost tras de unul dintre acuzaţi. Depoziţiile Codului Penal în vigoare la data comiterii faptei nu permit condamnarea la moarte a acuzaţilor. Cu totul alta ar fi situaţia dacă fapta ar fi fost comisă cu o jumătate de oră mai tîrziu, adică la 31 ianuarie. Atunci, în confor-

mitate cu dispoziţiile pentru apărarea poporului şi a statului, s-ar fi dat pedeapsa cu moartea."

Chiar şi doamna Teichert a fost impresionată de limbajul brutal al procurorului.

— Da, dar atunci... observă ea.

— Chiar şi procurorul constată aici că nici unul dintre acuzaţi nu a tras... — spune Teichert.

— Procurorul general Ranke regretă chiar că n-a putut condamna la moarte pe nevinovaţi!

— În cel de-al treilea Reich — spune Schwiebus posomorît — vieţile omeneşti n-au nici un preţ cînd e vorba de muncitori.

Teichert se scoală. Iar se-nvîrte de colo-colo. Mult timp se aude numai scîrţîitul ghetelor lui.

Deodată, Schwiebus spune fără nici o legătură:

— Hilde mi-a povestit ieri că a fost o bătaie între S.A-işti şi S.S-işti. La revelionul organizat de S.A-işti în Berlinerstrasse, la Bamberger Hoff. Unul din S.A-işti a murit. De mult nu-i mai puteau suferi S.A.-iştii pe S.S-işti.

Nimeni nu răspunde.

— Ziarul „Angriff" — spune batjocoritor Schwiebus — a publicat ieri un necrolog. Camaradul nostru din S.A., care a murit la datorie.

Teichert se opreşte.

— Aşa...? spune el tărăgănat. Desigur că gîndurile lui sînt cu totul altundeva. Sentinţa va fi pronunţată în curînd — adaugă el apoi.

— În procesul Maikowski?... Da. Vor s-o pronunţe înainte de a se împlini anul de la noaptea cu pricina.

Heinz Preuss a fost eliberat din lagărul de concentrare! Heinz Preuss, tînărul tovarăş, care a fost arestat în primăvară, cînd cu lipirea afişelor, Heinz Preuss, excursionistul, care-şi purta totdeauna chica blondă, lungă pînă-n ceafă. Acum patru zile mi s-a transmis pe cale indirectă că a apărut, că a beneficiat şi el de amnistia de Crăciun şi că ar vrea să vorbească cu mine. I-am fixat un loc de întîlnire şi i-am trimis vorbă să fie foarte atent la cei din jurul lui cînd vine.

Ieri l-am întîlnit. În sectorul lui Franz. Ne-am speriat cînd l-am văzut, dar ne-am ferit să i-o arătăm. Franz s-a uitat doar la mine. Heinz Preuss a slăbit îngrozitor. Faţa lui palidă e numai piele şi os. Înainte avea întotdeauna un aer robust, de om sănătos, ars de soare cum era. Cînd îl necăjeam, vorbind de chica lui, spunea totdeauna : „Maică-mea mă tunde pe oală".

Acuma are capul ras chilug. De aceea arată şi mai prost.

Ne-a povestit că deţinuţii care urmau să fie eliberaţi au trebuit să se strîngă în front, în curtea lagărului de concentrare. Comandantul le-a ţinut un discurs, în care le-a atras atenţia să nu interpreteze blîndeţea regimului lui Adolf Hitler ca o slăbiciune. Cel care va fi prins a doua oară cu „activitate subversivă" contra guvernului va fi lichidat definitiv. În ciuda acestei ameninţări şi a celor îndurate în lagărul de concentrare, Heinz Preuss a rămas neînfrînt. Vrea să colaboreze iar. I-am explicat că despre asta nu poate fi vorba decît după cel puţin trei luni. Pentru siguranţa sa proprie şi a noastră. A înţeles şi s-a declarat de acord. Ne-a spus apoi că a primit un pachet de Crăciun de la maică-sa. Cînd i-am spus că banii pentru pachet au fost adunaţi în strada noastră, s-a bucurat grozav. A dat pachetul celorlalţi din lagăr, căci a fost eliberat tocmai în ziua sosirii lui. S-a interesat apoi de toţi tovarăşii. A vrut să ştie precis care e acum situaţia la noi, cum lucrăm mai departe. I-am spus numai generalităţi. Nu fiindcă n-am avea încredere în el, ci fiindcă sîntem de părere că nu trebuie să-şi bată acum capul cu astfel de lucruri. Să se odihnească deocamdată şi nimic mai mult.

— În afară de cîteva excepţii, tovarăşii din lagărul de concentrare au rămas tari pe poziţie — ne-a spus el. Dar nu poate concepe să rămînă tocmai acum departe de noi, nu suportă asta. Am chibzuit multă vreme dacă să-l ţinem în legătură cu noi sau nu. Am convenit apoi totuşi să se întîlnească cu unul dintre noi la intervale mai mari, de cîteva săptămîni. În afara Berlinului şi cu toate măsurile de precauţie. Căci sîntem informaţi din alte sectoare că Gestapo-ul supraveghează îndeaproape pe deţinuţii eliberaţi din lagăre.

— Ştiţi cu cine am fost împreună în Brandenburg? întreabă deodată Heinz Preuss. Cu Erich Muhsam!

După aceea nu ne-a mai povestit decît despre Erich Muhsam. Relatările lui ne-au impresionat profund. Am mai stat cu Heinz Preuss pînă tîrziu noaptea. L-am pus să-mi povestească totul în amănunt. L-am pus de asemeni să-mi deseneze exact planul clădirii din Brandenburg. Să afle toţi cum a fost schingiuit Erich Muhsam...

Curtea numărul trei în lagărul de concentrare Brandenburg. Era ora şapte şi ceva de dimineaţă. Cei patruzeci de oameni din staţiunea a noua erau adunaţi în front pe două rînduri. Printre ei se aflǎ Heinz Preuss. De la deşteptare, apelul din cameră şi cafeaua apoasă trecuse mai bine de o oră şi jumătate. Stăteau toţi zgribuliţi de parcă ar mai fi simţit răceala paielor din culcuşul îngheţat. Erau îmbrăcaţi numai cu hainele lor subţiri, zdrenţuite, Heinz Preuss se ghemuise şi îşi trăsese capul între umeri. Îi era frig la ceafă de cînd nu mai avea chică. Toţi fuseseră tunşi chilug, ca puşcăriaşii. Lagărul de concentrare Brandenburg era instalat în vechea închisoare de odinioară. Din motive de salubritate, clădirea nu mai fusese întrebuinţată de multă vreme ca închisoare.

Paznicul înalt cît un copac, îmbrăcat în uniforma S.S., trecu în faţa rîndurilor, examinîndu-le. Controla pe fiecare în parte cum executa „drepţi". Preuss privea peste capul paznicului spre zidul de cărămidă roşie, înalt de patru metri. Paznicul făcu cîţiva paşi înapoi, îşi puse mîinile în şold şi dădu cu voce sforăitoare comandă:

— De la dreapta, cîte patru, nu-mă-ră!...

Capetele se mişcau cu smucituri violente într-o parte. Numai de n-ar deveni iar zmintite „exerciţiile de gimnastică", se gîndi Preuss. Sigur că Erich Muhsam iar n-o să poată ţine pasul cu ceilalţi, arată încă de pe acum de parcă i-ar veni să leşine. Erich era al treilea din dreapta lui. Îl zărise tocmai cînd întorsese capul. Stătea încovoiat, bărbia aproape că-i atingea pieptul. O nouă comandă:

— În grupuri la dreapta-mprejur... marrrş.

Erich Muhsam era acum cap de rînd, în dreapta. Heinz Preuss aştepta cu înfrigurare noua comandă. Numai de n-ar fi iar pasul alergător. Pas alergător... bietul Muhsam. Şi nici măcar n-ai cum să-l ajuţi. Abia se întocmise noua formaţie în rînduri, cînd răsună o nouă comandă :

— Spre biserică... în pas alergător... marrrş !

În faţa lor se întindea o curte lungă. De la zid pînă la biserică erau o sută douăzeci de metri. După luni de zile de lagăr, nemîncaţi cum trebuie, tremurau după cel mai mic efort.

Preuss se uită pe furiş spre dreapta în timp ce alerga. Erich Muhsam fugea cu capul plecat, de parcă ar fi purtat un sac greu pe ceafă. Nici nu putea alerga în linie dreaptă şi rămăsese la o mică distanţă în urma celorlalţi. Oare cei din faţă erau nebuni ? În loc să încetinească ! Teama asta în faţa paznicului de serviciu ! Doar el nu fugea cu deţinuţii !

Ghetele bocăneau pe pavaj. Toţi gîfîiau. Preuss observă că Muhsam era pe cale să rămînă şi mai mult în urmă. Cine alerga lîngă el ? ! Kanzow ! Oare ăsta nu observă nimic... nu vede nimic ? !

— Ţine-l !... Ţine-l !... sîsîi Preuss.

Cei doi de lîngă el transmiseră cuvîntul mai departe. Kanzow ezită. Se gîndea pesemne : „să-l sprijin pe Muhsam, să-l trag după mine, cînd ăştia sînt mereu cu ochii pe el, cînd şi pe toţi cei care îl ajută îi..."

— Kanzow ! strigă Preuss hotărît. Acesta tresări, apoi îl luă totuşi pe Muhsam de braţ. Aşa au ajuns pînă la biserica închisorii. Dar nu chiar pînă la ea. Cînd erau la cîţiva metri, a răsunat o nouă comandă :

— În grupuri la dreapta...-mprejur, rupeţi rîndurile !

Înapoi ? Iar înapoi ! Probabil că toţi se gîndeau la acelaşi lucru. Cu inima bătînd ca ciocanele, sleiţi de puteri. Dar nu le rămînea niciodată mult timp de gîndit. Paznicul îi urmase pînă în mijlocul curţii.

— Spre zid... în pas alergător... marş-marrrş !

Iar graba aceea de fiinţe hăituite... l-au tîrît din nou cu ei. Au reuşit.

Şi Erich Muhsam ajunse în partea cealaltă a curţii. Paznicul credea că i-a ostenit de-ajuns, sau poate că de data asta nu voia să împingă lucrurile prea departe. În orice caz, ora de „gimnastică" a decurs apoi cu interminabile exerciţii în grup, la pas şi în marş.

Aşa era în fiecare zi. Toţi auzeau comanda următoare încă înainte de a fi pronunţată.

— La stînga rupeţi rîndurile... la dreapta rupeţi rîndurile... în grupuri la stînga-mprejur... în grupuri... !

În dimineaţa aceea, o jumătate de oră după exerciţii, erau întinşi pe saltelele lor de paie. Odihnă ! Pînă la ora douăsprezece, odihnă ! Lungile ceasuri înainte de amiază, pe care fiecare putea să le folosească cum vroia, dacă nu era cumva chemat la bucătărie, la curăţatul cartofilor. În lagăr erau o mie o sută şaizeci de oameni. Patruzeci de oameni curăţau zilnic zece chintale de cartofi. Fiecare cîte douăsprezece kilograme şi jumătate.

Heinz Preuss nu era azi de serviciu. Nici Erich Muhsam. Stăteau amîndoi culcaţi pe saltelele lor de paie. Muhsam se odihnea cu mîinile sub cap. Preuss vedea cum răsuflă scurt, sacadat.

— Pot să-ţi fiu de folos cu ceva ? îl întrebă încet.

Muhsam întoarse capul fără să-l privească.

— Nu, lasă... am nevoie doar de linişte... de linişte... sînt aşa de sfîrşit — a răspuns gîfîind.

Avea o faţă scofîlcită şi foarte palidă. Barba îngustă, încărunţită, îi fusese pe jumătate smulsă. Închisese ochii adînc scufundaţi în orbite şi adăpostiţi de un pince-nez. Oasele de la tîmple erau foarte proeminente, formînd două cavităţi adînci. Pe Heinz Preuss îl treceau căldurile. Se gîndea la acest Erich Muhsam, vechi tovarăş de luptă. O epavă. Numai voinţa lui de fier îl mai ţine în viaţă. Prin asta îi întrece chiar şi pe cei mai tineri de aici. A trecut pînă acum prin mai multe lagăre de concentrare. Pretutindeni e urît tratat ca evreu, ca „jurnalistul aţîţător evreu" şi silit să suporte zilnic cele mai groaznice torturi. Preuss îl cunoştea de mulţi ani. Participase la multe întruniri în care Muhsam, anarhistul, ataca concepţia lor politică. Asta a fost de mult, tare de mult. Aici ajunseseră buni tovarăşi. Tovarăşi de suferinţă, în mijlocul durerilor împărtăşite.

Muhsam rămăsese şi aici dîrz în opoziţia lui. Nu voia să audă cuvîntul tactică, atît cît putea fi aici vorba de tactică. Mai ales în ultimele săptămîni, nu trecuse aproape zi în care voinţa de rezistenţă, voinţa acestui om bolnav de moarte să nu facă minuni.

— Mi-am încheiat socotelile cu viaţa... nu mi-e frică de moarte, numai de moartea asta lentă, chinuitoare. Ăştia vor să mă împingă la sinucidere. Niciodată, niciodată n-or să izbutească aşa ceva !... îi spuse Muhsam cu o zi înainte.

Apoi privirea lui se înăsprise :

— Şi nici nu mă plec... nu mă plec !

Preuss se gîndea că de multe ori lucrurile nici n-ar ieşi atît de prost pentru Muhsam, dacă nu s-ar opune pînă şi celor mai mici ordine. În felul ăsta cel mai mărunt episod devine un prilej de pedeapsă pentru Muhsam. Treptele lagărului erau curate, pe balustradă nu găseai fir de praf.

— Jidan puturos, şterge treptele ! Jidan puturos, curăţă balustrada !

Pedepsele curgeau nesfîrşite peste Muhsam. Din pricina asta Preuss şi alţi tovarăşi se oferiseră voluntari să facă aceste munci în locul lui. A mers aşa de cîteva ori. Apoi „camaradul" S.A. Rubach a descoperit ce se întîmplă.

— Ce ? ! Ticăloşilor ! Deşi sînteţi arieni, îl ajutaţi pe jidanul puturos Muhsam ?

Palme şi lovituri de picior au subliniat apoi deosebirea de rasă.

Heinz Preuss se uită prin încăpere, la grinzile groase ale tavanului, la ferestruicile mici, oblice. Staţiunea numărul nouă era o încăpere golaşă, aşezată chiar sub acoperiş. Lungă de douăzeci de metri, lată de opt, lîngă pereţi, saltelele de paie. În mijlocul camerei stăteau una lîngă alta mese lungi din scînduri, şi bănci. Sub acoperişul clădirii mari de cărămidă roşie mai erau încă două staţiuni asemănătoare. Fuseseră „amenajate" abia după înfiinţarea lagărului de concentrare. Celulele normale cu şirul lung de ferestruici cu gratii nu mai ajungeau.

„Camaradul — S.A. Franz Rubach!" Iată-l cum stă legănîndu-şi leneş picioarele şi privind prin încăpere. Şedea lîngă uşă. În faţa acesteia, în odaie, fusese construită o mică incintă înconjurată de gratii, care arată ca o cuşcă pentru fiare sălbatice. La stînga şi la dreapta ei erau săpate în perete ferestruici prin care se putea supraveghea odaia de afară, de pe coridor. „Camaradul Rubach" era şef de cameră. Un S.A-ist închis pentru delapidare, care se simţea faţă de ei ca un „deţinut cu misiune de onoare". S.S-ul ştia de ce-l numeşte „Stubenältester"[1]. De fapt în staţiunea numărul nouă nu era nici pe departe el cel mai în vîrstă. Ticăloşiile pe care le doreau supraveghetorii din S.S. le săvîrşea Rubach. Oricine avea vreo dorinţă trebuia să o comunice lui Rubach. În ţinută de drepţi, cu mîinile lipite de vipuşca pantalonilor.

— Camarade Rubach, vă rog daţi-mi voie să merg afară.

După aceea trebuia să spună :

— Camarade Rubach, un om din staţiunea nouă s-a întors de afară.

Trebuiau să se adreseze zbirului cu „camarade". Acesta era conştient de poziţia lui de intermediar şi profita de ea. Cînd soseau, o dată la patru săptămîni, pachetele cu alimente, devenea prietenos, se dădea bine pe lîngă cei care le primiseră şi cerşea. Cei mai mulţi îi dădeau cîte ceva. De frică. „Pe mine mă urăşte de moarte, se gîndea Preuss. De la mine nu capătă nimic, dar nimic, că ne ştim noi prea bine".

Şi cît ar fi contat un adevărat responsabil de cameră pentru ei! Tovarăşii de la staţiunea numărul şase îi povestiseră lui Preuss, la curăţatul cartofilor, că la ei responsabilul e un tovarăş, un fost ofiţer de marină. Acesta îi instruise pe toţi : „Faţă de paznici să aveţi o comportare disciplinată, un limbaj milităros, scurt, asta face impresie bună". De atunci staţiunea şase trecea pentru paznicii S.S. drept „staţiune model". Chiar şi „ora de gimnastică" zilnică a ajuns să fie curînd condusă de responsabilul de cameră. El o făcea „mi-

[1] Şef de cameră, textual : cel mai în vîrstă din cameră.

lităros, sever". De atunci scăpaseră de tot chinul şi de toată hărţuiala. Şi la împărţirea hranei au simţit curînd influenţa lui. „Staţiunea model" numărul şase a devenit o mare Comună. Împărţeau între ei pachetele cu alimente, făceau schimb de haine. Nu numai atît : au format chiar... mici cercuri marxiste. „Totul strict militar", spusese tovarăşul zîmbind.

Preuss fu smuls din gîndurile lui. Rubach sărise în picioare şi acum stătea în aşteptare, lîngă construcţia în formă de cuşcă de la uşă. Acesta era semnalul pentru toţi. Obiectele de lemn sau carton la care lucrau fură date la o parte. Toţi se ridicară repede de pe bănci, sau de pe saltelele de paie, pentru a se înşirui în faţa culcuşurilor în două şiruri lungi. În cameră se făcu linişte. Cineva strănută înnăbuşit. Dinspre intrare se auzea bocănitul unor cizme grele, apoi zgomotul cheilor în broască. Erau probabil cei doi paznici noi, schimbul din două în două ore, îşi spuse Preuss. Se uită cu coada ochiului la Erich Muhsam. Acesta stătea în poziţie de repaus, cu un picior întins înainte. Toată atitudinea sa exprimă dispreţ, se gîndea Preuss. Noul venit era doar un simplu gardian S.S. Acesta trecu cîţiva metri în interiorul încăperii. Apoi aruncă o privire scrutătoare de-a lungul şirurilor de deţinuţi. În mînă ţinea un teanc de hîrtii albe. Poşta !

Gardianul, un flăcău zvelt cu o faţă roşie de ţăran, flutură scrisorile în mînă.

— Da... spuse el. ...Hm... da...

De ce se purta azi aşa de ciudat ? De parcă ar fi avut ceva deosebit de comunicat. Scrisese oare cineva nişte vorbe pe şleau ? Rudele ştiau doar că aici nu trecea nici un rînd necontrolat.

Cei din fundul camerei n-au observat comportarea ciudată a gardianului, dar şi-au dat totuşi seama că e vorba de poştă. Pe feţele tuturor se citea o nelinişte plină de aşteptare. Picioarele stăteau înfipte în pămînt, dar trupurile se mişcau nerăbdătoare. Parcă ar fi vrut să spună : „Dă-le odată... dă-le !"

— Da... hm... — făcu iar S.S-istul, răsfoind scrisorile deschise.

Apoi începu să strige numele. Cei strigaţi înaintau cîte unul. În ţinută de drepţi luau scrisorile în primire, se trăgeau cîţiva paşi la o parte, citeau. Soţia, mama, copiii scriseseră.

Preuss nu primise nimic, nici Erich Muhsam. Cu toate acestea, şi cei care nu primiseră trebuiau să stea pe loc pînă ce ieşea paznicul. Acesta mai avea o scrisoare în mînă. Răsfoia paginile, citea ceva, iar se uita la şirul de oameni. „Ceva nu e în ordine, se gîndi Preuss. Dar de ce nu începe să urle, dacă scrie ceva nepermis acolo ?“ Paznicul păstră aceeaşi tăcere. Cele două şiruri de oameni care stăteau faţă în faţă începură să se neliniştească. Pe cei ce primiseră poşta nu-i mai interesa nimic. Ei erau departe de aici... departe.

— Pascholke ! strigă în sfîrşit paznicul.

Pascholke făcu un pas înainte ; era un bărbat de aproape patruzeci de ani. Umerii lui laţi, puternici, păreau să fie aşezaţi greşit pe trunchiul îngust. Faţa lui avea o expresie suferindă, îndurerată. Pascholke ? Dar acesta era tovarăşul care ceruse o permisie. Nu i se acordase însă. Soţia lui era internată la spital.

— Ţine ! îi spuse gardianul întinzîndu-i scrisoarea. Pascholke o luă, o despături... îşi acoperi ochii cu mîinile. Scrisoarea zbură pe jos. Pascholke zăcea lîngă ea, suspina şi plîngea ca un copil. Deodată scoase un urlet şi se cutremură. Încă îşi mai ţinea capul în mîinile mari şi noduroase.

Cei ce-şi citeau scrisorile întoarseră capetele. Paznicul se răsuci pe călcîie şi ieşi. Heinz Preuss ridică scrisoarea. „...vă comunicăm că soţia dvs. a decedat.“

L-am transportat pe Pascholke pe salteaua lui de paie. Gemea încet. Cineva a pus scrisoarea pe masă. Parcă din scrisoare se revărsa un val de frig care se aşternea în întreaga încăpere. Pascholke hohotea încă. Fără o lacrimă, cu o voce tremurătoare. Unii îşi astupau urechile, să nu mai audă...

Altă zi. Tocmai primiseră raţia de pîine. Un sfert de pîine pe zi de cap de om. Toţi sufereau de foame cu mîncarea asta fără strop de grăsime şi cu miros de sodă. Preuss fusese în ziua aceea de serviciu la bucătărie. Cu acest prilej fiecare băga cîţiva cartofi în bu-

zunar. Acum îi fierbeau în ligheanul de spălat, care se afla pe singura sobă mică de tuci din cameră. Doi oameni stăteau în permanenţă la pîndă. Căci soba era aşezată chiar în faţa incintei înconjurată de gratii de la uşă. Dar şi acest mic supliment la masa de prînz le va lipsi curînd. Încălzitul va mai dura cîteva zile. Apoi nici asta. Cartofii nu ajungeau niciodată pentru toţi. „Camaradul Rubach" primea întotdeauna o porţie. Cartofi fierţi în coajă, drept plată ca să tacă!

Unul din cei ce stăteau la pîndă sîsîi deodată încet şi-şi ridică braţul în semn de avertisment. Afară pe coridor se auzeau paşi. În clipa următoare toţi erau pe saltelele lor de paie. Ligheanul cu cartofi continua să fiarbă încet. Să sperăm că nu vor observa nimic. Erau cei doi paznici ai staţiunii... dar ceilalţi doi? Erau noi! Pesemne se schimba iar toată garnitura din lagăr. Cei patru S.S-işti trecură pe cărarea dintre cele două şiruri de oameni, Rubach făcea pe sluga în spatele lor.

— Aveţi şi evrei în staţiune? auzi Preuss pe unul din paznicii noi.

— Evrei? Şi încă ce evrei!

Era acelaşi S.S-ist care îi adusese deunăzi scrisoarea lui Pascholke? Da, el era! Cuvîntul-semnal fusese rostit: Evrei! Mutra congestionată a brutei se schimonosi. O să arate el acum celor noi ce poate.

— Evreii să facă un pas înainte! urlă imediat ţăranul. Patru oameni ieşiră din rînduri. Printre ei, Erich Muhsam. Bruta scuipă pe jos şi-i dădu un pumn în piept primului dintre cei patru.

— Poftim, linge asta, mă porc de jidan!

Cei doi paznici noi izbucniră în hohote de rîs. Cel căruia i se adresase, un bărbat mic şi slăbuţ, avea un chip de animal hărţuit. Ochii lui priveau cînd în podea, cînd spre faţa S.S -istului. Preuss îl observa pe Muhsam cu coada ochiului. Pieptul lui se zbuciuma în răsuflări adînci, maxilarele i se vedeau mişcîndu-se pe faţa încleştată. Ochii adăpostiţi de pince-nez mijeau strînşi de ură. Ce s-ar întîmpla dacă ar fi rîndul lui... ce s-ar

4

întîmpla ?! Probabil că toţi deţinuţii gîndeau la fel. Pe toate feţele se citea o expresie gravă.

— Curăţă acum!

Gardianul ridică pumnul. Era în joc „reputaţia“ sa în faţa schimbului. Omul cel mic şi slab ezita încă, apoi, la vederea obrazului schimonosit de furie, îngenunchie şi îşi apropie faţa de podea. Preuss văzu că şterge scuipatul cu mîneca jachetei.

Bruta se întoarse triumfător spre noii S.S.-işti.

— Ei, ce ziceţi ?

Apoi se întoarse spre şirurile de bărbaţi care stăteau încremeniţi.

— Aveţi din nou prilejul să vedeţi caracterul căcăcioşilor de jidani!

Toţi patru S.S-işti rîdeau în gura mare.

— Proletari idioţi, trebuie să vă prezentăm pe şefii voştri bine dresaţi!

S.S-iştii noi rînjeau dînd din cap.

— Sau aţi fi făcut şi voi, ca arieni, aşa ceva ?

Bruta se uita întrebător de-a lungul rîndurilor. Nimeni nu răspunse. Atunci S.S-istul îl apucă furios de piept pe cel ce stătea în faţa lui.

— Ai fi făcut şi tu, ca arian, aşa ceva, auzi ce te întreb ?

Omul tresări înfricoşat.

— Nu — răspunse el apoi încet.

— Ei, aşa da! Paznicul S.S-ist rîse iar zgomotos.

Se îndreptă spre doi din cei patru care făcuseră un pas înainte şi-i trase spre grupa în uniformă. Erich Muhsam nu fusese încă atins. „Poate are noroc azi“, se gîndi Preuss bucuros.

— Dă-i drumul, masaţi-vă puţin!

Cei doi bărbaţi se uitară zăpăciţi unul la altul. Teamă, numai teamă se putea citi pe feţele lor. Treizeci de perechi de ochi se îndreptau spre cei doi. Pe toţi îi treceau căldurile.

— Aţi uitat iar dansul palmelor, hait ? urlă poliţaiul la cei doi. Îl împinse pe cel mic la o parte, se proţăpi în faţa celuilalt.

— Ia fii atent, să vezi cum trebuie făcut.

Îi arse omului o palmă răsunătoare. Acesta se clătină, căzu şi se sculă cu greu. Din ochi îi curgeau lacrimi, din nas îi picura sînge.

— Dă-i drumul! Sau vii tu la rînd! strigă paznicul către cel mic.

Acesta lovi. Celălalt stătea liniştit. Poliţaiul îi trase o lovitură în spate, şi atunci îl lovi şi acesta pe cel dintîi.

S.S-iştii rîdeau în hohote, apoi unul dintre cei doi îl prinse de braţ pe cel cu mutra de ţăran.

— Stai!

Cei doi deţinuţi se clătinau. Erau mînjiţi cu sînge. Preuss îşi simţea picioarele de plumb. Nervii unui om nu mai puteau îndura asta. De săptămîni întregi... de săptămîni întregi mereu acelaşi lucru. Se uită iar la Erich Muhsam. Capul îi atîrna pe piept. Probabil că de mult îşi întorsese privirile.

— Dar cum îi cheamă pe evreii voştri? strigă unul din noii paznici de la S.S.

Întreba liniştit şi amuzat, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic!

— Hei, numele voastre! se repezi bruta la cei patru care stăteau în faţa lui.

Preuss nici nu auzi primele trei nume. Aştepta, aştepta cu o teamă febrilă. Acum ajung la Muhsam... la Erich... Acum! Auzi vocea acestuia. Vorbea liniştit şi clar, dar cu o nuanţă întunecată de furie:

— Erich Muhsam.

Noul S.S-ist, care voise să ştie numele, făcu surprins un pas înainte. Îşi înălţă capul din gulerul uniformei.

— Ăsta-i Muhsam... porcul de ziarist evreu?! Aici la voi, în staţiunea numărul nouă?!

Preuss simţi un nod în gît. Acum începe iar. Ca de fiecare dată cînd vine un schimb nou. „Ăsta-i Muhsam?... Muhsam!"

Muhsam, cu faţa împietrită, se uita la cel în uniformă. În privirea lui era tot dispreţul şi hotărîrea unui om care nu are alte arme decît voinţa, voinţa dîrză de-a rezista.

Celălalt paznic S.S-ist se proţăpi lîngă cel nou.

— Da, ăsta este! spuse el cu importanţă, ca un colecţionar care arată o raritate.

Noul S.S-ist îşi revenise din surprindere. Se scotoci în buzunare, scoase o tăietură îngălbenită de ziar, o arătă şi celorlalţi.

— Mi-au dat asta! Mi-au atras atenţia asupra individului. Tribunalul revoluţionar din perioada republicii de la München! spuse el.

Ciocăni cu arătătorul pe tăietura din ziar.

— Iată-l aici! Ăsta-i!

Se întoarse brusc, flutură tăietura de ziar în faţa lui Muhsam.

— Tu eşti răspunzător pentru cei doisprezece ostateci care au fost împuşcaţi atunci, de către voi! Cei doisprezece ostateci!

Ţipa cu vocea răguşită de furie.

Ceilalţi trei în uniforme negre se strînseseră acum în spatele lui. Toţi aveau feţele schimonosite de furie. Pe Preuss îl treceau fiorii. Acum s-a sfîrşit, s-a sfîrşit! gîndea el mereu.

În liniştea care se lăsase se auziră cuvintele lui Muhsam. Stătea drept.

— N-am avut nici un amestec în chestiunea asta. În vremea aceea eram arestat de mult.

— Despre asta mai stăm noi de vorbă jos, mă porc de jidan! urlă noul S.S-ist.

Îl prinse pe Muhsam de braţ.

— Să-l luăm jos! Tot schimbul trebuie să fie de faţă la asta!

L-au tîrît afară pe Erich Muhsam. Capul îi atîrna, ghetele bocăneau pe podea. Uşa cu gratii zăngăni, cea de afară se izbi cu zgomot. Linişte. Toţi deţinuţii stăteau încremeniţi, ascultau cu capetele plecate. Nu se mai auzea nimic.

Au trecut ore întregi. S-a adus mîncarea de seară. Preuss nici n-a atins-o. S-au culcat. Ceasurile treceau. Heinz Preuss nu putea dormi. Îl chinuiau neîncetat gîndurile, creierul îl durea. Ceasurile treceau. Erich Muhsam nu mai venea.

Heinz Preuss stătu treaz vreme îndelungată. Deodată din faţă căzu o rază de lumină pe coridorul din mijloc. Uşa se deschise... Doi inşi în uniformă — cataramele netede ale curelelor diagonale străluceau în lumina lămpii — tîrau după ei ceva întunecat, lipsit de viaţă. Îl aruncară pe salteaua de paie de lîngă Preuss. Acesta nu se mişcă.

Dar de-abia se închise uşa, că Preuss sări de la locul lui. Toţi se treziseră. Şoapte, frînturi de cuvinte, foşnetul paielor rupeau tăcerea. Preuss se aplecă asupra corpului care zăcea întins.

— Erich... Erich...

Nici un răspuns. Îl pipăi cu mîinile, îl scutură pe Muhsam. Erich Muhsam rămase mut. Cînd i-a atins capul, faţa, a simţit ceva lipicios pe mîini... Chinul orelor lungi de aşteptare, groaza acestor clipe l-au dat gata pe Preuss. Şi-a rezemat capul de umărul lipsit de viaţă. Plîngea.

De atunci nimeni n-a mai putut vorbi cu Erich Muhsam. Îl loviseră în aşa hal, încît îi distruseseră urechea ; interiorul urechii îi atîrna afară ca o băşică roşie.

Ziarele de astăzi publică sentinţa în procesul Maikowski. Comunicatele din ziar amintesc că dintre cei 47 de martori ai apărării nici unul n-a fost ascultat sub jurămînt ! Dar nici un ziar nu pomeneşte nimic despre pledoariile „apărătorilor" comandaţi, despre ultimele cuvinte ale acuzaţilor.

Ziarul „Völkischer Beobachter" scria după titlul cu litere mari :

„Nici o pedeapsă cu moartea în procesul banditilor roşii !"

„Sentinţa în procesul asasinilor comunişti ai lui Maikowski a fost neaşteptat de blîndă. Va găsi tot atît de puţină înţelegere ca şi sentinţa în procesul incendiatorilor Reichstag-ului. Trebuie să înlăturăm senzaţia amară că «peniţa ar putea strica ceea ce a creat sabia». Sîntem ferm încredinţaţi că autorităţile competente vor găsi alte mijloace şi căi corespunzătoare."

În ziarul „Angriff" alt titlu mare :

„Pedeapsa cea mai mare doar 10 ani de muncă silnică!"

„Chiar în timp ce se dădea citire sentinţei s-au auzit strigăte repetate în sală, care s-au transformat la sfîrşitul lecturii într-un vacarm infernal, încît preşedintele a trebuit să întrerupă şedinţa.

Această sentinţă îndeplineşte o condiţie: ea corespunde literii stricte a legii. Totuşi, marea dezamăgire pe care o va provoca în popor şi mai ales la vechii camarazi de luptă ai lui Maikowski, precum şi tumultul care a urmat după citirea sentinţei sînt o dovadă clară şi stringentă despre necesitatea elaborării unei jurisdicţii cu adevărat germane, corespunzătoare sentimentelor naturale ale poporului, în locul unui sistem de paragrafe reci, potrivnice vieţii"...

Pedeapsa cea mai mare doar 10 ani de muncă silnică!

Am vorbit deunăzi cu soţia unui tovarăş condamnat cu cîteva luni înainte la muncă silnică. N-are voie să trimită pachete soţului ei. Nici măcar de Crăciun sau la alte sărbători. La opt săptămîni o dată are dreptul să primească de la ea o scrisoare cenzurată. O dată la trei luni poate să-l vadă, dar numai ea. Zece minute, sub supraveghere. Cu hrana de la puşcărie, în cele cîteva luni soţul ei a slăbit în aşa hal, că a devenit un schelet, mi-a povestit ea. Monotonia în detenţie îi macină încetul cu încetul nervii. Cei mai mulţi deţinuţi nu au nici o ocupaţie, nu li se dă nimic de lucru. Orice prilej de destindere psihică a fost înlăturat, ca fiind „prea uman"...

„Poporul" a „protestat" în sală contra sentinţei în procesul Maikowski. Camarazii lui Maikowski, S.A-iştii din unitatea 33. Preşedintele a trebuit să întrerupă citirea sentinţei — ziarul „Völkischer Beobachter" este convins că autorităţile competente vor găsi alte mijloace corespunzătoare.

Am ajuns să înţelegem pe deplin această întîmplare, această ameninţare, abia în ziua următoare, cînd X, din rezerva S.A-ului, ne-a dat amănunte. S.A-iştii din unitatea 33 au trimis pe loc o delegaţie de protest la ministrul Justiţiei. A apărut îndată secretarul de stat

Freisler, care le-a ţinut o cuvîntare de „liniştire" în sala tribunalului. De la tribuna acestui complet de judecată „legal", care şi-a amînat sesiunea din pricina asta cu o oră, Freisler a spus printre altele:

„Camarazi S.A.-işti, noi construim un stat naţional-socialist, dar încă nu ne-am atins scopul. De aceea să ascultăm sentinţa pe care a dat-o acest tribunal al statului naţional-socialist. Ceea ce avem de spus în legătură cu această sentinţă îşi va găsi expresia în cuvintele celor care se bucură de încrederea Führer-ului. Cazul va fi examinat cu foarte multă grijă de către miniştri şi, pe baza hotărîrii lor, vor fi luate noi măsuri."

Alte greutăţi au apărut în calea însemnărilor mele. Manuscrisul a ajuns acum atît de voluminos, încît nu mai poate fi ascuns cu destulă siguranţă în vechiul loc. Din această cauză l-am depus la un simpatizant. Dar după două săptămîni acesta mi l-a înapoiat, căci nici el nu se mai simte în siguranţă. Atunci l-am dus la un altul, care trece drept un „burghez cu stare". Dar şi el mi l-a dat acum înapoi. Portarul său îl priveşte de fiecare dată în chip foarte ciudat; ştie că mai demult citea ziare de stînga. De aceea ar fi mai bine pentru el ca şi pentru mine dacă aş lua pachetul înapoi.

Le spusesem amîndurora că e vorba de un material ilegal. Trebuia s-o fac. Legasem bine pachetul. Acum sînt însă convins că ambii l-au desfăcut. Au văzut despre ce este vorba, şi-au dat seama de consecinţele la care se expun dacă printr-o întîmplare oarecare manuscrisul ar fi găsit la ei.

Dacă este aşa — oricare din cei ce-mi cunosc taina mă poate pune în primejdie şi mai tîrziu. Poate şi-au închipuit şi că s-ar putea să pun Gestapo-ul pe urmele lor venind din cînd în cînd să aduc paginile scrise mai recent.

În orice caz, nu cred în argumentele cu care s-au justificat. Adevărul e că li s-a făcut frică. Peste noapte sînt silit aşadar să păstrez manuscrisul la mine în odaie. Mîine trebuie însă neapărat să-l duc de-aici.

Nu poate rămîne la mine, în regiunea noastră atît de hărţuită... Ce greu şi complicat e totul!

Citesc în ziare:

„În seara zilei de azi, 30 ianuarie, cu prilejul comemorării crimei, va avea loc o ceremonie în strada Maikowski. Toate unităţile S.A. din sectorul de vest şi un detaşament din poliţia specială, Wecke, vor lua parte. Obergruppenführer-ul Heines va primi pe părinţii lui Maikowski. Apoi şeful de stat-major al S.A-ului, Röhm, va ţine o cuvîntare. În afară de aceasta vor mai lua parte: Gruppenführer-ul Prinţ August Wilhelm, prefectul poliţiei amiral în rezervă Levetzow, colonelul de poliţie Beck, generalul Göring, generalul de poliţie Daluege, Obergruppenführer-ul Hühnlein, comisarul de stat al oraşului Berlin şi Standartenführerul dr. Lippert, şeful S.S-ului, Himmler".

Teichert se scoală, îşi ia şapca din cuier. Soţia lui stă în faţa maşinii de gătit şi amestecă într-o cratiţă. Cînd ajungem la uşă, întoarce capul.

— Fii prudent, Paul, te rog — spune ea. O să fie mii de oameni astăzi acolo.

Teichert se întoarce şi se duce pînă la ea. Îi înconjoară umerii cu braţul şi-i răspunde:

— Nu-ţi face griji. O să se ducă o mulţime de oameni să caşte gura. Culcă-te liniştită.

Doamna Teichert dă din cap. Lasă lingura din mînă, ne conduce pînă la uşă.

Cînd coborîm treptele, se uită după noi.

De ce m-am dus iar să-l iau cu mine?... Cine ştie ce-şi închipuie acum nevastă-sa! Nu-i atragem oare astfel atenţia asupra activităţii noastre?

În faţa porţii trei bărbaţi stau de vorbă în şoaptă.

— Mergeţi şi voi la serbare? întreabă unul. Şi-a înfundat mîinile adînc în buzunarele jachetei lui de piele.

Ceilalţi doi rîd batjocoritori. Îl trag pe Teichert de mînecă. Să nu se oprească cu ei, să nu intre în discuţie.

— Da, cam aşa — răspunde Teichert.

— Cel mai tînăr mi se părea foarte cunoscut — spun eu, după ce ne-am îndepărtat de dînşii.

— E Bernhard Rutz — îmi explică Teichert. A venit abia de două zile. A fugit de la ajutorul agricol. Cu bicicleta, din Prusia orientală pînă aci... acum, iarna!

Se uită la mine.

— Am schimbat doar cîteva vorbe cu el pînă acum. Trebuie să-l punem să ne povestească, spune nişte lucruri!

— Bernhard Rutz? Nu făcea parte odinioară din Tineretul Frontului Roşu?

— Sigur că da. Trebuie să încercăm să-l punem iar pe roate pe băiat. Dar cu răbdare. Deocamdată să-l examinăm mai îndeaproape.

A trecut de mult ora închiderii porţilor. Felinarele de pe stradă răspîndesc un cerc de lumină gălbui. Razele lor se topesc la cîţiva metri în noaptea de iarnă care se lasă. Numai ferestrele mari ale uzinei electrice sînt, ca de obicei, puternic luminate. Altădată, pe o vreme rece şi umedă ca asta, strada noastră e pustie. Azi însă circulă grupuri de pietoni în sus şi în jos. Zărim multe figuri cunoscute. Salutăm pe tovarăşi din ochi, fără a spune un cuvînt. Deodată Teichert îmi dă un ghiont. Vine spre noi Ede. Văd că şi-a pus ochiul de sticlă şi e îmbrăcat în costum albastru. S-a travestit în „trecător". Cînd ajunge în faţa noastră, şovăie. Nu cumva vrea să intre în vorbă cu noi?! Mă uit ţintă la el, scutur uşor din cap. Înţelege, trece pe lîngă noi. Puţin mai departe îl zărim pe Ernst Schwiebus. E cu Emil Schmidt. Cei doi se comportă conform împrejurării, „nu ne cunosc". Îmi vine în minte Heinz Preuss. Emil Schmidt era împreună cu el la lipit, atunci cînd Preuss a fost arestat. Acum a fost eliberat din lagărul de concentrare. Sper că Preuss n-o să se plimbe azi pe aici! Ar fi cea mai mare imprudenţă. Cu siguranţă însă că l-am fi zărit, strada noastră e doar atît de scurtă, mă liniştesc eu... Parcă toţi tovarăşii noştri s-ar fi înţeles în mod tacit. Simpla lor prezenţă redă străzii noastre vechiul ei aspect. Dar din feres-

tre spînzură unul lîngă altul drapelele cu zvastică. Pentru noi, ele sînt însă paravane. S.A-ul ne-a așteptat și aici cu „metoda lui verificată".

Traversăm Krummestrasse, ne apropiem de locul cu placa. În fața ei, o grămadă întunecată de oameni, care se întinde pînă departe, spre mijlocul străzii. Mă gîndesc fără să vreau la Rothacker. Cu o jumătate de an înainte a asistat împreună cu mine, din pasajul garajelor, la inaugurarea plăcii. Cît de repede au trecut lunile! N-am auzit de multă vreme nimic despre Rothacker. Ultima lui scrisoare venise din Jugoslavia. Comitetul pentru emigranți îl trimisese acolo cu familia.

— Hai să trecem dincolo — spune Teichert.

Ne alăturăm și noi mulțimii. Nimeni nu ne ia în seamă. Lumina care pîlpîie acolo galben-roșiatic sînt flăcările uleiului ce arde în pahare de zinc după cum constatăm. Sînt așezate la dreapa și la stînga plăcii. Pute a ulei ars. Se ridică un fum destul de gros. În fața zidului stau ca două stane de piatră două santinele S.A., în lungi mantale brune, cu curelele chipielor turtite sub bărbie. Între santinele sînt așezate pe jos și pe trotuar coroane cu panglici de culoare deschisă. Cele două plăci de bronz sînt înconjurate de ghirlande de verdeață, sus de tot atîrnă o zvastică din crengi de brad. Lîngă santinelele S.A., de fiecare parte, un dafin.

Văd că o seamă de civili se alătură mulțimii fără să salute, așa cum am făcut și noi. Alții însă, în uniformă, dar și unii civili, se opresc, își lovesc călcîiele și ridică brațul pentru salutul hitlerist înainte de a se apropia. Spectatorii vin și pleacă. Strada se umple încetul cu încetul de curioși, care vor să vadă defilarea.

Îi fac semn lui Teichert cu cotul. Lîngă noi stau de vorbă doi S.A-iști.

— Majoritatea celor de aici sînt încă dușmanii noștri, chiar dacă arborează drapelul!

— Ar fi trebuit ars totul aici, în noaptea aceea — spune celălalt. Cel mai rău lucru este să nu știi în cine poți avea încredere!

Primul S.A-ist mai spune ceva, dar nu mai înțelegem nimic. Cei doi S.A-iști pleacă mai departe. Plecăm și noi.

Acest Maikowski e acum „martirul" lor sărbătorit. În fond, și el le devenise incomod. Căci refuzase să meargă la biserică cu unitatea sa.

— Trebuie să ne întoarcem pe stradă. În curînd o vor bloca — mă trezește Teichert.

— Da.

Pe strada noastră înghesuiala a devenit și mai mare. Grupuri întregi se îndreaptă spre placa de bronz, altele se întorc dintr-acolo. Numai civili, doar ici-colo o uniformă de Hitlerjugend. S.A-ul se adună desigur undeva, pentru defilare. Vor bloca în curînd strada, Teichert are dreptate. Și ce ne facem atunci? Deodată găsesc soluția.

— Haide la mătușa Franke, Paul. Stă chiar lîngă locul cu placa — îi șoptesc eu.

Teichert se uită întrebător la mine.

— Mătușa Franke... ? spune el tărăgănat.

— Bătrîna văduvă a poștașului de la care primește Zigalski bani pentru Ajutorul roșu.

— Da... e o idee! se bucură Teichert.

Grăbim pasul. Dincolo de Krummestrasse, lîngă plăci, și pe partea carosabilă a străzii, o masă de oameni. Poarta casei mătușii Franke e încă deschisă. Cîțiva inși, probabil chiriași, staționează în fața ei. Peste cîteva minute mă întorc. Teichert m-a așteptat la o parte.

— În ordine. Nu s-a culcat încă și e de acord.

Intrăm pe rînd. Mătușa Franke se bucură.

— Ce bine că mai veniți și pe la mine... că mai... — repetă ea de cîteva ori aceleași vorbe.

Pare foarte surprinsă. Tot mai scutură mirată din cap. Părul ei alb e pieptănat strîns, cu o cărare la mijloc. Ochii îi lucesc de bucurie. În ciuda feței brăzdate de nenumărate riduri, bătrîna se ține încă bine. Trebuie să aibă peste șaizeci de ani. Mătușa Franke aleargă în fața noastră cu pași mărunți, ne face semn cu mîna.

— Poftiți, poftiți în cameră... în față!

Bătrîna aduce două scaune la masă, iese apoi iar afară. Mă aşez. În faţa mea, pe un colţ al sofalei pluşate, stă o pisică mare.

Teichert s-a dus la fereastră.

— Se vede bine de aici — spune el şi se întoarce înapoi. Dar unde e mătuşa Franke?

Mă scol. Bătrîna e în bucătărie şi rîşneşte cafea. Pe reşoul cu gaz cîntă o oală cu apă.

— Sper că nu pentru noi.

Mătuşa Franke rîde.

— Ba chiar pentru voi! Du-te înăuntru, du-te, du-te!

Protestez încă o dată, dar mă împinge cu cotul afară din bucătărie.

Bem cafea. Bătrîna nu mai prididește cu întrebările. N-a stat de mult de vorbă cu nici un tovarăş. Zigalski trece numai pentru cîteva minute pe la ea. În nici un caz nu s-ar fi culcat azi. Mă tot minunez cît de vioi povesteşte, cît de doritoare este de noutăţi. Citeşte regulat ziarele.

— Dacă vrei să afli azi ceva, trebuie să ştii să citeşti pirntre rînduri — spune ea. Ne face cu ochiul. Zigalski îmi aduce din cînd în cînd şi altceva. Zîmbeşte aproape ştrengăreşte. De n-ar fi asta!

Mă gîndesc că noi, tinerii, am putea lua exemplu de la bătrîna asta. Face şi ea ce poate. Îşi plăteşte cotizaţiile, ne mai dă uneori o marcă în plus. Soţul ei a făcut parte din organizaţia Spartakus. Iar ea ne-a rămas credincioasă, poate din pietate faţă de dînsul. Bărbatul ei fusese funcţionar de poştă, la căile ferate. A contractat acolo o pneumonie. S-a prăpădit cu mulţi ani în urmă. Naziştii i-ar tăia bătrînei pensia, dacă ar afla ceva despre ea. Curajoasă mătuşa Franke!

Teichert stă de mult la fereastră.

— Golesc strada... Fac loc acum!... spune el deodată.

Stăm aşa, umăr lîngă umăr.

Un dangăt de clopote răsună deodată în liniştea care s-a lăsat. Apoi alt dangăt, de mai departe. Ne uităm muţi unul la altul. Şi asta face parte din pro-

gram? Altfel de ce-ar trage clopotele în mijlocul nopţii?

Dinspre dreapta, dinspre cotul străzii unde se află uzina electrică, se aude deodată un zgomot surd de tobe şi de glasuri care cîntă. Mă aplec pe fereastră şi-i zăresc, în fund de tot, apar pe după colţul străzii. Nu pot distinge oamenii, văd doar două rînduri de facle. Cînd îmi trag capul înapoi, văd chiar sub noi, spre dreapta, un grup întunecat de oameni. Nu i-am auzit venind. Sînt toţi în civil. Probabil familia lui Maikowski.

Cîntecul de pe stradă devine mai clar:

„La o parte din calea batalioanelor brune,
La o parte din calea noastră...“

Apoi se apropie capul coloanei. Cîntecul trezeşte ecouri pe strada îngustă. Omul în uniformă care merge singur în faţa coloanei ridică brusc braţul drept, oblic, pentru salut. Trec pe sub noi. Şiruri nesfîrşite de torţe aprinse, braţe ridicate, umeri de uniformă şi chipie care se bîţîie în tactul marşului.

La o parte din calea... Acum un an, strada asta nu era a voastră. Aţi vrut s-o luaţi cu asalt. Azi vă purtaţi cîntecele şi pasul cizmelor în marş de-a lungul ei. Vă aparţine însă oare vouă... după un an de teroare sîngeroasă? Străbateţi în marş chiar şi acum strada noastră... un ţinut duşman vouă. La aniversarea „revoluţiei“ voastre, la aniversarea „victoriei“ voastre.

În spatele coloanei S.A-ului urmează un mic gol şi apoi, în şiruri lungi de cîte patru, căşti cenuşii de oţel. Pe căştile de oţel strălucesc svastici albe, lîngă ele se înalţă ţevi de puşcă. Poliţia specială Wecke, nucleul trupei lui Göring. În fruntea detaşamentului de poliţie, un ofiţer călare pe un cal neastîmpărat. Casca lui de oţel se ridică în sus şi în jos în tactul pasului. În mîna dreaptă ţine sabia scoasă din teacă. Ajuns în dreptul plăcilor, o avîntă oblic în aer.

— Prezent-taaaţi... arrm'!...

O mişcare bruscă străbate şirurile de căşti. Mîinile lovesc uniform armele. Asta nu mai e comemorare. Asta vrea să fie o tentativă de intimidare. O demonstraţie de forţă a statului fascist !

— Detaşament... stai !

— Dreaaap-ta-mpre-jur !

Poliţia cu căşti de fier stă acum cu faţa spre zidul cu placa comemorativă. La aripa stîngă. Dinspre partea dreaptă se apropie acum un singur detaşament de S.A-işti. Iarăşi comenzi mai scurte, mai clare. S.A-ul se opreşte desfăşurat pe aripa dreaptă.

— Unitatea 33 — spune Teichert încet.

Marşul de paradă încă nu s-a terminat. Dinspre dreapta şi dinspre stînga se apropie acum grupuri cu drapele. Se postează de cele două părţi ale plăcii.

Se face deodată linişte. Calul ofiţerului sforăie, loveşte din copite. Acest zgomot se aude clar pînă sus la noi. În mijlocul liniştii auzim deodată, dinspre dreapta, sirene de automobil, dar încetează imediat. Cîteva clipe mai tîrziu se aud comenzi noi.

— S.A.-drepţi !... Capul la dreaaap-ta !

Şi ofiţerul de poliţie comandă din nou. Paturile puştilor izbesc asfaltul. Un mic grup de inşi în uniformă — pe gulerele mantalelor şi pe chipiele lor strălucesc în lumina torţelor benzi late de culoare deschisă — trec în revistă frontul. În fruntea lor merge un bărbat gras, îndesat. Ridică neglijent braţul drept. Röhm ! În spatele lui, o uniformă neagră : Himmler. Grăsunul cu mers legănat : Göring. Cum de-i permite lui Röhm să meargă în frunte ?

Iar răsună tobele. Apoi o voce sfîşie liniştea. Vorbitorul gesticulează puternic cu braţele. E Heines. Salută pe părinţi, „oaspeţii de onoare".

Închid ochii şi îmi reazem fruntea de geamul rece. Deodată răsare în faţa ochilor mei o imagine clară de tot. Bărbaţi în uniforme cenuşii de front spălăcite, în costume de marinar, înaintează pe strada noastră. Civili cu haine mînjite de funingine, zdrenţuite, murdare. Feţele lor sînt pline de sînge închegat. Capete sparte, trupuri lovite de gloanţe, străpunse de săbii. Luptătorii din Spartakus, muncitori ai Armatei Roşii din Ruhr,

muncitori de pe baricadele din Hamburg, din răscoalele germanilor : sute, mii, zeci de mii de luptători asasinaţi. În mijlocul lor merge un grup mic. Un bărbat şi o femeie scundă sînt în fruntea lor. Bărbatul are părul tuns scurt, poartă ochelari. Femeia are păr negru, des.

Karl Liebknecht... Rosa Luxemburg.

Disting mai multe figuri cunoscute printre ei : Leviné, Landauer, Sylt şi mulţi alţii. La sfîrşitul coloanei mute vin camarazii anilor noştri de luptă, din strada noastră : Hans Klaffert, Otto Grüneberg, Paul Schulz, mulţi, mulţi. Acum coloana mută se opreşte. Mijlocul ei a ajuns chiar sub noi. Bărbatul cu părul tăiat scurt şi ochelarii strălucitori ridică braţul :

— Pentru asta am murit ? !

— Nu ! răspund mii de voci. Bărbatul se întoarce, ridică mîna spre noi :

— Dar voi trăiţi încă !

Pe tribuna din faţă, înaintea microfonului strălucitor, stă acum şeful de stat-major al S.A-ului, Röhm. Îşi sprijină mîinile în şolduri.

— ...imperiul onoarei şi al libertăţii... Voi cei de sus, eroi, sînteţi pentru noi pildă şi îndemn...

Mă uit pe furiş la Teichert. Cînd braţele celor de jos se ridică, Teichert îşi întoarce scîrbit capul, face cîţiva paşi prin cameră.

În încăpere domneşte iar linişte.

Dar cînd afară începe imnul lui Horst-Wessel, Teichert se întoarce, se îndreaptă spre fereastră şi o închide cu o mişcare bruscă.

— Uite-i cum cîntă... şi ai noştri... ai noştri... — spune mătuşa Franke.

Stăm aşa multă vreme fără să scoatem o vorbă. Eu mă uit din cînd în cînd jos, în stradă. În sfîrşit, mulţimea se împrăştie. Bătrîna ne dă cheia de la poartă.

— Cu bine, băieţi, cu bine — ne însoţesc cuvintele ei.

1 februarie 1934. Azi a început procesul intentat lui Richard Hüttig şi tovarăşilor de la echipele de pază a caselor. După cum am notat mai demult, sînt învinuiţi

de a fi împuşcat pe Scharführer-ul von der Ahé, la o ciocnire cu S.A.-ul şi S.S.-ul, anul trecut, pe la mijlocul lui februarie. Ciocnirea a avut loc cu ocazia uneia din numeroasele expediţii de pedeapsă întreprinse de nazişti în Charlottenburg după preluarea puterii. Tovarăşii noştri s-au apărat atunci. N-aveau arme de foc, dar S.A-ul a tras. Cu prilejul ăsta S.S-istul von der Ahé a fost atins mortal. În urma acestor întîmplări, au fost arestaţi în decursul lunilor de către unitatea 33 şi de către poliţie douăzeci şi patru de tovarăşi. Încă la începutul lunii septembrie Gestapo-ul împreună cu S.A-ul şi S.S-ul au barat pe neaşteptate strada noastră şi au făcut o razie. Cu această ocazie s-au făcut cincisprezece arestări. Dar acum ziarele vorbesc doar de optsprezece acuzaţi. Nu găsim pentru acest fapt decît o singură explicaţie, oricît ar fi ea de îngrozitoare : ceilalţi şase tovarăşi au fost desigur asasinaţi, altfel s-ar afla şi ei de bună seamă printre acuzaţi.

Pe doi dintre tovarăşii dispăruţi i-am cunoscut foarte bine. Se numeau Voss şi Drescher.

Ieri mi-am propus să nu mai întrebuinţez niciodată bicicleta pentru munci ilegale. Odată S.A-iştii au tras după mine cînd transportam material cu bicicleta. Şi ieri situaţia a fost periculoasă. Iată cum s-a întîmplat :

Mă duceam în sectorul învecinat la un centru al nostru de publicaţii, de unde trebuia să ridic nişte broşuri. Primim acum foarte multe broşuri tipărite. Ca exterior, sînt totdeauna bine camuflate. Ba un „prospect de călătorie“ cu o femeie frumoasă pe copertă, ba un „caiet de propagandă pentru apărarea antiaeriană“. Fiecare broşură are altă învelitoare, pe primele pagini sînt tipărite de cele mai multe ori adevărate texte naziste.

Centrul de publicaţii la care am fost ieri se află pe o stradă liniştită. În momentul cînd am cotit ca s-o iau pe acea stradă, mi-a trecut prin cap că e bătător la ochi să vii aici cu bicicleta. Nu sînt prin partea asta decît case moderne, sobre, de funcţionari, cine foloseşte aici bicicleta ? Deodată văd că în faţa clădirii care mă interesa pe mine, lîngă poartă, stă rezemată o bicicletă. Fir-ar să fie ! Două biciclete ! Pesemne că a mai venit

altul ca să ia material. Dar dacă mă mai plimb mult în sus şi în jos, afacerea o să fie şi mai bătătoare la ochi, mi-am spus eu. M-am dat totuşi jos şi am pus bicicleta mea alături de cealaltă.

Am sunat în felul în care convenisem. Şi mi-a deschis o femeie tînără. Am pronunţat parola, iar ea m-a poftit să intru. A apărut îndată şi tovarăşul. Îl cunoşteam mai demult. I-am spus imediat că am venit cu bicicleta — şi că cealaltă bicicletă din faţa casei nu cumva e şi ea a unui... ? Da, a venit un tovarăş, care e în camera din fund... Stupidă chestie, trebuia să mă chemi mai devreme sau mai tîrziu, i-am spus eu. Celălalt tovarăş trebuia să vină ieri, n-a fost vina lui, mi-a răspuns. Nu mai putem schimba nimic acum, trebuie să mă grăbesc, l-am zorit eu. Tovarăşul mi-a adus broşurile, le-am ascuns sub haine şi am plecat. Totul a durat numai cîteva minute.

Ajuns jos, în timp ce scoteam din buzunar cheia de la lacătul de siguranţă, am zărit un bileţel prins în spatele lanţului. Am deschis încet lacătul, şi cu cealaltă mînă am despăturit pe neobservate bileţelul.

„Două biciclete! Atenţie... pericol!" scria pe bilet.

L-am mototolit, mi-am trecut ca din întîmplare mîna peste gură... l-am înghiţit. Am întors bicicleta, am strîns fără grabă lanţul de siguranţă. Creierul îmi lucra febril, ochii mei scrutau strada.

Primele două cuvinte erau un reproş — pe care mi-l făcusem eu însumi o clipă mai înainte — dar avertismentul de dedesubt? Venea într-adevăr de la tovarăşi... sau era cumva o provocare?! Atunci n-ar fi trebuit să înghit bileţelul, ci pur şi simplu să-l las să cadă. Dar n-am fost decît cîteva minute sus, înseamnă că ei fuseseră aici înaintea mea! Cei doi bărbaţi care se plimbă în sus şi în jos pe cealaltă parte, la distanţă mare, ca din întîmplare! Şi acolo, la dreapta! La colţul străzii stă pe fiecare parte cîte unul! Deci totu-i blocat! Altă dată strada e complet goală, nu zăreşti nici un trecător. Şi aveam asupra mea broşurile... fir-ar să fie... e de ajuns ca să iei cîţiva ani de închisoare! Ce-i de făcut?... Ei, ce să-i faci?... Dă-i drumul... de arestare nu mai puteam scăpa.

Am împins încet bicicleta pînă la marginea trotuarului, am încălecat. Pe trotuarul de peste drum unul din bărbaţi s-a oprit, uitîndu-se după mine. Paltonul greu, pălăria tare, mutra de zbir — Gestapo-ul ! Picioarele mele apăsau în mod mecanic pe pedale, capul îmi zumzăia ca un roi de albine. Cinci metri — opt metri — de ce nu strigă : „Stai !" — De ce... ? ! Am ajuns la colţ, am cotit încet spre dreapta. Bărbatul de acolo stă cu mîinile în buzunare, cu pălăria moale neglijent dată pe ceafă. Timp de cîteva secunde, ne-am uitat unul la altul. Era Harry ! Un activist din sectorul ăsta, pe care îl cunoşteam bine... Harry... Harry... atunci sigur că şi al doilea de la colţul din faţă era tot un tovarăş. Ei scriseseră deci bileţelul !... Dar cei doi din spatele meu de pe stradă nu puteau fi decît agenţi ai Gestapo-ului. Cu siguranţă ! I-am mirosit... şi care altul ar fi fost rostul biletului ?

Pedalez, pedalez, nimeni nu mă opreşte. Durează mult pînă îmi dau seama că am avut iar noroc. Deodată am senzaţia că cineva mi-a dăruit o viaţă nouă. Mai merg timp de un ceas în zigzag prin oraş. Cobor de mai multe ori de pe bicicletă, mă uit la vitrine, pornesc mai departe. Abia cînd mă conving că într-adevăr nu mă urmăreşte nimeni, că nu mă însoţeşte nici o „umbră", mă întorc pe strada noastră. Dar oricît îmi bat capul, nu desluşesc sensul întîmplărilor de astăzi.

M-am lămurit însă curînd. Tovarăşii au avut grijă ca întotdeauna centrul nostru de publicaţii să fie străjuit de santinele. În ziua aceea Gestapo-ul a fost pentru prima dată acolo, dar n-a intervenit ! A revenit apoi a doua zi ca s-o dreagă, dar a găsit o locuinţă „ireproşabilă", de „burghezi paşnici". Au întors casa cu susul în jos, dar percheziţia a rămas fără rezultat. Tovarăşul n-a fost nici măcar arestat. Am „renunţat" imediat la dînsul, iar eu m-am folosit pentru ultima dată de bicicletă în munca ilegală. Societatea de transporturi din Berlin mă va putea număra de acum înainte printre călătorii ei credincioşi. De banii necesari va trebui să fac rost, n-am încotro. De acum înainte voi umbla şi eu îmbrăcat ca burghezii.

Naziştii se aşteaptă la mai puţine „rele" de la „Volkgenossen" ai lor dacă arată „cumsecade"... Oricît ar părea de ciudat, sînt iar „bine dispus". De fapt nu e ciudat. Am constatat acelaşi lucru la toţi tovarăşii... şi e bine aşa ! Toţi sîntem expuşi zilnic la fel de fel de pericole în munca noastră ilegală. Dar cînd eşti necontenit în primejdie, pericolul îşi pierde într-o oarecare măsură caracterul înfricoşător. Iar dacă te afli într-adevăr într-o situaţie periculoasă, trebuie să te sileşti să rămîi liniştit. Cei mai mulţi tovarăşi reuşesc s-o facă. Căci îşi dau seama că sînt în joc ani de închisoare, ba adeseori chiar viaţa.

Tocmai acum a fost la mine Ernst Schwiebus şi mi-a adus două ziare de azi. Trebuie să scriu un articol în legătură cu procesul Ahé pentru un manifest care trebuie multiplicat încă în noaptea asta.

De luni de zile tremurăm pentru Richard Hüttig şi tovarăşii din echipele noastre de pază. A devenit acum o certitudine că în procesul Ahé vor să pronunţe condamnări la moarte !

Caut într-un teanc de hîrtii vechi, nişte ziare pe care le-am însemnat şi care relatează procesul. Numai în felul ăsta le-am putut aduna. Ar fi fost imprudent să păstrez numai tăieturi.

24 ianuarie 1934, „Nachtausgabe" :

„Scopul acestui proces este nu numai de a găsi o ispăşire pentru o mare crimă comisă faţă de mişcarea noastră de libertate, ci şi de a stîrpi fără milă şi prin toate mijloacele de care dispune puterea legislativă, strigoiul bolşevismului din Charlottenburg..."

10 februarie 1934. „Berliner Morgenpost" :

„Sfîrşitul strîngerii dovezilor în procesul Ahé !... Rămîne acum pe seama completului de judecată să aprecieze dacă tribunalul poate admite posibilitatea ca în cazul focului de armă mortal tras asupra S.S-istului von der Ahé să fie vorba de un glonţ rătăcit tras de către martorul Amor, S.A-ist..."

10 februarie 1934 (în aceeaşi zi !) : „Völkischer Beobachter" :

„Expertul de arme de foc n-a putut răspunde cu certitudine la întrebarea : din ce armă provine proiec-

tilul? Pistoalele care i s-au prezentat erau foarte ruginite şi nu aveau nici un semn deosebit pe care să se poată baza o expertiză sigură".

Voi adăuga numai cîteva cuvinte explicative la aceste extrase de ziare. Ele arată cum a fost condus procesul, şi că el urmărea să atingă cu orice preţ un singur ţel: condamnări la moarte! Voi spune de asemenea că pentru acest proces au fost arestaţi douăzeci şi patru de tovarăşi şi că în faţa tribunalului s-au înfăţişat numai optsprezece. Înseamnă deci că şase au fost asasinaţi, altfel ar fi şi ei printre acuzaţi!

— ...Sute de morţi! Sute de morţi!... În zilele următoare o să se hotărască. În zilele următoare, vă spun eu!

Teichert umblă agitat încoace şi încolo, gesticulează.

— Trebuie să se decidă! Şi se va decide! Crezi că situaţia lor seamănă cu a noastră?! Ei au mitraliere! Au grenade!

Teichert se opreşte în faţa lui Ede, lîngă masa pe care se află ziare cu titluri mari:

„Cîteva focare de răscoală înăbuşite în Austria! Karl Marx-Hoff a fost luat cu asalt de către trupele guvernamentale! Grele pierderi din partea Heimwehr-ului[1]!"

— Mussolini adună trupe la graniţă! adaugă Teichert. Hitler îşi pregăteşte, poate, invadarea... Sperăm cu toţii că tovarăşii austrieci vor ieşi învingători, Ede. Dar se poate întîmpla şi altfel, se...

— Puţin îmi pasă ce scriu scribălăii ăştia. Proletarii au pornit la atac şi noi stăm aici cu mîinile în sîn şi nu putem face nimic! Îţi vine să înnebuneşti!

— Nu ţipa aşa!

— Dar ascultaţi odată: mai încet! mai încet! „Confecţionarul" dă din mîini.

Teichert aleargă iar încoace şi încolo. Ede îşi sprijină capul în mîini. Toată seara au ţinut-o aşa... ba, mai

[1] Heimwehr — trupe teritoriale folosite împotriva social-democraţilor, cît şi a naţional-socialiştilor, dizolvate în 1936.

bine zis, de cînd am auzit primele ştiri despre evenimentele din Austria. Fiecare îl omoară pe celălalt cu întrebări. Fiecare discută. Discutăm de ceasuri întregi, strigăm unul la altul ; azi ne-am adunat cinci oameni !...

— Eroic luptă proletarii ! începe iar Ernst Schwiebus — dar oare curajul poate să vină de hac mitralierelor ? E necesară şi greva generală, totul trebuie să stea în loc. Ai citit doar : întreprinderile continuă să lucreze, măi !

Ede mătură furios ziarele de pe masă.

— Ai citit ! Ai citit ! Ăştia se apără cel puţin ! Cum a fost la noi cînd a venit Adolf ? ! Nimic nu s-a mişcat, nimic. Şi chiar dacă nu reuşesc !... Au luptat barem ! Au luptat !

— Ede are dreptate. Mai bine o înfrîngere armată decît să laşi pe fascişti să pună mîna pe putere fără rezistenţă. Asta deprimă totdeauna, am văzut şi la noi. Tovarăşii din Austria îşi dau seama de forţa clasei muncitoare, vor învăţa din greşelile de pînă acum, în alte lupte vor...

— Alte lupte ? ! Dar ei luptă încă ! Ce înseamnă alte lupte ?

— Bine, noi te înţelegem cu toţii, Ede. Însă după tot ce ştim acum, trebuie să vorbim despre această eventualitate, sau nu mai vorbim de loc !

Ede îşi îngroapă iar capul în mîini.

— În unele cartiere prăvăliile sînt deschise. Curentul electric există... iar trenurile circulă... trenurile ! Ştii tu ce înseamnă că guvernul Dollfuss [1] poate face ca gărzile sale fasciste să opereze cu armata ? Trag cu tunurile în casele şi căminele muncitoreşti !

Teichert se opreşte deodată.

— Nu poţi să repeţi într-una muncitorilor : armele există doar pentru cazuri de nevoie extremă... dacă fasciştii atacă democraţia ! În toţi anii ăştia au abolit o cucerire după alta. Acum muncitorii au pus spontan

---

[1] Om de stat reacţionar din Austria, cancelar şi ministru de externe (1892—1934). Încheind în martie 1934 un tratat cu Mussolini, a tras Austria în sfera intereselor politice ale Italiei fasciste. Este ucis în acelaşi an în timpul loviturii de stat organizate de naţional-socialiştii austrieci.

mîna pe arme. Fiindcă şi-au dat seama că trebuie să se decidă.

Capul lui Ede se ridică brusc.

— Vezi deci! Vezi deci!

— Păi Ernst a spus chiar adineauri acelaşi lucru! Nu e voie să te opreşti niciodată la jumătatea drumului. Asta trebuia să fie clar încă dinainte!

Ede nu răspunde.

— Ede dragă, oricum va ieşi, ceva rămîne: pilda lor eroică. Pildă şi pentru proletarii germani... Ai dreptate, la noi nu s-a ajuns nici măcar la atît. N-am avut în spatele nostru majoritatea muncitorilor. Am...

— Să-ţi spun eu ce-am făcut! Le-am dat la cap social-democraţilor noştri!

— Desigur, şi noi am comis greşeli — intervine Schwiebus. Şi noi învăţăm din greşelile noastre, Ede. Dar asta nu schimbă cu nimic situaţia: noi am vrut să împiedicăm venirea lui Hitler la putere. N-am putut noi singuri, n-am putut. Abia acum ia naştere frontul unit. Vom mai avea de dus multe şi grele lupte de unul singur. La noi...

— Destul acum! Iar o luaţi de la început, e trecut de unsprezece! îi întrerupse „confecţionarul". Părăsim unul cîte unul casa. Strada noastră e pustie. Maşinile uzinei electrice zumzăie.

Astăzi la frizer. Nazistul de pe scaunul de lîngă mine:

— Luptă între fraţi! Germani contra germani! Comunitatea poporului lui Adolf Hitler ne-a scutit de toate astea. Toată vina pentru sîngele vărsat o poartă Dollfuss. Şi numai pentru că nu admite libertatea cuvîntului!

Eu mă gîndeam tot timpul: şi parcă la noi e altfel! Sînge... oare miile de oameni pe care i-au omorît nu sînt sînge? Richard Hüttig nu este sînge?! În procesul Ahé, naziştii cer condamnări la moarte. Procesul Maikowski n-a stat în centrul atenţiei publicului pentru că concomitent se dezbătea procesul incendierii Reichstag-ului. Din cauza răscoalei din Austria se întîmplă acum acelaşi lucru cu procesul Ahé.

Ziarul de seară e în faţa mea, pe masă. Privesc ţintă foaia. Am senzaţia că stau într-un carusel, care se învîrte cu mare viteză.

„Sentinţa în procesul Ahé : Conducătorul comunist, Richard Hüttig, condamnat la moarte !“ Richard Hüttig condamnat la moarte şi la pierderea drepturilor cetăţeneşti, pentru tulburarea ordinei publice şi tentativă de omor. Alţi paisprezece acuzaţi condamnaţi la 24 ani muncă silnică şi 18 ani închisoare !

...Procesul tribunalului special avea drept obiect acelaşi gen de fapte ca şi procesul Maikowski. Spre deosebire de acesta, a necesitat însă numai şase zile. Au putut fi audiaţi în acest timp aproximativ 100 de martori, deoarece tot ce era inutil a fost înlăturat din dezbateri.

Procurorul Dombrowski a spus, printre altele : „Tribunalul nu ezită ca, pe baza experienţei cîştigate în alte dezbateri asemănătoare, şi pe baza faptului că cu ocazia unor astfel de atacuri s-a procedat întotdeauna în mod planificat, să ajungă la constatări care se impun cu necesitate, fără a se mai sprijini prea mult pe rezultatul probatoriului. Tribunalul nu a considerat ca dovedită uciderea lui von der Ahé de către Richard Hüttig. După ce von der Ahé a fost doborît, el s-a ridicat încă o dată şi, stînd în picioare, a fost atins de focul de armă mortal într-un fel rămas neexplicat. Dar şeful de bandă merită pedeapsa cea mai aspră pe care o cunoaşte legea. Tribunalul este convins că legiuitorul a vrut pedeapsa cu moartea pentru o faptă ca cea a lui Hüttig. Dacă alţi acuzaţi au primit pedeapsa de la un an pînă la cincisprezece ani închisoare, este fiindcă tribunalul special a socotit de cuviinţă să fie indulgent cu aceşti acuzaţi.“

În motivarea sentinţei, preşedintele tribunalului, Rehm, s-a pronunţat astfel :

„Cercetările tribunalului au fost îngreunate de faptul că tribunalul n-a putut să accepte în mod necondiţionat depoziţiile agravante ale celorlalţi acuzaţi contra lui Hüttig. La audierea martorilor a trebuit însă să se ţină cont de faptul că de la comiterea faptei a

trecut aproape un an şi că toţi martorii s-au găsit atunci într-o stare de mare agitaţie. Şi, în sfîrşit, evenimentele s-au petrecut noaptea, la lumină slabă. De aceea depoziţiile martorilor se contraziceau în multe puncte. Totuşi tribunalul nu a ajuns la convingerea că Hüttig a tras focul mortal asupra lui von der Ahé. Nu s-a putut constata cu certitudine cine a tras focul mortal. S-a constatat însă că Hüttig s-a făcut vinovat de tulburarea gravă a ordinei publice şi a călcat dispoziţiile legale în vigoare pentru apărarea poporului şi a statului şi anume în calitate de cap de răsculaţi. În afară de aceasta, s-a făcut vinovat de tentativă de omor".

Nici un cuvînt despre constatările expertului în arme. Procurorul declară pur şi simplu : „Ahé a fost atins mortal într-un mod rămas neexplicabil".

Cineva trebuie însă să moară cu orice preţ : Richard Hüttig.

El nu este un oarecare pentru dînşii. E conducătorul urît al echipelor de apărare a caselor din Charlottenburg. Iar pentru noi — tovarăşii săi — e cel mai scump tovarăş — şi ei ştiu asta. De aceea vor să dea un exemplu.

Richard Hüttig, Richard al nostru, condamnat la moarte ! „...acuzaţii au luat cunoştinţă de sentinţă cu calm..."

Şi acum ? Nu putem ieşi în stradă şi striga fiecăruia în faţă că Richard este nevinovat. Că trebuie împiedicată crima judiciară nazistă. Nu mai există oare nici un mijloc pentru a-l salva pe Richard ? !

17 februarie 1934.

O zi mai tîrziu. Chiar şi ziarul „Völkischer Beobachter" confirmă în reportajul său asupra procesului Ahé că Richard Hüttig nu l-a împuşcat pe Ahé : „Nu s-a putut dovedi cu certitudine dacă Hüttig, sau altcineva a tras focul de armă. Totuşi, Hüttig e cel ce a turnat glonţul care a răpit viaţa lui Ahé, indiferent din care ţeavă a pornit".

„Confecţionarul", tovarăşul care e vînzător la Brennickmeyer, aşteaptă la locul convenit.

— Eşti singur ?

— I-am trimis pe cei doi în cafeneaua Bumke. Nu puteam aştepta toţi trei aici.

Pornim agale mai departe.

Pe strada asta e o circulaţie intensă, ca de obicei. Automobilele trec în şiruri lungi, pietonii se înghesuie pe trotuare.

Vînzătorul arată ca un tînăr „de familie bună". Obrajii bine raşi, părul închis, strălucind de briantină. Şi-a ridicat gulerul paltonului greu, dar nu are pălărie pe cap. Nu atrage însă atenţia nimănui, căci toţi tinerii „de condiţie bună" umblă aşa pe aici. Eu însă ?

— La Bumke ? Scump local. Dar putem vorbi acolo ?

— Fireşte. Acolo e lume multă totdeauna, fiindcă au muzică. Pentru o cafea de cap ajung banii mei.

— Bine.

...Mă întreb ce vor Max şi Erwin azi de la mine ! Sînt amîndoi colegi ai vînzătorului. I-au spus numai că vor să stea de vorbă cu mine, că chestiunea de care e vorba o pot aranja cel mai bine cu mine. De cîteva luni, „confecţionarul" îi aprovizionează cu ziare. Cer mereu tipăriturile noastre. Fac cu ele „comerţ" bun. Vrednici băieţii. Au un cerc de lectură, unde fiecare trebuie să plătească o mică cotizaţie. La sfîrşit, broşura se vinde. Astfel obţin două mărci şi chiar mai mult pentru un exemplar. Apoi se socotesc cu vînzătorul ; acesta străluceşte de bucurie de cîte ori îmi aduce banii. Printre altele, le-am dat celor doi băieţi şi cărţi teoretice pentru propria lor instruire. Max e mai format politic decît Erwin. La Max am şi fost de cîteva ori. Ne-a pus la dispoziţie camera lui mobilată, pentru discuţii.

Cafeneaua e ticsită. Străbatem încet încăperea lungă. Oamenii flecăresc cu voce tare. La cîteva mese, perechi strînse. Zdrăngănit de veselă. Chelneriţele aleargă încoace şi încolo. Poartă bonete mici, roz, şorţuleţe de aceeaşi culoare. Pe o estradă cîntă

orchestra. Dar unde sînt ceilalţi doi ?... În fund... la masa rotundă de marmură din colţ. Bine au ales-o !

— 'nă seara, Karl. E bun locul, nu ?

Cei doi se bucură. (Mă cunosc numai sub numele de „Karl".)

— Straşnic ! Aţi fost şi de data asta deştepţi, ca totdeauna.

Vînzătorul comandă două cafele... Cine stă la masa alăturată ? Un domn mai bătrîn. Stă de vorbă cu o femeie pieptoasă, care îl însoţeşte. Ăştia par inofensivi. Dar în faţa noastră stă un Sturmführer de la S.A. E şi el cu frumoasa lui şi, de altfel, în vacarmul ăsta nu se aude nimic pînă acolo.

— Drept început, ţine şase mărci... Pentru ultimele lucruri.

— Se acceptă cu mulţumiri.

— Cînd putem să mai luăm... ? întreabă Erwin.

— Săptămîna viitoare. Ca de obicei. Fac o mişcare cu capul înspre vînzător.

— Bine.

Tăcere. Max ia o înghiţitură din paharul său de bere. Erwin răsuceşte un creion în mînă. Trebuie să fie într-adevăr ceva deosebit : cei doi băieţi au nevoie de o pauză, ca să prindă curaj. Dunărea albastră... orchestra nu cîntă prost.

Max pune jos paharul de bere, dar rămîne tăcut. Eu amestec zahărul în ceaşca mea. Max e evreu, mi-a spus-o chiar el deunăzi. În cazul lui însă, şi cel mai bun „antropolog" nazist ar da greş. E înalt şi zvelt, are părul lins, blond-roşcat, trăsături regulate, o expresie inteligentă. Băiat curajos. Ca evreu o să-i meargă mai rău decît nouă, dacă pun mîna pe dînsul.

— Prin urmare, Karl... vrem să discutăm ceva împreună — spune Max.

— Vă ascult, deschideţi-vă inimile.

Max face iar o pauză. Apoi spune încet :

— Am vrea să fim primiţi în „familie".

— De aceea am vrut să stăm de vorbă cu tine — dă din cap şi Erwin.

De surprindere, scap linguriţa, mă uit la cei doi cu ochi mari. Vor să intre în partid ?... M-aş fi aşteptat

la orice, dar la asta nu... Mă cuprinde deodată o mare bucurie. Şi vînzătorul e înmărmurit, se uită cînd la unul, cînd la altul. Eu continui să tac. Vor, aşadar... Max da, însă Erwin? Îl examinez pe Erwin, de parcă nu l-aş cunoaşte de loc. Capul îngust, mîinile fine, are o adevărată mutră de copil, nici n-a împlinit încă douăzeci de ani. De fapt, Erwin ar trebui să intre în organizaţia de tineret. Dar locuieşte în sectorul nostru. Organizaţia de tineret e slabă la noi, abia acum se reorganizează. Max e mai în vîrstă, mai înţelept. Dar oare ştiu ei ce înseamnă să fii acum în partid? N-ar trebui să le dăm de la început munci grele... totuşi au trecut examenele. Avem pierderi... avem nevoie de înlocuitori...

Cei doi se uită mereu la mine.

Asta ar necesita ceva mai mult decît să vinzi din cînd în cînd cîte o broşură; ei n-au încă suficientă experienţă „de lucru“, încep eu să le spun. Noi ne bucurăm de fiecare om care vine la noi, mai ales acum. Dar nu-i putem angrena imediat într-o muncă importantă. E mai bine aşa şi pentru ei, şi pentru noi. Îi întreb dacă-şi dau seama cît de greu o duce „familia“ tocmai acum. Nu vreau să fiu cobe, dar au chibzuit bine, ce-ar putea eventual păţi?

Da, îşi dau seama foarte bine, spune Max. Au chibzuit lucrul ăsta de mult. Dar „comerţul cu poze“ nu-i mai satisface, nu se mai poate aşa. Azi fiecare trebuie să-şi pună în joc toate forţele, asta e părerea lor.

Le arăt apoi că pentru Erwin pot aranja ceva imediat, pentru că locuieşte în regiunea noastră. Îi voi trimite vorbă prin vînzător. La Max va dura mai mult. El locuieşte într-alt sector, trebuie să iau întîi legătură cu „colegii“ de acolo. De aceea stabilesc cu Max o întîlnire, pentru a-l pune în legătură cu tovarăşii sectorului în care locuieşte el. Amîndoi sînt de acord cu această soluţie şi îmi strîng în tăcere mîna.

Plătim. Max pleacă mai întîi cu Erwin. Sturmführer-ul de la S.A. stă încă la masa aşezată oblic în faţa noastră. Mîngîie mîna femeii cu care stă la masă.

Cu primirea lui Max am avut dificultăţi. Tovarăşul răspunzător din sectorul său mi-a cerut să aduc trei garanţi pentru el. Deşi mă cunoştea şi deşi i-am explicat că Max lucrează de luni de zile pentru noi, a rămas tare pe poziţie. Acest lucru este de două ori necesar acum, în ilegalitate, a insistat el. I-am îndeplinit apoi cererea.

Peste opt zile l-am întîlnit iar pe Max care mi-a povestit, strălucind de bucurie, că a fost angrenat în muncă. Ziarele din sectorul său sînt adăpostite la el după tipărire, şi apoi difuzate. Deci tovarăşii au încredere deplină în el.

Nu i-am spus nimic despre îndoielile mele. Cu siguranţă le-ar fi interpretat în mod greşit şi şi-ar fi închipuit că eu nu am încredere în el. Dar voi vorbi cu tovarăşul în cauză despre aceasta. Mai întîi a cerut trei garanţi şi iată că peste cîteva zile ziarele sînt depozitate la Max. Aşa nu se poate lucra, Max este încă prea lipsit de experienţă în munca ilegală. Dîndu-i-se această sarcină, el intră imediat în legătură cu mai mulţi tovarăşi, care cu prilejul ăsta pot să se expună pericolului şi pe ei înşişi, şi munca lor atît de importantă la ziare. Ştiu că Max nu e în primejdie în camera lui mobilată. Pentru Gestapo el e „o foaie albă". Ştiu, de asemenea, cît de mult suferă munca noastră din cauza lipsei de locuinţe „sigure". Iată ce i-a determinat poate pe tovarăşii de acolo să recurgă la aceste măsuri. Dar numai din cauza lipsei de locuinţe n-au dreptul să devină neglijenţi.

Conducerea noastră de cartier a făcut ceva asemănător cu doi tovarăşi social-democraţi din grupa lui Ewald. Şi aceşti tovarăşi s-au arătat dispuşi să preia de îndată sarcini dificile şi le-au şi primit. M-am bucurat de curajul tovarăşilor social-democraţi, dar am protestat şi contra acestei repartizări a sarcinilor. Căci noi sîntem răspunzători de siguranţa lor, cu atît mai mult cu cît experienţa noastră în munca ilegală este mai mare decît a lor. Şi ei trebuie mai întîi instruiţi şi familiarizaţi încetul cu încetul cu munca internă...

În ciuda tuturor greşelilor, am iarăşi un sentiment de siguranţă. Se simte că partidul se reorganizează. Azi am văzut pe străzile noastre un afiş :

„Tineretul şcolar german caută mine neexplodate !“

„...Tineretul şcolar german trebuie angrenat în lupta antiaeriană... Următoarea sarcină... în eventualitatea unui atac aerian străin asupra Charlottenburgului... escadrile duşmane au zburat deasupra blocurilor din străzile... s-au îndreptat apoi spre şirurile de străzi... Ţelul lor, uzina electrică din Charlottenburg, nu a fost atins, deoarece ceaţa răspîndită la timp... aruncat numeroase bombe... Pe străzi se găsesc mine neexplodate... locurile unde se presupune că se află minele au fost însemnate de către asociaţia de apărare pasivă...

Tineret german, la lucru!

Căutarea minelor neexplodate... Cei mai buni vor primi premii... doritorii să se prezinte la...“

Copii combatanţi, în mod real... De cîte ori n-am citit în ziare : „...au găsit o grenadă rămasă din războiul mondial... a explodat... trei au fost sfîrtecaţi !“ Copiii de şcoală devin prada educaţiei naziste. Toţi tovarăşii povestesc la fel despre copiii lor. Profesorii fascişti insistă zilnic ca elevii să se înscrie în Jungvolk [1], în Hitlerjugend. Ei consideră pe civili ca „persoane de rangul al doilea“. La învăţămîntul nazist se mai adaugă veşnicele „excursii“. Copiii „învaţă“ cu această ocazie să se tîrască prin sîrmă ghimpată, să care „lăzi cu muniţii“ şi altele asemănătoare. Se întorc acasă cu hainele rupte, murdare. În curtea şcolii „învaţă“ lucruri asemănătoare. Case-machetă incendiate sînt stinse cu substanţe chimice. Copiii-activişti ai organizaţiilor naziste pot oricînd să lipsească de la şcoală, dacă pornesc la un „marş-expediţie“.

Înrîuriţi de această educaţie, copiii unor tovarăşi îşi doresc acum, de ziua de naştere sau de Crăciun, haine

[1] Organizaţie hitleristă pentru elevi de şcoală elementară.

de uniformă. Dacă copiii sînt încă mici, părinţii nici nu pot măcar sta de vorbă cu ei, să-i lămurească. Le e teamă că vor povesti şi altor copii cele discutate, punîndu-i astfel pe ei în pericol. Cunosc tovarăşi care sînt veşnic într-un asemenea pericol, încît nu poartă niciodată material ilegal asupra lor. Dar cărţile noastre de odinioară le păstrează încă ascunse. Seara citesc din ele cu copiii lor mai mari. „Trebuie să-i ofer băiatului măcar atît, altfel nu citeşte decît cărţile de şcoală naziste".

Naziştii vor să pregătească tot poporul, de la copii pînă la moşnegi, pentru războiul lor de cuceriri... Uzinele Siemens lucrează cu capacitate mărită pentru înarmare, mă informează Teichert. În unele secţii se lucrează în trei schimburi. Au fost angajaţi specialişti în metalurgie, mecanici, strungari, lăcătuşi-mecanici etc. Mulţi sînt trimişi şi în afară, pentru „montări"... Noi aerodromuri ! La toţi li se cere să depună jurămînt... sînt ameninţaţi cu pedepse grele dacă vor vorbi ceva despre munca lor. Diferite ramuri ale industriei germane sînt într-o aparentă conjunctură favorabilă... producţia de război... Munca noastră din celulele de întreprindere fusese mai demult orientată în acest sens. Germania — furnizor de arme pentru Orientul îndepărtat, socoteam pe vremea aceea. Azi însă Germania se înarmează împotriva Uniunii Sovietice.

Mulţi dintre tovarăşii noştri au fost astfel angajaţi din nou în întreprinderi. În uzinele fasciste de război ! Vom avea nevoie de ei !

Iar am primit o lovitură grea. Franz Zander, Franz al nostru a fost arestat. Alaltăieri seara, în strada noastră. Franz... în strada noastră !... Am aflat între timp cum s-a întîmplat. Ne-am interesat peste tot în mod prudent. Trebuia să lămurim bine lucrurile, fiindcă nu ştiam dacă cei din unitatea 33 veniseră numai pentru el, sau dacă urmau să fie arestaţi şi alţi tovarăşi. Acum ştim ; în după-masa aceea, Franz fusese la nişte tovarăşi din sectorul vecin, la Moabit. Discutase cu ei despre un nou procedeu pentru scoaterea ziarelor, pe care îl utilizează cei de acolo de cîtva timp. E mult mai ieftin

şi afară de asta face posibilă scoaterea unor tiraje mai mari. Apoi a venit în strada noastră, ca s-o vadă cîteva clipe pe maică-sa. Aflase că era grav bolnavă de cîteva luni. Käthe, sora lui, nu-i spusese nimic. A aflat însă de la Hilde, iubita lui... Cum se găsesc în sectorul învecinat, numai la jumătate de oră de strada noastră, s-a gîndit să vină la maică-sa. Cred că a luptat mult timp cu sine însuşi. O singură dată o să fie posibil ; n-o să stea decît cîteva minute, n-o să-l vadă nimeni la ora aceea de seară, aşa s-o fi gîndit. Acum ştim totul. Şi totuşi rămîne pentru noi un mister cum de Franz, care ne-a educat pe toţi într-un spirit de extremă prudenţă în munca ilegală, a putut să vină totuşi pe strada noastră. Ştia doar foarte bine că S.A-ul îl caută de un an aici.

În restaurantul „Afrikander", aşezat chiar în faţa casei lui Franz, megafonul transmitea marşuri. După tejghea şedea cîrciumăriţa durdulie şi împletea. La dreapta ei, la o masă rotundă, trei bărbaţi jucau cărţi. În celălalt colţ, la stînga, stătea un client singur la o masă. Fixa paharul de bere pe jumătate gol. Îşi sprijinise în mîini capul chel, acoperit cu cucuie. Pe degetele mari ale mîinilor se sprijineau urechile răsucite în mod ciudat. Era clientul obişnuit, Kranz. Cîrciumăriţa făcea în gînd socoteala consumaţiei lui. Trei rachiuri, patru halbe, două ţigări de foi.

Deodată Kranz s-a ridicat, a scos ţigara răcită din gură şi s-a uitat în jurul lui, căutînd ceva. Cîrciumăriţa a aruncat pe tejghea ciorapul pe care-l împletea, s-a îndreptat spre el, aprinzînd un chibrit.

— Poftim — i-a spus ea.

Kranz a privit-o cu ochii sticloşi. A luat chibritul din mîna ei, a întors capul spre geamul vitrinei şi a ridicat flacăra spre ţigară. Deodată a scăpat chibritul. Şi ţigara i-a căzut din gură. Stătea cu gura căscată şi se uita ţintă afară. Cîrciumăriţa l-a privit uimită. Şi cei trei bărbaţi se uitau atenţi la Kranz. Acesta a sărit deodată în picioare şi a alergat spre uşă.

— Plătesc mai tîrziu... mă întorc... — spuse el bîlbîindu-se. Cîrciumăriţa a pornit după el, voia să spună

încă ceva, dar Kranz era deja afară, uşa rămăsese deschisă. Între timp, unul dintre cei trei bărbaţi se ridicase. El şi cîrciumăreasa l-au văzut pe Kranz luînd-o la goană înspre Rosinenstrasse. Pe strada noastră nu se vedea nimic neobişnuit şi cei doi nu-şi puteau explica purtarea ciudată a lui Kranz. (Desigur că în acea clipă Franz şi intrase în casă. Clientul din uşă îl cunoştea şi ne-a spus că nu l-a zărit.)

— Pe zi ce trece e mai nebun — a spus cîrciumăreasa. Dar sper că o să plătească totuşi consumaţia.

În curînd au apărut S.A-iştii, alergînd în strada noastră. Ceata de uniforme brune s-a împrăştiat formînd un lanţ care se întindea de la ultimele două case de la cotul străzii pînă departe, pe strada îngustă dintre uzina electrică şi barăcile alăturate. Apoi o parte din S.A-işti au intrat în casa lui Franz, au ocupat toate intrările la scări, accesele spre curţile interioare.

În casă nimeni nu observase încă nimic. Dar strada, liniştită pînă acum, de cîteva minute era răscolită. La ferestre au apărut capete unul lîngă altul. În faţa porţilor oamenii stăteau adunaţi în grupuri şi priveau cu ochii plini de ură cordonul brun de peste drum. Se ţineau la oarecare distanţă, dar protestul lor mut se ridica întocmai ca un zid în spatele uniformelor brune. S.A-iştii simţeau asta. Întorceau capetele, se uitau de-a lungul caselor şi ferestrelor. Negustorii priveau intimidaţi prin geamul vitrinelor, numai negustorul de legume s-a proţăpit cît e de lat în uşa prăvăliei. Toţi erau chinuiţi de întrebări înfrigurate.

Pentru cine au venit oare ?... aşa, prin surprindere... pe cine-l paşte oare primejdia ?... pe cine ?... pe cine ?!...

Franz a sunat la uşa locuinţei lui. N-a deschis nimeni. Käthe era încă la birou şi maică-sa zăcea în pat, nu putea să se scoale. Vecina lor, doamna Schulze, l-a auzit sunînd. A fost mirată cînd l-a văzut pe Franz. Da, avea cheia de la locuinţă, îi spuse că doar ea o îngrijeşte pe maică-sa în timpul zilei. Bătrîna nu vrea să se ducă la spital, iar Käthe e plecată toată ziua. Käthe ar fi trebuit să-l anunţe de mult, a spus Franz.

A aflat totul abia acum, de la prietena lui, şi nici măcar ea nu i-a spus totul de la început. Însă el a insistat atîta, pînă cînd i-a povestit în amănunt situaţia bătrînei.

Ar vrea numai s-o vadă puţin pe maică-sa şi să-i spună doar cîteva cuvinte, peste cîteva clipe o să plece, a mai adăugat Franz.

Şi, de fapt, a părăsit aproape imediat locuinţa. Înainte de a pleca, i-a mai spus vecinei că a încercat şi el s-o convingă pe maică-sa să meargă la un spital. Ar fi cel mai bun lucru pentru dînsa. Se vede că-i mai rău decît îşi închipuise el, a slăbit îngrozitor şi nu mai are putere. Apoi Franz coborî cu paşi mari treptele. O clipă mai tîrziu, vecina auzi zgomot jos pe trepte. O voce ţipa, spartă de furie :

— Te-am prins, în sfîrşit, băiatule !

Cînd naziştii au ajuns în stradă, oamenii din faţa porţilor au început să se mişte, capetele de la ferestre s-au retras, speriate. Toţi simţeau un nod în gît. Era Franz Zander — Franz al lor ! Îl cunoşteau foarte bine cu toţii.

Strada a rămas mută. Bărbaţii mai zăboveau în faţa porţilor, cu pumnii strînşi în buzunare. La toate ferestrele se îngrămădeau capete. Strada noastră şi-a luat rămas bun de la Franz Zander. Parcă s-ar fi întins din toate părţile braţe, ca să-i strîngă încă o dată mîna.

Franz simţea asta. Faţa îi era liniştită. Zîmbea chiar. A făcut semn cu capul spre ferestre.

S.A-iştii îl zoreau, îmbrîncindu-l spre cazarma Maikowski, pe Rosinenstrasse. Copiii alergau pe lîngă ceata de S.A-işti. Peste tot oamenii întorceau capetele. A fost ultima dată cînd Franz a văzut strada noastră — cînd strada noastră l-a văzut pe Franz.

Seara îmi fulgeră deodată prin minte că trebuie să-l avertizăm pe Teichert. Fiindcă locuieşte în aceeaşi casă cu Franz. Cine ştie pe care dintre noi vor poate să-l mai înhaţe cei din unitatea 33 !

Tramvaiele din Siemensstadt vin la intervale mici. Sînt ticsite. La ora asta, cînd la uzinele Siemens se

termină lucrul, n-ajung nici numeroasele vagoane suplimentare. Stau pe loc şi urmăresc de fiecare dată cu privirea pe cei ce coboară.

Unde zăboveşte oare Teichert? Să fi coborît azi mai devreme, să se fi dus după cumpărături? N-ar fi mai bine să-l aştept la intrare, în strada noastră? Nu, e prea bătător la ochi; şi apoi dacă vine din cealaltă parte a străzii, intră în casă nepregătit. Vagon după vagon se goleşte, porneşte mai departe. El nu e şi nu e... Minutele devin chinuitor de lungi, umblu de colo pînă colo, am impresia că aştept de ore întregi.

Iată un nou tramvai şi, în sfîrşit — Teichert!

E surprins, îşi aranjează geanta cu merinde.

— Tu aici?! spune el.

Sună aşa, de parcă întrebarea „de ce?" ar trebui să urmeze îndată după prima, dar apoi merge tăcut alături de mine. Mi-e inima grea. Mă uit pe furiş la el. Între sprîncene i s-a săpat o cută adîncă. În ultimele zile faţa lui s-a făcut şi mai palidă, pometii i s-au ascuţit şi mai mult. De la condamnarea lui Richard, a îmbătrînit parcă cu cîţiva ani. Şi acum trebuie să-i mai spun şi asta. Teichert începe deodată:

— De ce...? Cu siguranţă că nu ai de anunţat ceva bun!

— Nu — răspund eu încet.

Nu mă uit la el. Fiecare pas mă străpunge cu o lovitură pînă în creier.

— ...Franz a fost arestat.

Teichert se opreşte.

— Franz...?! întreabă el tărăgănat, de parcă n-ar fi înţeles numele. A fost luat cumva tot sectorul lui?... Unde s-a întîmplat?...

Mă strînge de braţ.

— Pe strada noastră... acum o oră.

Teichert îşi trece mîna peste frunte.

— La noi... la noi... — spune el buimăcit.

Îl trag mai departe, ca să nu ne observe cineva.

— Vecina lor i-a deschis locuinţa... voia s-o vadă pe maică-sa, ne-a povestit ea.

Teichert nu răspunde, se uită fix în faţa lui.

— Au înconjurat pe neaşteptate casa... poate...

Mă opresc, dar Teichert m-a înţeles. Dă apatic din cap.

— De aceea am venit, să te avertizez la timp!

Ne plimbăm în sus şi în jos. Teichert rămîne mut. Strînge buzele, răsuflă greu.

— I-am trimis vorbă vecinei lor să-i iasă în drum lui Käthe... pentru noi e prea periculos... maică-sa nu trebuie să afle nimic... tocmai acum...

— Jan! spune Teichert şi îmi strînge mîna.

Dar privirea mea rătăceşte alături de el. Käthe... trebuie s-o scoată singură la capăt... eu nu pot acum...

Teichert spune:

— Mă duc eu. Ce-o să fie?... Dacă şi eu... voi vedea...

Îmi strînge iar mîna. Mă uit după el, pornesc apoi în direcţie contrară, să ocolesc grupul de case.

Sosim, venind din direcţii diferite. Dar nici aşa n-o să mai scăpăm... dacă şi la noi lucrurile au ajuns atît de departe.

De cînd maică-sa e bolnavă, Käthe nu prea mai doarme. De obicei, bătrîna aţipeşte abia spre dimineaţă. Înainte de a veni Franz, maică-sa ajunsese aproape să accepte internarea în spital. Dar de la vizita lui Franz nu mai voia să audă de plecarea de acasă. Cu încăpăţînarea caracteristică bolnavilor, repeta mereu că o să-l aştepte aici pînă cînd va mai veni. Dar Franz ar putea s-o viziteze şi la spital, i-a explicat Käthe. Nu, ea vrea să rămînă aici. Începînd de atunci, Käthe a avut de suportat nu numai efortul fizic, ci şi chinul sufletesc. Maică-sa vorbea acum şi mai des despre Franz. Cum arăta, şi că promisese să revină în curînd. Käthe nu trebuia să lase să se observe nimic în legătură cu cele întîmplate lui Franz.

Oare unde era acum Franz? Cum îi mergea? Käthe se interesase de el. La secţia de poliţie. Aici i s-a spus că nu ţine de resortul lor. Şi poliţia politică de la Prefectura poliţiei din Alexanderplatz, şi poliţia secretă de stat din Prinz Albrechtstrasse i-au respins cu bruscheţe orice informaţie. Franz Zander? Acest nume nu le

este cunoscut. Nu pot întreprinde cercetări, n-ar mai pridi di cu lucrul...

Nici noi n-o puteam ajuta pe Käthe. Am deveni suspecţi dacă ne-am interesa de Franz. Sfătuită de noi, ea îi povestise Hildei că Franz a fost arestat de poliţie, nu de S.A. Altfel Hilde s-ar fi chinuit şi mai mult, căci ea fusese aceea care-i spusese lui Franz în ce stare se afla maică-sa. De la arestarea lui Franz, Hilde era desperată. Repeta mereu că trebuie să se ocupe ea de Franz. Käthe îi spunea de fiecare dată că nici măcar nu ştie unde se află Franz, şi că Hilde ar putea fi şi ea implicată dacă se interesa cumva de el.

Era clar : dacă Hilde ar fi aflat că Franz a fost arestat de către cei din unitatea 33, ar fi încercat să afle ceva despre el prin fratele ei. Aşa am împiedicat-o cel puţin să se trădeze în faţa fratelui ei, care era Truppführer la S.A.

Unitatea 33 ! Oare Franz se mai găsea încă în cazarma Maikowski ? Santinela S.A. n-o lăsase pe Käthe să intre în cazarmă. După orele de serviciu n-are decît să vină la el personal, îi spusese acesta în batjocură. Unde era Franz ? Unde oare ? Cu acest „unde oare“ se trezeşte Käthe în fiecare dimineaţă. Astăzi se scoală mai devreme. Se îmbracă repede. Aduce pentru maică-sa prosopul şi ligheanul din bucătărie. Cînd se întoarce, privirea i se opreşte pe pîsla de la orificiul cutiei pentru scrisori montată la uşa de la intrare. Dedesubt atîrnă ceva alb. E o scrisoare. Acum, în zori ? A sosit desigur cu poşta de aseară, dar n-a observat-o din cauza întunericului. Pe plic, o ştampilă în loc de timbru. Ştampilă — o scrisoare oficială ? Către doamna Elise Zander. Käthe nu ştie de ce, dar scrisoarea atîrnă deodată ca plumbul în mîna ei. O scrisoare oficială ?! Răsuceşte nehotărîtă scrisoarea pe toate părţile, apoi o desface.

„Decedat la Spitalul de Stat... Cauza morţii, insuficienţă cardiacă... se eliberează pentru înmormîntare în...“

Käthe citeşte şi reciteşte fiecare cuvînt. Le rosteşte cu glas tare, fără să-şi dea seama. A decedat... dar cine ?... A decedat... Dar scrisoarea nici nu i se adre-

sează ei. O întoarce mecanic. Către doamna Elise Zander...

Elise Zander... Elise... pentru mama ei. Se uită iar fix la hîrtie... A decedat... deasupra stă... stă scris un nume : Franz Zander... Franz... Franz...

Käthe se întoarse împleticindu-se în bucătărie, căută să se sprijine de masă.

— Kä... the... Kä... the...

Cu o voce slabă şi tremurătoare, maică-sa o strigă din cameră. Käthe se ridică. O clipă rămîne cu braţele spînzurînd. Ţine încă în mînă scrisoarea mototolită. Ridică braţul, greu şi ţeapăn, parcă n-ar fi al ei. Se uită la scrisoare.

— Kä... the... Kä... the... unde... eşti ?

Käthe îşi adună toate puterile. Mama ! Pînă acum n-a aflat nimic... nu, grozăvia asta cu atît mai vîrtos nu trebuie s-o afle ! Bagă scrisoarea în sertar.

Maică-sa se sprijină într-un cot. A încercat, probabil, zadarnic să se scoale. Pe faţa ei gălbuie, pielea stă întinsă pe pometi. Se uită la Käthe cu o privire plină de reproşuri.

— Strig... şi strig... şi tu nu vii ! spune ea.

Arată spre lighean şi prosop. Käthe i le aduce la pat.

— Nu trebuie să pleci curînd... la slujbă ? întreabă mama. Da, trebuie să meargă la birou... dar nu se mai duce, totul îi este indiferent acum.

— Azi avem... azi avem zi liberă — spune Käthe. Se miră şi ea cum de poate spune maică-si aşa ceva.

Bătrîna pune jos cîrpa de spălat, se uită la Käthe cu o privire cercetătoare.

— Dar cum vorbeşti ?... Nu te simţi bine ?... Eşti aşa de palidă ! spune ea.

— N-am nimic... azi avem zi liberă — repetă Käthe. Trebuie să risipească bănuielile maică-si.

Încă din primele ore ale dimineţii ştirea că Franz a murit străbate strada noastră cu iuţeala fulgerului. Strada e în doliu. Nu se vede nimic negru. Dar pe feţe s-a întipărit ştirea morţii tovarăşului, ştire prezentă în toate discuţiile, ca şi în privirile mute. În aceste ore, Franz cel mort îşi ia rămas bun de la strada sa. Intră

în case. Nu bate nicăieri la uşă, nici o uşă nu se deschide, şi totuşi el intră peste tot.

O femeie bătrînă plînge. A ajutat-o de multe ori băiatul. A cărat cîte ceva pentru dînsa, i-a adus cărbuni.

Un tovarăş îşi aduce aminte:

— Mai ţii minte ?... Neukölln — Reichstreffen ?... Friedrichshain, Saalschlacht ?... Mai ştii încă ?... Adio, Franz, ai fost unul dintre cei mai buni !

Peste tot îşi iau rămas bun de la Franz, pentru totdeauna.

Strada noastră e lungă.

Şi are case multe.

Cobor încet pe Berlinerstrasse. Acolo, în faţă, locuieşte Hilde... o să-l întreb deseară pe Teichert dacă a auzit ceva despre ea. Trebuie să ne ocupăm cu toţii mai mult de ea, acum, de cînd l-a pierdut pe Franz... Privirea mea se opreşte pe ceasul electric dintr-o ceasornicărie. Am încă timp suficient, trebuie să fiu abia la douăsprezece acolo. Mă aşez pe o bancă. Circulaţia continuă fără întrerupere pe strada largă. Soarele a început să încălzească cu putere. Şi copacii ! Acum cîteva zile abia aveau muguri gălbui pe ramuri. Azi sînt plini de frunzişoare mărunte. Merge repede, aproape că vezi cu ochii. Îţi vine să te întinzi într-o livadă... să auzi zumzetul insectelor... Franz ! El n-o să mai vadă toate acestea... n-o să mai facă niciodată excursii cu noi. Şi-mi vin în minte toate cîte s-au întîmplat. Atunci am întîlnit-o pe Käthe odată, afară, în Grünewald. Alerga la medicul Standartei S.A. din Charlottenburg. Acesta locuieşte pe Kaiserdamm, într-o locuinţă superbă. „Şi un bărbat viguros poate muri de infarct“ — i-a explicat el batjocoritor. Apoi i-au dat voie să-l vadă pe Franz, numai ea. La morgă. Dar numai printr-un geam ; zăcea la cîţiva metri depărtare de ea, învelit într-un cearşaf alb. Numai o porţiune mică din obrazul lui rămăsese neacoperită, dar era gros pudrată. Nu l-a recunoscut, nici nu şi-a putut da seama dacă a fost într-adevăr el. Mi-a povestit toate astea

plîngînd. N-am fost în stare să scot nici un cuvînt, am mîngîiat-o doar pe păr. Ce să-i spun drept consolare? Franz nu se mai întoarce... După toate acestea, n-o să ne mai putem vedea de loc, desigur că ea o să fie supravegheată. Şi pînă acum fusese greu... Deodată retrăiesc totul în minte... Cimitirul mare din pădure. Sutele de oameni care s-au revărsat din gară şi au înconjurat apoi mormîntul lui Franz. Mulţi şi-au cheltuit ultimul ban pentru a plăti biletul de călătorie, pentru cîteva flori. Văd în faţa mea chipurile lor întunecate de ură şi tristeţe. Femeile plîng, hohotesc... încolo linişte. O linişte adîncă, provocată de prezenţa agenţilor de la Gestapo. Deodată tovarăşul cel tînăr de la organizaţia de tineret se repede spre mormîntul deschis, spune două-trei propoziţii. Braţele agentului de la Gestapo îl trag înapoi... Totuşi, sute de voci strigă: „Răzbunare! Frontul Roşu!"

...Deschid ochii. E ziua-n amiaza mare. Tu nu mai eşti printre noi, Franz, cel mai bun prieten şi tovarăş al meu.

Mă scol. E douăsprezece fără douăzeci, în douăzeci de minute... La încrucişarea străzii Knie, semaforul e pe roşu. Aştept.

Acolo, peste drum, e Grădina Zoologică. În faţa porţii mari cu gratii stau oameni. Toţi se uită la elefanţi. În faţă, Jumbo, elefantul cel mai bătrîn, ia în primire cu trompa bucăţi de zahăr. Apoi îşi presară nisip pe corpul masiv, împroaşcă o ţîşnitură de apă în aer. Toţi cei de lîngă mine se bucură. Adulţii ca şi copiii.

Scot ziarul „Nachtausgabe" din buzunar, îl ţin în mîna dreaptă, cu capul ziarului îndreptat în mod vizibil în afară. Ceasul gării de peste drum arată exact ora douăsprezece. Tovarăşul trebuie să vină din clipă în clipă. Pînă acum nu a venit. În afară de mine nu are nimeni un ziar în mînă. Nu-l cunosc încă pe acest tovarăş, dar mi-a fost descris amănunţit. Şi el va ţine un anumit ziar în mînă, în afară de asta, mi se va adresa cu parola convenită. Privesc, ca toţi cei de aici, spre elefanţii care se joacă, dar în acelaşi timp mă uit cu atenţie la tot ce se petrece în jurul meu.

În curînd zăresc un bărbat scund, palid, cu ochelari cu ramă aurită, coborînd strada. Se opreşte în faţa gratiilor. Cu siguranţă că el este! Am căpătat cu timpul un anumit fler pentru asemenea situaţii. Descrierea se potriveşte — ţine în mînă „Berliner Börsenzeitung". Văd că şi el examinează pe furiş oamenii de aici. Dar să aşteptăm, totul poate fi şi o întîmplare, el trebuie să mi se adreseze întîi. Urmăresc mai departe elefanţii, dar întorc mai vizibil ziarul în afară. Trec cîteva minute. O femeie de lîngă mine pleacă şi în curînd bărbatul cel scund e în locul ei. Deci nu m-am înşelat, acum să fiu atent!

— Ce vîrstă poate avea? întreabă el cu o voce piţigăiată.

Întrebarea a fost aruncată ca din întîmplare. Nimeni nu răspunde, toţi continuă să privească elefanţii.

— Greu de spus. Optzeci, poate chiar o sută de ani — răspund eu liniştit.

Şi totuşi! Chiar şi întrebarea lui poate fi o întîmplare. Răspunsul... răspunsul de acum!

Omul cel scund rîde. Un dinte de aur străluceşte printre buzele lui.

— Ca să ştii precis aşa ceva, ar trebui să ţii un colos ca ăsta la tine acasă ca animal domestic! Ca nababii indieni, nu-i aşa? glumeşte el.

Femeia de lîngă mine rîde amuzată.

Răspunsul lui a fost corect. Deci totul e în ordine! Peste cîteva minute ne întîlnim, o bucăţică de drum mai încolo. Îmi întinde ziarul lui.

— E totul în el! spune dînsul scurt.

Vorbeşte acum cu o voce plină, groasă, parc-ar merge un alt om alături de mine.

— Ai ştiri pentru noi din sectorul tău?

— Nu. Tovarăşii noştri sînt cam deprimaţi după ultima noastră jertfă. Trebuie mai întîi să reintre totul pe făgaşul normal. Şi după o pauză, adaug încet: Era unul dintre cei mai buni la noi. Aprobă grav, îmi strînge mîna.

— Deci peste o săptămînă, la aceeaşi oră — adaugă el. Să alegem alt loc. Am fost însărcinat cu legătura permanentă cu voi.

Stabilim noul punct de întîlnire şi ne despărţim îndată după aceea.

Seara sînt la Teichert. Soţia lui pleacă azi în vizită la nişte rude, mi-a trimis el vorbă.

Citim buletinul de presă al conducerii de sector Berlin, pe care l-am primit azi la prînz de la tovarăşul cel scund. O relatare amănunţită despre sosirea şi primirea lui Dimitrov, Popov şi Tanev la Moscova. Ne bucurăm. Deodată, Teichert spune :

— Acum vine rîndul lui Thälmann ! Pe el nu-l poate salva decît ceva asemănător lui Dimitrov. Un protest uriaş. La noi şi în străinătate.

Thälmann. L-am văzut cu toţii ultima oară la demonstraţia din piaţa Bülow.

— Tovarăşii au răspuns bine la uciderea lui John Scheer şi a celorlalţi trei — vorbeşte iar Teichert. Au întins lozinci peste două viaducte în Schöneberg în timpul nopţii. „Să-l răzbunăm pe John Scheer". Acolo circulaţia e întotdeauna mare. Cîteva sute de muncitori ducîndu-se dimineaţa la fabrică au văzut lozincile. Apoi au venit pompierii şi le-au dat jos.

Tăcere.

Tot mai îmi face o impresie ciudată că Teichert cu locuinţa pe care o are şi cu soţia pe care o are vorbeşte în felul acesta.

Bagă mîna în buzunarul vestei, scoate un bileţel şi mi-l întinde.

E o tăietură de ziar.

„Executaţi !"[1] scrie mare în capul şpaltului, şi dedesubt, cu caractere mici : „sînt ochii ei asupra ofertelor mele ieftine !"

Mototolesc bileţelul, îl arunc furios pe jos.

— Anunţuri în al treilea Reich ! spune Teichert.

Apoi Teichert se scoală brusc. Scoate un număr din ultimul nostru „Steag roşu". Mă sperii.

— Mai ai încă... acasă la tine ?!

[1] În germană „Hingerichtet !" — joc de cuvinte. „Hingerichtet" înseamnă şi „executat" şi „îndreptat (asupra)".

— L-am primit abia ieri, de la Hilde — mă liniştește Teichert. Are un scop faptul că ţi-l arăt.

Mă uit la ziar. Pe cîteva pagini textul e şters, pe altele, în schimb, subliniat. Lîngă un articol despre construirea socialismului în Uniunea Sovietică, scrie mare, pe margine : „Tîmpenie !" Un articol despre corupţia şi risipa economică a conducătorilor naziști poartă observaţia : „Foarte just ! Întocmai ca pe vremea regimului marxist !"[1]

Mă uit întrebător la Teichert. Acesta rîde. Iar mă izbesc cele două cioturi înnegrite de dinţi din faţă.

— Asta e critica membrilor de partid naziști !

— Hilde dă... ?

— ...o parte din ziarele ei naziştilor !

Faţa lui Teichert devine serioasă.

— După cîte vezi, e ceva rodnic. Dar cum face Hilde asta acum ?

— Cum, cum ?

— De cînd a murit Franz, şi-a pierdut capul. Se refugiază în munca ilegală. De fiecare dată mă imploră să-i dau mai multe ziare, să-i dau mai mult de lucru !

Teichert se apleacă spre mine.

— Naziştilor ăstora le-a dus încă mai demult ziare. Dar pe neobservate. Le-a vîrît în cutia cu scrisori. Adresele le-a copiat pe furiş de la fratele ei. Din carnetul lui de însemnări. Acum, însă, se pare că le-a înmînat direct cîtorva nazişti. Cel puţin acest ultim număr. Ea nu recunoaşte, dar altfel cum se explică faptul că a primit înapoi ziarele cu aceste observaţii ?

— Deocamdată nu-i mai putem da. Asta nu se poate sfîrşi cu bine !

Hilde ! A făcut şi mai demult treburi asemănătoare... dar nu mi-a povestit nimeni. Franz ştia, desigur.

— Voiam să am aprobarea ta — spune Teichert. Cred că trebuie să renunţăm pentru un timp la Hilde. Prea e zdruncinată.

Teichert chibzuieşte o clipă.

---

[1] Naziştii numeau „regim marxist" democraţia burgheză din vremea Republicii de la Weimar.

— O s-o înştiinţez pe Käthe. Cele două fete se pot întîlni din cînd în cînd. Se cunosc doar încă de la şcoala comercială... bun motiv.

Hilde i-a spus lui Teichert că fratele ei Felix umblă de cîteva săptămîni cu o mutră amărîtă. În familie nu mai vorbeşte de loc despre politică, deşi mai demult le tot ţinuse cuvîntări de propagandă. Odată a povestit însă că Sturmführer-ul lui vrea să-i facă rost de lucru. Ca paznic de închisoare. El a refuzat însă. E lăcătuş, i-a spus Sturmführer-ului. Hilde e de părere că şi fratele ei a început acum să se îndoiască de mişcarea nazistă. Cînd ea aduce vorba despre reţinerile mari din leafă, sau cînd maică-sa bombăne împotriva valului de scumpete, el nu mai spune nici un cuvînt în apărarea guvernului. Toate astea au contribuit desigur ca Hilde să devină atît de imprudentă.

Sînt surprins. Felix, acest S.A-ist!

Mai discutăm amănunte tehnice în legătură cu viitorul nostru număr de ziar pe care îl preiau, ca de obicei. Teichert se angajează să scrie articolul de fond.

Era tîrziu cînd am părăsit casa. Strada noastră e pustie. Felinarele cu gaz risipite la distanţe mari aruncă o lumină tulbure asupra caselor singuratice, cocoşate, cu unul sau două caturi. Sînt vechi de o sută de ani sau şi mai bine. Acoperişurile lor de ţiglă, acoperite cu muşchi şi dărăpănate, sînt mult lăsate în jos. Maşinile uzinei electrice zumzăie surd şi fără întrerupere.

Un activist de la organizaţia de ajutor pentru tovarăşii noştri arestaţi mi-a dat de la Ajutorul Roşu cîteva coli subţiri de hîrtie, scrise cu maşina. Este raportul unui înalt funcţionar al justiţiei despre procesul Ahé, în care Richard Hüttig a fost condamnat la moarte. Acest raport va fi transmis mai departe şi presei din străinătate.

„Richard Hüttig a reuşit într-un mod demn de admirat să ajute la descoperirea adevărului, deşi ştia ce-l aşteaptă pentru asta. El a cerut excluderea publicului de la dezbateri, pentru a-şi putea spune părerea pe faţă. În aceste şedinţe secrete, a dezvăluit schingiuirile la care a fost supus împreună cu tovarăşii săi. La

început s-au făcut interogatorii după următoarea metodă: Hüttig și cîte unul din ceilalți acuzați stăteau în fața comisarului de poliție anchetator. Acesta îl întreba mai întîi pe Hüttig: „Ai tras?" Răspunsul lui Hüttig: „Nu". Apoi celălalt acuzat, printre alții și Herbert Carius, care nu împlinise încă optsprezece ani, era bătut îngrozitor de către paznici în prezența comisarului și a lui Hüttig, mai ales cu bice din piele de hipopotam. Apoi comisarul întreba din nou: „A tras Hüttig?" Răspunsul: „Da". După aceea Hüttig, care ședea la aceeași masă, era din nou întrebat dacă a tras: „Nu". Apoi comisarul îl întreba pe celălalt acuzat: „Minte Hüttig?" „Da!" Comisarul: „Ia biciul și lovește-l pentru că are neobrăzarea să ne mintă".

Hüttig a subliniat că acuzații interogați în acest mod își retractau de fiecare dată și imediat depunerile împovărătoare și refuzau să-l lovească. Abia după ce Voss și Drescher au fost omorîți și bătăile s-au repetat timp de săptămîni întregi, a reușit poliția să obțină depozițiile împovărătoare dorite. Hüttig a povestit în fața instanței cum băteau S.A-iștii de la Columbiahaus. Deținutul era întins pe jos, de cele mai multe ori în neputință de a se mișca. Cîte un S.A-ist îl ardea de fiecare parte cu biciul pe spate, astfel încît loviturile formau un V. Voss, care a refuzat să depună contra celorlalți, a fost bătut în acest fel pînă și-a dat sufletul. A murit cam la o oră după un astfel de interogatoriu.

„Cînd eram mai mult mort decît viu de atîtea bătăi — a spus Hüttig în fața instanței — mi-am sfîșiat cămașa și am strigat oamenilor de la S.A.: Poftim, împușcați-mă, dar lăsați-i în pace pe tovarășii mei!" Drept urmare S.A-iștii, cărora această atitudine le impunea, s-au mai potolit. După cele îndurate la Columbiahaus — a adăugat Hüttig — va rămîne comunist pînă la sfîrșitul vieții lui.

Ca răspuns la constatările zguduitoare ale lui Hüttig, procurorul a remarcat: „Se poate ca arestații să nu fi fost tratați cu prea multă blîndețe".

Paul Voss. Omorît în bătăi, fiindcă n-a vrut să depună contra lui Hüttig.

L-am numit totdeauna Voss-brutarul. Odată, prin 1932, mi-a arătat cicatricele unor împunsături de cuţit primite de la S.A-işti. Duminica, cînd făceam propaganda cu ziarele, voia întotdeauna să vină în grupa mea. „Tu ai o voce aşa de puternică, Jan — mi-a spus el. Se aude pînă în curţile vecine, de aceea pot să vină mai mulţi cu tine". Îmi apare limpede în faţa ochilor chipul lui palid, lătăreţ, cu părul lung şi negru, mersul lui cu braţele bălăbănite. Umbla totdeauna puţin adus de spate, cu genunchii uşor încovoiaţi, din pricina statului mult lîngă covată. Voss-brutarul...

Richard Hüttig.

Dimitrov era mai în văzul şi în atenţia tuturor. Nu oricine este un Dimitrov. Nu oricine ştie să vorbească aşa ca el... dar mii de eroi ca el luptă în Germania. Eroi necunoscuţi.

Acest raport urmează să fie trimis ziarelor din străinătate. Poate că Richard mai poate fi salvat!

Alerg ore întregi pe străzi, mă frămîntă mereu aceleaşi gînduri. Sfîrşit, cu capul greu, mă întorc pe strada noastră. Deodată îmi dau seama că un bărbat umblă de cîtăva vreme în urma mea. Coteşte după mine, pe strada noastră. Mă opresc o clipă sub o poartă întunecoasă, mă uit pe furiş afară. Bărbatul merge mai departe, dispare după cotul străzii. A fost probabil o întîmplare.

Ora două şi jumătate noaptea. În casa mea e linişte mormîntală. Gazda doarme de mult. Mă dezbrac încet, îmi îngrop capul în perne...

...Dar ce s-a întîmplat...? Ce bătăi se aud...? Sînt doar...! Mă ridic brusc în pat. Cineva bate la uşa camerei mele. Acum iar, mai tare! Capul mi-e greu şi ameţit. Cămaşa mi-e lipită de spate, udă de sudoare. Îmi apăs tîmplele cu mîinile, mă trezesc astfel cu de-a sila... mă scol. Ceasul meu deşteptător arată ora patru — şi bate cineva la uşă?! Percheziţie... Poliţia! Sînt paralizat de spaimă, mîinile îmi tremură, nu le pot ţine liniştite. Raportul e încă la mine... raportul!

Mai am ceva?... Nu... şi raportul e doar bine ascuns! Merg tiptil la uşă, o deschid. Pe coridor, gazda mea. Şi-a aruncat pe umeri halatul de baie; coada subţire,

căruntă îi spînzură pe spate.

— Pentru Dumnezeu, domnule Petersen, dar ce s-a întîmplat ?! Ţipaţi aşa de tare ! spune ea buimăcită.

— Eu ?... Nimic !... Scuzaţi-mă, vă rog — îngaim cu greu.

Bătrîna se întoarce în camera ei, dînd din cap. Eu însă rămîn cu ochii aţintiţi către fereastră. De afară, pătrunde o lumină tulbure, cenuşie... Iată cum o duc de săptămîni întregi. Noaptea, în somn, mă gonesc naziştii, în timpul zilei ciulesc urechea la fiecare pas de pe scări, de cîte ori sună. Stau prost cu nervii. Ar trebui să încetez cîtăva vreme, să mă liniştesc. Ce-am strigat oare adineauri ? Nu ştiu precis, trebuie să fi fost ceva despre Voss-brutarul. Oare gazda mea m-a auzit şi altădată ţipînd ? Pînă la urmă o să mă trădez faţă de ea.

Stau aşa, cu ochii aţintiţi pe cearşaful răscolit, pe păturile care zac pe podea. Mă trec fiorii, dinţii îmi clănţăne, cămaşa rece mi-e lipită de trup.

Acum două zile, X, cel din rezerva S.A-ului, s-a prezentat iar la Ernst Schwiebus. La locul lui de muncă, la drogherie. E vorba de X, cel care mi-a relatat mai demult maltratările la care a fost supus Kurgel la cazarma Maikowski. (Kurgel a fost arestat de cei din unitatea 33, fiindcă voiau să afle de la el unde era Franz Zander. Acum Franz e mort... dar Kurgel zace încă în lagărul de concentrare din Oranienburg.)

X şade în faţa mea. Rămîne mult timp tăcut, trage din ţigară. Nu insist, dar mă gîndesc : mai demult a făcut parte din una din organizaţiile noastre de masă şi a rămas tot cel vechi, mă cunoaşte de ani de zile ; de ce-i vine totdeauna aşa de greu să înceapă vorba ?

— În Sturm-urile din Charlottenburg — spune X — au fost arestaţi pînă acum 120 de oameni din S.A. Din pricina „cîrcotelilor şi a lipsei de disciplină". Se găsesc în cazarma poliţiei din Charlottenburg, de pe Königin-Elisabeth-Strasse, trataţi ca „deţinuţi de onoare". Pot să stea de vorbă, să joace cărţi, să fumeze. Dar îi freacă timp de cîteva ore pe zi. Instrucţie... în curtea cazărmii.

— O sută douăzeci de oameni, știi precis ?

— Da ! Despre cîțiva știu și din ce cauză au ajuns acolo !

X își stinge țigara.

— Unul este din „vechea gardă". A făcut parte dintre cei care au fondat Sturm-ul său. Unitatea i-a dat de lucru... fusese ani de zile șomer. După două săptămîni a făcut scandal la fabrică. „Ce porcărie de leafă ! Ticăloșia e mai mare ca înainte !" (Și Teichert mi-a povestit despre un caz similar din întreprinderea sa.) Apoi altul. La ăsta a fost chiar invers. Individul avea un post bun, nu voia să-l piardă și a intrat de aceea în martie 1933 în S.A. Neîncetatele marșuri i-au omorît nervii. Iubita l-a părăsit, fiindcă duminica nu avea niciodată timp pentru ea. Atunci, pur și simplu nu s-a mai prezentat. De două ori a luat opt zile de detenție. În Alexanderplatz, la Prefectura poliției. După aceea a tras iar chiulul la serviciu în S.A. Se zice că-l dresează acum clasa-ntîi în cazarma poliției, ca pe un „căzut în luna martie" [1].

X pune picior peste picior, bate darabana cu degetele pe cizmele lui cu carîmbi.

— Pe cei mai mulți i-au arestat însă fiindcă au făcut propagandă în unitățile lor pentru o a doua revoluție.

— Am auzit și noi despre asta. Știi ceva mai precis ?

— Numai ce vorbesc ei între ei : S.A-ul a scos castanele din foc... am fost trași pe sfoară... paraziții din birouri au trădat socialismul... s-au cățărat pe spinarea noastră în scaunele ministeriale, asta e tot ce s-a schimbat în Germania... cam așa vorbesc.

X ia o bucată de hîrtie de pe masă, o rupe în bucățele mici.

— Ați dat și voi o mînă de ajutor în acest sens ?

— Se poate... eu nu știu nimic despre asta.

X răsucește fîșiile de hîrtie în mînă. Se uită la ele.

— Hm, da... Am auzit următoarea poveste : unul dintre cei arestați a venit odată cu un ziar șapirografiat în localul unității. „S.A-istul roșu". Zicea că cineva i l-a vîrît în cutia de scrisori. Le-a citit celorlalți cîte ceva

[1] „Căzuți în martie", cei omorîți în revoluția din martie 1848.

din ziar. Un articol despre viaţa de huzur a conducătorilor S.A... se dădeau date şi nume. Roşii au spus şi mai demult unele lucruri adevărate, aşa s-a exprimat el. (Bineînţeles, cunosc ziarul ăsta. E scos de S.A-iştii care simpatizează cu noi.)

X face o pauză lungă.

— Cunoşti pe un director Thomas ? mă întreabă el deodată.

— Nu... de ce ?

— Cazul a provocat mare vîlvă în S.A. Şi din cauza asta au ajuns cîţiva din „vechea gardă“ în cazarma poliţiei !

X se joacă iar cu bucăţelele de hîrtie. Ca să ajungă el să vorbească aşa... !

— Directorul Thomas a fost un comisar nazist. Pus să activeze la Societatea de transporturi din Berlin. Deodată a dispărut. Peste cîteva zile a apărut o notă în ziare : directorul Thomas s-a înecat în Havel. S-a descoperit însă curînd că el însuşi a inserat această notă în ziar. Poliţia l-a arestat mai tîrziu, într-un port de unde voia să traverseze oceanul. Avea asupra lui banii casei de ajutor a sindicatului din transporturile berlineze, aşa, cam la cîteva sute de miişoare de mărci.

— Şi S.A-iştii... de ce au fost arestaţi ?

— Ăia erau taxatori la tramvai, sau aşa ceva. La centrul lor a apărut un afiş : Directorul Thomas a murit... Înmormîntarea în ziua cutare, ora cutare. Dar cei din echipă n-au fost lăsaţi să meargă la înmormîntare, chiar s-au mirat. Pe fiecare şef nazist îl bagă în pămînt cu atîta alai !

— Şi ? Mai departe... spune !

— Ai răbdare ! Povestea cu delapidarea a ajuns să fie cunoscută. S.A-iştii au vorbit în întreprinderile lor despre ea, ba s-au dus chiar la superiorii lor nazişti şi au cerut lămuriri. Au considerat că e datoria lor, în calitate de vechi S.A-işti. După aceea li s-a închis gura. Cîrtitorii... la cazarma poliţiei cu ei !

X a mai adăugat apoi că arestările abia au făcut ca aceste evenimente să devină tema generală de discuţie. Există grupuri întregi din S.A. care sînt nemulţumite şi nu pot fi ţinute în frîu decît cu de-a sila, printr-o con-

strîngere de fier. Chiar şi conducătorii nazişti îşi dau seama de asta.

L-am întrebat pe X dacă nu poate încerca să vorbească o dată în sensul nostru cu astfel de opoziţionişti. Ar trebui să profităm de această atmosferă, să-i dăm noi o direcţie. Oare nu ne poate indica numele cîtorva S.A-işti nemulţumiţi ? Am face să le parvină ziarele noastre, iar mai tîrziu, am putea chiar să stăm de vorbă cu ei. X a refuzat însă. E prea mare primejdia, şi el are familie. O să afle desigur şi altele şi o să ne dea de veste iar. Dar mai mult nu poate face. I-am explicat cît de extraordinar de importante sînt pentru noi aceste relatări despre atmosfera din S.A. (Şi Preuss mi-a povestit că în lagărul de concentrare Brandenburg şi în cazarma jandarmeriei din General Papen-Strasse se găseau S.A-işti arestaţi. Tovarăşi din alte sectoare spun acelaşi lucru.)

X ne furnizează indicii utile grupei noastre despre S.A. Ieri am auzit pentru prima oară amănunte despre dezagregarea S.A-ului din Charlottenburg. Un tovarăş din conducerea noastră de cartier mi-a spus că ei dispun şi de alte legături cu S.A-ul din Charlottenburg.

Trebuie să-l convingem cu timpul pe X să vorbească mai pe faţă cu S.A-iştii dezamăgiţi, să ne pună mai tîrziu şi pe noi în legătură cu ei...

Cînd doamna Zander a închis uşa locuinţei, vecina ei s-a ivit numaidecît în prag. S-a apropiat de bătrînă, i-a pus braţul în jurul umerilor.

— Ei, ei ! Doar n-o să cobori acum, cînd abia te-ai sculat de cîteva zile din pat ! Trebuie să te îngrijeşti încă — i-a spus dojenitor, şi a sprijinit-o.

Doamna Zander părea să se fi făcut mai mică. Boala lungă i-a încovoiat uşor spatele. Faţa i s-a îngustat.

— Eşti aşa de bună cu mine... vreau doar să cumpăr cîte ceva — a spus doamna Zander.

— Dar asta poate s-o facă şi Käthe după ce se întoarce acasă. Dar dacă ai nevoie chiar acum de ceva, mă duc eu ! s-a oferit vecina.

Doamna Zander a scuturat din cap.

— O dată tot trebuie să încep... să mă obişnuiesc încetul cu încetul. Dacă mă vede Franz aşa!

„Franz, mereu Franz! s-a gîndit doamna Schulze. Îi ascundem de săptămîni întregi că Franz a murit. Toţi chiriaşii din casă. Ce-o să fie cînd o să afle bătrîna adevărul?"

Odată, doamna Zander a întrebat:

— Dumneata ai fost ultima care a vorbit cu el... ce-a spus Franz?... Cînd vine iar?

Vecina a evitat privirea neliniştită a bătrînei, ochii ei adînciţi în orbite.

— Spunea că va veni în curînd — vorbi ea şovăitor — în curînd.

— În curînd... în curînd... — a repetat doamna Zander — dar a trecut atîta timp de atunci!

A ajuns totuşi pînă la trepte, sprijinindu-se greu de balustradă.

— N-ar trebui să ieşiţi! a stăruit iar vecina.

— Dar vreau... şi chiar trebuie — a spus doamna Zander.

Vecina s-a uitat după ea, dînd din cap; o urmărea din ochi cum coboară treaptă cu treaptă, alunecînd cu mîna de-a lungul balustradei.

La lăptărie nu era decît o singură femeie cu sacoşă pe braţ. Sta de vorbă cu vînzătoarea. Aceasta tăia felii subţiri dintr-o bucată de caşcaval. Cînd s-a deschis uşa, vînzătoarea a lăsat numaidecît cuţitul din mînă şi a ieşit în grabă de după tejghea.

— Doamnă Zander, dumneavoastră?! a spus ea surprinsă. V-aţi sculat prea repede... cu siguranţă că prea repede!

A sprijinit-o pe bătrînă, i-a adus un scaun.

— Luaţi loc, luaţi loc!

Doamna Zander s-a aşezat.

— Odată tot trebuie să începi — a explicat ea. Respira greu. Vînzătoarea s-a apucat iar să taie caşcaval, iar clienta s-a apropiat de doamna Zander.

— Dumneavoastră sînteţi doamna Zander? Aşa... aşa, — a spus ea gînditoare. Şi apoi cu milă: Atunci Franz a fost fiul dumneavoastră?

— Da. Îl cunoaşteţi pe Franz al meu ?

— L-am cunoscut bine. L-am văzut de multe ori. Îmi amintesc încă bine de el — a adăugat clienta.

— Doamnă Meier ! Doamnă Meier ! Mai doriţi ceva ? a strigat vînzătoarea de la tejghea. Doamna Meier s-a întors spre ea. Se mira de ce strigă oare aşa, deodată. Aceasta stătea în spatele vitrinei de sticlă, în care erau expuse diferite produse şi făcea semn cu capul, scuturîndu-l în semn că nu trebuie şi ducînd degetul la buze. Dar doamna Meier n-a înţeles semnele ei. Vînzătoarea făcea mereu semne cu capul şi ducea degetul la buze.

— Dar ce s-a întîmplat ? a întrebat în sfîrşit doamna Meier. Da, daţi-mi un sfert de salam... şi un sfert de limbă ! A arătat spre vitrina de sticlă.

— Îl cunoaşteţi ? a început iar doamna Zander.

— Da, l-am cunoscut bine. Era un om bun. Păcat de el — l-a căinat doamna Meier.

Atunci vînzătoarea a strigat din nou :

— Doamnă Meier ! Doamnă Meier ! Dar de data asta femeia s-a supărat.

— Da, da, bine, din asta voiam ! a spus ea iritată. Femeia făcea mai departe semne, dar clienta nu le mai dădea importanţă.

— N-a mai fost de mult pe aici... zicea că vine iar în curînd — a spus doamna Zander, zîmbind de una singură.

— Cine ? a întrebat doamna Meier, ca şi cum n-ar fi înţeles bine.

— Franz, băiatul meu — a spus bătrîna încet, de parc-ar fi vorbit singură.

Atunci doamna Meier s-a apropiat de bătrînă şi a privit-o cu ochi mari. Nu dădea importanţă faptului că vînzătoarea lovea cu mînerul cuţitului în masă.

— Franz al dumneavoastră ? a spus ea în grabă. Cum să mai vină ? Sînt doar şase săptămîni de cînd l-au îngropat.

În prăvălie s-a lăsat o linişte de mormînt. Femeia de la tejghea se oprise cu gura căscată, umerii i se lăsaseră, cuţitul îi scăpase din mînă. Deodată, doamna Zander a dus mîna înspre inimă, degetele i s-au înfipt

în stofa bluzei. A rămas aşa timp de cîteva secunde, încremenită, cu ochii căscaţi. (Cu siguranţă că în clipa aceea şi-a dat seama de multe : atenţiile deosebite ale vecinei, figurile compătimitoare ale locatarilor din casă, purtarea ciudată a lui Käthe, faptul că în ultimele săptămîni fata fusese mereu tristă şi palidă.)

Deodată bătrîna a sărit în sus de pe scaun.

Faţa i s-a schimonosit, a scos un ţipăt sfîşietor.

Clienta a alergat după ajutor. În timp ce o transportau din prăvălie, doamna Zander continua să ţipe, şi în curte, şi pe trepte. Apoi s-a făcut linişte în toată casa. Oamenii stăteau la uşi şi la ferestre, cu feţele îndîrjite, cu buzele strînse.

M-am oprit în faţa unui stîlp de afişaj. E un stîlp pentru reclame ca oricare altul. Pe jumătatea de sus e lipit un afiş mare. Pe el, fotografia unei femei, al cărei trup îl formează o ţigaretă. „Berlineza, Junona cea mare şi rotundă !" scrie cu litere groase dedesubt. Alături, pe afişe colorate, titluri de filme : „Sărutări şi salutări, Veronica" — „Annemarie, mireasa companiei".

Asta citesc eu acum şi iar citesc. Doar nu pot citi într-una afişul galben din mijloc ! Nu pot !

„Înştiinţare !

Serviciul de informaţii al Justiţiei comunică : Richard Hüttig din Berlin, născut în 18 martie 1908 la Bottendorf, a fost condamnat la moarte în urma sentinţei definitive şi executorii a tribunalului special de pe lîngă tribunalul din Berlin, pronunţată în 16 februarie 1934. Sentinţa a fost executată azi-dimineaţă în curtea închisorii din Plötzensee.

Berlin, 14 iunie, 1934".

Nu mai ştiu cît timp am stat în faţa afişului, pînă am pornit mai departe. De fiecare picior îmi atîrnă parcă o ghiulea de plumb. Oamenii trec pe lîngă mine, zgomotul străzii răsună ca un vîjîit surd în urechi.

Picioarele se mişcă fără voia mea, mecanic. Astfel mă întorc încet pe strada noastră.

...născut în martie 1908... executat în Plötzensee... în vîrstă de douăzeci şi şase de ani... azi-dimineaţă... Soarele străluceşte. Geamurile ferestrelor răsfrîng razele lui în reflexe orbitoare. Şiruri lungi de automobile trec pe lîngă mine. Poliţistul care dirijează circulaţia la colţ îşi întoarce braţele, pietonii trec... toate ca de obicei.

...Am fost în centrul oraşului. Acolo nu vezi nicăieri aceste afişe. Numai aici, la noi, în Charlottenburg. Ca să bage frica-n noi...

După-masă străbat iar strada noastră. Aici a umblat alături de mine, aici am zăbovit de multe ori împreună... Cînd ajung în Berlinerstrasse, mă opresc în colţ, mă uit la tăbliţa albă cu litere albastre cu numele străzii : Maikowskistrasse.

Această stradă se va numi odată

Strada Richard Hüttig !

N-a locuit, ce-i drept, pe strada noastră. Dar a luptat aici, alături de noi.

Pornesc încet mai departe.

Vocea lui dură, zgomotoasă, părul blond, răvăşit, sprîncenele stufoase... În ultima noapte i-au trimis pe cineva în celulă. Dar el a refuzat să-i adreseze lui Göring o cerere de graţiere.

Mă întorc la stîlpul de afişaj. Scot un bilet de hîrtie din buzunar. Îl umezesc repede. Îl lipesc oblic pe cuvîntul „Înştiinţare". Cu literele unui aparat de tipărit pentru copii, sînt imprimate pe el cuvintele :

„Şi morţii pot vorbi !
Continuăm lupta, ne vom răzbuna !"

Ziua următoare, Ede mi-a adus o veste. Richard Hüttig a avut o ultimă dorinţă : „Carul cu sicriul meu să treacă prin strada unde locuiam".

Naziştii sînt dispuşi să-i îndeplinească ultima dorinţă. De ce nu ? Pe străzile Berlinului trec zilnic multe vehicule. Acum ştim însă !

Chemarea este transmisă de la om la om tovarăşilor din strada noastră : „Să fiţi cu toţii acolo !"

Ora indicată se apropie. Cîte doi, cîte trei ne îndreptăm spre mica stradă muncitorească, pe care a locuit Richard Hüttig. E la o depărtare de un sfert de ceas.

Ede şi Emil Schmidt merg înaintea mea. Ceilalţi tovarăşi din grupul nostru sînt la locul lor de muncă. N-au fost încă înştiinţaţi. Cu Heinz Preuss a trebuit să mă lupt mult timp ca să-şi dea seama că el, abia eliberat din lagărul de concentrare, nu trebuie să vină cu noi. Mergem în tăcere. Pe feţele noastre sînt întipărite ura şi durerea. Ştim cu toţii : Richard Hüttig îşi ia azi rămas bun de la noi... Parcă ne-ar da ultimul său ordin : „Veniţi încă o dată în faţa mea ! Vreau să vă trec în revistă !"

Sîntem conştienţi de faptul că fiecare pas ne poate duce mai aproape de zbirii în uniformă brună, care stau la pîndă. Sîntem cu toţii gata, aşa cum a fost şi el, o viaţă întreagă, gata de orice...

Patrule de poliţişti străbat strada îngustă în sus şi în jos. La colţuri staţionează grupuri de S.A-işti. S-au gîndit şi ei că s-ar putea să aflăm ! Se uită încordaţi în sus, spre ferestre. Sînt închise.

Dar în faţa porţilor s-au strîns mulţi oameni. Femei cu sacoşe, unele ţin copii de mînă. Bărbaţii stau nemişcaţi lîngă ele. Cu mîinile în buzunare. Strada e strîmtă şi scurtă. Nu sîntem noi primii. „Trecătorii" circulă în grupuri mici încoace şi încolo. Din străzile laterale sosesc tot mai mulţi.

Ede şi Emil Schmidt merg acum pe cealaltă parte a străzii. Le-am spus ce au de făcut dacă unul din noi va fi arestat aici. Oamenii merg în grupuri răsfirate pe trotuare. Şi-au tras şepcile pe ochi, şi-au îngropat mîinile în buzunarele hainelor ponosite. „Trecători". Sute. Ne facem pe neobservate semn cu capul, ne uităm muţi unul la altul. Printre ei sînt mulţi tovarăşi despre a căror soartă nu mai ştiam

nimic. Îi cunosc din timpul legalităţii. Otto... Albert... Willi... sînt toţi încă aici... sînt toţi încă aici!...

Sute de oameni se plimbă în susul şi în josul străzii... dar e linişte. O linişte înfricoşătoare. Doi băieţaşi se joacă cu cercul pe asfalt. Îşi strigă unul altuia cîte ceva cu vocile lor subţiri. Un vizitiu aruncă butoaie cu bere din căruţa sa pe suportul capitonat de pe jos. Bufneşte surd de fiecare dată.

Dar aceşti bărbaţi laţi în umeri? Agenţi ai Gestapo-ului! Pălării de culoare deschisă, costume impecabile de vară — oricine îi recunoaşte aici! Cel mai tînăr poartă o mustăcioară. Celălalt e ras proaspăt. Faţa buhăită, ceafa de taur — adevărată mutră de buldog. Şi ei se plimbă în sus şi în jos, examinează în treacăt cu o privire pătrunzătoare toate figurile. La dreapta, pantofarul! Şi-a deschis larg uşa prăvăliei şi a scos „la lumină" scăunelul lui de lucru, răzuind zelos o cizmă adusă la reparat. Zarzavagiul! S-a apucat deodată să „aranjeze" coşurile cu fructe din vitrină.

Strada e plină de mişcare. Dar mie mi se pare că timpul s-a oprit pe loc. Parcă toţi ar sta reţinîndu-şi respiraţia.

Nervii îmi sînt teribil de încordaţi. Minutele se scurg aşa de încet, de parc-ar fi ceasuri. Acum! La marginea din stînga a străzii apar uniforme. Uniforme albastre de poliţişti, printre ele altele brune. Carul mortuar. Doi S.A-işti duc caii de hăţuri. Pe trotuare orice mişcare se opreşte. Toate capetele se întorc spre mijlocul străzii. Oamenii stau în şiruri dese la marginea trotuarelor. Se ivesc alţii de sub porţile caselor şi se alătură lor. Deodată, de parcă toţi locuitorii ar fi fost avertizaţi printr-o sonerie, ferestrele dinspre stradă se deschid.

Începînd din faţă, la stînga, toţi îşi scot pălăriile sau şepcile. Mişcarea străbate mulţimea. Linişte. Linişte, fără o suflare. Copitele cailor răsună pe asfalt. Carul mortuar... uniformele se apropie încetul cu încetul. În spatele meu o femeie izbucneşte într-un hohot de plîns. Acum carul mortuar a ajuns în dreptul nostru. Ochii mi se cască mari, fălcile îmi tremură.

Deodată un buchet de flori roşii zboară prin aer, se izbeşte de carul mortuar, cade pe asfalt.

Întorc repede capul. Din ferestrele de deasupra noastră !... Apoi încă unul !...

— Ai murit pentru noi, tovarăşe Hüttig ! Te vom răzbuna ! strigă o femeie cu voce stridentă, de la o fereastră.

Dintr-o dată nu mai sîntem izolaţi. Am devenit cu toţii un singur trup şi o singură gură. Sute de voci strigă pe strada strîmtă : „Răzbunare ! Răzbunare ! Frontul Roşu !"

S.A-iştii smucesc hăţurile. Carul mortuar se opreşte brusc, rămîne deodată singur în mijlocul străzii. S.A-iştii aleargă pe trotuare. Împart lovituri printre oameni, îi trîntesc la pămînt.